

**POLİTİK VE ASKERİ
SAVAŞ SANATI
VII
(2. KİTAP)**

POLİTİK VE ASKERİ SAVAŞ SANATI
VII
(2. KİTAP)

Politik ve Askeri Savaş Sanatı VII
ISBN 978-605-4087-19-8
İlkeriş Yayınları / Belgesel Kitaplar
Birinci Baskı, Haziran 2018, Ankara
318 Sayfa

POLİTİK VE ASKERİ SAVAŞ SANATI

VII

THKP-C/HDÖ (Acilciler)
ANKARA DAVASI SAVUNMASI

Bu savunma, Ankara 1 Nolu Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde 1993 tarihinde açılmış olan Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi/Halkın Devrimci Öncüleri davasında devrimci tutsaklar tarafından Ekim 1994 tarihinde okunmuştur.

ISBN 978-605-4087-19-8

POLİTİK VE ASKERİ SAVAŞ SANATI
VII

Bu kitap, 1 No'lu DGM'nin Aralık 1994'te kesinleşmiş
olan THKP-C/HDÖ (Acilciler) Ankara Davası
mahkeme belgelerinden yararlanılarak
yayına hazırlanmıştır.

Belgesel Kitaplar-12
Birinci Baskı-Haziran 2018, Ankara

Baskı
Sözkesen Mat.Tic.Ltd. /Ankara
Sertifika No:13268
Tel: +90 312 3952110

İlkeriş Yayınları

www.ilkeris.com
iletisim@ilkeris.com

İÇİNDEKİLER

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

- 7 EMPERYALİZM VE BUNALIM DÖNEMLERİ
- 9 Sürekli ve Genel Bunalım
- 9 A-Serbest Rekabetçi Dönemde Buhranlar
- 11 B-Emperyalist Dönemde Buhranlar
- 25 Kapitalizmin Sürekli ve genel Bunalımında
Değişik Dönemlerin Ayrılması
- 30 Birinci Bunalım Dönemi
- 32 İkinci Bunalım Dönemi
- 37 Üçüncü Bunalım Dönemi
- 37 a)1945-58 Dönemi
- 42 b)1958 Sonrası
- 57 Sonuç
- 61 III. Bunalım Döneminde Ortaya Çıkan Geliş-
meler

- 107 Son Gelişmeler ve Yeni Sömürgecilik

BEŞİNCİ BÖLÜM

- 133 ULUSAL SORUN VE
PROLETARYANIN ÇÖZÜMÜ
- 134 Ulusal Sorun Üzerine
- 135 Ulus ve Proletarya
- 136 I-Ulusların Oluşumu ve Burjuvazi
- 148 II-Ulusal-Devletler ve Proletarya
- 159 III.Bunalım Döneminde Ulusal Sorunun
Emperyalist Sistem İçİ “Çözüm” Yolları
- 208 III.Bunalım Döneminde Ulusal Sorunun
Devrimci Çözüm Yolu ya da Proletaryanın
“Olumlu eylemi“

- 240 Kürdistan ve Türkiye'de Ulusal Sorun

ALTINCI BÖLÜM

- 297 NEDEN SAVAŞIYORUZ
- 299 Neden Savaşıyoruz
- 313 Sonsöz

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EMPERYALİZM VE BUNALIM DÖNEMLERİ

KAPİTALİZMİN SÜREKLİ VE GENEL BUNALIMI

A- Serbest Rekabetçi Dönemde Buhranlar

Kapitalizmin üretici güçleri geliştirdiği, toplumda burjuva anlamda da olsa refah sağladığı dönemlerde kapitalizmin temel çelişkisi (üretimin sosyal niteliği ile üretim araçlarının özel mülkiyeti arasındaki çelişki) ancak ekonomik buhran dönemlerinde keskinlik kazanır. Serbest rekabetçi dönemde yaklaşık olarak her on yılda bir tekrarlanan periyodik ekonomik buhranların başlaması için gerekli şartlar Marks tarafından belirtilmiştir.

"Fakat, makineleşmiş endüstrinin ağırlığını bütün ulusal endüstri üzerinde duyuran bir etki yapabilecek derecede kök saldı, endüstrinin bu duruma gelmiş olması dolayısıyla dış ticaretin iç ticareti önem itibarıyla geri bırakmaya başladığı, dünya piyasasının yeni dünyada, Asya ve Avusturalya'da birbiri peşi sıra gittikçe daha geniş alanlara el attığı ve nihayet dünya piyasasında boy gösteren sanayici ülkelerin yeterli bir sayıya ulaştığı

andan, ilk olarak işte bu andan itibaren, bir diğerini izleyen ve safhaları yıllar olan, daima genel bir buhranla sonuçlanan, birinin sonu bir yenisinin başlangıcı olan ve durmadan yenilenen devirler (*cycle*) görülmeye başlanmıştır."⁵⁰

Böylece bütün kapitalist dünyayı saran ilk iktisadi buhran 1847-48'de olmuştur. Bu kriz 1848 devriminin temel nedenidir. Bu dönemde Marks ve Engels kapitalizmin son saatinin geldiğini, kapitalizmin bu buhrandan kurtulamayacağını, bütün Avrupa'da proletarya iktidarının uzun mücadeleler sonucunda da olsa kurulacağını düşünüyorlardı.

1850 sonrasında ise Marks ve Engels 1848 yenilgisini devrimin objektif şartlarının yetersizliğine bağlarlar:

"Burjuva toplumunun üretici güçlerinin, burjuva ilişkileri çerçevesi içinde mümkün olan olanca hız ve bereketiyle geliştiği bu genel refah döneminde gerçek bir devrim sözkonusu olamaz. Böyle bir devrim, ancak şu iki etkenin, modern üretim güçleriyle burjuva üretim biçimleri çatıştıkları zaman mümkündür."⁵¹

"Tarih bizi ve bizim gibi düşünenlerin hepsini haksız çıkardı. Avrupa kıtasında, ekonomik gelişme durumunun, o zaman, kapitalist üretimin ortadan kalkmasına imkan verecek şekilde olgunlaşmaktan çok uzak olduğunu gösterdi. Bunu 1848'den itibaren bütün kıtayı kaplayan ve Fransa, Avusturya,

⁵⁰ Marks, *Kapital*, Cilt: I, s.404, Odak Yay. [Fransızca baskıya ek]

⁵¹ Marks, *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı, Sunuş*, S.9

Polonya, Macaristan ve son olarak Rusya'da büyük sanayiın gerçekten kökleşmesini sağlayan Almanya'yı birinci sınıf bir sanayi ülkesi haline getiren ekonomik devrim yoluyla ispatladı."⁵²

Serbest rekabetçi dönemde kapitalizmin temel çelişkisi ekonomik buhran dönemlerinde keskinlik kazanır. Bu dönemde proletarya ileri bir atılımla iktidarı ele geçirse bile, buhrandan sonra kapitalizm üretici güçleri (burjuva ilişkileri çerçevesi içinde) bütün hızıyla geliştirdiğinden ve böylece genel bir refaha ulaştığından iktidarda kalamaz, kaçınılmaz olarak yenilir. Serbest rekabetçi dönemde devrimin objektif şartları yoktur.

"... üretimin sosyal niteliği ile üretim araçlarının özel mülkiyeti arasındaki çelişki antagonizma kazanmadan, kapitalizm üretici güçleri geliştirme imkanlarına sahipken, kapitalizmin devrevi ekonomik krizleri bir devrime yol açamazlar."⁵³

B- Emperyalist Dönemde Buhranlar

1870 sonrasında kapitalizm oldukça barışçı bir gelişim dönemine girdi.

"Bu evre, kapitalizmin üretici güçleri geliştirdiği, kamçılادığı ve burjuva anlamda refahı sağladığı, tek kelimeyle kapitalizmin gürbüzleştığı bir evredir. Fakat, her gelişen, güçlenen şey gibi, kapitalizm de bu süre içinde, kendi zayıflığını, çürüklüğünü de geliştirdi ve güçlendirdi. Bir başka deyişle, kapi-

⁵² Engels, *Fransa'da Sınıf Mücadeleleri*, Önsöz, s. 15-16

⁵³ Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim I*

talizm bir yandan yükselirken, öte yandan hızla kokuşmaya, asalaklaşmaya, tekelleşmeye yöneliyordu."⁵³

Serbest rekabetçi kapitalizmin 20.yüzyıl başlarında tekелci kapitalizme dönüşünün tamamlanması iki temele dayanır:

a) Üretimin ve sermayenin yoğunlaşarak tekellerin ve mali sermayenin ekonomiye hakim olması,

b) Dünyanın emperyalist ülkeler arasında paylaşımının tamamlanması.

"Kapitalizmin bundan önceki 'barışçı' döneminden şimdiki emperyalist döneme geçişinin neye dayandığını hatırlayalım: Serbest rekabet, tekелci kapitalist bileşikler meydana getirdi ve dünya paylaşıldı. Bu iki gerçeğin (...) dünya ölçüsünde önemi vardır."⁵⁴

Tekelci kapitalizm döneminde üretim sürecinin örgütlenmesi, buna karşılık üretim araçlarının mülkiyetinin özel ellerde yoğunlaşmasının artması sonucu kapitalizmin temel çelişkisi (üretimin sosyal niteliğiyle üretim araçlarının özel mülkiyeti arasındaki çelişki) keskinlik kazanır. Serbest rekabetçi dönemin aksine temel çelişki sadece ekonomik buhran dönemlerinde değil, her dönemde kendini şiddetle hissettirir. Bunun nedeni tekeldir; tekelin üretici güçlerin gelişimini engelleyerek yavaşlatmasıdır.

Bir veya birkaç tekel bütün piyasaya hakim olduğunda yüksek kârlar serbest rekabetçi dönemin aksine üretim araçları geliştirilip mallar

⁵³ Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim I*

⁵⁴ Lenin, *Proletarya İhtilali ve Dönek Kautsky*, s. 31

ucuzlatılarak değil, üretim sınırlandırılarak elde edilir.

“Tekel fiyatları saptandığında, geçici bir süre için bile olsa, belirli bir noktaya kadar teknik ilerlemenin uyarıcıları ortadan kalkar ve teknik ilerlemenin arkasından diğer alanlardaki ilerleme de yavaşlar ve böylece ekonomik alanda, teknik ilerlemenin yapay olarak yavaşlatılması mümkün olur.”⁵⁵

Tekelci kapitalizm döneminde temel çelişkiden kaynaklanan üç çelişki de keskinlik kazanır:

1- Tekellerle Halk Arasındaki Çelişki:

Serbest rekabetçi dönemde mallar değerleri üzerinden satılır. Bunun nedeni hiçbir işletmenin piyasada hakimiyet kuramaması, dolayısıyla malın fiyatını belirleyememesidir. Çok sayıda küçük işletme piyasada kendiliğinden oluşan fiyatı kabul eder. Teknolojiyi geliştirerek malları daha ucuz üretmek ve böylece daha fazla kâr sağlamak için kıyasıya bir rekabet vardır.

Tekelci kapitalizm döneminde ise birkaç tekel bütün piyasaya hakimdir. Tekeller arasındaki rekabet, genellikle fiyat rekabeti şeklinde değil, reklam, yeni modeller bulmak, hammadde kaynaklarını ele geçirmek vb. biçiminde yürür. Serbest rekabetçi dönemde artı-değeri gerçekleştirmek (malları satma) rekabetinde üretim teknolojisini geliştirmek esas faktör iken, tekelci dönemde bu kaybolmuştur. Rekabet başka metotlarla yürütülür.

⁵⁵ Lenin, *Marksizm-leninizmin İlkeleri II*, s. 94, Yar yay.

Birkaç tekel piyasaya hakim olunca ve böylece malın fiyatını büyük ölçüde belirleyince ve fiyat rekabeti de ortadan kalkınca mallar değerlerinin çok üzerinde fiyatlarla, tekel karı ile satılır. Böylece sadece küçük kapitalistler ve işçi sınıfından değil, bütün halktan tekellere doğru genel olarak değer transferi gerçekleşir. Tekelci kapitalizm döneminde tekellerle bütün halk arasındaki çelişkinin şiddetlenmesinin maddi temeli budur.

2- Emperyalistlerle

Sömürge Ülkeler Arasındaki Çelişki:

Tekelci dönemde emtia ihracına dayanan eski tip sömürgecilik yerini sermaye ihracına dayanan emperyalist sömürgeciliğe bırakır. Sermaye ihracı sömürge ülkelerde kapitalizmi (çarlık biçimde de olsa) geliştirir, mevcut bütün çelişkileri keskinleştirir. Sömürge ülkelerde ulusal bilincin gelişimi hızlanır. Sermaye ihracı sayesinde metropollerde gelişimi önlenen çelişkiler bütün şiddetiyle sömürge ülkelerde açığa çıkarlar.

"İhraç edilmiş sermaye, ihraç edildiği ülkelerde kapitalizmin gelişimini etkiler, hızlandırır. Böylece sermaye ihracı, ihracatçı ülkelerdeki gelişmeyi bir parça durdurma eğilimi taşısa da, bunun, bütün dünyadaki kapitalizmi derinlemesine ve genişlemesine geliştirmek pahasına olduğunu unutmamalı."⁵⁶

3- Emperyalist Ülkeler Arasındaki Çelişki

Bu çelişkinin derinleşmesinin iki nedeni vardır:

a)Dünyanın paylaşılması bitmiştir, yeryüzün-

⁵⁶ Lenin, *Emperyalizm*, s. 81

de nüfuz bölgelerine ayrılmayan, sömürülme-
yen toprak kalmamıştır.

b) Kapitalist ülkeler arasındaki eşitsiz ve sıçramalı gelişim sonucu, kapitalist gelişim sürecinde diğerlerine göre nispeten geri bir ülke sıçramalı gelişimle ötekilere yetişebilir. Emperyalist ülkeler arasında değişen güçler dengesi sonucu sömürgelerin yeniden paylaşımı zorunlu olur. Dünyanın paylaşımı bittiğinden bunun tek yolu yeniden paylaşım savaşlarıdır.

Sonuç olarak tekelci kapitalizm döneminde:

1- Üretimin sosyal niteliğinin artması, buna karşılık üretim araçlarının mülkiyetinin özel el-
lerde daha da yoğunlaşması sonucu temel çelişki keskinleşir,

2-Üretici güçlerin gelişimi engellendiğinden keskinleşen temel çelişki sürekli olarak kendini hissettirir. Üretici güçleri burjuva ilişkileri içinde de olanca hız ve bereketi ile geliştiremeyen kapitalizm, çürümeye ve çözülmeye başlar. Kapitalizmin kendi zıttının varlığının objektif şartları bir bütün olarak kapitalist sistemde artık mevcuttur. Lenin, kapitalizmin tekelci dönemde keskinleşen çelişkilerini saydıktan sonra şöyle der: **Emperyalizm sosyalist devrimin arifesidir.**

3- Tekelci kapitalizm döneminde temel çelişkinin şiddetlenmesi ve süreklilik kazanması ve temel çelişkiden kaynaklanan başlıca üç çelişkinin (tekellerle halk arasında, emperyalistlerle sömürge ülkeler arasında ve emperyalist ülkeler arasındaki çelişki) keskinlik kazanması sonucu kapitalizm çözülmeye, çürümeye ve kendi zıttını (sosyalizmi) doğuran aşamaya girer. Kapitalizmin tekelci dönemde girdiği bu yeni evreye genel bunalım dönemi denir. Genel bunalım kesikli değil,

sürekli; bu anlamda **tekelci dönem, kapitalizmin sürekli ve genel bunalımlar çağıdır.**

"Emperyalizm aşamasında, kapitalizm kaçınılmaz bir şekilde, genel bir bunalım devresine girer.

... belirli aralıklarla tekrarlanan bunalımlar (ekonomik buhran kastediliyor) kapitalizmin irsi hastalığıdır. 'Genel bunalım' ise toplumsal bir sistem olarak kapitalizmi yere vurmasıyla diğerlerinden ayrılır. Bu, devamlı bir durumdur ve belirleyici özelliği kapitalizmin sürekli olarak çözülmesi, ekonomik, politik ve ideolojik bütün güçlerinin içten zayıflamasıdır."⁵⁷

Sürekli ve genel bunalım kavramları Mahir Çayan yoldaş tarafından "*Kesintisiz Devrim I*"de incelenmiştir. Ancak günümüz şartlarında bu inceleme yeterli olmaktan uzaktır ve başlıca üç yönden tamamlanması gerekmektedir. 1- Sürekli ve genel kavramlarının açıklanması, buhran ve bunalım kavramlarının ayrılması, 2- Sürekli ve genel bunalımda bir dönemin bitişini, diğer bir dönemin başlangıcını nelerin belirlediği, 3- Sürekli ve genel bunalımın özelliklerinde meydana gelen değişimler.

"*Kesintisiz Devrim I*"de sürekli ve genel bunalım çeşitli biçimlerde açıklanır:

- 1-"Bilindiği gibi, kapitalizm sürekli buhrana emperyalist dönemde girmiştir."
- 2-"... (Marks) kapitalizmin devrevi buhranlarını ve sistemin genel buhranını Kapital'de etrafı bir şekilde inceledi."

⁵⁷ Lenin, *Marksizm-Leninizmin İlkeleri-II*, s. 110

3- "... kapitalizm gerçekten sürekli (genel) buhranlar dönemine, yani emperyalist aşamaya girene kadar."

4- "... kapitalizm sürekli ve genel bunalımlarını yaşamaya başlayacağı dönem başlıyordu." (emperyalist dönem)

Üçüncü cümlede sürekli ve genel aynı anlamda, dördüncü cümlede farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Bir, üç ve son cümlelere göre kapitalizm sürekli ve genel buhrana emperyalist dönemde girmiştir. İkinci cümlede ise Marks Kapital'de genel buhranı incelediğine göre, genel (ve aynı anlamda kullanılırsa) sürekli buhranın serbest rekabetçi dönemde de var olması gerekir.

"*Kesintisiz Devrim*"de buhran ve bunalım aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu ise pasifistlere tahrifat için önemli bir malzeme sağlamakta; bunalım, buhran ve kriz özdeşleştirilerek Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi'ni savunanlar Troçkizmle suçlanmaktadır (emperyalist sistem sürekli kriz içinde ise, bir bütün olarak dünya devriminin objektif şartları mevcuttur. Bu anlamda Troçkizm, Leninist tek ülkede de devrimin olabileceği teorisini reddeder.)

Bunalım, buhran ve kriz şöyle tanımlanabilir: Kapitalizm tekelci dönemde sürekli ve genel bunalımlar çağına girmiştir. Bunalım ekonomik, politik, askeri nedenlerle derinleştiği zaman buhranlar ortaya çıkar. Bir bunalım dönemi birden fazla buhranı içerebilir. Kriz ise buhran iyice olgunlaştığı, tepe noktasına ulaştığı zaman ortaya çıkar. Kriz dönemi kapitalizmin yıkılmasının objektif şartlarının en olgun olduğu dönemdir. Birinci ve ikinci yeniden paylaşım savaşları ve 1929

ekonomik buhranı kapitalist sistemde derin bir kriz doğurmuştur. Buna karşılık 1958'deki ekonomik buhran genel bunalımı derinleştirmiş (buhrana yol açmış) ancak bir kriz doğurmamıştır.

Lenin 1908'de kapitalist bunalımın sürekliliğini ve bunalımın tek tek krizlerden farkını şöyle anlatır:

"Kapitalizm krizlerin başını çekmektedir (teker teker ekonomik ve politik krizlerin yanı sıra kapitalist sistem bütünüyle de bir çöküş içindedir)."⁵⁸

Mahir Çayan yoldaş bunalım ve buhranı aynı anlamda kullanmakla birlikte, konuya da şöyle açıklık getirmektedir. (*Kesintisiz Devrim I-II-III*'ü eleştiren pasifistler doğal olarak bu noktaya dikkat etmezler):

"Sürekli buhran, kesiksiz buhran değildir. Bu, kapitalizmin öldürücü buhranının zaman zaman kesilmesi fakat yok olmaması demektir. Bir başka deyişle, kapitalizmin ölüm döşegine girmesi, zaman zaman komadan çıkması, düzelmesi ama döşekten kalkamamasıdır."

Bunalım sürekli, buhran ve kriz ise kesiklidir. Bunalım zaman zaman derinleşerek buhran ve krizleri doğurur.

Kapitalizmin tekelci dönemde sürekli ve genel bunalımlar çağına girmesi olgusu ülkemizde sağ-opportunizm tarafından Marksist lafızlar kullanılarak çarpıtılmış, sorunun özü anlaşılmaz hale getirilmiştir. Pasifizmin sürekli ve genel bunalım kavramını çarpıtması başlıca üç temele dayanır:

⁵⁸ Lenin, *Revizyonizm Üzerine*, s. 64, Koral Yay.

1- Genel Bunalım Kavramını Çarpıtma

"Emperyalist dönemde artık buhranlar genel ve evrenseldir, emperyalizmin bizatihi kendisi bir buhrandır. Bu yüzden, kapitalizm, emperyalist döneme girmesi ile aynı zamanda genel bir buhrana da girmiştir, can çekişmeye başlamıştır diyoruz." (...)

"Ekonomik kriz, önce politik kriz şeklinde ve en sonunda da en üst ve korkunç biçimine, savaşa dönüşmüştür. Emperyalistler arası eşitsiz gelişmenin ve dünyanın yenisinden paylaşılması meselesinin yol açtığı savaş kapitalizmin buhranının genel bir hal aldığı, eskisi gibi tek tek ülkeleri değil, artık bütün kapitalist sistemi aynı anda alt üst ettiğinin en açık bir göstergesiydi."⁵⁹

Genel buhran, buhranın bütün kapitalist sisteme yayılması ve tek tek ülkelerle sınırlı kalmaması biçiminde tanımlanmaktadır. Bu durumda ise genel buhranın, başlıca bütün kapitalist ülkeleri etkisi altına alan ve 1848 devrimlerini doğuran 1847 dünya sanayi ve ticaret kriziyle başlaması gerekir. Genel buhran kavramındaki bu çarpıtmanın yanı sıra, önce, kapitalizmin emperyalist döneme girmesiyle genel bir buhrana girdiği söylenmekte (buhranın başlangıç tarihi 1905), sonra ise genel buhranın birinci yeniden paylaşım savaşıyla başladığı savunulmaktadır.

Genel bunalım kavramını çarpıtma neden-siz değildir, ikinci bir çarpıtmanın temelidir.

2- Genel Bunalımı Ekonominin Devresel Hareketine İndirmek

Genel bunalımla serbest rekabetçi dönem-

⁵⁹ *Kapitalizmin Genel Buhranı, Kitle, Sayı: 31*

deki buhranlar arasındaki başlıca farkın, bunalımın kelimenin gerçek anlamıyla genel (bütün sisteme yayılan) niteliğinden doğduğu kabul edildikten sonra genel bunalımı ekonominin devresel hareketine indirgemek fazla zor değildir.

"Buhranlar 150 yıldır sürüyor ve kriz eski si gibi kapitalist üretim sürecinin çelişmelerinin geçici olarak çözülebilmesinin objektif olarak gerekli şartı olmaya devam ediyor. Buhranlar gene devri bir şekilde gelişiyor ve kapitalizm, gelişmesini gene Marks ve Engels'in koydukları gibi sürdürüyor (...)"⁶⁰

Tekelci kapitalist dönemdeki bunalım ekonominin devresel hareketine özdeşleştirildikten sonra, şöyle deniyor:

"Bilimsel ve teknolojik ilerleme, araştırma ve geliştirme harcamalarının artması, yeni makine ve tekniklerin sanayiye uygulanma sürecinin kısalması, bütün bunlar fabrika ve işletmelerin makine ve donanımlarını yenileme süresini kısaltmış, 1914'e kadar 7-10 yıl olan yenileme ve dolayısıyla buhran devirlerinin süresini 1914-45 arasında 6-7 yıla düşürmüş, günümüzde ise 3-4 yıla kadar indirmiştir."⁶¹

Marks, serbest rekabetçi dönemde devresel hareketin süresinin (iki buhran arasındaki süre) sabit sermayenin yenilenmesi ile belirlendiğini söyler. Serbest rekabetçi dönemde ekonomik buhranlar üretici güçlerin yenilenmesiyle aşılır. Ve, devresel buhranlar sabit sermayenin yenilen-

⁶⁰ *Kapitalizmin Genel Buhranı, Kitle, Sayı: 31*

⁶¹ *age Kitle, Sayı: 31*

me süresine uygun olarak, yaklaşık her on yılda bir tekrarlanır.

Tekelci dönemde ise üretici güçlerin gelişimi yavaşlatıldığından kapitalizm ekonomik buhranlardan sabit sermayeyi önemli ölçüde yenileyerek çıkamaz. Ekonomik buhran serbest rekabetçi döneme göre süreklilik kazanır (sürekli durgunluk eğilimi, refah döneminde de tam istihdamın sağlanamaması vb.). Tekelci dönemde kapitalizm üretici güçlerin gelişimini frenlediğinden genel bir bunalıma girer. Genel bunalım ekonominin devresel hareketinden nispi olarak bağımsızdır. Kapitalist sistemde ekonomik buhranlar ekonominin devresel hareketi sonucu ortaya çıkarlar. Nispi bağımsızlık devrenin canlanma ve refah dönemlerinde de genel bunalımın varlığı biçiminde anlaşılmalıdır. Kapitalizm tekelci dönemde üretici güçleri burjuva ilişkileri çerçevesi içinde bile olanca hız ve bereketiyle geliştiremediğinden, serbest rekabetçi dönemdekine benzer bir refaha ulaşamaz.

Kapitalizmin genel bunalımı sürekli bir durumdur ve bu anlamda ekonominin devresel hareketinden nispi olarak bağımsızdır, ancak devri hareket de genel bunalımı etkiler. Devrenin durgunluk ve çöküş aşamaları genel bunalımı derinleştirerek buhranları ve krizleri doğurur.

Pasifistlere göre ise, serbest rekabetçi dönemde de tekelci dönemde de buhran sadece ekonominin devresel hareketinden kaynaklanır. Emperyalist dönemde ekonomik buhranların daha sık görülmesinin nedeni ise bilimsel ve teknolojik devrimdir. Böylece sabit sermayenin yenilenme süresi kısalmaktadır. Serbest rekabetçi dönemde üretim araçlarını 10 yılda bir yenileyen

kapitalizm, tekelci dönemde aynı şeyi 6-7 yılda yapabilmektedir. Böylece pasifist devrim teorisinin temellerini atayım derken yolunu şaşırarak bu küçük-burjuva, sonunda tekelci dönemde üretici güçlerin daha da hızlı geliştiği neticesine varır!

Mahir Çayan yoldaş sürekli ve genel bunalımın devresel harekete indirgenemeyeceğini, bu çok önemli olguyu "*Kesintisiz Devrim I*"de şöyle belirtir:

“Marks ve Engels 1850 sonbaharında yarılgılarını anladılar (...) ve bunalımın devrevi bir bunalım olduğunu söylediler. Daha, kapitalizm sürekli ve kesintisiz bunalımlar dönemine girmemişti.”

Sürekli ve genel bunalımın devresel hareketle özdeşleştirilmesi çok önemli üçüncü çarpıtmaya temel olur.

3- Sürekli Bunalımın Reddedilmesi

Pasifizm, genel bunalımı (çarpıtılmış biçimde) kabul eder, sürekli bunalımı ise reddeder. Pasifistler, sürekli bunalımı sürekli kriz olarak anlarlar. Onlar, Lenin'in "*tekelci dönemde bir bütün olarak kapitalist sistemde devrimin objektif şartları mevcuttur*" sözünü hiç anlamamışlardır. Devrimin objektif şartlarının sistem ölçüsünde sürekli mevcut olması, özünde, sürekli ve genel bunalımdan kaynaklanır. Birini kabul etmeden diğerini savunmak olamaz.

Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının ekonominin devrevi hareketinden nispi bağımsızlığı, Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi'nin temelidir. Genel bunalım emperyalist sistemin tümünde sürekli olarak mevcuttur. Ancak bunalımın tek tek ülkelere yansıma biçimi, o ülkenin iç yapısıyla belirlenir. Leninist proletarya

devriminin dünya ölçüsünde eşitsiz gelişimi veya devrimin tek ülkede gerçekleşebileceği teorisinin özü budur.

Sürekli ve genel bunalımın birinci ve ikinci bunalım dönemlerinin sömürge ve yarı-sömürge veya üçüncü bunalım döneminin geri-bıraktırmış ülkelere saptırılan iç dinamik sonucu şiddetle yansısıyla ülkede sürekli buhran (veya henüz olgunlaşmamış da olsa sürekli milli kriz) ortaya çıkar; evrim ve devrim aşamaları iç içe girer.

Genel bunalım kavramının çarpıtılması, böylece genel bunalımın devresel harekete indirgenmesi ve sonuçta sürekli bunalımın reddedilmesi ise, bütün sağ-oportunist teorilerin temelidir. Böylece devresel hareketin refah ve çöküş aşamalarına göre evrim ve devrim dönemlerinin ayrılması mümkün olur.

Ülkemizdeki çeşitli oportünist fraksiyonlar sorunun temelini burada yattığını anladıklarından kapitalizmin genel bunalımından (bunu da çarpıtarak) bahseder, sürekliliği ise reddederler. Onlara göre, *"bu genel buhran ekonomik krizlerin siyasal bir yansımasından başka bir şey değildir."* Görünüşte ne kadar masum ve kitaba uygun bir değerlendirme; öyle ya bütün buhranlar son tahlilde ekonomik buhrana dayanır. Aslında pasifizmin bütün ideolojik temeli bu masum değerlendirmenin altında yatmaktadır. Kapitalizmin genel bunalımı ekonominin devresel hareketine indirgenince, bunalım da sürekliliğini kaybeder ve devresel olur; durgunluk ve özellikle çöküş aşamalarında kendini şiddetle hissettirir, toparlanma ve refah dönemlerinde ise refah mevcut değildir. Bir bütün olarak emperyalist

sistemin bunalımı böylece sürekli olmaktan çıkartılır ve devrevi bir nitelik alır. Bu devrevi bunalım elbette ki sömürge, yarı-sömürge veya geribıraktırılmış ülkelere ancak ekonominin durgunluk ve özellikle çöküş aşamalarında şiddetle yansır. Böylece bu ülkelerdeki buhran da, sürekli değil devrevi bir nitelik kazanır. Bu durumda evrim ve devrim aşamalarının iç içe geçmesini sağlayan objektif koşullar ortadan kalkar. Evrim ve devrim aşamaları birbirinden kesin çizgilerle ayrılabilirdikten sonra da Halk Savaşını reddetmek, işçi sınıfını devrimin temel gücü kabul ederek şehirlerde kısa sürecek bir ayaklanma ile devrimin başarıya ulaşacağını savunmak fazla zor değildir.

KAPİTALİZMİN SÜREKLİ VE GENEL BUNALIMINDA DEĞİŞİK DÖNEMLERİN AYRILMASI

"Emperyalizmin üçüncü bunalım dönemi gibi bir kavramın anti-marksist niteliği açıktır. Emperyalizmin bunalım dönemleri diye bir şey olamaz, çünkü emperyalizmin bizatihi kendisi bir buhrandır. Emperyalizmin bunalım dönemleri yoktur, kapitalizmin genel bunalımı vardır."⁶²

Pasifizmin bunalım dönemleri üzerindeki görüşü işte budur: Emperyalizmin kendisi bir bunalımdır, o halde emperyalizmin bunalım dönemlerinden bahsedilemez. Sorunun özünü kavramak yerine kelimelerle uğraşmak oportünizmin temel karakteridir.

Kapitalizm, emperyalist aşamaya girmesiyle birlikte asalak ve hastalıklı bir niteliğe bürünmüştür. Bu yanıyla emperyalizm, ortaya çıkış nedenleriyle birlikte kapitalizmin çöküşü demektir ve bizatihi bir bunalımdır. Ancak kapitalizmin bunalımını bu kadar "kabaca" açıklamak ve bu-

⁶² *Türkiye'de Sol Sapma, İlke, Sayı: 16, s. 85*

lını "safılaştırmak" Marksizm-Leninizmi inkârdır. Somut şartların somut tahlilini yapmamak demektir. Eğer Marksizm-Leninizm bir eylem kılavuzu ise, emperyalizmi devamlı gözlemek ve somut tahlillerini yaparak içinde bulunduğu durumun ayırteıcı özelliklerini ortaya çıkarmak gerekir.

Aslında pasifistler de bunalım dönemlerinden bahsederler ve hatta başlıca üç bunalım dönemi olduğunu bile söylerler. Amaç emperyalizmi incelemek değıl, "işi kitabına uydurmaktır", herkesin söylediğı bir şeyi bilinçsizce tekrarlamaktır. Pasifistler emperyalizmin tekelci kapitalizm olduğundan, emperyalist dönemde kapitalizmin asalaklaşma ve çöküş dönemine girdiğinden, dünyanın bir avuç tekel tarafından sömürüldüğünden vb. bahsederler. Bunlar emperyalizmin değışmeyen ve değışmeyecek genel özellikleridir. Pasifistlere göre emperyalizm hakkında bu kadar çok(!) şey bilmek yeter. Emperyalizmin değışmeyen "genel" özelliklerinin yanı sıra değışen özelliklerini -emperyalist sömürünün sürdürölüş biçimi (metropollerde ve sömürge-lerde), emperyalist ölkeler arasındaki ilişkiler, emperyalistlerle sosyalist ölkeler ve ulusal kurtuluş savaşları arasındaki ilişkiler-, yani bunalım dönemlerini incelemek, pasifistlere göre emperyalizmin özünün değıştiğini savunmaktır. Aslında onlar suçlarının telaşı içindedirler. Pasifistlerin sürekli ve genel bunalımı çarpıtmaları gibi, bunalım dönemlerinin incelenmesinden de kaçınmaları nedensiz değıldir. Emperyalist dönem, kapitalizmin sürekli ve genel bunalımlar çağıdır. Ancak emperyalist dönem içinde de emperyalizmin değışen özellikleriyle belirlenen bunalım

dönemleri vardır. Emperyalizmin bunalım dönemlerinin ayırteıcı özellikleri şu kriterlerle açıklanabilir:

1- Emperyalist sömürünün sürdürölüş biçimi (metropollerde ve sömürgelerde):

Emperyalizmin bir dünya sistemi olması ve içine düştüğü bunalımdan sistem içindeki tedbirlerle kurtulmaya çalışması, sömürü biçimlerinin de dönemlere göre ayırteacı farklılıklara uğramasına neden olmuştur (sömürünün özü değil, biçimi değişir). Bu olgu, üretimin ve sermayenin yoğunlaşma derecesine uygun düşecek biçimde gerçekleşir.

2- Emperyalistlerarası çelişkinin durumu:

Emperyalistlerarası çelişki her dönemde mevcuttur. Ancak bu çelişki askeri ve teknolojik üstünlüğe, sosyalist sistem ve ulusal kurtuluş savaşlarının gücüne ve sermayenin yoğunlaşma derecesine göre çeşitli biçimler alır.

3- Emperyalizmle alternatif ve potansiyel güçler arasındaki durum:

Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının özele şiddetle yansıması ve ortaya çıkan milli krizin doğru değerlendirilmesiyle kapitalizmden sosyalizme geçiş gerçekleşir. Bu geçiş, kapitalizmin temel çelişkisinden, bu çelişkinin aldığı çeşitli biçimlerden ve onun çeşitli yansımalarından kaynaklanır. Ancak bu, sorunun sadece bir yönüdür; kapitalizmin içinden doğan sosyalizm, sonucunu olduğu çelişkileri etkiler. Emperyalizmin etki alanını daraltarak temel çelişkiyi şiddetlendirir ve onun çeşitli yansımalarını değiştirir (emperyalizmin etki alanının daralması geniş anlamda düşünülmelidir. Bu, sosyalist ülkeler ve devam eden ulusal kurtuluş savaşları gibi sadece

mevcut tehlikeyi değil, emperyalist-kapitalist metropollerde gelişen sınıf mücadelesini ve geribı-raktırılmış ülkelerde henüz geniş halk kitleleri içinde yayılamamış, oluşum halindeki anti-emperyalist, anti-oligarşik mücadeleyi ve kitlelerin büyük huzursuzluğu gibi potansiyel bir tehlikeyi de içerir.)

Bu üç unsurun sentezi emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyişini belirler. Emperyalizmin herhangi bir bunalım döneminin açıklanması, emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyişinin açıklanması demektir.

Emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyişini belirleyen üç ana unsur, iki temele indirgenbilir: Birincisi, sistemin iç dinamiğinin geçirdiği evrimdir. Bu evrim emperyalist sömürünün sürdürülüş biçimine, metropollerdeki sınıf çatışmasına, emperyalist ülkeler arasındaki ilişkilere ve emperyalistlerle sömürge ülkeler arasındaki ilişkilere yansır. İkincisi, emperyalist sistemin iç dinamiğinden doğan sosyalist ülkelerin ve ulusal kurtuluş savaşlarının bu iç dinamiği etkilemele-ridir. Bu iki ana unsurun sentezi, emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyiş modelini ortaya koyar. (Şüphesiz her model gibi, burada da ikincil unsurlar ihmal edilir. Emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyişinin genel özellikleri birinci plana çıkartılır, münferit sapmalar bu genel özellikleri değiştiremeyeceğinden ihmal edilir. Örneğin III. bunalım döneminde geri-bıraktırılmış bir ülkede herhangi bir nedenle açık işgalin uygulanması, sistemin bir bütün olarak ele alındığı bu dönemde emperyalist işgalin gizlenmesi [gizli-işgal]olgusunun önemini azaltmaz.)

Zaman içinde iki ana unsurun değişimi ve

bu değişimin yansımaları sonucu yeni bir işleyiş modeli ortaya çıkar. Bu model eskinin yöntemleri, ilişkileri vb. ile geniş ölçüde açıklanamıyorsa, emperyalizmin bunalım dönemlerinde bir dönem bitmiş, yenisi başlamıştır.

Sağ-oportünizm bu konuda şaşkın ördekten farksızdır. Bir bunalım döneminin bitişini, diğerinin başlangıcını neyin belirlediğini tutarlı bir biçimde açıklayamaz. Bir yandan sürekli ve genel bunalımı ekonominin devrevi hareketine indirger, diğer yandan genel bunalımın başlangıç tarihinin 1917 olduğunu söyler (halbuki bu durumda genel bunalımın 1847'de başlaması gerekir). Sağ-oportünizm bir yandan genel bunalımın üçüncü döneminde olduğumuzu söyler ve böylece her dönemin birden fazla devresel hareketi içerdiğini kabul eder (bunun zorunlu sonucu, sürekli ve genel bunalımın devresel harekete indirgenemeyeceğidir); diğer yandan bunun aksini savunur. İşte oportünizmde ilke istikrarı diye birşeyin olmaması, pasifizmini gizlemek için görünüşte doğruyu savunup meselenin özünü tahrif etmesi, yılan gibi kıvrılıp her şekle girmesi esprisi budur.

Pasifistlerin emperyalizmin değişmeyen "genel" özelliklerinden bahsetmeleri, bunalım dönemlerini ise incelemeye yanaşmamaları nedensiz değildir. Bunalım dönemlerinin incelenmesi, emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyişindeki değişmeleri açığa çıkarır. Bu değişim kaçınılmaz olarak proletaryanın çarpışma biçimlerine yansır, yeni örgütlenme ve mücadele yöntemlerini doğurur. Objektif şartların zorunlu kıldığı yeni mücadele ve örgütlenme yöntemlerini inkârın en kısa yolu ise, yeni şartların varlığını

inkâr etmektir. Emperyalizmin sadece değişmez özellikleri olduğunu, bunalım dönemlerini incelemenin gereksiz olduğunu savunmaktır.

Birinci Bunalım Dönemi:

Birinci bunalım dönemi tekellerin ve mali sermayenin ekonomiye hakim olduğu ve dünyanın emperyalist ülkeler arasında paylaşılmasının tamamlandığı 1903'de başlar.

Kapitalizm, 20. yüzyılın başlarından itibaren genel bir bunalıma girer. Genel bunalım, kapitalizmin kendi iç dinamiğinden, onun kendi iç ilişkilerinden kaynaklanır. Serbest rekabetçi kapitalizmin tekelci kapitalizme dönüşerek genel bir bunalıma düşmesiyle çöküş, çürüme ve yokoluş dönemine girmesi, devrimin objektif şartlarının sistem ölçüsünde mevcudiyeti olarak görünür. Bu, sürekli bir durumdur ve bu anlamda da kapitalizm sürekli ve genel bunalıma girmiştir.

1903'de başlayan bu döneme, kapitalizmin *sürekli ve genel bunalımının birinci dönemi* veya *emperyalizmin birinci bunalım dönemi* veya kısaca birinci bunalım dönemi denir.

Emperyalizmin bu ilk bunalım döneminde ekonomik olarak İngiltere dünyanın hakimi durumundadır. Eşitsiz gelişme kanunu gündemdedir ve emperyalistler çeşitli kamplara ayrılmıştır (1914'de dünyayı yeniden paylaşmak için savaşa başlayan emperyalist ülkeler iki ayrı kampta toplanmıştı. Bu kampların oluşumu 1904'de başlar). Sosyal bunalım derinleşmektedir. Avrupa ve Amerika'da işçi sınıfı hareketi başarı kazanmaktadır. Ancak kapitalizmin 19.yüzyılın son yirmi yılını kapsayan barışçı gelişme dönemi, işçi sınıfı

içinde revizyonizmin güçlenmesini sağlamıştır. Bunalımın derinleşerek dünya çapında krize dönüştüğü 1914'de, Avrupa proletarya hareketi oportünizm tarafından geniş ölçüde pasifize edilmiştir. Avrupa proletarya hareketinin liderleri Marks ve Engels'in serbest rekabetçi dönem için savundukları tezlere dört elle sarılmışlardır; kapitalizmin içinde bulunduğu aşamayı kavrayamamışlardır. Oysa 1905 Rus devrimi, kapitalizmin çöküş aşamasında olduğunu ve devrimler çağının başladığını gösteren önemli bir olaydır. 1917 devrimi ise, sosyal devrimler çağının açıldığını belgeleyen ve yanlış emperyalizm tahlili üzerine oturtulan revizyonizmin iflasını ortaya koyan bir kanıttır.

1917 öncesinde emperyalist sistemde devrimin objektif şartları sürekli olarak mevcuttur. Ancak devrimin objektif şartlarının mevcudiyeti mutlaka devrimin olmasını gerektirmez. 1917 Rus devriminde objektif ve subjektif faktörler birleşmiş ve böylece emperyalizme karşı sürekli bir alternatif doğmuştur. Kapitalizmin iç çelişkilerinden doğan sosyalizm, bu iç çelişkileri etkiler. 1917 devrimi öncesinde kapitalizmin sürekli ve genel bunalımı, sadece sistemin iç çelişkilerinden kaynaklanıyordu ve süreklilik, genel bunalımın sürekliliği anlamındaydı.

1917 sonrasında ise süreklilik, sadece kapitalizmin genel bunalımının sürekliliği olarak açıklanamaz. Kapitalizmin bunalımı artık sadece iç dinamikten kaynaklanmaz. Kapitalizmin içinden doğan sosyalizm ve ulusal kurtuluş savaşları, sistemin üzerinde sürekli bir baskı oluşturur. **1917 Devrimi bu anlamda hem bunalımın sürekliliğini kanıtlayan hem de bunalımın süreklili-**

ğine yeni bir muhteva kazandıran bir olaydır.

Birinci bunalım dönemi 1. yeniden paylaşım savaşı içinde, özellikle 1917 Rus devrimi ile sona erer.

İkinci Bunalım Dönemi:

Emperyalizmin bunalımında bir dönemin bitişini ve yeni bir dönemin başlangıcını belirleyen tarih, genellikle sembolik olmaktan öteye bir anlam taşımaz. Önemli olan tarih değil, sistemin yeni işleyiş biçimini kavramaktır. Herhangi bir tarihte yeni bunalım döneminin özellikleri birdenbire ortaya çıkmaz, eskinin özellikleri ise birdenbire kaybolmaz. Bu yönden yeni bir bunalım döneminin başlangıç tarihi, yeni dönemin özelliklerinin oluşmasında veya bir önceki dönemde mevcut, ancak belirgin olmayan özelliklerin öne çıkmasında başlıca etken olan olayların tarihine göre belirlenir.

İkinci bunalım döneminin başlıca özellikleri şunlardır:

a) Emperyalizme karşı sürekli alternatifin doğuşu:

1917 Sovyet Devrimi ile dünyada emperyalizme karşı ilk sürekli alternatif doğar. Sovyet devrimi sonucu dünyanın 1/6'sı emperyalist sömürünün dışına çıkmış ve çoğunlukla Sovyetler Birliği'nin etkisinde kalarak yeni ulusal kurtuluş savaşları doğmuş veya varolanlar daha da güçlenmiştir. İlk sosyalist ülkenin doğuşu ve ulusal kurtuluş savaşlarının hız kazanması kapitalizmin sürekli ve genel bunalımını derinleştirmiş ve sürekliliğe yeni bir muhteva kazandırmıştır. Ancak Sovyetler Birliği ve kurtuluş savaşı veren ülkeler emperyalizmi geriletme ve etkisini sınırlandırmakla birlikte henüz sisteme karşı büyük bir teh-

like olmaktan uzaktır. Kapitalizmin iç dinamiğinden doğan sosyalizmin ve ulusal kurtuluş savaşlarının bu iç dinamiği etkilemesi, henüz belirgin derecede ağırlık kazanmamıştır.

b) Ekonomik buhranın önemli ölçüde ağırlaşması:

Tekelci kapitalizm, savaş sırasında kısa bir buhrandan sonra 1929'da dört yıl süren ağır bir buhrana düştü. Kapitalizmin tarihinde geçirdiği bu en ağır ekonomik buhran, onu dünya çapında büyük bir krize götürdü. 1901-1913 arası 100 olarak alındığında, kapitalist dünyanın sanayi üretim endeksleri 1913'de 121, 1929'da 176 iken 1932'de 114'e düştü.⁶³ Buhrandan sonra da, kapitalizm bir süre kendini toparlayamadı. Sanayi üretimi ancak 1938'de 1929'daki seviyesinin üstüne çıkabildi.

Ekonomik buhranın önemli ölçüde derinleşmesinin başlıca iki nedeni vardır: Birincisi; savaş ve savaş sonrası dönem, kapitalizmin talep yetersizliğine geçici olarak çözüm getirir. Savaş ekonomisi ve savaş sonrasında üretim araçlarının yenilenmesi, kapitalist ekonomiyi canlı tutar. Savaşın etkisi geçtikten sonra ise kapitalist ekonominin bütün iç çelişkileri, özellikle üretim fazlası sorunu kendini şiddetle hissettirir. İkincisi, dünyanın 1/6'sında sosyalist iktidarın kurulması sonucu tekelllerin sömürü alanının daralmasıdır.

c) Tekelci kapitalizmin tekelci devlet kapitalizmine dönüşmesi:

1929 buhranında kapitalist ekonominin Saykanunu gereğince kendiliğinden bir işleyişe sa-

⁶³ E. Varga, 20. Yüzyıl Kapitalizmi, s. 40

hip olmadığı anlaşıldı. Ekonomiye geniş ölçüde devlet müdahalesinin zorunluluğu açığa çıktı. I. yeniden paylaşım savaşında belirtileri gözlenen tekелci kapitalizmin tekелci devlet kapitalizmine dönüşümü, II. bunalım döneminde tamamlandı. Tekellerle devletin bütünleşmesi ve devletin artan oranda ekonomiye müdahalesi çeşitli biçimlerde ortaya çıktı (ABD'de 1923-33 krizinin etkilerini hafifletmek için uygulanan New Deal politikası, Almanya ve İtalya'da faşizm).

d) Emperyalist ülkeler arasındaki güçler dengesinin değişimi:

I. yeniden paylaşım savaşının sonunda, sömürgeler galip ülkelerin yararına yeniden paylaşıldı. ABD'nin gücü yavaş yavaş İngiltere'ninkini aşmaya başladı.

Görüldüğü gibi II. bunalım döneminin başlıca bütün özellikleri dolaylı ve doğrudan I. yeniden paylaşım savaşı ve Sovyet Devrimiyle ilgilidir.

İlk sosyalist ülkenin kurulması ve ulusal kurtuluş savaşlarının hız kazanması, ekonomik buhranın ağırlaşması, emperyalist ülkeler arasındaki güçler dengesinin değişimi ve tekелci kapitalizmin tekелci devlet kapitalizmine dönüşmesi sonucu, emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyiş biçimi değişir.

Dünyanın 1/6'sının emperyalist sömürden kurtulması ve ulusal kurtuluş savaşlarının gelişmesi sonucu emperyalizm, artık dünyadaki eski rakipsiz güç değildir. Bu olgu, dünyadaki güçler dengesini ve bu güçler arasındaki çatışmayı önemli ölçüde etkiler. Bunun en açık örneği II. yeniden paylaşım savaşıdır. İkinci savaş birincide olduğu gibi sadece emperyalist ülkeler arasında

olmamıştır. Üç cephede birden sürmüştür: Emperyalist ülkeler arasında, emperyalistler ve Sovyetler Birliği arasında ve emperyalistlerle sömürge ülkeler arasında.

Birinci yeniden paylaşım savaşı kapitalizmin bunalımını geçici olarak çözmüş, ancak savaşın etkisi geçince bunalım ağır bir buhrana dönüşmüştür. İkinci bunalım döneminde tekелci kapitalizm devletle bütünleşerek, yeni sömürü ve egemenlik yöntemleriyle ayakta kalabilmiştir. ABD'de New Deal politikası, Almanya ve İtalya'da faşizm ve en geniş anlamda uygulanması, III. bunalım döneminde gerçekleşecek olan enflasyonist politika ve militarizm, tekелci kapitalizmin ayakta kalabilmek için uyguladığı yeni sömürü ve egemenlik biçimlerinin ürünüdür. Kısaca, tekелci kapitalizmin tekелci devlet kapitalizmine dönüşmesinin ürünüdür.

II. bunalım dönemi, II. yeniden paylaşım savaşının sonunda, 1945'de biter.

Bu arada, kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının içeriği ve bunalım dönemlerinin başlangıç ve bitiş tarihleri konusunda Sovyetler Birliği'nin görüşüne de değinmek gerekir.

"Kapitalizmin genel buhranı, iki aşamada gelişti ve bir üçüncüsüne girdi. Birinci aşama, Birinci Dünya Savaşı içinde başladı ve özellikle Ekim Devrimi sırasında en belirgin hale geldi. İkinci aşama, İkinci Dünya Savaşı ve Avrupa ve Asya ülkelerinde başlayan sosyalist devrimlerin seyri içinde açılıp yayıldı. 50'li yıllarının ikinci yarısında dünya kapitalizmi genel buhranının yeni üçüncü aşamasına girdi."⁶⁴

⁶⁴ Nikitin, *Ekonomi Politik*, s. 215. Sol Yay. 3. Baskı

Bu görüşe göre birinci bunalım dönemi 1917-45, ikinci bunalım 1945-58, üçüncü bunalım dönemi de 1958 sonrasını kapsar. Bunalım dönemlerinin tarihlerinin farklı saptanmasının temeli genel bunalımın içeriğinin farklı değerlendirilmesinde yatar:

"Kapitalizmde ekonomik buhranlar, metaların bir aşırı üretimi buhranıdır; toplumun politik hayatını belirgin bir şekilde etkileyeceği açık olmakla birlikte, sadece ekonomik alanda gelişir. Kapitalizmin genel buhranı, kapitalist ülkedeki hayatın her kesimini, ekonomik alanı olduğu kadar, politik alanı da kapsar; ve bu, can çekişen kapitalizmle tarih sahnesinde beliren sosyalizmarasındaki mücadeleye nitelenir. Kapitalizmden sosyalizme geçiş, kapitalizmin genel buhranının asıl muhtevasıdır."⁶⁵ (Nikitin, *Ekonomi Politik*, s.215,)

Kapitalizmin genel bunalımının asıl muhtevası serbest rekabetçi kapitalizmin tekelci kapitalizme dönüşmesi ve böylece kapitalizmin çürüme, asalaklaşma ve kendi zıttını doğurma aşamasına girmesi değil de kapitalizmden sosyalizme geçiş ise, genel bunalım 1917 Sovyet Devrimi ile başlar. Genel bunalımın bu tanımına göre I. bunalım döneminin 1917'de başlaması doğrudur, ancak tanımın kendisi eksiktir.

Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımı 1903'de başlar.1917'de kapitalizmden sosyalizme geçişin gerçekleşmesi ile süreklilik yeni bir muhteva kazanır. Bunalımın özünün kapitalizmden sosyalizme geçiş olduğunu savunmak, sadece bunalımın kazandığı yeni muhtevayı görmek ondan öncesini, yani kapitalizmden sosyalizme geçişi hazırlayan dönemi gözden kaçırmak demektir.

ÜÇÜNCÜ BUNALIM DÖNEMİ

Emperyalizmin III. bunalım dönemi kendi içinde iki ayrı döneme ayrılır:

a) 1945-58 Dönemi

Bu dönemin başlıca özellikleri şunlardır:

1- Dünya sosyalist sisteminin kurulması, ulusal kurtuluş savaşlarının dev boyutlara ulaşması:

Kapitalizm, tarihinin hiçbir döneminde bu kadar hızla gerilememiş, darbe üstüne darbe yememiştir. Dünya sosyalist sisteminin kuruluşu ve zafere ulaşan sömürge kurtuluş savaşları bütün dönem boyunca devam etmiştir. Savaşın içinde Doğu-Avrupa'da sosyalizmin zaferini savaştan sonra 1948'de Kuzey Kore, 1949'da Çin Devrimlerinin kesin zaferi ve 1954'de Dien Bien Fu zaferiyle Fransızların Kuzey Vietnam'ı boşaltmaları izlemiştir. 1958, Küba Devrimi'nin zafere doğru ilerlediği yıllardır. Afrika'da bazı ülkeler gerçek bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Dünyanın diğer

sömürge ülkelerinde ise ulusal kurtuluş hareketlerinin daha fazla yükselmesini önlemek amacıyla emperyalistler ülkedeki açık işgallerine son vererek geri çekilmişlerdir. Eski-sömürgecilik yerini yeni-sömürgecilik metotlarına bırakmaya başlamıştır.

2- Emperyalist ülkelerin sürekli ve resmi olarak örgütlenmeleri:

1944 yılında Bretton Woods'da Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nın kurulmasına karar verildi. Dünya Bankası savaşta yıkılmış kapitalist ülkelere ve geri-bıraktırılmış ülkelere imar ve kalkınma kredisi sağlayacak; IMF ise dolara bağlı olarak kurulacak olan yeni altın kambiyo standardının işleyişini garanti altına alacak ve sık sık meydana gelen kur değişimlerinin emperyalist bloku tehdit eder bir nitelik kazanmasını önlemeye çalışacaktır. Hiçbir ülke IMF'ye danışmadan parasının değişim oranını değiştiremeyecektir.

Uluslararası finans kurumlarının faaliyetlerinin doğru değerlendirilmesi, bu kurumların emperyalist ülkeler arasında yapılmış herhangi bir ittifaktan çok farklı olduğunun anlaşılmasıyla mümkündür. II. yeniden paylaşım savaşından önce de emperyalist ülkeler arasında çeşitli ittifaklar kurulurdu. Genellikle saldırmazlık paktı şeklinde olan bu ittifaklar temelde geniş bir ekonomik işbirliğine dayanmazdı.

Uluslararası finans kurumları, emperyalist ülkelerden bazılarının diğerlerine karşı kurdukları bir ittifak değildir. Bu kurumlar tüm emperyalist ülkelerin biraraya gelip dünyanın ekonomik ve politik gelişimini kontrol edebilme çabasını yansıtır. Emperyalist ülkeler tarihlerinde

ilk kez resmi ve sürekli olarak örgütlenmektedir.

Uluslararası finans kurumları, emperyalist ülkelerin temelde geniş ekonomik işbirliğine dayanan politik örgütleridir. Savaşta yıkılan kapitalist ülkelere imar kredileri vererek bu ülkelerde sosyalizmin zaferini engellemeye çalışmış, geribıraktırılmış ülkelere kalkınma kredisi adı altında çeşitli krediler vererek bu ülkelerin sosyalist bloka katılmasını önlemeye, bu ülkelerin ekonomik ve politik gelişimini kontrol altına almaya çalışmıştır.

Emperyalist ülkelerin resmi ve sürekli olarak örgütlenmelerinin temel nedeni sosyalist sisteme ve ulusal kurtuluş savaşlarına karşı bir bütün olarak karşı durmak zorunluluğunu duymalarıdır.

(Emperyalist sistemin iç dinamiğinden doğan sisteme karşı sürekli alternatifin bu iç dinamiğin gelişimini etkilemesi, emperyalist ülkelerin birliğe zorlanması.)

3- Emperyalist ülkeler arasındaki çelişkilere göre çok azalması; ABD'nin emperyalist blok içindeki mutlak hegemonyası:

Emperyalist sistem tarihinin hiçbir döneminde, 1945-58 arasında olduğu kadar birlik ve uyum içinde bulunmamıştır. Emperyalist blokta ABD'nin mutlak hegemonyası altındaki bu bütünleşme başlıca üç temele dayanır:

a) ABD hariç diğer bütün emperyalist ülkeler savaştan geniş ölçüde yıkılmış olarak çıkmışlardır. ABD'ye karşı hiçbir alternatif yoktur.

b) Dünya sosyalist sisteminin varlığı ve genişleyen ulusal kurtuluş savaşlarına karşı emperyalist blokun jandarmalığını ancak ABD yapabiliyordu. Başta İngiltere olmak üzere diğer bütün

emperyalist ülkeler sömürgelerinin denetimini fazla zorluk çıkartmadan ABD'ye bırakmışlardır.

c) II. yeniden paylaşım savaşından sonra emperyalist ve sosyalist bloklar arasındaki soğuk savaş, Batı-Avrupa'daki komünist partilerinin gücü ve kitlelerin büyük potansiyeli dikkate alındığında savaşta yıkılan Batı-Avrupa ve Japonya'nın kısa sürede imarı gerekir. ABD sosyalizm denizinde bir ada olarak kalmak istemiyorsa, yıkılan kapitalist ülkelerin imarını kısa sürede gerçekleştirmek zorundadır.

Emperyalist ülkeler arasındaki bütünleşmede ABD'nin kesin hegemonyası pratikte iki şekilde yansır:

Birincisi, uluslararası finans kurumlarındaki oy oranlarıdır. Bu kurumlarda oy oranları ekonomik güce göre saptanır, dolayısıyla yönetim tamamen emperyalist ülkelerin elindedir. 1947'de ABD toplam oyların % 35,07'sine sahiptir.

ABD'nin emperyalist blok içindeki hegemonyasını yansıtan ve bu hegemonyayı sürdürme aracı olarak kullanılan esas unsur doların rezerv para oluşudur. 1944'de Bretton-Woods'da dolarla altın arasında sabit bir değişim oranı saptandı, yani dolar altına eşdeğer kabul edildi. Doların rezerv para oluşu sadece ABD için değil, bütün emperyalist blok için büyük önem taşımaktadır. Dolar ABD'nin dışında dörtlü bir fonksiyona sahiptir:

Birincisi: Altın üretimi, emperyalist ülkeler için büyük önem taşıyan dünya ticaretinin gelişiminin gerisinde kalmaktadır. Doların altına eşdeğer kabul edilmesi, uluslararası likidite sorununa çözüm getirmiştir.

İkincisi:Savaşta yıkılan kapitalist ülkeler ABD

mallarına ve sermayesine muhtaçtır. Bu dönemde kapitalist ülkelerin tümünde, özellikle Batı-Avrupa'da belirgin bir dolar kıtlığı görülmektedir. ABD'nin sermaye ihracı diğer emperyalist ülkelerin imarında önemli rol oynamıştır.

Üçüncüsü: Emperyalist blok içinde her yönden rakipsiz kalan ABD, zorunlu olarak sistemin jandarmalığını da yüklenmiştir. Sosyalist blokun üslerle çevrilmesi ve sürekli savaş tehdidi altında tutulması, ulusal kurtuluş savaşlarının bastırılmaya çalışılması, ilerici yönetimlerin devrilmesi ve genel olarak dünya çapında karşı-devrimin organizasyonu ABD tarafından gerçekleştirilmiştir. Bütün bu faaliyetlerin finansmanı ABD'nin 1971'e kadar sürekli fazla ile kapanan dış ticaret dengesiyle sağlanamazdı; tek çıkar yol, sürekli ödemeler dengesi açığıdır (yani dünya piyasasına karşılığında mal ve hizmet sürmeksizin dolar sürmektir, karşılıksız para basmaktır). Bu ise ancak ellerinde dolar bulunan ülkelerin karşılığında ABD'den mal ve hizmet talep etmeleriyle mümkündür; doların rezerv para olması bunu sağlamaktadır.

Dördüncüsü: Sürekli dış ödemeler dengesi açığının mümkün oluşu, ABD'ye karşılıksız dolar basarak diğer emperyalist ülke ekonomilerine sızma, onları ele geçirme olanağı vermektedir. Bu durum, özellikle 1958'den sonra ABD sermayesinin Batı-Avrupa'yı istilasını şeklinde kendini göstermiştir.

4- Ekonomik buhranın hafiflemesi:

1945-58 arası sürekli bir savaş dönemidir; emperyalizm darbe üstüne darbe yemiş ve sürekli gerilemiş, sürekli pazar kaybetmiştir. Ancak dünyanın 1/3'ünün sosyalist bloka dahil olması

emperyalizmin ekonomik buhranına bu dönemde yansımamıştır. Bunun nedeni kapitalist üretimin savaş sonrası yıllarda sınırsız olarak genişlemesidir. Emperyalizm 1945-58 arasında bütün sisteme yayılan ciddi bir ekonomik buhranla karşılaşmamıştır.

Savaştan sonra emperyalist ülkelerin çoğu yıkılmıştı. ABD'de ise savaş sırasında üretim araçları üretimi amortisman için gerekli seviyenin çok altına düştüğünden üretim araçları yıpranmıştır. Üretim, yıkılanları ve yıprananları yenilemek için hızla gelişti, dev boyutlara ulaştı. 1950'lerde ABD'de, üretimin talebi iyice aştığı anlaşıldı, buhran belirtileri gözlemlendi. Bu yıllarda Kore Savaşı sayesinde ABD buhranı ucuz atlattı. Savaştan sonra ise otomasyon olarak isimlendirilen bir dizi bilimsel ve teknik devrimin gerçekleşmesi ve bunun üretim araçlarında nispi bir yenilenmeye yol açması sonucu kapitalist üretim talepten nispi olarak bağımsız 1958'e kadar ciddi bir buhranla karşılaşmadan büyüdü. II. yeniden paylaşım savaşı ve sonrasında muzaffer dünya halklarının emperyalizme darbe üstüne darbe indirmesi, onu geriletmesi ve pazarlarını daraltması etkilerini bütün şiddetiyle 1958 ekonomik buhranı ve sonrasında hissettirdi.

b) 1958 Sonrası

Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının 1958 sonrasındaki özelliklerinin temeli 1945-58 dönemine dayanır; ancak bu özelliklerin tüm boyutlarıyla gelişmesi 1958 sonrasında olmuştur.

1- Uluslararası finans kurumlarının faaliyetlerinde meydana gelen değişim:

Uluslararası finans kurumları emperyalist ülkelerin dünyanın ekonomik ve politik gelişimini yönlendirmek ve özellikle sömürge ülkeleri denetlemek amacıyla kurdukları geniş ekonomik işbirliğine dayanan politik örgütlerdir. Bu kurumların faaliyetinin ilk döneminde sömürge ülkelerden çok, savaşta yıkılmış kapitalist ülkelerin imarına ve sosyalizmin bu ülkelerdeki zaferini önleme çabası ağırlık kazanmıştır.

Dünya Bankası kredileri, faaliyetinin ilk beş yılında (1947-52) özellikle Avrupa'ya yönelmişti. Bu dönemde verilen 1392 milyon dolar kredinin 699 milyonu Batı-Avrupa'ya verilmiştir.⁶⁶ Aynı dönemde Avusturalya'ya 100 milyon verilmiş, Japonya ise 1953'den sonra kredi almaya başlamıştır. Bu dönemde geri-bıraktırılmış ülkelere verilen kredilerde bir Amerikan örgütü olan AID daha etkilidir.

1956'da geri-bıraktırılmış ülkelerde özel sektörle birlikte sanayi yatırımları yapmak amacıyla IFC'nin, 1961'de özellikle en fakir ülkelere kredi veren IDA'nın faaliyete geçmesiyle Dünya Bankası'nın kredileri geri-bıraktırılmış ülkelere yöneldi.

2- ABD'nin diğer emperyalist ülkelere yaptığı sermaye ihracındaki değişim:

1958'e kadar ABD'nin özellikle Batı-Avrupa'ya yardımının temel nedeni bu ülkelerde sosyalizmin zaferini önlemek iken; 1958 sonrasında amaç Batı-Avrupa ülkelerinin ekonomilerine sızma ve onları ele geçirme olmuştur. 1958 sonrasında ABD'nin diğer emperyalist ülkelere yaptığı sermaye ihracının amacında meydana gelen bu

⁶⁶ World Bank Since Bretton-Woods, s. 178

değişimin temelleri ABD sermayesinin Batı-Avrupa'ya geniş ölçüde girmesini sağlayan Marshall yardımıyla atılmıştır.

1958 sonrasında ABD sermayesi Batı-Avrupa'yı adeta istila etmiştir. 1950'de Batı-Avrupa'da 1.7 milyar dolar olan ABD yatırımları 1970'de 24.5 milyara çıkmıştır.

3- Çokuluslu şirketlerin gelişimi:

II. yeniden paylaşım savaşı süresince emperyalist ülkelerde sermaye temerküzü arttı; buna karşılık dünyanın 1/3'ünde sosyalizmin kurulmasıyla pazarlar daraldı. Savaş sonrasında emperyalist ülkelerin çoğu yıkıldığından aşırı temerküz sadece ABD için önemli bir sorundu ve diğer ülkelere sermaye ihracı yoluyla giderebiliyordu. Başlangıçta sadece ABD'yi ilgilendiren sorun yeniden onarım sürecinin tamamlanmasıyla bütün emperyalist ülkeler için geçerli oldu. Artık esas olarak I. ve II.bunalım dönemleri için geçerli olan, şirketlerin çoğunluğu ulusal sınırlar içinde tamamlanan üretim sürecinde, genellikle tek mal üretmeleri, ayrıca ülke dışına mal ve sermaye ihraç etmeleri sermaye temerküzünün ulaştığı seviyenin ortaya çıkardığı sorunlara çözüm getirmemektedir. Şirket artık kendi tarihini aşmalıdır. O, belli bir ürünü belli bir bölgede satmak için kurulmuş ve büyümüştür. Artık her iki sınırlamayı da aşmak ve kendine yeni ürünler ve yeni bölgeler şeklinde yeni pazarlar bulmak zorundadır. Tekelci kapitalizm şartlarında toplam kâr oranını düşürmemek amacıyla sermaye sürekli olarak bir malın üretimi için yatırılmaz. Tekeller üretimi maksimum kârı gerçekleştirecek biçimde ayarlarlar;bu durumda biriken sermaye zorunlu olarak değişik malların üretimi için kul-

lanılır. Çeşitli mal üretmek, aynı zamanda bir malın üretiminde meydana gelebilecek ani talep dalgalanmalarına karşı şirketleri koruyan bir sigortadır. Çeşitli ülkelerde üretim birimleri kurulması ise, çeşitli mal üretmek gibi temelinde şirketlerin kârlarını korumak ve yükseltmek amacından kaynaklanmaktadır. Bir malın çeşitli parçaları hangi ülkede daha ucuza üretilenirse orada yapılır.

Çokuluslu şirket, sadece başka ülkelerde şubeleri olan şirket değildir.

"Çokuluslu şirket olmak için, yalnız yabancı ülkelerde faaliyet göstermek yetmez. Özellik 'yönetici kadroların pazarlama, üretim ve araştırma ile ilgili mevcut alternatiflere göre, dünyanın neresinde, ne yapılması gerektiği konusunda temel kararları almasında' yatmaktadır."⁶⁷

Sermayenin ulusal sınırları aşması ve çokuluslu şirketler III.bunalım dönemine özgü değildir. I. ve II. bunalım dönemlerinde de dış ülkelere mal ve sermaye ihracı yapıldı; ayıncı nitelik, dış ülkelerde üretim birimlerinin kurulması, üretimin çokuluslaşmasıdır. Şirketlerin kazanç kaynaklarında meydana gelen değişim bunu açıkça gösterir: 1914'de uluslararası şirketlerin %90 yatırımı mali kazanç (portfolio) ile ilgilidir. II. yeniden paylaşım savaşı sonrasında mali kazanç yatırımları yerini doğrudan yatırıma bırakmıştır. 1970'lere varıldığında doğrudan yatırım tüm yatırımların %75'ine ulaşmıştır.

Çokuluslu şirketler özellikle 1958'den sonra hızla gelişmiştir. Yabancı ülkelerdeki ortaklıklar

⁶⁷ P.Sweezy *Çokuluslu Şirketler, Yeni Adımlar, Say. 9-20, s 41*

bu gelişimin göstergesi olarak ele alınırsa; ABD'deki 187 çokuluslu tekelin yabancı ülkelerde imalat sanayindeki ortaklıkları, toplam olarak 1901'de 47, 1929'da 467, 1950'de 988, 1958'de 1891 iken bu sayı 1967'de 3646'ya ulaşmıştır. Çokuluslu şirketlerin incelenmesi emperyalist sistemin günümüzdeki işleyişinin anlaşılması bakımından önemlidir; ama bu hiçbir zaman "söz konusu dev şirketleri ve bunların çıkarlarını sistematik biçimde inceleyerek günümüz emperyalizminin nasıl işlediğini en iyi biçimde anlayabiliriz" demek değildir.

Çokuluslu şirketlerin gelişimi emperyalist ülkeler arasındaki bütünleşmeden ayrı olarak kavranamaz. Değişik ülkelerde üretim birimlerinin kurulabilmesi, emperyalist ülkeler arasında, ithalat ve ihracatın serbestleştirilmesini, sabit döviz kurlarını; kârların, üretim araçlarının, personelin ve teknik bilginin ülkeden ülkeye serbest transferini gerekli kılar. Üretimin çokuluslaşması kredinin de çokuluslaşmasını, dolayısıyla çeşitli uluslararası finans kurumlarının varlığını zorunlu kılar. Böylece emperyalist ülkelerde sermaye temerküzünün ulaştığı seviyenin zorunlu sonucu olarak doğan, emperyalist ülkeler arasındaki bütünleşme sonucu gelişen çokuluslu şirketler aynı zamanda bu bütünleşmeyi güçlendirirler. Değişik ülkelerde kurulan üretim birimleri uluslararası işbölümünün artmasını ve ulusal sermayelerinin iç içe girmesini sağlar.

Çokuluslu şirketler, bankalardan bağımsız olarak ele alınamaz. Ancak banka-şirket ilişkilerinde III. bunalım döneminde bazı değişimler olmuştur. I. bunalım döneminde banka-şirket ilişkilerinde ve bütünleşmede bankalar ağır basar-

ken, günümüzde şirketler daha ağır basmaktadır. Bu, ülkemizde oportünizmin en çok tahrif ettiği konulardan biridir.

4-Dört aşamalı devresel hareketin iki aşamaya inmesi:

Devletin ekonomiye müdahalesi ve tekelci kapitalizmin tekelci devlet kapitalizmine dönüşmesi, özellikle 1929'daki büyük buhrandan sonra hız kazanmıştır. Devletin savaş durumu ve ağır bir buhranın dışında, normal dönemlerde de ekonomiye aktif müdahalesi II. yeniden paylaşım savaşı öncesinde başlarsa da, tekelci devlet kapitalizminin ekonomi üzerindeki etkileri en iyi biçimde 1945 sonrası ve özellikle 1958 ekonomik buhranı incelenerek anlaşılabilir.

Devletin ekonomiye müdahalesi genellikle büyük devlet siparişleri biçiminde kendini gösterir ve bu siparişler çoğunlukla savaş malzemeleri için yapılır. Bunun böyle olması zorunludur, çünkü verimli sektörlerle yapılacak siparişler nasıl satılacağı bilinmeyen üretim fazlasını artırmaktan başka sonuç vermez. Sadece silah imalatı kitlelerin tüketim gücünden bağımsız olarak uzun süre gelişebilir. Devlet müdahalesi ve ekonominin askerileştirilmesi birbirinden çıkar ve birbirini etkiler.

Bunun sonucu, ekonominin askerileştirilmesi sadece "silahlanma yarışının neticesi" veya "soğuk savaşın bir yan ürünü"⁶⁸ olarak açıklanamaz. Ekonominin askerileştirilmesi, sadece sistemin varlığına yönelen tehlikenin değil, sistemin kendi iç dinamiğinin de zorunlu kıldığı bir olgudur.

⁶⁸ E. Mandel, *Marksist Ekonomiye Giriş*, s. 79

Ekonominin askerileştirilmesi çoğunlukla bütçe açığı ve devlet borçları ile finanse edilir (vergiler yoluyla finansman satın alma gücünü azaltacağından talep yetersizliğini daha da artırır), ekonominin askerileştirilmesi devlet borçlarının büyümesine, bütçe açıklarına ve sürekli enflasyona yol açar.

"Eğer bütçe açığı yoluyla finanse edilen kamu yatırımları verimli alanlara yöneltilmişse, halkın eline geçen para ya da param-sı (bono, senet, vb.) şeylerin karşılığında kararlı bir tempoda artan bir mal hacmi de bulunacak demektir. Fakat eğer kamu harcamaları verimli alanlara yöneltilmemişse, bu paralarla askeri malzeme ve 'benzeri emtia' üretilmişse, devlet harcamalarının açık bütçe yoluyla finansmanı, halkın elindeki para (ya da param-sı şeyler) ile pazardaki mallar arasındaki dengenin gittikçe daha da bozulmasına yol açacaktır. Bu da, eninde sonunda, sürekli olarak artan bir enflasyon tehdidi yaratacaktır."⁶⁹

Emperyalizmin üçüncü bunalım döneminde ağırlık kazanan ekonominin askerileştirilmesi, tekellerin çeşitli ülkelerde çeşitli mallar üreterek kârlarını geçmişe göre oldukça garanti altına almaları, ekonomiye artan oranda devlet müdahalesi, sürekli enflasyon ve yeni-sömürgecilik metotları, emperyalist ülkelerde ekonominin devrevi hareketinde değişiklikler yapmıştır. Klasik cycle'nin dört aşaması (durgunluk, çöküş, canlanma, refah) durgunluk ve canlanma olarak ikiye inmiştir.

⁶⁹ P. Baran, *Büyümenin Ekonomi Politikası*, s. 250-251

“ABD ekonomisi, savaş sonrası dönemde dört ekonomik buhranla karşılaştı. Ancak bu buhranlarda alışılagelen devre (cycle) evrelerinin sırası değişmiş, bazı evreler kaybolmuştur. Örneğin buhrandan toparlanmaya geçiş durumu, çöküntü evresine uğramadan sık sık meydana gelmektedir.

Toparlanma, refah durumuna girmesi gerekirken, doğrudan doğruya yeni bir buhranla sonuçlanıyor. Birçok hallerde buhrana geçiş uzun bir durgunluk döneminden sonra ortaya çıkıyor. Buhran, geçmişteki örneklerinden daha yavaş gelişmektedir.”⁷⁰

Kapitalist ekonomide klasik bir buhran tüketim malları sektöründe başlar ve giderek üretim malları sektörüne yayılır; ikinci sektördeki buhran, birincidekini daha da derinleştirir ve buhran yayılır ve derinleşir. Buhranın derinleşmesi, genellikle tüketim malları sektöründe ortaya çıkan buhranın üretim malları sektörünü şiddetle etkilemesine (üretim mallarına olan talebin birden düşmesine) bağlıdır.

“Buna karşılık, ilk tenkisattan ve özel yatırımlardaki ilk indirimlerden itibaren devlet organları giderlerini artırırlarsa, buhrandaki bu ilerleme durdurulur.”⁷¹

“... 1957-58 buhranının ilk dokuz ayında sanayi üretimi %13,1 (1929-30 dünya ekonomik buhranının ilk dokuz ayında %15,3), dayanıklı tüketim malları için sipariş toplamı ise %20 (1929'da %26,5) düşmüştü. Derhal yapılan enflasyoncu para emisyonu ve zaten

⁷⁰ Nikitin, *Ekonomi Politik*, s. 224

⁷¹ E.Mandel, *Marksist Ekonomi El Kitabı*, Cilt: II, s.266, Ant.Y.

çok olan devlet ve askeri harcamalar ABD'yi yeniden 1929 durumuna düşmekten kurtardı."⁷²

1957'de 44.4 milyar dolar olan ABD savunma harcamaları, 1963-64'de 56.8 milyara yükseldi. Askeri harcamalardaki bu yükseliş, özellikle ekonominin buhrandan en fazla etkilenen sektörlerini (üretim malları sektörünü) etkiledi; bu sektöre ek talep yarattı. 1958'de hükümet harcamalarının maden, çeşitli makineler, elektronik endüstrisi vb. gibi üretim malları sektörünün çeşitli kollarındaki toplam üretim içinde payı (24 kalem mal içinde) %2.9 ile %86.7 arasında değişmektedir.

"Bununla beraber, devlet herhangi bir munzam satın alma gücü yaratamaz. Demek ki resesyon ne kadar şiddetli ise 'ikame' satın alma gücünün yaratılması o kadar gerekli olur ve enflasyon yaratıcı eğilimlerin patlak vermesine yol açar. Kapitalizmin çöküş çağında devletin karşısına çıkan ikilem buhran ile enflasyon arasındaki seçmedir. İkincisi belirlenmedikçe (artmadıkça) birincisi önlenemez."⁷³

Sonuç olarak II. yeniden paylaşım savaşından sonra ortaya çıkan ve bütün boyutlarıyla gelişen değişimlerin tümü (devlet harcamalarının büyüklüğü, çokuluslu şirketler, yeni-sömürgecilik) buhranın şiddetinin daha uzun bir süre içine yayılmasını sağlar. Çöküş dönemi daha az kötü, refah dönemi daha az iyi olur. Dört aşamalı klasik cycle iki aşamaya iner, dolayısıyla devrenin süresi kısılır.

⁷² E. Mandel, *Avrupa Amerika'ya Karşı*, s. 123-4, Köz Yay.

⁷³ E. Mandel, *Marksist Ekonomi El Kitabı*, Cilt: II, s. 267, Ant Y.

“Emperyalizmin genel bunalımının çeşitli evrelerinde de buhranlarda bir değişiklik görülmektedir. II. Dünya Savaşından sonra buhranlar daha yumuşaklaşmış, fakat daha da bir süreklilik kazanmıştır. Nitekim II. Dünya Savaşından önce burjuva ekonomi literatüründe 'depresyon' denilen bunalımlara savaştan sonraki dönemde 'durgunluk' adı verilmektedir. Tekelci devlet kapitalizminin ve sermayenin uluslararasılaşmasının vardığı düzey sonucu, buhranların sıklığı artmış, dalgalanmaların boyutları küçülmüştür.”⁷⁴

III. bunalım döneminde devresel hareketlerin süresinin kısılmasını ve dolayısıyla ekonomik buhranın geçmişe göre daha az şiddetli, ancak daha sürekli oluşunu üretim araçlarının hızla yenilenmesine bağlayanlar vardır. Örneğin, Mandel'e göre üretim araçlarının sürekli yenilenmesine yol açan bilimsel ve teknik devrim soğuk savaşın bir yan ürünüdür ve dolayısıyla iktisat dışı bir kaynaktır.

Marks'ın Kapital'in III. cildinde açıkladığı gibi, sabit sermayenin yenilenme süresi devresel hareketin uzunluğunu belirler. Bilimsel ve teknik devrim serbest rekabetçi dönemde 7-10 yıl olan devreyi bugün 4-5 yıla indirmiştir.

Mandel burada çok şeyi birbirine karıştırmıştır. Birincisi, bilimsel ve teknik devrim sadece sosyalist sistemin varlığından (silahlanma ve sosyalist sistemle yarış) kaynaklanmaz, o aynı zamanda emperyalist ülkelerde sermaye temerküzünün ve üretimin yoğunlaşmasının, buna

⁷⁴Günümüzde Emper.Sömürü Mekanizması, s.12, TİBY.

karşılık talebin dünya ölçüsünde düşmesinin yarattığı bir zorunluluktur. Günümüzde üretime uygulanan bilimsel ve teknik buluşların bir kısmı, ilk kez savaş endüstrisinde bulunmuştur; ancak, günümüzde tekellerin bilimsel ve teknik araştırma için yaptıkları büyük masrafları ihmal ederek bilimsel ve teknik devrimi tamamen silahlanmanın yan ürünü olarak görmek de yanlıştır.

Mandel'in görüşüne göre, sürekli bilimsel ve teknolojik devrim sonucu emperyalist ülkelerde II. yeniden paylaşım savaşı sonrasında üretim araçları her 4-5 yılda bir geniş ölçüde yenilenmiştir. Bu tamamen yanlıştır. Bilimsel ve teknolojik devrim sabit sermayenin amortismanı ve üretimi aşırı ölçüde artırmamak şartıyla tekeller tarafından üretim sürecine kısıtlı biçimde uygulanır. 1958'de ABD'de yapılan bir araştırma fabrika donanımının 1/3'ünden az bir kısmının çağdaş olduğunu göstermiştir. (1950-58'in otomasyon dönemi olduğunu belirtelim)

Sürekli bilimsel ve teknolojik devrimin değerlendirilmesindeki en büyük hata, bilimsel ve teknik buluşların çoğunlukla üretim araçlarında uygulandığı görüşünde yatar. Tekeller yeni buluşları üretim araçlarında toplam kârın düşmesi şartıyla uygularlar. Günümüzde sürekli bilimsel ve teknolojik devrimin sonucu olan yeni buluşlar daha çok tüketim araçlarında uygulanmaktadır.

Sürekli bilimsel ve teknolojik devrimin sürdürülmesi ve sonuçlarından faydalanılması tekeller arasında önemli bir rekabet unsurudur. Yeni buluşlar üretim araçları üzerinde, üretimi fazla artırmayacak, dolayısıyla yeni pazar sorunu yaratmayacak şekilde, yani çok kısıtlı biçimde

uygulanır. Yeni buluşların tüketim araçlarında geniş ölçüde uygulanmasının nedeni ise, bunun tekellerin pazar sorununu hafifletmede kullanılabilesidir. En son buluşların geniş ölçüde uygulandığı kitle tüketim malları, hem bu mala ek bir talep yaratır, hem de aynı buluşu uygulamakta geç kalan diğer tekellerin pazarlarını daraltarak piyasadaki talebi yeni mala kanalize eder.

Sürekli bilimsel ve teknolojik devrim, tekeller tarafından geniş ölçüde üretim araçlarına uygulanarak pazar sorununu daha da ağırlaştırmak için değil, tüketim araçlarına uygulanarak pazar sorununu hafifletmek amacıyla kullanılır.

Geri-bıraktırlmış ülkelerde pasifist devrim teorisinin temeli evrim ve devrim aşamalarının birbirinden ayrılmasında yatar. Bunun için birinci adım, kapitalizmin bunalımının sürekli değil kesikli olduğunu savunmaktır. Böylece sistemin kesikli bunalımı geri-bıraktırlmış ülkelere kesikli biçimde yansır ve böylece evrim ve devrim aşamalarının birbirinden kesin çizgilerle ayrılabilmesi için gerekli objektif şart (pasifist devrim teorisinin temeli) gerçekleşmiş olur. (!)

Emperyalist sistemin bunalımının sürekli değil kesikli oluşu, meselenin özü tahrif edilerek, bunalım devresel harekete indirgenerek sağlanır. Bunun için ise devresel hareketin değişik aşamaları arasında büyük farklar olmalıdır (böylece durgunluk ve özellikle çöküş aşaması devrim dönemi, toparlanma ve refah aşaması ise evrim dönemi olacaktır). Ekonominin devresel hareketinin özelliklerinin değişmesi ve devrenin çeşitli aşamaları arasındaki farkın azalması elbetteki bu yönden pasifistlerin hiç hoşuna git-

mez; değişimi inkar ederler veya daha iyisi hiç bahsetmezler. Çünkü onların bütün devrim teorisinin temeli burada yatmaktadır.

5- Yeni-sömürgecilik:

Emperyalizmin III. bunalım döneminde geri-bıaktırılmış ülkeleri ilgilendiren en önemli değişim yeni-sömürgecilik metotlarıdır. Yeni-sömürgecilik başlıca dört unsura dayanır:

a- Sömürge ülkelerdeki feodal yapı kapitalizm yukardan aşağıya ve emperyalizme bağımlı olarak geliştirilerek değiştirilir,

b- Bu süreç içinde emperyalizmin en gözde müttefiki olarak yerli tekelci burjuvazi geliştirilir,

c- Gelişen tekelci burjuvazi bağımsız olarak değil, emperyalizmle baştan bütünleşmiş olarak geliştiğinden III. bunalım döneminde emperyalizm içsel bir olgu haline gelir, emperyalist işgalin biçimi değişir. (Gizli işgal)

d- Sermaye ihraç ve transferlerinin terkiibi değiştirilir. (bkz.Kesintisiz Devrim II-III)

Kısaca açıkladığımız bu stratejinin genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa emperyalizmin sorunlarına bir ölçüde çözüm getirdiğı görür. Dışarıya bağımlı olarak geliştirilen kapitalizm sonucu iç pazar genişletilmiş, ülkenin özellikle tekniğı ve hammaddesi dışarıdan gelen dayanıklı tüketim malları sanayinde ihtisaslaşma sağlanmış ve hatta bu malların emperyalist ülkelerin iç tüketimleri için gerekli kısımları bile bu ülkelere bırakılmıştır. Buna karşılık emperyalist ülkeler büyük sermaye ve ileri teknoloji gerektiren, kâr oranı yüksek malların üretiminde ihtisaslaşmışlardır. Bunlar genellikle geri-bıaktırılmış ülkelerde üretilen malların yatırım ve ara

maddelerini oluşturmaktadır.

Geri-bıraktırılmış ülkelerde genişletilen pazar ve dayanıklı tüketim mallarına dayalı sanayileşme emperyalistlerin üretiminde ihtisaslaştıkları ileri teknoloji ve büyük sermaye gerektiren yatırım ve aramalarına olan ihtiyacı artırmıştır. Böylece emperyalistler pazar sorununu bir ölçüde halledebilmişlerdir.

Geri-bıraktırılmış ülkelerde kapitalizmin yukarıdan aşağıya ve dışa bağımlı olarak geliştirilmesinde çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Bu yöntemler ülkelere göre değişmekle birlikte, aynı temelden kaynaklanmaktadır. Geri-bıraktırılmış ülkelerde kapitalizmin geliştirilmesinde ilk adım tarımın modernleştirilmesi ve bazı alt-yapı tesislerinin yapılmasıdır. Böylece ülkenin pazar ekonomisine açılması hızlanır ve ileride yapılacak sanayi yatırımları için gerekli temel hazırlanır. Yerli hakim sınıfların başlıcaları (feodaller-tefeciler bezirgan-büyük ticaret ve sanayi burjuvazisi) kapitalizmin dışa bağımlı olarak geliştirilmesinden faydalanırlar; emperyalizm ülkeye girişinde bu sınıfların tümüyle ittifak kurar.

Geri-bıraktırılmış ülkelerde kapitalizmin yukarıdan aşağıya geliştirilmesi bu ülkeler için dikkatle incelenmesi gereken sonuçlara yol açar. Klasik kapitalist gelişim modelinde tarımın modernleşmesi, sanayi kapitalizminin hızla ilerlemeye başladığı dönemde gerçekleşir. Tarımsal makineler, gübre vb. sanayi tarafından tarıma sağlanacaktır. Geri-bıraktırılmış ülkelerde ise, mevcut cılız sanayi emperyalizmin kontrolü sonucu gerçek bir sanayi kapitalizmine dönüşmez; ancak tekniği ve hammaddeyi dışarıdan gelen dayanıklı tüketim mallarında ihtisaslaşa-

bilir. Tarımın modernleştirilmesi için gerekli makine, gübre vb. ülkedeki sanayi tarafından sağlanamaz; alınan çeşitli kredilerle dışarıdan ithal edilir. Böylece tarımda feodal ilişkiler çözülür, feodaller tarım burjuvazisi haline gelirken, diğer yandan tarımda büyük nüfus fazlası ortaya çıkar; ancak sanayi bu nüfus fazlasını emebilecek gelişme düzeyinin çok gerisinde kalır. Bu gelişim kendini en açık biçimde köylerden şehirlere akında ve şehirlerde gecekondu mahallelerinin yaygınlaşmasında gösterir. Diğer yandan dayanıklı tüketim malları sanayinin kurulması ve bazı alt-yapı tesislerinin tamamlanması ülkeyi gerçek sanayi kapitalizmi yolunda ilerletmez; çünkü çeşitli sanayiler için gerekli üretim malları, patent hakları ve bazı hammaddeler dışarıdan sağlanır. Sonuç: Bazı alanlarda sağlanan gelişimin diğer alanlarda önlenmesi, çarpık bir gelişim modeli.

"Bir kapitalist sistemin gelişmesi için bazı temel alt-yapı tesislerini kurup olgunlaştırma işine karşı konulmaz bir enerji ile dört elle sarılan Batı emperyalizmi, bugünkü az gelişmiş ülkelerin başka alanlardaki gelişim ve olgunlaşmalarını da aynı gücünü kullanarak engellemiştir."⁷⁵

Geri-bıraktırlmış ülkelerde kapitalist gelişmenin özel bir çarpıklığı vardır. Bu çarpıklık ülkenin iç dinamiğinin saptırılmasından, dışa göre belirlenmesinden doğar. İç dinamiğin gelişimi bazı yönlerde emperyalist ülkelerin çıkarlarına uygun olarak aşırı ölçüde geliştirilirken, diğer yönlerde gelişim engellenir. Böylece ortaya çarpık

⁷⁵ P. Baran, *Büyümenin Ekonomi Politikası*, s. 288

pık bir kapitalizm, kanserli bir büyüme çıkar.

Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımı sap-
tırılan iç dinamik sonucu geri-bıraktırlmış ülke-
lere şiddetle yansır ve henüz olgunlaşmamış da
olsa sürekli bir kriz ortaya çıkar. Ülkede henüz
olgunlaşmamış da olsa sürekli bir milli krizin
varlığı, evrim ve devrim aşamalarının iç içe gir-
mesi, silahlı eylemin objektif şartlarının mevcu-
diyeti demektir.

SONUÇ

Emperyalizmin III. bunalım dönemi kendi
içinde iki ayrı döneme ayrılır: 1945-58 savaş son-
rası restorasyon dönemi olarak adlandırılabilir.
Emperyalizm bu dönemde darbe üstüne darbe
yemesi ve sürekli gerilemesine rağmen, ekono-
mik alanda genel bir refah yaşamıştır. Bunun ne-
deni ikinci yeniden paylaşım savaşının etkileri-
nin giderilmesinde, Kore Savaşının ve üretim
araçlarının nispi yenilenmesine yol açan otom-
asyonun ekonomi üzerinde yarattığı itici etkide
yatar. Bu dönemde emperyalist sistemin buna-
lını esas olarak iç dinamikten kaynaklanmaz;
sistem dış baskı neticesi dünya ölçüsünde geniş
bir politik krize düşer. Politik kriz, ülkelerin peş-
peşe emperyalist bloktan kopması ve bütün şid-
detiyle süren soğuk savaş biçiminde görünür.

1958'de bütün emperyalist sisteme yayılan
ekonomik buhran, savaş sonrası restorasyon dö-
neminin tamamen sona erdiğini gösterir. Em-
peryalizm II. yeniden paylaşım savaşı ve son-
rasında yediği darbelerin ve kaybettiği pazarların
etkisini bütün şiddetiyle hisseder. Ekonomik

buhran şiddetlenir, ancak dört aşamalı devresel hareketin iki aşamaya inmesi sonucu ekonomik buhranın şiddeti zamana yayılır. Bu nedenle geçmişe göre daha yumuşak ancak daha sürekli bir görünüm kazanır. Sürekli ve genel bunalımın ekonomik buhrandan etkilenmesi geçmişe göre azalır.

III. bunalım döneminde emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyişinde şu değişimler olmuştur:

1- Emperyalizmle, alternatif ve potansiyel güçler arasındaki durum:

Dünya sosyalist sisteminin kurulması ve ulusal kurtuluş savaşlarının hız kazanması sonucu kapitalizmin sürekli ve genel bunalımında sadece genel bunalım derinleşmez; süreklilik olgusu da ikinci kez yeni bir muhteva kazanır.

I. bunalım döneminde süreklilik, genel bunalımın sürekliliği anlamındaydı. II. bunalım döneminde süreklilik sadece genelin sürekliliği anlamında değildir; emperyalizme karşı sürekli bir alternatif de mevcuttur. III. bunalım döneminde ise, emperyalizme karşı mevcut sürekli alternatif artık sistemin iç işleyişini belirgin derecede etkilemektedir. Bu durum en açık biçimde emperyalist ülkelerin birliğe, bütünleşmeye zorlanmasıyla yansır. Görüldüğü gibi her yeni bunalım dönemi, sadece genel bunalımı derinleştirmekte, aynı zamanda sürekliliğe de yeni bir muhteva kazandırmaktadır.

Emperyalizmin III. bunalım döneminde alternatif gücün (sosyalist sistem ve ulusal kurtuluş savaşları) güçlenmesinin yanı sıra, emperyalizmin tarihinde ilk kez potansiyel tehlike de belirgin biçimde güç kazanmıştır. Emperyalist-

lerin yeni-sömürgecilik metotlarını uygulamalarının bir nedeni pazar ihtiyacı ise, diğer bir nedeni de emperyalist işgali gizleyerek ve merkezi devlet otoritesini güçlendirerek sömürge ülke halklarının hızlanan uyanışını yavaşlatma çabasıdır.

2-Emperyalistlerarası çelişkinin durumu:

III. bunalım döneminde emperyalist ülkeler tarihte ilk kez resmi ve sürekli olarak örgütlenirler; emperyalistlerarası belli bir bütünleşme gerçekleşir. Bu bütünleşme iki nedene dayanır: Sosyalist blok ve ulusal kurtuluş savaşlarına bir bütün olarak karşı çıkma zorunluluğu ve sermaye temerküzünün ulaştığı seviye sonucu sermayenin çokuluslaşmasının bir zorunluluk haline gelmesi. Bu iki nedenden dolayı III. bunalım döneminde emperyalistlerarası zıtlıkların askeri plana yansıma olanağı kalmamıştır.

3-Emperyalist sömürünün sürdürülüş biçimi (sömürgelerde ve metropollerde):

Emperyalist sömürünün sürdürülüş biçiminde bu dönemde başlayan başlıca üç değişim olmuştur: Sürekli enflasyon, sermayenin çokuluslaşması ve yeni-sömürgecilik. Emperyalizmle alternatif ve potansiyel güçler arasındaki ve emperyalist güçler arasındaki çelişkinin durumundan soyutlanamayacak olan emperyalist sömürünün yeni sürdürülüş biçimleri, daha üst düzeye çıkmış emperyalizmin problemlerini daha fazla tatmin etmeye dayanmaktadır.

III. bunalım döneminde alternatif ve potansiyel gücün emperyalist sistemin iç dinamiğini belirgin derecede etkilemesi ve hatta yönlendirmesi, emperyalist ülkeler arasındaki bütünleşme ve emperyalist sömürüyü sürdürme yöntem-

lerindeki değişim sonucu emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyiş biçimi değişmiştir. Bu değişim en belirgin yansımasıyla kısaca şöyle açıklanabilir: Emperyalist ülkeler arasındaki dünyayı yeniden paylaşma mücadelesi yerini emperyalist sistemden kopmaları önleme çabasına bırakmıştır. Emperyalizm artık kendi iç kanunlarından çok, o kanunlardan doğan, ancak onu etkileyen sosyalist sistem, ulusal kurtuluş savaşları ve potansiyel tehlikenin zorlayıcı etkisi altındadır. Alternatif ve potansiyel tehlike emperyalist sistemin iç işleyişini önemli ölçüde belirlemektedir.

III. BUNALIM DÖNEMİNDE ORTAYA ÇIKAN GELİŞMELER

Emperyalizmin III. bunalım döneminin başlıca özellikleri kısaca özetlenirse: Emperyalist blokun ABD hegemonyası altında bütünleşmesi ve bu bütünleşmeden kaynaklanan çeşitli sonuçlar, sosyalist bloka karşı yürütülen soğuk savaş, devresel hareketin özelliklerinin değişmesi ve ekonomik buhranın eskiye göre şiddetinin azalması, buna karşılık süreklilik kazanması ve yeni-sömürgecilik metotlarıdır.

Emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyişini kavrayabilmek için sadece bu özellikleri bilmek yetmez. Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımında yeni dönemlerin başlayış ve bitişi iki temel unsurda; sistemin iç dinamiği ve sistemin iç dinamiğinden doğan ancak bu iç dinamiği etkileyen, sistemin hareket alanını daraltan unsurlarda meydana gelen değişimlerin sentezi ile belirlenir. Yeni bir bunalım döneminin temel özellikleri bir önceki dönemin içinden doğar; onun temel özelliklerinin değişimlerinden veya

tali planda olanların birincil olmasından kaynaklanır. Emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyişini kavrayabilmek için her dönemin temel özelliklerinin zaman içinde nasıl bir evrim geçirdiğini ve bu evrimin muhtemel sonuçlarını da iyi anlamak gerekir.

Emperyalizmin III. bunalım dönemi incelenirken genellikle bu dönemin temel özellikleri incelenir, bu özelliklerde meydana gelen değişimlerden bahsedilmez. Bunun nedeni, III. bunalım dönemi emperyalizmin son bunalım dönemi olacaktır yanlış yargısına dayanmaktadır. Bu düşünceye göre emperyalizmin bunalım dönemlerinin çözümü (bir dönemin sona erışı ve yeni bir dönemin başlaması) ancak yeniden paylaşım savaşları sonucu gerçekleşir. I. bunalım I. savaşla, II. bunalım II. savaşla çözülmüştür. III. yeniden paylaşım savaşı çıkmayacağına göre III. bunalım çözülemez; yani III. bunalım dönemi emperyalizmin en son bunalım dönemi olacaktır.

Bunalım ancak savaşla çözülür görüşü bilimsel bir görüş değildir, sadece görünüşte olan bir şeyi belirtmek yani görünüşe kanmaktır. Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımında bir dönemin bitişini ve yeni bir dönemin başlangıcını sistemin iç dinamiğindeki ve bu iç dinamikten doğan alternatif ve potansiyel gücün bu iç dinamiği etkilemesi, bu iki unsurun sentezi belirler. Yeniden paylaşım savaşları kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının krize dönüştüğü dönemlerdir. Kriz döneminin alt üst oluşları içinde emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyişinde henüz tali planda olan unsurların öne çıkması hızlanır. Kriz bir önceki bunalım dönemi içinde

oluşan unsurları öne çıkarır, eski özelliklerin çerçevesini parçalar. Emperyalizmin artık olgunlaşan bir bunalım dönemi, kriz vasıtasıyla hızla yeni bir bunalıma dönüşür. Bir bunalım dönemi başka bir bunalım dönemine dönüşerek çözüme ulaşır.

Yeniden paylaşım savaşları emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyişi içinde eski unsurların yanında oluşan yeni özellikleri (yeni ilişki, sömürü ve tahakküm biçimlerini) hızla öne çıkarır. Ancak bu, savaş olmazsa yeni özellikler öne çıkmaz anlamına gelmez; sadece çözüm çok daha yavaş ve farkedilmesi oldukça güç biçimde olur. III. bunalım döneminin en uzun bunalım dönemi olmasının temel nedeni, III. yeniden paylaşım savaşının olmamasıdır. Ancak gerek emperyalist sistemin iç dinamiğinin gelişimi ve gerekse alternatif ve potansiyel gücün sistem üzerinde yaptığı etki sonucu sistemin içinde yeni özellikler oluşmakta ve bunlar emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyişinde yavaş da olsa bir değişime yol açmaktadır.

III. bunalım döneminin temel özellikleri zaman içinde nasıl bir gelişim göstermiştir?

1- ABD'nin emperyalist blok içindeki kesin hegemonyasının kaybolması

Bretton-Woods'da doların rezerv para kabul edilmesi, emperyalist ülkeler arasındaki bütünleşmenin ve bu bütünleşmedeki ABD hegemonyasının açık bir göstergesidir. Dolar, ABD dışında emperyalist sistemi korumak ve sistem içinde ABD egemenliğini yaymak amacıyla kullanılmıştır. Doların ikili fonksiyonu, pratikte sosyalist ülkelerin üslerle çevrilmesi, ulusal kurtuluş savaşlarının bastırılmaya çalışılması, ilerici yönetim-

leri devirme çabaları ve ABD sermayesinin diğer emperyalist ülkelere sızması, şirketleri ve önemli sektörleri ele geçirmesi şeklinde somutlaşmıştır. Doların özellikle birinci fonksiyonu ABD'den büyük ölçüde dolar çıkışını gerekli kılar. Bu durumda 1971'e kadar daima fazla ile kapanan ABD dış ticaret dengesi ve yatırım gelirleriyle ülkeden dolar çıkışı dengelenemez, tek çare sürekli dış ödemeler dengesi açığıdır, piyasaya mal ve hizmet sürmeden yani karşılıksız olarak dolar basmaktır. Böylece ABD'den mal ve hizmet karşılığı dolar alan diğer ülkeler, dolar rezerv para olduğundan bununla ABD'den mal ve hizmet talep etmemektedirler ve böylece dolaylı olarak ABD'nin çeşitli faaliyetlerinin finansmanını sağlamaktadırlar (özellikle diğer emperyalist ülkeler için geçerli). Doların rezerv para oluşudur ki, ABD'nin gittikçe büyüyen bir dış ödemeler dengesi açığı vermesini mümkün kılmıştır.

Bretton-Woods'da ABD, 35 dolar karşılığında bir ons altın ödemeyi kabul etmişti. "1948'de tüm kapitalist dünyanın (özel ellerdeki hariç) resmi altın yedekleri toplam 32.5 milyar dolardı. Bunun 24.3 milyar dolarlık bölümü ABD'nin elindeydi."⁷⁶

1960'da ABD dışındaki dolar miktarı ABD'nin rezervlerini (altın ve diğer ülkelerin paraları) aştı. Sonraki yıllarda ABD rezervlerinin azalışı ve ülke dışındaki dolar miktarının artışı devam etti. 1968'de ABD'nin rezervleri 15.7 milyar iken, ülke dışındaki dolar miktarı 41.9 milyardı. ABD'nin artık dolar karşılığında altın ödeyemeyeceği kuşkusuna altına hücumu başlattı. Altın fiyatları yüksel-

⁷⁶ Kapitalizmin Ekonomi Politikası, s: 329, Bilim Yay.

di ve enflasyon sonucu zaten bozulmuş olan doların altın paritesi iyice düştü. Buhran 1968'de ikili altın fiyatının kabulü ve hükümetlerin serbest piyasada altın satışını durdurmalarıyla geçici olarak çözüme bağlandı.

1967 ve sonrasında Vietnam Savaşı nedeniyle ülkeden dolar çıkışı arttı. Büyüyen dış ödemeler dengesi açığına ABD'nin 20. yüzyılda ilk kez verdiği dış ticaret açığı da eklenince özellikle Avrupa'da ellerinde büyük miktarda dolar bulunanlar onu sağlam paralarla değiştirme yoluna gittiler. Ülkeden ülkeye serseri mayın gibi dolaşan milyarlarca dolar Avrupa ekonomileri üzerinde büyük bir baskı oluşturdu. Buhran, doların altına çevirilebilirliğinin feshi ve doların devallüasyonu ile gelişti. ABD'nin gerilemesi dünya sanayi üretimi ve dünya ihracatındaki payının düşüşü ile de somutlaştı. Doların çöküşü, ticaret açığı ve istatistiklerde de açıkça görülen pek çok gerileme ABD'nin iyice gerilediği, emperyalist ülkeler arasında denge kurulduğu kanısını uyandırdı. Buradan giderek III. yeniden paylaşım savaşı bekleyenler bile çıktı. Bütün boyutlarıyla ele alınıp incelendiğinde ise, sorunun hiç de bu kadar basit olmadığı görülür.

Doların durumunun sarsılmasındaki başlıca etken sürekli dış ödemeler dengesi açığıdır. ABD dışındaki emperyalist ülkeler karşılıksız dolar basımının durdurulmasını yani ödemeler dengesi açığının kapatılmasını isteyebilirlerdi ve bunu kendi paralarını doları kurtarmak amacıyla revalüe etmeden veya dalgalanmaya bırakmadan ve 1971'de değil de, ABD döviz rezervlerinin ülke dışındaki dolar miktarının altına düştüğü 1960'da isteyebilirlerdi. Halbuki 1971'de bile hiç-

bir  lke ABD'den dış  demeler dengesi açığını tamamen kapatmasını istememiştir. Açığın en büyük nedeni ülke dışındaki askeri harcamalar olduğundan, ABD'den  demeler dengesi açığını kapatmasını istemek; sosyalist bloku saran  sle-
rin boşaltılmasını, ulusal kurtuluş savaşlarına müdahaleden vazgeçmesini, ilerici rejimlere ka-
rışılmamasını istemek demektir. Bu dolarlar sa-
dece ABD'nin değil, diğer bütün emperyalist  l-
kelerin çıkarlarını korumak amacıyla harcan-
mıştır. Sorun doların ABD dışındaki ikili fonksiyon-
nu arasındaki çelişkiden doğmaktadır. ABD dı-
şındaki emperyalist ülkeler, doların bütün em-
peryalist sistemin korunması amacıyla kullanıl-
masına değil, özel olarak ABD'nin diğer ülke eko-
nomileri içine sızma, onları ele geçirme aracı
olarak kullanılmasına karşıdır.

Doların ABD dışındaki ikili fonksiyonu ara-
sındaki çelişkiyi M. Magdoff şöyle anlatır:

"Amerika Birleşik Devletlerinin  demeler
dengesinde son yirmi yılda bir veya iki yıl ha-
ri daima bir açık olmuştur ve bu açık kapa-
nacağa benzememektedir. Bunun kapita-
lizm tarihinde bir eşi yoktur. Yirmi yıl gibi bir
süre geçmeden, çok önce, herhangi başka
bir ülke ve II. dünya savaşından sonraki ha-
kimiyetine sahip olmayan bir ABD, uluslara-
rası pazar mekanizmasının disiplinine uy-
mak zorunda kalırdı. Pazar mekanizmasının
bu disiplini neyi gerektirirdi? ABD hükümeti
tarafından deflasyonist tedbirlerin alınması
gerekirdi. Bu tedbirlerle işsizlik oranı arta-
cak ve ekonomik durum aşağı doğru ekile-
cekti. Tam tersine, Amerika Birleşik Devlet-
leri 1950'ler ve 1960'lar boyunca uluslararası

ödemeler açığını kapatmak için herhangi etkili bir tedbir almadan kendi refahını sürdürebilmiştir. ABD'nin refahı sürekli ödemeler dengesi açığı yaratan faaliyetlerle devam ettirilmiştir.

Bütün bu gelişimin düğüm noktası, diğer kapitalist ülkelerin isteyerek veya istemeyerek ABD dolarını altın gibi işe yarar olarak kabul etmeleri gerçeğindedir.

Diğer endüstrileşmiş ülkelerin ABD dolarını altın yerine kabul etmek zorunluluğunda olmaktan pek memnun olmadıklarını anlamak için mali haberleri çok dikkatli okumaya gerek yoktur. Gerçekten de önemli sürtüşmeler varolmuştur ve hala devam etmektedir. Bütün bunlara rağmen bu durumu kabul etmelerinin çeşitli nedenleri vardır. İlk olarak sandalı fazla sallarlarsa, bütün merkez bankacılarının mali zorluklar denizine batacağından korkmaktadırlar. İkinci olarak, ABD'nin ekonomik gücüne olan güven gün geçtikçe sarsılmasına rağmen bu gücün etkisi altındadırlar. Sonuncu olmakla beraber, önemi az olmayan diğer bir nokta da ABD'nin askeri gücü ve bütün dünyadaki mevcudiyetidir. Gerçekte ABD, dünya emperyalist sisteminin sürdürülmesi için en büyük sorumluluğu üstlenmiştir. İlk önce Batı Avrupa'daki sosyal devrimleri önlemek için buralara silah, ordu ve Marshall Planı yardımı gönderdi. Dünyanın her yerinde deniz ve hava üsleri kurdu. Bu üsler Sovyetler Birliği ve Çin'i çevrelemekten öte, üçüncü dünyada askeri müdahale veya gerçek müdahale (işgal) için bir tehdit görevi de yerine

getirmektedir.

Buna göre Japonya'yı da içeren Batı dünyasının 'güvenliğinin' sağlanmasında temel askeri güç ABD tarafından temin edilmektedir. Bu durumun kaçınılmaz şartı ABD'nin dolar borçları için yeterli altın karşılığı sağlamamasına rağmen ABD dolarlarının rezerv para rolünün isteksiz olarak kabulüdür. Ve bu kaçınılmaz şartın sonuçlarından biri de ABD işadamlarının Batı-Avrupa ülkelerinde yatırım yapar ve Avrupa şirketlerini satın alırken gerçekte diğer kapitalist ülkelerin ABD'ye açtıkları kredi ile ödeme yapmalarıdır.^{1176a}

ABD ile Batı-Avrupa ülkeleri arasındaki dolar sorunu özellikle 1968'den sonra önem kazanmış; değeri durmadan düşen (doları sarsan önemli etkenlerden biri de ABD'deki enflasyon oranının diğer emperyalist ülkelerden yüksek oluşudur), ülkeden ülkeye geçerek sağlam paralarla değiştirilen milyarlarca dolar Avrupa merkez bankalarının baş belası olmuştur. Kapitalist para sisteminde 1968'de ortaya çıkan buhranın günümüze kadar çözülememiş olmasının temelinde de aynı çelişki yatmaktadır. Yeni para sistemi nasıl olursa olsun ABD emperyalist blokun jandarması olarak kalacaktır; ama gücünü ve bunun getireceği avantajları diğer emperyalist ülkelere karşı kullanmamalıdır. İçinden çıkılmaz gibi görünen bu ikilem ABD'ye askeri önderliği sağlayan şeyin ne olduğu araştırıldığında çözülür. Bu etken ABD'nin ekonomik gücüdür.

ABD ile diğer emperyalist ülkelerin ekono-

^{76a} Magdoff, *Çağdaş Kapitalizmin Bunalımı*, s. 242-243

mik gücünün karşılaştırılması uzun ve detaylı bir incelemeyi gerektirir. Biz sadece sorunun temelini açıklığa kavuşturacak birkaç gösterge üzerinde duracağız. Bunlar emperyalist ülkelerin karşılıklı yatırımları, şirket büyüklükleri ve teknolojik önderliktir.

II. yeniden paylaşım savaşından sonra emperyalist blokta meydana gelen değişimleri sadece yeni-sömürgecilik metotlarına indirgeyerek emperyalist ülkeler arasındaki bütünleşmeyi gözden kaçıranlar, emperyalist ülkeler arasındaki artan ticaret ve yatırım hacmini bir türlü anlamamazlar. Emperyalist ülkelerin geri-bıraktırmış ülkelere yaptığı ihracat 1960'da 21.8, 1965'de 27, 1970'de 41.9 milyar dolar iken; birbirlerine yaptıkları ihracat aynı tarihlerde 60.2, 95.7 ve 172.5 milyar dolardır. Aynı şekilde 1966 sonunda emperyalist ülkelerin geri-bıraktırmış ülkelerdeki toplam yatırımları 27.2 milyar iken, birbirlerine yaptıkları toplam yatırım 54.8 milyar dolardır. Birinci tür yatırımların 16.8 milyarı, ikinci tür yatırımların ise 37.7 milyar doları (%69'u) ABD'ye aittir. ABD'nin tüm yabancı ülkelere yaptığı toplam yatırımların %60.6'sı Kanada ve Batı-Avrupa'da toplanmıştır.^{76b}

Bu durum hiçbir şekilde çağdaş Troçkistlerin emperyalist sistem içinde geri-bıraktırmış ülkelerin eski önemlerini kaybettikleri iddiasını doğrulamaz. Emperyalist blok içindeki yatırım ve ticaretin emperyalist ülkeler arasında yoğunlaşması sermaye birikiminin ve üretimin ulaştığı temerküz sonucu uluslararası işbölümünün art-

^{76b} *Çokuluslu tekeller ve Uluslararası Tekelci Sermaye* s.34, TİB Yay.

ması ve çeşitli ülkelerde üretim birimlerinin kurularak üretimin çokuluslaşmasından kaynaklanır. Diğer emperyalist ülkelere yapılan yatırımlar ileri teknoloji ve büyük sermaye gerektirdiğinden ve üretimin çokuluslaşması çoğunlukla emperyalist ülkeler arasında olduğundan bu yoğunlaşma görülmektedir.

Emperyalist ülkelerin karşılıklı yatırımlarının büyüklüğü, sistem içinde hangi ülkenin egemen olduğunun açık bir göstergesidir. Ortak Pazar ülkeleri, Avrupa'daki sanayi mallarının %60'ının ABD sermayesine dayandığını, 1958-70 arasında ABD'nin Avrupa'daki yatırımlarının altı kat artarak 180 milyar liraya çıktığını (İsviçre ve Lüksemburg'daki ABD yatırımları hariç), buna karşılık ABD'deki Ortak Pazar yatırımlarının 1971'de ancak 60 milyar lira olduğunu açıklamıştır.

ABD sermayesinin Batı-Avrupa'ya sızması, önceden de belirtildiği gibi, II. yeniden paylaşım savaşı sonrasında yardım programlarıyla sağlanmıştır. Batı-Avrupa ekonomilerine sızma ve onları ele geçirme, özellikle 1958'den sonra hızlanmıştır.

"ABD'de bu dönemde, elektroniğin (ilk elektronik beyinler), tepkili uçakların, kimyanın yeni branşlarının bilimsel-teknik temelinde coşkun bir gelişim gözleniyor. Bununla beraber, Batı-Avrupa'ya yapılan ABD 'yardımı' tamamiyle başka alanlarda yoğunlaştırılmıştı ki kömür ve metalürji sanayileri, demiryolları sanayi vb. 'tekrardan canlandırılırken' yeni branşların kurulması için hiçbir çabada bulunulmamıştı. Yavaş yavaş, bizzat 'ortaklaşma' ilkesinin gerçek anlamının belirginleştiği görülmekteydi. Bu ilkenin

gerçek anlamı, ultra-modern tekniklerin maksimum üretim hacminin ABD'de yoğunlaşması, nispeten eskimiş ve basit malzeme üretiminin ABD'nin sınırları dışında yer almasıydı. Böylece de, ulusal planda olduğu gibi, uluslararası planda da, üretim gücünün gelişimine set çeken ve emperyalizme özgü çürüme eğilimlerini somut olarak ortaya çıkaran ve derinleştiren tekelin, Leninist karakteristiği modern koşullarda doğrulanmaktaydı. Fakat Washington'un bu politikasının emperyalist rakipleriyle çatışmış olması ve çatışmaya devam etmesi doğaldır. ABD ileri üretim branşlarındaki hakimiyetini güçlendirme politikasına karşı artan direncin üstesinden gelmek için, 50'li yıllarının sonlarına doğru bir tedbirler sistemini yürürlüğe koymuştur. Batı-Avrupa'daki kitlesel Amerikan özel sermaye yatırımları, bundan böyle açıkça yayılmacı bir karakter göstermeye ve ileri üretim branşlarında stratejik noktaları ele geçirme ve rakiplerinin ayağını kaydırmayı, ya da kendisine bağımlı kılmayı hedeflemeye başlamıştır.⁷⁷

ABD'nin uyguladığı sızma ve ele geçirme politikasının sonucu şudur:

"...Fransız sanayinin %12'si, B. Alman sanayinin %33' ü, İngiliz sanayinin %50'si ABD şirketlerinin elindedir. (...) Fakat, daha da önemli olan ABD şirketlerinin kimya, elektronik, makine, taşıt araçları gibi, sanayinin en dinamik, gelişme hızının en yüksek olduğu

⁷⁷ *Emperyalistler Arası Rekabetin Yeni Bir Aşaması, Ürün, Sayı: 9, s. 63-64*

dallarda egemenliğinin artıyor olmasıdır. Şöyle ki, toplam olarak AET sanayinin %15'i ABD firmalarının elinde olduğu halde, çok ileri teknoloji ve büyük sermaye yatırımı gerektiren, gelişmiş dinamik sanayi dallarında (uçak ve uzay araçları, kimya, plastik, elektrik makineleri, elektronik gibi) ABD firmaları kontrolündeki üretim, bu dallardaki toplam üretimin %60-80'ine varmaktadır."⁷⁸

İşte oportünistlerce her şekle sokulan, içinde III. yeniden paylaşım savaşının tohumlarını taşıdığı iddia edilen ABD-AET ilişkisi bu durumdadır. Emperyalist ülkelerin ekonomik güçlerini yansıtan ikinci etken çeşitli ülkelerde üretim ve yatırım yapan büyük şirketlerdir. 1973'de dünyanın en büyük 50 çokuluslu şirketinin 24 tanesi ABD merkezlidir (İlk on içinde 8 tanesi).

Buraya kadar ABD'nin üstünlüğünü gösteren verileri inceledik; sorunun temelini kavrayabilmek için bizzat ekonomik üstünlüğün nereden kaynaklandığını da anlamak gerekir. Temel etken ABD'de sermaye birikiminin ulaştığı seviyedir. ABD'deki sermaye temerküzünün diğer emperyalist ülkelere göre yüksek oluşu; ABD merkezli şirketlerin daha büyük üretim birimleri kurabilmeleri, riskli ve masraflı araştırmalara girerek teknolojik önderliği ele geçirmelerini, kolay kredi bulabilmelerini (doların rezerv para olmasıyla birlikte düşünüldüğünde), dış ülkelere daha kolayca yatırım ve üretim yapabilmelerini mümkün kılar. ABD merkezli şirketler daha "güvenilir" olduklarından Avrupa bankalarından bile kolayca kredi alabilmektedirler.

⁷⁸ G.Kazan, *100 Soruda Ortak Pazar ve Türkiye*, s.59-60

"Amerikan tröstlerine Avrupalı şirketlerin elinden pazarlarını almak yada onları satın almak için sermaye ödünç verenler Avrupalı bankalardır. Ve Avrupalı bankalar bunu 'Amerikancı' oldukları için değil, ama yalnızca Amerikan tröstleri onlara daha çok güvenlik, daha yüksek faizler veya kâr marjları verdikleri için yapmaktadırlar."⁷⁹

Banka ve sanayi sermayelerinin bütünleşmesinde 20. yüzyılın başından beri hiçbir değişiklik olmadığını iddia eden pasifistlerimiz acaba bu durumu nasıl açıklayacaklardır? Avrupa ülkelerindeki finans-kapitalin bir parçası olan Avrupalı bankalar, Avrupa şirketlerine değil, ABD şirketlerine kredi vermektedirler. Bu durum (burada emperyalist ülkeler arasında bütünleşme temeli üzerinde düşünülmesi gereken) şirketlerin nispi bağımsızlığını kanıtlamaz mı? İşte oportünizmin ustalardan mekanik aktarmalar yaparak yüzündeki devrimci maskesini korumaya çalışması, diğer yandan da gerçekleri tahrif etmesi, meselenin temelini çarpıtması esprisi budur.

Önemli sayıda Avrupa kapitalisti, sermayelerini Avrupa'da yatırmaktansa, Avrupa'da yatırım yapan ABD şirketlerinin hizmetine vermeyi tercih etmektedir. İleri teknolojiye ve büyük kaynaklara sahip ABD şirketleri karşısında AET şirketleri, diğer AET şirketleriyle değil ABD şirketleriyle birleşmektedirler.

"On yıldan fazla bir deneyin gösterdiği gibi, bu politika, Amerika'nın Avrupa'daki pozisyonlarını hiçbir şekilde zayıflatmadığı

⁷⁹ E. Mandel, *Avrupa Amerika'ya Karşı*, s. 116

gibi, tam tersine bu pozisyonların pekişmesine etkin olarak katkıda bulunmuştur. Ortak Pazar çerçevesi içinde, üye ülkelerin tekel­leri arasındaki ilişkilerin genişlediğinin ve güçlendiğinin görüldüğü elbette ki doğrudur. Fakat, aynı zamanda ABD sermayesinin Avrupa ekonomisine, gitgide daha hızlı ve daha yoğun bir biçimde nüfuz ettiği de görülmektedir. Bunun tayin edici göstergesi, Avrupalılar arası birleşmelerin sayısının, Avrupa ve Amerikan şirketleri arasındaki birleşmelerin sayısından iki defa daha yavaş artışıdır.⁸⁰

ABD'nin teknolojik önderliği en iyi şekilde patent, rüçhan hakkı ve lisans ödemelerinde görülebilir. ABD merkezli tekellere yapılan patent ve benzeri ödemeler 1967'de 1.531, 1970'de 2.203, 1973'de 3.200 milyon dolar iken; ABD tekellerinin diğer ülkelerdeki tekellere yaptığı benzeri ödemeler aynı yıllarda 166, 225 ve 335 milyon dolar­dır.

ABD'nin teknolojik önderliği ileri sermaye temerküzünden kaynaklanan ve bu temerküzü artıran diğer bir olguya, yüksek askeri harcamalara ve dolayısıyla askeri önderliğe sıkıca bağlıdır. Üretimde uygulanan bilimsel ve teknik buluşların küçümsenemeyecek bir bölümü ilk kez silah sanayindeki araştırma ve üretim sonucu bulunmaktadır.

"ABD şirketlerinin büyük çapı ve büyük sermaye güçleri, bu şirketlerin son zamanlarda eriştikleri teknolojik liderliği açıklayan faktörlerin en önemlileridir. Bu şirketler, araştır-

⁸⁰ *Ürün, Sayı: 9, s. 73*

ve geliştirme için Batı-Avrupalı rakiplerinden çok daha büyük harcamalar yapabilmektedirler. Ama bu, günümüzdeki teknolojik liderliğin tek nedeni değildir. Bu konuda, başka iki faktörün de önemli payı vardır: ABD'nin muazzam askeri harcamaları ve Batı-Avrupa'nın en iyi bilim adamlarının ABD'ye gittikçe artan sayıda göç etmeleri."⁸¹

ABD'nin gerileyişi artık daha somut temellere oturtulabilir: ABD geçmişte emperyalist blokun ekonomik, politik ve askeri lideriydi ve bu liderlik hegemonya biçimindeydi. Günümüzde ABD'nin askeri ve teknolojik önderliği sürmektedir, ancak ekonomik yönden diğer emperyalist ülkelere karşı olan üstünlüğü geçmişe göre azalmıştır. Bu durum pratikte, ABD'nin dünya sanayi üretimi ve ihracındaki payının düşmesiyle, verimlilik artışının yavaşlamasıyla, diğer bazı emperyalist ülkelerdeki enflasyon oranının ABD'dekinden daha düşük olmasıyla, doların durumunun sarsılması ve ABD rezervlerinin hızla azalışıyla kendini gösterir. Geçmişte dünya ticaret ve sanayi üretiminde mutlak hakim olan ABD günümüzde iç pazarını korumak amacıyla zaman zaman gümrük duvarlarını yükseltme gereğini duymaktadır. Ekonomik düzeydeki bu gerileme politik düzeye de yansımıştır; artık diğer emperyalist ülkeler ABD'nin politik kararlarını kayıtsız şartsız desteklememektedir. Ancak ABD'nin gerileyişini de fazla büyütmemek gerekir. Teknolojik ve askeri önderlik ABD'ye geçmişte olduğu gibi mutlak olmasa bile nispi bir üstünlük sağlamaktadır. ABD'nin emperyalist blok içindeki li-

⁸¹ E. Mandel, *Avrupa Amerika'ya Karşı*, s. 38

derliğini ve denetimini geçmişe göre daha dolaylı yoldan sürdürmesi pratikte, çeşitli sürtüşmelere rağmen diğer emperyalist ülkelerin son tahlilde ABD'nin dümen suyundan ayrılamaması, son sözü ABD'nin söylemesi biçiminde yansır.

Emperyalist blok içindeki yeni güç dengesinin bütün boyutlarıyla kavranması, yeni dengeyi kanıtlayan verileri sıralamaktan öteye, sorunun tarihsel bir incelenmesini gerektirir. ABD'yi gerileten ve diğer emperyalist ülkeleri ilerleten temel faktörler nelerdir? Eşitsiz gelişim kanununun varlığından bahsetmek yetersizdir; sorun bizzat bu kanunun günümüzde nasıl işlediğinin anlaşılmasıdır.

Emperyalist ülkeler arasındaki eşitsiz gelişim kanunu, gelişimi nispeten geri olan bir ülkenin sıçramalı bir gelişimle diğerlerine yetişebileceğini öngörür; böylece emperyalistler arasında bozulan güç dengesi yeniden paylaşım savaşlarını zorunlu kılar, I. ve II.bunalım dönemlerinde herhangi bir emperyalist ülkenin gücü, onun ulusal sınırlar içindeki gücüyle değerlendirilirdi (geniş bir sömürgeler sisteminin kurulabilmesi de, son tahlilde, ulusal sınırlar içindeki güce bağlıdır). Günümüzde de sorunu bu şekilde değerlendirenler emperyalist ülkeler arasındaki bütünleşmeyi gözden kaçırmaktadır. Dünya sosyalist blokunun varlığı ve gelişen ulusal kurtuluş savaşlarının baskısı, üretimin ve sermayenin aşırı temerküzü sonucu gerçekleşen emperyalist blok içindeki bütünleşme ülkelerin güçlerinin ulusal sınırlara göre değerlendirilmesini geçersiz kılmaktadır. Günümüzde emperyalist bir ülkenin gerçek gücünün anlaşılması ancak bütün olarak emperyalist sistemin incelenmesiyle mümkün-

dür. Dolayısıyla ulusal sınırlara göre düzenlenen bir takım veriler sıralanarak eşitsiz gelişme kanununun günümüzde de aynen geçmişte olduğu gibi işlediği kanıtlanamaz.

"1963-1972 arasında, ABD'nin dünya sanayi üretimindeki payı %44.9'dan %40.8'e düştü. İngiltere'ninki %8.5'den %5.8'e, Federal Almanya'nınki ise %9.5'den %8.5'e düşmüştür. Bu arada Japonya'nın payı ise %5.4'den %9.5'e yükseliyordu.

Bu veriler modern kapitalizmin ne kadar eşitsiz bir gelişim içinde olduğunu göstermektedir."⁸²

"Uluslararası kapitalist pazarlardaki durum son derece esnektir. Batı-Avrupa ve Japonya, sanayilerini yeniden kurup genişleterek Amerikan tekellerine ciddi rakip olmuşlardır. Sonuçta ABD'nin dünya ihracatındaki payı 1947'de %32.5 iken 1972'de % 13.4'e düşmüştür. Ortak Pazar ülkelerinin payı 1959'da %26'dan 1970'de %32.1'e aynı süre içerisinde Japonya'nın payı ise %3'den %7'ye çıkmıştır."⁸³

Emperyalist bloktaki bütünleşme, uluslararası iş bölümünün artışı ve üretim sürecinin çokuluslaşması soruna bu şekilde yaklaşımı geçersiz kılar. Batı-Avrupa sanayisi içinde ABD'nin gücü, özellikle stratejik sektörlerin önemli kısmının ABD'nin kontrolünde olması Batı-Avrupa'nın güçlenmesinde ABD'nin önemli payı olduğunu açıkça ortaya koyar. (Aynı durum Japonya ve Kanada için de geçerlidir.) İtiraz olarak II. yenden paylaşım savaşından önce de diğer emper-

^{82,83} *Kapitalizmin Ekonomi Politikası*, s. 324-325 Bilim Yay.

yalist ülkelerin Almanya'ya silah satarak onu güçlendirdikleri söylenebilirse de; ancak artık söz konusu olan şey, sadece ticaret ve sermaye ihracı değil, başka ülkelerde üretim birimlerinin kurulmasıdır.

Çokuluslu şirketlerin gelişimi emperyalist blok içinde yeni bir tür rekabet ortaya çıkarmıştır. Bir malın ve malın çeşitli parçalarının sistem içinde nerede daha ucuz olacaksa orada üretilmesi, artık iç pazarı elde tutmak için dış ülkelerde üretim birimlerinin kuruluşunu zorunlu kılmaktadır. ABD merkezli çokuluslu şirketler dışarıda daha ucuza imal ettikleri bazı malları ABD'ye ihraç ederek iç pazardaki rakipleriyle etkin biçimde rekabet etmektedir.

"Birçok durumda ise, ABD şirketlerinin dış fiyalleri ABD'ye büyük çapta ihracat yapan kuruluşlar arasındadır. Doğrudan yatırımla kurulmuş şirketlerin 1957 yılında (şirketler arası petrol satışları hariç) bulundukları ülke dışına sattıklarının toplam değeri 32 milyar dolardır. Bu değer 3.5 milyar doları aşmıştır (%11) ABD'ye ihraç edilmiştir. 1957 yılında ABD ithalatının 13.2 milyar dolar olduğu düşünülürse, bu değerin %25'inden fazlasının ABD şirketlerinin dış fiyallerince temin edilmiş olması hayli çarpıcı bir olgudur.⁸⁴

Böylece günümüzde emperyalist bir ülkenin gücünü ulusal sınırlar içinde kalarak anlamaya çalışmak, ABD örneğinde olduğu gibi ülkenin gerilemesinde bizzat o ülke sermayesinin ve

⁸⁴ P. Sweezy, *Çokuluslu Şirketler, Yeni Adımlar, Sayı: 19-20, s. 36*

şirketlerinin önemli rolü olduğu sonucunu değerlendirildiğinde diğer emperyalist ülkelerin gelişmesi sonucu ABD'nin gerileyişinin istatistiklerin gösterdiklerinden daha az olduğu ortaya çıkacaktır. Ancak, somutta görülen durum hiç böyle değildir. ABD 1971'de 20. yüzyılda ilk kez ticaret dengesini açıkla kapatmış ve bir süre ithalatı vergilendirmek zorunda kalmıştır. ABD teknolojik önder olduğu halde üretimde verimlilik artışı yavaşlamış ve ABD hegemonyasının açık yansıması olan dolar çökmüştür. ABD'nin gerileyişi, emperyalist ülkeler arasındaki çelişkilerle diğer emperyalist ülkelerin sıçramalı bir gelişimle ABD'ye yetişmesiyle açıklanamaz. ABD'yi geriletan esas faktör, dünya sosyalist sistemi ve daha da önemlisi, ulusal kurtuluş savaşlarıdır.

Doların çöküşündeki en önemli iki faktör sürekli ödemeler dengesi açığı ve ABD'deki enflasyon oranının diğer bazı emperyalist ülkelere daha yüksek olmasıdır. 1971'deki ticaret dengesi açığına kadar ABD'nin sürekli ödemeler dengesi açığı vermesinin tek nedeni askeri harcamalardır. Bu harcamalar Avrupa'daki ABD askerleri, sosyalist bloğun üslerle çevrilmesi, ulusal kurtuluş savaşlarının bastırılması, ilerici yönetimlerin devrilmesi vb. amacıyla yapılmaktadır. Ve esas olarak son iki amaç, askeri harcamaların büyük kısmını yutmaktadır. (Örneğin 1967'deki açığın en azından %40'ı Vietnam Savaşı'nın sonucudur.)⁸⁵ İtiraz olarak ABD'den özellikle diğer emperyalist ülkelere yapılan yoğun sermaye ihracının da ödemeler dengesi açığında önemli bir bölümünü oluşturmaları gerektiği söylenebilir.

⁸⁵ Sweezy-Magdoff, *The Dynamics of U.S. Capitalism*, s. 160

Bu görüş iki yönden geçersizdir: Birincisi, ABD'nin toplam dış yatırımlar geliri sermaye ihracından daha fazladır. İkincisi, Batı-Avrupa ülkeleri ellerindeki muazzam dolar stokları karşılığında ABD'den altın yada döviz talep etseler bile, bu durum ABD için ancak kısa vadede kötü sonuçlara yol açar. Uzun dönemde ise ABD'nin sahip olduğu yabancı ülkelerdeki üretim birimleri ve hisse senetleri sonucu yalnız Batı-Avrupa değil, diğer bütün emperyalist ülkeler ABD'ye borçlu olacaklardır. Bu nedenle sermaye ihracından kaynaklanan bir ödemeler dengesi açığı uzun dönemde zayıflık değil, güç belirtisidir.⁸⁶

ABD ödemeler dengesi açığı ülkenin Vietnam Savaşı'na girişiyle daha da artmıştır. Vietnam Savaşı ABD ekonomisini de olumsuz yönde etkilemiştir. 1965-70 arasında ABD imalat sanayindeki verimlilik artışı 1960-65 dönemine göre %50 yavaşlamıştır. Temel neden Vietnam Savaşıdır; birçok fabrikanın tam kapasitede çalışması sonucu daha az verimli fabrikalar üretime tekrar katılmış ve verimli yatırımlara yöneltilebilecek kaynaklar savaş araçları üretimi için kullanılmıştır.⁸⁷ 1964 yılında ABD ekonomisi boom dönemindeydi ve esas itici güç askeri masraflardan değil özel yatırımların artmasından geliyordu. 1966'da durum değişti. Askeri harcamalar 1966'nın ilk yarısında 54 milyar iken, 1966'nın üçüncü çeyreğinde 59 milyar dolara çıktı. (1964 fiyatı ile) Bu durumda askeri masraflardaki artış GSMH'deki büyümenin yarısıdır. 1966'nın ikinci yarısında savaşın ekonomi üzerinde boom etkisi baş

⁸⁶ E. Mandel, *Decline of The Dollar*, s. 38

⁸⁷ E. Mandel, *Decline of The Dollar*, s. 8

ladı.⁸⁸ Vietnam Savaşına giriş ekonomisindeki refah dönemini bir süre daha suni olarak devam ettirdi. Örneğin 1964 ile (ABD'nin Vietnam Savaşına girmesinden önceki yıl) 1969 arasında ülkede askeri masraflar %58.6 artarken, fabrika ve donatım için yapılan harcamalar da %58.2 artmıştır.⁸⁹ Burada askeri harcamalardaki artışın ekonomi üzerindeki itici gücü açıkça görülmektedir. Suni olarak devam ettirilen boom, ülkedeki büyük grevlerle birleşince (bilindiği gibi boom döneminde grevler çok daha etkilidir) 1960-65 döneminde üretim sanayindeki işçilerin nominal ücretleri yılda %3.7 artarken, 1965-70 döneminde artış %6 olmuştur.⁹⁰

ABD'deki enflasyon oranının artışı da Vietnam Savaşı ile yakından ilgilidir. 1965 ile 1971 Mayıs'ı arasında dev askeri harcamaları karşılamak amacıyla piyasaya aşırı miktarda kağıt para çıkarılmıştır. Bu dönemde ABD'de dolaşımdaki kağıt para miktarı, 42 milyardan 57 milyar dolara çıkmıştır.⁹¹

ABD ekonomisinin savaş sayesinde devam eden refah dönemi uzun sürmedi. Vietnam savaşı kısa sürede ekonomi üzerinde yıkıcı etkisini gösterdi. Verimlilik artışının düşmesi, nominal ücretlerin artışı ve artan enflasyon oranı diğer emperyalist ülkelerin geçmişe göre daha etkin olan rekabeti ile birleşince ABD 20. yüzyılda ilk ticaret açığını verdi. 1965'de 4.7 milyar fazla ile kapanan ticaret dengesi, 1971'de 2 milyar dolar⁸⁸

M. Kalocky, *The Last Phase in The Transformation of Capitalism*, s. 108-110

⁸⁹ Sweezy-Magdoff, *The Dynamics of U.S. Capitalism*, s.169

⁹⁰ E. Mandel, *Decline of The Dollar*, s. 8

açık verdi. ABD hegemonyasının somuta yansıması doların rezerv para oluşudur. Doların yıkılışı onun genel olarak ikili fonksiyonu arasındaki çelişkinin şiddetlenmesinden kaynaklanır. ABD parası olarak dolar, ülke içinde ağır krizlere karşı bir silah olarak, enflasyonist politikayı yürütme aracı olarak kullanılır; bu durumda dolar sürekli değişken (düşen) bir değere sahip olmalıdır. Doların rezerv para oluşu ise mümkün olduğu kadar sabit bir değeri gerektirir.⁹² Doların değerindeki düşüş, diğer emperyalist ülkelerin paralarının değer kaybetmesinden az olduğu sürece çelişki şiddetlenmemiştir. Ödemeler dengesindeki açığı artıran, ülke içinde enflasyonu körükleyen, verimliliği düşüren Vietnam Savaşı bu çelişkiyi şiddetlendiren en önemli etkidir.

"Vietnam Savaşı olmasaydı bu hegemonya daha oldukça uzun bir süre devam edebilirdi. Amerika'nın uluslararası durumunun gerçekten zayıflaması, Vietnam Savaşı'na 1965 yılından sonra ABD'nin karışmasının boyutlarının büyümesi ile başlar. 60'ların ikinci yarısında ülkenin iyi durumdaki ticaret dengesi sürekli olarak kötüleşti ve temel nedeni ülke dışında askeri harcamalar olan ödemeler dengesi açığının büyümesi, doların kapitalist dünyanın rezerv para olma durumunu sarstı. Halbuki doların bu durumu ABD hegemonyasının çarpıcı aracı ve açığa vuruluşu idi."⁹³

O halde ABD ile diğer emperyalist ülkeler arasındaki güç dengesinin bozulmasını hızlandı-

⁹² E. Mandel, *Decline of The Dollar*, s.105

⁹³ Sweezy-Magdoff, *1970'lerde Emperyalizm*, s. 28

ran, ABD'nin mutlak üstünlüğünü nispi üstünlüğe çeviren temel etken emperyalist ülkeler arasındaki eşitsiz gelişim değil, geri-bıraktırılmış ülke halklarının (özel olarak Vietnam halkının) mücadelesidir. Aslında bu durum, günümüzdeki baş çelişkinin (emperyalist ülkeler ile, özel olarak emperyalist blokun jandarması ABD ile, geri-bıraktırılmış ülke halkları arasındaki mücadele) somuta yansımastan başka birşey değildir. İşte (geniş anlamda düşünülmesi gereken) kapitalizmden sosyalizme geçişin, sistemin iç dinamiğinden doğan, sisteme karşı sürekli alternatifi bu iç dinamiği etkilemesi esprisi budur. Bundan dolayı, değil kapitalizmin sürekli ve genel buhranı, özel olarak ekonomik buhran bile, sadece kapitalizmin iç dinamiğiyle anlaşılamaz.

"Dünya kapitalist ekonomisinin gelişimi günümüzde yalnızca kapitalizmin iç ekonomik yasalarınca yönetilmemektedir, gideerek artan bir ölçüde sosyalist sistem tarafından, güç dengesinin sosyalist sistemden ve sosyalizmden yana değişmesi tarafından etkilenmektedir."⁹⁴

Günümüzde aktüellik kazanan III. yeniden paylaşım savaşının çıkıp çıkmayacağı sorusuna artık açıklık getirebiliriz.

II. yeniden paylaşım savaşından sonra emperyalist ülkelerde sermaye temerküzünün yoğunlaşması, buna karşılık pazarların daralması, dünya sosyalist sistemi ve gelişen ulusal kurtuluş savaşları karşısında emperyalist blok tarihinde ilk kez resmi ve sürekli olarak örgütlenmiştir. Başlangıçta ABD'nin kesin hegemonyası altında olan

⁹⁴ *Kapitalizmin Ekonomi Politikası*, s. 336

bu bütünleşme sonucu uluslararası işbölümü ve karşılıklı sermaye yatırımları artmış, üretimin çokuluslaşması geniş ölçüde gerçekleşmiştir. Bunun sonucu, emperyalist ülkelerin güçlerinin esas olarak ulusal sınırlar içinde değerlendirilmesi günümüzde artık geçersizdir; emperyalist sistemin bütününün gözönüne alınması gerekir.

Bu temelden hareketle, günümüzde emperyalist ülkeler arasındaki ilişkilerde, çelişki-bütünleşme diyalektiğinde ağır basan unsur pasifistlerin iddia ettiği gibi çelişki değil, bütünleşmedir. Hakim unsurun çelişki olduğunu iddia etmek, emperyalist ülkeler arasındaki eşitsiz gelişim kanununun işleyiş biçiminin emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyişi tarafından değil de, tersini savunmak olur.

Emperyalist ülkeler arasındaki ilişkilerde, çelişki-bütünleşme diyalektiğinde bütünleşmenin ağır basması hiçbir zaman emperyalizmin saldırgan karakterinin değiştiği, emperyalizmin çelişkilerini savaşlara ihtiyaç duymadan halledemediği anlamına gelmez; sadece artık savaşın da çelişkileri halledemeyeceği anlamına gelir, çünkü yeni bir paylaşım savaşı emperyalizmin sonu olacaktır. Günümüzde geri-bıraktırılmış ülke halklarıyla emperyalistler arasında II.yeniden paylaşım savaşını aratmayacak savaşlar sürerken, emperyalist ülkeler arasında yeni bir paylaşım savaşının çıkamayacağını söyleyenlere karşı emperyalizmin saldırgan karakterinin kaybolduğu iddia ediliyor diyerek yaygara koparmak ancak şarlatanların yapacağı iştir.

Emperyalist ülkeler arasındaki çelişki-bütünleşme diyalektiğinde bütünleşmenin ağır basması ve bu bütünleşme içinde de ABD'nin geç-

mişte mutlak, günümüzde ise nispi egemenliğini kurması pasifistlerin iddia ettiği gibi diğer emperyalist ülkelerin ABD'nin sömürgesi olduğu anlamına gelmez. Emperyalist ülkeler arasındaki çelişkilerin artık hiçbir önemi kalmadığı anlamına ise hiç gelmez. Emperyalist blok içindeki bütünleşmeden, kapitalizmi iç dinamiklerle gelişmiş diğer emperyalist ülkelerde ABD'nin kendine bağımlı bir tekelci burjuvazi oluşturduğu savunuluyor sonucunu çıkarmak için, kişinin ya aptal ya da pasifist olması gerekir.

Emperyalist ülkelerin belli ölçüde bütünleşmeleri ve aralarındaki çelişkilerin askeri plana yansımaması Kautsky'nin ultra-emperyalizm teorisinin doğrulandığı anlamına da gelmez. Ultra-emperyalizm, emperyalistlerin aralarında anlaşarak dünyayı barış içinde birlikte sömürmeleri demektir. Günümüzde ise, emperyalist ülkeler arasındaki çelişkiler kaybolmamış, sadece alternatif ve potansiyel gücün durumu sonucu çelişkinin askeri plana yansıma olanağı kaybolmuştur. Emperyalistler ultra-emperyalizm teorisinde iddia edildiği gibi kendiliklerinden değil, zorunlu olarak bütünleşmektedir. Özetlersek, günümüzde emperyalistlerarası yeni bir paylaşım savaşının çıkamayacağı üç temele dayanır:

1- Emperyalist sisteme karşı güçlü bir alternatifin sürekli varoluşu ve bunun emperyalist ülkeleri birlikte hareket etmeye zorlaması,

2- Emperyalist sistemdeki bütünleşmenin uluslararası işbölümünü hızlandırması, yabancı ülkelerde üretim birimlerinin kurulması. (ABD, Batı-Avrupa'da neyi tahrip edecektir; çoğunluğu stratejik sektörlerde olan ve hisse senetlerine veya bizzat mülkiyetine sahip olduğu üretim birim-

lerini mi?)

Mahir Çayan yoldaş "Kesintisiz Devrim II-III'de emperyalistler arasında yeni bir savaşın çık-mamasını iki nedene bağlar: Sosyalist sistemin ve ulusal kurtuluş savaşlarının gücü ve nükleer silahların insanlığı yok edecek seviyeye gelmesi. Bu nedene emperyalist ülkeler arasında üretim temeline dayanan bütünleşmeyi ve eşitsiz gelişim kanununun değişen niteliğini de eklemek gerekir.

3- ABD'nin emperyalist blok içindeki mut-lak üstünlüğünün nispi üstünlüğe dönüşmesi, ABD'nin zayıflaması birincil olarak emperyalist-lerarası eşitsiz gelişme kanununun işlemesi so-nucu gerçekleşmediğinden emperyalist blok içinde ABD'ye karşı güçlü bir alternatif ortaya çı-kamamıştır. (Örneğin, diğer bütün emperyalist ülkelerin toplam askeri gücü ABD'nin yanında çok zayıf kalmaktadır) Zaten III. yeniden payla-şım savaşının kaçınılmazlığı konusunda bin de-reden su getirenlerin, bu savaşın kimlerin arasın-da çıkabileceği konusunda hiçbir fikirleri olma-ması da bundandır.

Günümüzde emperyalist ülkeler arasında yeni bir paylaşım savaşı çıkma ihtimalinin bulun-maması, gelecekte de aynı durumun geçerli ola-cağı anlamına gelmez. Ancak bir nokta kesindir: Emperyalistler arasındaki çelişkilerin şiddetlen-mesinde eşitsiz gelişme kanununun rolü ikincil-dir; günümüzde bu kanun klasik biçimde işle-memektedir. Bu çelişkiyi şiddetlendirecek olan temel unsur, pazarları daraltan, en güçlü emper-yalist ülkeleri zayıflatan ulusal kurtuluş savaşlarıdır. Çelişkinin şiddetlenmesiyle emperyalist ül-keler arasında biçimi önceden bilinemeyecek

bir savaş çıkabilir. Bize düşen, emperyalistlerarasındaki çelişki derinleşecek diye beklememek, Halk Savaşlarını yaygınlaştırarak çelişkiyi derinleştirmektir.

II- Ekonomik Buhranın Ağırlaşması

Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının III. dönemi içinde ortaya çıkan önemli değişmelerden ikincisi ekonomik buhranın ağırlaşmasıdır. III. bunalım döneminde ekonomik buhranların şiddeti azalmış, buna karşılık buhran geçmişe göre süreklilik kazanmış, klasik dört aşamalı cycle iki aşamaya inmiştir (durgunluk ve toparlanma). Böylece kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının ekonomik buhrandan etkilenmesi geçmişe göre nispi olarak azalmıştır.

Günümüzde ise, ekonomik devrevi hareketinde durgunluk döneminin sarsıcı etkisi artmıştır; bunun nedeni emperyalizmin şiddetli buhranlara karşı kullandığı alternatiflerden birisi olan enflasyonist politikanın geri tepmesi, ya enflasyon ya da buhran ikileminin kaybolmasıdır. Enflasyon ve buhran artık birlikte görölmektedir.

Fiyat artışları ve ekonomik buhran ilk kez 1958'de birlikte görölmüştür.

"Emperyalist-kapitalist sistemin girdiği son bunalımda ise bir değişiklik söz konusudur: Fiyat artışları bunalımla birarada gelişmektedir. Halbuki 1957-58 bunalımına kadar buhranlarda genel fiyat düzeyi düşmekte idi. İlk kez İkinci Dünya Savaşından sonra en önemli bunalım olan 1957-58 bunalımında, üretimde ve istihdamda büyük bir düşüş ile genel fiyat düzeyinde bir artış bir arada görölmüştür."⁹⁵

⁹⁵ *Günümüzde Emper.Sömürü Mekanizması*, s.12, TİBYay.

1958'de ekonomik buhranla beraber görülen fiyat artışları enflasyonist politikanın artık eskisi kadar geçerli olmadığını gösteriyordu; buna rağmen tekelci kapitalizm enflasyonist tedbirlerle buhrandan çıkabildi. Günümüzde ise fiyat artışları, 1958'in aksine büyük boyutlara ulaşmıştır. Buhrandan kurtulmak için enflasyon silahının geniş ölçüde kullanılması fiyatları daha da artırıp buhranı derinleştirecektir.

Keynesçi enflasyonist politika ağır ekonomik buhranlara karşı bir süre başarıyla kullanılmıştır. Yüksek devlet harcamalarına (bunların önemli bölümü silahlanma için kullanılmaktadır) dayanan bu uygulama buhranın gelişimini belli bir aşamada durdurma çabasına dayanmaktadır. Kapitalist ekonomide buhranlar, genellikle tüketim malları sektöründe başlar ve üretim malları sektörüne sıçrayarak gelişir. Buhranın şiddetini ikinci sektöre yansıma derecesi tayin eder. Özellikle bu dönemde çok artırılan devlet harcamaları ve para emisyonu üretim mallarına talep yaratarak buhranın bu sektörü etkileme derecesini azaltır, buhran dondurulur.

"... son on yılların deneyi, ekonomiyi suni olarak canlandırmak için kullanılan enflasyonist tekniklerin ve tekelci kapitalizmin çelişkilerini çözemeyeceğini ve de esas olarak belli başlı durgunluk eğilimini tersine çeviremeyeceğini yeterli kanıtlarla göstermiştir. Gerçekte, ticari durgunlukları hafifletmek ve işler yaratmak için kullanılan yöntemler yeni çarpıklıkların ve dengesizliklerin doğmasına yardım eder ki, bu da daima enflasyonist tedbirleri davet eder ve tüm ekonomiyi bu uyarılara düşkün hale getirir."⁹⁶

Kapitalist ekonomi ağır krizlerden kurtulabilmek için gittikçe daha fazla desteğe, suni uyarılara ihtiyaç duyar. Ancak enflasyonist nitelikte bir satın alma gücünün yaratılarak buhranın dondurulması ancak enflasyon oranı düşük olduğu zaman mümkündür. Herhangi bir dış etken olmadığı takdirde, özel ve kamu borçlarının büyümesiyle artan enflasyon, yıllarca süren borç birikimi sonucu ekonomiyi tehdit eder duruma gelmiştir. Artık devlet harcamalarını daha fazla artırmak veya geniş ölçüde para emisyonuna başvurmak geçerli çözümler olmaktan çıkmıştır. Bu olgu kendini en açık biçimde ABD'de faiz oranının yükselmesi biçiminde göstermiştir. Durgunluk döneminde düşmesi gereken faiz oranı, enflasyon oranının yükselmesi ve Federal Rezerv Bürosu'nun para arzını kısıtlaması sonucu artmaktadır.

Günümüzde emperyalist ülkelerde kendini gösteren ekonomik durgunluğun silahlanma harcamalarının oldukça yüksek bir seviyede olduğu sırada ortaya çıkması, ekonominin askerileştirilmesinin de kapitalizmi kurtaramayacağını açıkça ortaya koymuştur; aslında bu durum enflasyonist uygulamanın iflasının yansımasından ibarettir.

Emperyalist ülkelerde 1974 başlarında ortaya çıkan ekonomik durgunluğun yeni özelliklerini kasıtlı olarak yanlış değerlendiren, buhranı aşırı ölçüde büyüten buhran spekülâtorleri türemiştir ülkemizde. İddiaya göre, emperyalizmin tarihinde böyle buhran görülmemiştir. Sorun, sürekli ve genel bunalım yönünden ele alın-

⁹⁶ H. Magdoff, *Enflasyon Üzerine, Aşama, Sayı: 2, s. 9*

saydı doğru olabilirdi; ancak ekonomik buhranın oluşturduğu ve oluşturacağı şartların milli bunalımın şartlarını oluşturacağı iddia edildiğinden, sorun, temelde ekonomik bunalım yönünden ele alınmaktadır.

Amaç gerçeklerin bilimsel analizi değil de çığırkanlık olunca, ekonomik bunalımın analizinden doğal olarak bazı yeni metotlar bulunur. Önce üretimde, hisse senetlerinin değerlerinde düşüş, işsizlik ve enflasyon oranının artışı gibi rakamlar, araya yükselip yükselip de birden düşen cinsinden birkaç da grafik yerleştirilir ve ekonomik konularda fazla bilgisi olmayan bir okuyucu da bu dehşet verici kanıtlar karşısında ekonomik buhranın ne kadar ağırlaştığını hemen-
cecik anlar (!)

1974 başlarında emperyalist sistemde kendini hissettiren ekonomik buhran metropoller açısından bilimsel olarak incelendiğinde, gerçeğin hiç de böyle olmadığı görülür. Buhran tüketim malları sektöründe başlamış ve özellikle dayanıklı tüketim malları satışı düşmüştür. ABD'de ev yapımı Ekim 1972'den beri %50, oto üretimi ise 1974'ün ilk dokuz ayında geçen yılın aynı dönemine göre %25 düşmüştür.⁹⁷ Tüketim malları sektöründe başlayan buhran işsizliği artırır ve bu sektörün donatım mallarına olan talebi düşer. Ancak birinci sektörde buhran başladığı halde ikinci sektörde üretim bir süre daha eski seviyesinin altına düşmez; bunun nedeni geçmişte verilen siparişlerdir, üretim malları üretiminin uzun bir süre almasıdır. "Sipariş verildiği anda, siparişin gerçekleştiği an arasındaki gecikme, buhranın hazırlanmasında önemli bir rol oynar."⁹⁸

Donatım mallarına olan talep yavaş değil

aniden düşer, fabrikalar kapanır ve işsizlik artar. İkinci sektördeki buhran birinci sektördekini daha da ağırlaştırır ve buhran derinleşerek devam eder. Buhranın şiddeti ikinci sektöre yansımaya derecesine bağlıdır.

1974'de ABD'de toplam mal ve hizmet arzı azaldığı halde, sermaye malları için yapılan harcamalar artış göstermiştir. (Sabit fiyatlarla) Harcamalar sadece geçmiş siparişlere ait değildir, yeni istekler de halen artmaktadır.⁹⁹ 1975 içinde, üretim araçlarında modernleşme eğiliminin güçlü kalması veya pek az düşme göstermesi beklenmektedir. Tüketim malları sektöründe başlayan buhranın üretim malları sektörüne ne ölçüde yansıtacağı henüz belli değildir; buhran iki aşamalı cycle teorisine uygun olarak oldukça yavaş gelişmektedir. Sadece artan enflasyon oranı sonucu durgunluk etkileri geçmişe göre daha fazla şiddetlenmiştir.

III- Dünya Pazarlarının Önemli Ölçüde Genişlemesi

Emperyalizmin III. bunalım dönemi içinde meydana gelen önemli değişimlerden üçüncüsü emperyalist-sosyalist blok ilişkilerinin gelişmesidir.

II. yeniden paylaşım savaşından sonra dünya pazarlarının 1/3'ünün emperyalizmin kontrolü dışına çıkması, özellikle savaşta yıkılan emperyalist ülkelerin imarının tamamlanması ve 1958 buhranından sonra, kendini şiddetle hissettirmiştir. İçeride ekonomisini askerileştirilmesi,

⁹⁷ *U. S. News and World Report*, 11 Kasım 1974

⁹⁸ E.Mandel, *Marksist Ekonomi El Kitabı*, Sayı: 2, s.65, Ant Y.

⁹⁹ *Fortune*, Haziran 1974, s. 32

Üretim sürecinin çokuluslaşması ve geri-bıraktırılmış ülkelerin emperyalizmin güdümü altında pazar ekonomisine açılması, talep yetersizliğine are olmuyor ve sonunda kaçınılmaz olarak te-keller arasında pazar elde etme savaşı sertleşiyordu. Emperyalizme yeni ve geniş pazarlar gerekti. Bu pazarlar dünyanın 1/3'n kaplayan ve sürdürülen soğuk savaş sonucu çeşitli ticaret kısıtlamalarıyla geniş ölçüde emperyalist dünya pazarlarının dışına çıkan sosyalist ülkelerden başkası olamazdı.

Böylece 1969'dan itibaren "bloklar-arası barış", "yumuşama" gibi deyimler emperyalistler tarafından sık sık kullanılır oldu. Emperyalizm için barış sorunu aslında pazar sorunudur. Emperyalizmin yeni pazarlar kazanmasına ve mevcut pazarları genişletmesine yarayacağı için barış istemektedir. Dünya ticaret hacminin genişlemesi ve karşılıklı anlaşmalarla emperyalistlerin sosyalist blokun i pazarına girmeleri büyük önem taşımaktadır; bunun için gerekirse bazı tavizler de verebilir. (Sovyetler Birliği'nin ABD dış ticaretinde en ayrıcalıklı ülke durumuna getirilmesi, Taiwan'ın bir kenara itilmesi gibi) Böylece emperyalistler, önlerinde açılan bu geniş pazar sayesinde nispi olarak ferahlayacaklardır. Bloklar arası yumuşama kapitalizmle sosyalizm arasındaki mücadelenin durduğu anlamına gelmez; sadece mücadelede bazı biçim değişiklikleri olmuş, sosyalist bloka karşı uygulanan ticaret kısıtlamalarının çoğu kaldırılmış, dünya ticaret hacminin büyümesi sağlanmıştır.

Sosyalist ve emperyalist blok arasında gelişen ticaretin yapısı çok önemlidir. Sosyalist ülkelerin ileri teknolojiye, emperyalist ülkelerin ise

Üretim sürecini rahatlatacak hammaddelere ve artı-değeri gerçekleştirmeye ihtiyaı vardır. Sosyalist lkeler, emperyalistlere çeşitli hammaddeler satmakta, karşılığında yiyecek maddeleri, makineler ve işlenmiş ürünler almaktadır. Bu tür ticaretin doğal sonucu, bloklar arasındaki ticaret dengesinin geniş ölçüde emperyalist blok lehine kapanmasıdır. Örneğin, 1973'de ABD'nin Sovyetler Birliği ve Çin ile yaptığı ticaret ABD lehine 2 milyar dolar fazla ile kapanmıştır.

1969'da Comecon-AET ticaretinin yapısı incelenecek olursa: Makineler, kimyasal maddeler ve ulaştırma malzemeleri Comecon'un ithalatının %82'sini; yiyecek, hammaddeler ve yakıtlar ise ihracatın %60'ını meydana getirmektedir. Aynı durum Sovyetler Birliği-ABD ticareti için de geçerlidir, tek fark ABD'nin büyük miktarda tarım ürünleri ihracıdır. 1973'de ABD'nin Sovyetler Birliği'ne ihracatı 1.171 milyon dolar (809 milyon yiyecek ve içecek, 195 milyon makine, 16 milyon kimyasal madde, 151 milyon diğerleri), ithalatı ise 208 milyon dolardır (112 milyon hammadde, 76 milyon petrol ve ürünleri, 20 milyon krk ve elmas).

Genişleyen ticaret hacmi sosyalist ülkelerin çeşitli tekellerle yaptıkları üretim birimleri kurma anlaşmalarını düşünüldüğünde önemsiz kalmaktadır. Bir ABD şirketiyle gübre fabrikası kurulması için yapılan tarihin kaydettiği en büyük anlaşma (8-20 milyar dolar) sadece bir örnektir.

Çin Halk Cumhuriyeti ile emperyalist blok arasındaki ticaret de benzer bir durum gösterir.

1950-1971 arasında Çin-ABD ticareti azdır. 1971 Mayıs'ında ABD, Çin için konan ticaret kısıtlamalarının bir kısmını kaldırdı. şubat 1972'de

Nixon'un Pekin ziyaretinden sonra Çin-ABD ticareti genişlemeye başladı. 1971'de toplam 5 milyon dolar olan ticaret hacmi, 1972'de 92.3 milyon dolara yükseldi. (60 milyon dolar ABD'nin ihracatı) Ayrıca Çin, ABD'den 190 milyon dolarlık çeşitli uçaklar almış ve ABD tekelleriyle üretim birimleri kurulması için anlaşmalar imzalanmıştır.

ABD-Çin ticaretinde tarım ürünleri önemli yer tutmaktadır. 1972'de 60 milyonluk ABD ihracatının 33 milyonu buğday, 23 milyonu mısır, 2 milyonu da bitkisel yağ satışlarıdır. Şubat 1973'de Çin'in 78 milyon dolar değerinde pamuk aldığı açıklandı; bu 1973'de ABD'nin bütün dünyada satmayı planladığının %10'udur. İki hafta sonra Çin 17 milyonluk bir alım daha yaptı.

ABD ekonomisi yıllardır tarımsal ürün fazlasının sıkıntısını çekmektedir. ABD tarım ürünleri, AET ülkelerinin kendi tarım ürünlerini korumak için koydukları gümrük duvarları sonucu bu ülkelere girememektedir. Zaman zaman bu gümrük duvarlarının kaldırılması için işi açık tehdide kadar varırmaktadır. ABD, Sovyetler Birliği'nin büyük tahıl ithalatı ile birlikte düşünüldüğünde Çin'in tarım ürünleri almasının ABD ekonomisinde nasıl bir ferahlama yaratacağı açıktır. (Örneğin, 1972'de Sovyetler Birliği, ABD tarım üretiminin 1/4'ünü satın almıştır)

ABD-Sovyetler Birliği ticaret anlaşmalarının feshedilmesi ticaretin gelişimini engellemeyecektir. Sovyetler Birliği artan ticaret hacminden yanadır; ABD için ise sorun büyük önem taşımaktadır ve ABD gerekirse daha fazla taviz verecektir

IV- Yeni-Sömürgecilikte Değişim

Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının III. döneminde ortaya çıkan değişimlerden bizi en çok ilgilendiren geri-bıraktırlmış ülkelerle ilgili olanıdır.

Geri-bıraktırlmış ülkelerde uygulanan yeni-sömürgecilik metotları kısa sürede başlıca iki sorunla karşılaşmıştır: Birincisi, halk kitlelerinin durumuyla ilgilidir. III. bunalım döneminde yeni-sömürgecilik metotlarıyla emperyalizm kitlelerin günlük somut hayatından geniş ölçüde çekilmiş, varlığını gizleyebilmiştir. Ancak III. bunalım döneminde geri-bıraktırlmış ülkelerde uygulanan yöntemler emperyalizmin eski sorunlarını bir dereceye kadar çözmüş, yerine eskilerinden hiç de daha az tehlikeli olmayan yeni sorunlar getirmiştir. Ülkede emperyalizme bağımlı olarak yukardan aşağıya geliştirilen kapitalizm, üretici güçlerin gelişimini iç dinamiğin doğrultusundan saptırarak dışa bağımlı kılmıştır. Saptırılan iç dinamiğin sonucu kapitalizmin sürekli ve genel bunalımı ülkeye şiddetle yansımakta ve henüz olgunlaşmamış olsa bile ülke altından en üstüne kadar sürekli kriz içinde yaşamaktadır. Geri-bıraktırlmış ülkelerdeki sürekli kriz ve bundan kaynaklanan kitlelerin yüksek potansiyeli emperyalizm için büyük tehlikedir.

İkinci sorun, ülkedeki iç pazarın daha fazla genişletilmesi ve buna bağlı olarak emperyalizmle yerli hakim sınıflar arasındaki ittifakta meydana gelen değişimlerdir. Emperyalizm, başlangıçta, ülkedeki hakim sınıfların tümüyle ittifak kurar. Başlangıçta tekелci burjuvazi henüz güçsüz olduğundan feodaller ve ticaret burjuvazisinin çeşitli kesimleri ittifak içinde emperyalizmin te-

mel dayanağı olurlar. Zaman içinde tekелci burjuvazi emperyalizmin en gözde müttefikleri olarak gelişir; emperyalizmle baştan bütünleşmiş olan işbirlikçi-tekелci burjuvazi içinde, sanayi burjuvazisi ağır basar.

Bu ağır basış iki temelden kaynaklanmaktadır: Birincisi, ülkede dışa bağımlı olarak kapitalizmin geliştirilmesi ve dayanıklı tüketim malları üreten bir sanayinin kurulması (donatım malları, temel bazı maddeler ve patent hakları dışardan gelir).

İkincisi, geliştirilen kapitalizm ve genişletilen iç pazar bir süre sonra öyle bir seviyeye gelmiştir ki; iç pazarın, hakim sınıflar arasındaki uyum veya pek az sürtüşme devam ettirilerek daha fazla genişletilmesi artık olanaksızdır. Ülkedeki feodal ilişkiler geniş ölçüde tasfiye edilmiş, merkezi devletin otoritesi yayılmış ve tekелci burjuvazi sanayi malları dağıtım örgütünü kurmuştur; artık feodaller ve özellikle ticaret burjuvazisinin bir kısmı, iç pazarın genişlemesini engellemekte ve yerli tekелci burjuvazinin zararına artı değer bir kısma el koymaktadır. Hakim sınıflar içindeki hiyerarşinin yeniden düzenlenmesi gereklidir; bazı sınıfların etkinliğinin azalması bazılarının ise tamamen silinmesi gerekmektedir. Bu düzenlemeden en çok toprak ağaları ve aracı-tefeciler zarar görür; ancak ülkenin durumuna göre işin ucu tarım ve büyük ticaret burjuvazisine kadar uzanabilir. Emperyalizmle bütünleşmiş olarak güçlenen tekелci burjuvazi içindeki hakim unsur oluşturan sanayi burjuvazisi diğer sınıflar üstünde etkinlik kurmaya, sömürüyü kendi lehine disipline etmeye, iç pazarın daha fazla gelişimini önleyen engelleri ortadan kaldır-

maya çalışır.

Sanayi burjuvazisi emperyalizmle bütünleşmiş olarak geliştiğinden, ülkedeki kapitalizm gerçek bir sanayi kapitalizmi olmadığından, sömürüyü kısa sürede diğer sınıflar aleyhine disipline edecek güce tek başına sahip değildir. Bu durumda iki alternatif vardır: Birincisi, uzun dönemde diğer sömürücü sınıflarla anlaşarak, onların çıkarlarını da geniş ölçüde gözeterek gerekli düzenlemeleri yapmak; bu durumda iç pazarın genişlemesi oldukça yavaş olacaktır. İkincisi ise, tekelci sanayi burjuvazisinin kendisine (dolayısıyla emperyalizme) kısa süreli de olsa yeni destekler bulmasıdır, bunlar orta ve küçük-burjuvazi olabilir.

Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının III. döneminde geri-bıraktırmış ülkelerde özünde reformist bir strateji uygulanmıştır. Ülkede kapitalizmin dışa bağımlı olarak geliştirilmesi ve gerçekleştirilen bazı reformlar yerli hakim sınıfların bütünüyle birlikte yürütülmüştür. Günümüzde ise ülkede geliştirilen kapitalizmin ve genişletilen iç pazarın ulaştığı seviye, kısa dönemde iç pazarın hızla geliştirilmesinin sınıflar arasında uyum veya pek az sürtüşme ile gerçekleştirilmesini olanaksız kılmaktadır. Ülkede, aynı zamanda saptırılan iç dinamik sonucu en altından en üstüne kadar bütün alanlarda henüz olgunlaşmamış da olsa bir sürekli milli kriz içindedir. Artık ülkedeki kapitalizmin, sosyal zıtlıkları daha az artırıcı, daha dengeli biçimde geliştirilmesi söz konusudur. Emperyalistler bu ikili amaca ulaşmak için tarım ve tarım dışı küçük üreticiliği destekleyeceklerdir. Bütün tarihi gelişim sürecinde küçük üreticiliği tasfiye etmeye çalışmış

olan tekелci kapitalizm can çekişmesini biraz daha uzatmak için geri-bıraktırılmış ülkelerde küçük üreticiliğı destekleyecektir.

Bu stratejinin temelinde, tarımda ve tarım dışında (geri-bıraktırılmış ülkelerde nüfusun çoğunluğu genellikle tarımda toplandığından) özellikle tarımda küçük üreticiliğın desteklenmesi, onların kooperatifler ve diğér vasıtalarla örgütlenerek tekелci sermayeye bağlanması ve böylece küçük üreticiliğın ömrünün uzatılması, yani proleterleşme sürecinin yavaşlatılması yatar. Böylece ülkede kapitalizmin daha dengeli, sosyal zıtlıkları daha az artırıcı biçimde geliştirilmesi mümkün olacaktır. İşbirlikçi-tekелci burjuvazi ve özel olarak tekелci sanayi burjuvazisi toprak ve tarım reformu, vergi reformu, üretim ve tüketimin daha örgütlü şekle getirilmesini (kooperatifleşme) savunacaktır. Bu reformlar emperyalizmin koyduğu sınırlar içinde yapıldığında ona zarar değil fayda getirir.

Böylece tekелci sanayi burjuvazisi yüzüne ilerici ve reformcu maskesini takarak ve küçük üreticiliğın desteklenmesi ve örgütlenmesini sağlayacak reformları savunarak orta ve küçük-burjuvaziyi yanına çekecek ve böylece yeni uygulamaya karşı direnen hakim sınıfların diğér kesimlerine karşı etkin biçimde mücadele edebilecektir. Emperyalizm-yerli hakim sınıflar ortaklığı böylece emperyalizm-yerli tekелci sanayi burjuvazisi ve orta ve de küçük burjuvazinin desteğine dönüşecek; geri-bıraktırılmış ülkelerde reformizmin sosyal tabanı değişecektir.

Bu uygulama esas olarak ülkede dışa bağımlı olarak geliştirilen kapitalizmin belli bir seviyeye geldiğı (Türkiye de buna dahildir) ülkeler için ge-

çerlidir. Emperyalizmin ÷lkeye geniş ölçüde giri-
şi ve kapitalizmin geliştirilmesinin nispeten geri
olduğu ÷lkelerde küçük üreticiliğin desteklen-
mesi, kapitalizmin sosyal zıtlıklara daha az yol
açıcı ve daha dengeli geliştirilmesi amacına
yönelmiştir.

Geri-bıraktırlmış ÷lkelerde emperyalizmin
yeni stratejisi en iyi biçimde Dünya Bankası prog-
ramı ve verilen krediler incelenerek anlaşılabilir.
Emperyalist ÷lkelerin tarihinde ilk kez resmi ve
sürekli olarak örgütlenişini temsil eden Dünya
Bankası, faaliyetinin ilk 5 yılında (1947-52) esas
olarak yıkılan emperyalist ÷lkelerin onarımı ama-
cıyla kredi vermiştir.

1959'da IFC ve 1961'de IDA'nın kurulması ve
1968'den sonra emperyalist ÷lkelere verilen kre-
dilerin çok azalmasıyla Dünya Bankası faaliyetini
tamamen geri-bıraktırlmış ÷lkelere yöneltmiştir.

Bu dönemde ABD'nin ekonomik gücünün
zayıflamasıyla AID kredileri de çok azalmış ve
Dünya Bankası'ndaki oy oranları ÷lkelerin eko-
nomik gücüne göre ayarlandığından ABD bu ör-
gütteki eski etkinliğini kaybetmiştir. ABD oyları-
nın toplam içinde yüzdesi 1947'de 35,07 iken,
1972'de 23,24'dür. 1972'de Dokuzlu AET'nin oy
oranı ise 27,80'dir. Böylece Dünya Bankası ABD'-
nin oy oranının azalmasıyla gerçek anlamda büt-
ün emperyalistlerin çıkarlarını temsil eden bir
örgüt olmuştur.

Dünya Bankası'nın kredilerinin birinci ama-
cı, geri-bıraktırlmış ÷lkelerdeki bazı alt-yapı te-
sislerini tamamlamak ve böylece iç pazarın ge-
nişletilmesi ve sanayi yatırımları için ilk adımları
atmaktır.

"... Dünya Bankası kredilerinin büyük kıs-

mının enerji üretimi ve ulaşımına ayrıldığını açıklayan bu görüş (1950), 1970'de değişmiştir (...) Bu konuda çok şey yapılmıştır, ancak daha fazla yatırım hâlâ gerekmektedir."¹⁰⁰

Dünya Bankası kredilerinin gelişiminde sadece Banka ve AID'yi incelemek yeterlidir. Bütünüyle sanayi kredileri veren IFC'nin rolü küçüktür. (30.06.1971'e kadar verilen toplam kredi 19.953 milyondur. IFC'nin payı ise 200 milyon dolardır.)

Dünya Bankası ve IDA'nın günümüze kadar, değişik dönemlerde geri-bıraktırılmış ülkelere başlıca amaçlarla verdikleri krediler incelenecek olursa: (Rakamlar toplam içindeki yüzdeyi göstermektedir.)

	1963'e kadar	1964-68	1969-73	1974
Tarım	8,6	12,3	20	22
Endüstri	14	12	14	17,5
Enerji	35	29	17,5	18
Ulaşım	38	29	25	22

Tarıma verilen kredilerdeki belirgin artış açıkça görülmektedir. 1963'e kadar önemsiz olan tarım kredileri, 1974'de ulaşım için verilenle birlikte toplam kredilerin en büyük bölümünü oluşturmaktadır.

"Genel stratejide tarımın ağırlık kazanmasının nedenleri: İşsizliğin ve şehirleşmenin artışı ve bir dizi sosyal, politik, ekonomik ve teknolojik değişme ile yaratılan sorunlardır."¹⁰¹

¹⁰⁰ *World Bank Since Bretton-Woods*, s.460

¹⁰¹ *World Bank / IDA-Annual Report, 1971*, s. 7

Gelişimden sağlanacak faydaları özellikle toplumun fakir tabakaları arasında yayacak projelere önem verilmiştir.

Tarımsal kredilerin yapısı da önemlidir; daha önceleri kredilerin çoğunluğu genellikle zengin çiftçilerin işine yarayan sulama için gerekli baraj ve kanal yapımına ayrılmışken, şimdi de çiftçilik faaliyetlerine yönelmiştir. Kredilerden fakir küçük çiftçilerin faydalanmasına özellikle dikkat edilmektedir. 1968-72 arasında 5 hektardan az toprağa sahip olanlar için uygulanan tarımsal projelerin yüzdesi 17'den 50'ye, 10 hektardan az toprağa sahip olanlar için yüzde 37'den 67'ye çıkmıştır. Buna karşılık 100 hektardan fazla toprağa sahip olanlar için yüzde 17'den 4'e düşmüştür. Bu rakamlar tarımsal kredilerin esas olarak kime yöneltildiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Emperyalizmin geri-bıraktırılmış ülkelerde uyguladığı bu yeni yöntemi ülkemize gelen bir Dünya Bankası uzmanı da doğrulamıştır:

"Dünya Bankasının kredi dağıtımında gelir dağılımının yeni bir kıstas olduğunu söylemek tam doğru değil. Ancak bu intibayı veren olay Dünya Bankasının son guvernörler toplantısında banka başkanı Mc. Namara'nın yaptığı yıllık konuşma olmuştur. Bu konuşmada gelişmekte olan ülkelere büyük bir grubun gelişmenin meyvalarından tam olarak faydalanamadıkları, bunun için gelişme politikasında nüfusun imkanlardan faydalanamayan kısmına yönelmiş özel bir gayret gösterilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ve buna paralel olarak da Banka'da gelir dağılımı kriteri proje değerlendirilmesi için-

de daha ciddi bir kriter olarak kullanılmaya başlanmıştır. (...) Fakat biz ayrıca, Dünya Bankasından nüfusun en az gelir alan %40'ının durumunu incelemeye başladık; çeşitli ülkelerde bu grubun gelirinin artırılmasını, gelirinin artırılması sırasında daha verimli olarak istihsale katılmalarını araştırma yoluna girdik. Bu, şöyle bir netice ortaya çıkardı: Gelişmekte olan ülkelerde tipik olarak en az geliri olan %40 ya tarımda topraksız olarak, tarım işçisi olarak bulunuyor, yahut, tarımdan endüstriye geçiş yeri olan inşaat sektöründe bulunuyor. Zaman zaman istihdam edilen bir işçi olarak, ve yahut gizli işsiz olarak büyük şehirlerde yığılmış olarak bulunuyor."¹⁰²

Emperyalizmin geri-bıraktırılmış ülkelerde uyguladığı bu yeni strateji karşısında özellikle pasifistlerimiz derin bir şaşkınlık içindedir. Bir yandan 12 Mart sonrasında ülkemizde oynanan oyunu doğru kavrayarak, eylemlerini sürdüren ve tekelci sanayi burjuvazisinin orta ve küçük-burjuvazinin desteğini kazanmak için oynadığı oyunu bozan silahlı devrim hareketine saldırılar; diğer yandan da yeni stratejinin baş uygulayıcısı 11 Bakanı, burjuva reformisti ya da küçük burjuva radikali olarak değerlendirirler. Emperyalizmin sol gösterip sağ vururken, pasifistlerimiz de sağlarını sollarını şaşırmışlardır!

Ülkemizde tekelci sanayi burjuvazinin bir teorisini yeni uygulamayı sosyalist geçinenlerden daha iyi anlamıştır:

"... ileri toplumlar da tarım en büyük boy-

¹⁰² A.Karaosmanoğlu ile Sohbet-Özgür İnsan, Sayı: 16, s. 21

da işletmelere dönüştürülürken geri toplumlarda küçük üreticilik stratejisinin benimsenmesi, hiç kuşkusuz, köylülüğün siyasal etkinliğine gösterilen tepkinin sonucudur. Dünya Bankası araştırması, Batıda adeta bir anlayış değişikliğini belirtir. Toprak reformu sloganının benimsenmesi, yoksul üreticinin desteklenmesi, topraksız köylüye iş ve toprak verilmesi gibi ilkeler yakın yıllara kadar yalnız sol uygulamalar sayılmışlardır.¹⁰³

Tarımın ve özel olarak küçük üreticiliğin desteklenmesi esas olarak 1968'den sonra uygulandı. Geri-bıraktırlmış ülkelerde Dünya Bankası adına araştırmalar yapan Pearson Komisyonu, ayrıca kooperatifçiliğin de desteklenmesi gerektiğini belirtti. 1969'dan itibaren geri-bıraktırlmış ülkelerin herbiri için gelişme planı hazırladı. Dünya Bankası başkanı yeni gelişme planının nasıl uygulanması gerektiğini şöyle anlatır:

"Sonuç olarak, gelişen ekonomilerin kritik sorunu gelişim derecesi değil, gelişmenin niteliğidir. Hızla gelişmek isteyen bu ülkelerde nüfusun en fakir %40'ı geniş ölçüde ihmal edilmiştir. O halde bu hükümetlerin görevi gelişme planlarını yeniden ayarlamak ve böylece halklarının bu en fakir ve en kalabalık kısmının durumunu iyileştirmektir. Hükümetler, ekonomik gelişmeden fedakarlık yapmadan bunu yapabilirler. Ancak gerekli insan ihtiyaçları konusunda (beslenme, barınak, sağlık, eğitim, iş sahibi olmak) pek az kişiye yararı dokunan bazı

¹⁰³ A. Gevgilili, *Batı Köylüyü Destekliyor*.

dar ve imtiyazlı sektörlerde gerileme pahasına olsa bile, büyüme hedefleri tespit etmeye hazır olmalıdırlar.

Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik gücün dağılımını sağlayacak toprak, vergi, kredi, bankacılık reformları gereklidir.¹⁰⁴

Emperyalizmin geri-bıraktırılmış ülkelerde uyguladığı bu yeni strateji, değişik ülkelerde değişik biçim alır. Yeni stratejinin uygulanmasının demokratik görünümlü bir yönetim altında yapılması ideal olmakla beraber, zorunlu değildir. Günümüzde bu yeni strateji, Afrika ülkelerinden Brezilya'ya ve Türkiye'ye kadar değişik yönetim biçimlerinin mevcut olduğu pek çok ülkede uygulanmaktadır. Yeni stratejinin uygulanmasında şu anda iki özellik görülmektedir: Birincisi, uygulama çok esnektir. Emperyalizm ülkedeki duruma göre bazen reformizmin sosyal tabanının değişimi için gerekli uygulamalara bütün gücü ile girişmekte, bazen de tasfiye etmek ya da etkisini azaltmak istediği sınıflarla olan ittifakını sürdürmektedir. Geri-bıraktırılmış ülkelerde uygulanan yeni strateji yaygınlık kazanmakla birlikte henüz tam bir kararlılık kazanmamıştır. Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının günümüzde çok ağırlaşması ve geri-bıraktırılmış ülkelerdeki devrimci hareketlerin güçlenmesi ve her ülkede ortaya çıkabilecek beklenmeyen olaylar sonucu yeni stratejide zaman zaman geriye dönüşler olmakla birlikte, uzun dönemde yeni uygulama kesinlikle ağır basacaktır. Yerli egemen sınıfların bir bölümünün direnmesi halinde bile bu uygulama yürütülecektir. Dünya Bankası

¹⁰⁴ *One Hundred Countries Two Billion People*, s. 11

başkanı, yeni stratejinin emperyalizmin daha geniş pazarlar ihtiyacından çok politik yönden gerekli olduğunu açıkça söylemektedir:

"Pek az çok-zengin ve ümitsiz derecede fakir pek çok olduğunda ve aralarındaki fark kapanmaktan çok genişlediğinden artık reformun politik maliyeti ve ayaklanmanın politik tehlikesi arasında seçim yapılması gerekir. Sosyal adalet sadece ahlaki bir zorunluluk değildir. Aynı zamanda politik bir zorunluluktur da."¹⁰⁵

Emperyalizmin geri-bıraktırılmış ülkelerde ki yeni stratejisinin uygulamada ikinci özelliği, birincisine bağlı olarak, uygulamanın ülke çapında değil bölgesel olmasıdır. Bunun nedeni tasfiye edilmek veya etkisi azaltılmak istenen hakim sınıfların bir kesiminin direnişi ve ülkede hızla yeni politik düzenlemelere geçişin şartlarının olmamasıdır. Ancak küçük üreticiliğin desteklenmesi ve örgütlenmesi ülke içinde seçilmiş bazı bölgelerde geniş ölçülerde uygulanmakta, yapılan bazı reformlar ve düzenlemelerle bölge halkının potansiyeli, düzene karşı hoşnutsuzluğu hiç olmazsa bir süre için düşürülmeye çalışılmaktadır. Yeni uygulama için seçilen bölgeler ya özellikle stratejik yerlerdir veya Guetamala ve Kolombiya'da olduğu gibi gerillaların başlıca faaliyet alanlarıdır.

5- Emperyalizmin Yeni Baskı, Sızma ve Kontrol Yöntemleri

Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının III. döneminde ortaya çıkan geri-bıraktırılmış ülkelerle ilgili (reformizmin sosyal tabanının değiş-

¹⁰⁵ *One Hundred Countries Two Billion People*, s. 12

mesinin yanısıra) diğerk bir olgu da, bir ülkenin belli bir bölgede emperyalizm adına ekonomik sızma, denetim ve müdahale görevini yüklenmesidir. Bu üçlü amaç, bazen Brezilya gibi tek bir ülke ile gerçekleştirilebileceğı gibi, çeşitli ülkeler arasında da bölünebilir. Örneğın, 1970'li yıllarda Orta-Doğ'u'da ekonomik sızma aracı Türkiye iken, denetim ve müdahale aracı İran'dı.

Bazen "alt-emperyalizm" olarak da adlandırılan bu olgu temelinde gizli işgalin bölgesel uygulanması yatar. Emperyalizmin tek tek ülkelerde ortalıktan çekilmesinin, varlığını gizlemesinin bölgesel olarak genişletilmiş şeklidir.

Ne var ki, "alt-emperyalizm" olgusu, süreç içerisinde gelişmemiş, tersine şiddetlenen ekonomik buhran ve İran ile Brezilya'daki gelişmelerle dumura uğramıştır. Dolayısıyla bu olgu, artık emperyalizm için bir ideal olarak vardır.

SON GELİŞMELER VE YENİ-SÖMÜRGEÇİLİK

Genel kural olarak, kapitalist-emperyalist ülkelerde ekonomik buhranlar derinleşmeye yöneldiğinde, bir dizi "kriz teorileri" ortaya atılır. Bu öylesine bir kural haline gelmiştir ki, son yirmi yılda görülen iki büyük ekonomik buhran döneminde yapılan tüm tahliller hep bu "kriz teorileri"ni kanıtlamak için kullanılır olmuştur. İlk bakışta kriz teorileri mevcut durumun bir tahlili gibi görünse de, kapitalizmin yapısal sorunlarıyla ilgili olduğu için, aynı zamanda, aynı dönemde nelerin yapılabileceğinin belirlenmesidir. Daha tam deyişle, ekonomik buhranların derinleşmeye yöneldiği dönemlerde yapılan "kriz teorileri", buhranların çözümünü içermek durumundadır. Ama kapitalizmin ekonomik, toplumsal (sosyal) ve politik bunalımlarının ve bu bunalımların derinleşmesi durumlarının tahlili, her zaman iki yöne sahip olmaktadır. Birinci yön, kapitalizmin çerçevesi içinde bunalımların gelişimi ve çözümü; ikinci yön ise, kapitalizmin çerçevesi dışın-

da bunalımların çözümü. İşte bu iki farklı ve birbirine zıt yönler, aynı zamanda kriz teorilerinin içeriğini oluşturur.

Kapitalizmin çerçevesi içinde bunalımların gelişiminin irdelenmesi ve bundan belli sonuçların çıkartılması, tüm burjuva ekonomistlerinin temel uğraşısı durumundadır. 1929 Dünya ekonomik buhranı döneminde ortaya atılan kriz teorilerinden Keynesci teorinin uygulama alanı bulması bu bağlamdaki tahlil ve çözümlemelerin bir görüngüsüdür. Aynı şekilde 1980 dünya ekonomik buhranı döneminde Friedmancı kriz teorisinin popülerliği de aynı özelliklere sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Marksist-Leninistler için, kapitalist bunalımlar mevcut durumun doğru bir tahlilinin yapılması için gerekli olduğu kadar, bunalımların yarattığı ya da yaratacağı durumların devrimci mücadele sürecinde ne yönde etkide bulunacağını belirlenmesi açısından da gereklidir. Marks, 1850 yılında "Yeni bir devrim, ancak yeni bir bunalımın ardından gelebilir. Ama biri ne kadar kesinse, öteki de o kadar kesindir." derken, devrim ile kapitalizmin bunalımları arasındaki ilişkiyi kesin bir biçimde ifade etmiş bulunmaktadır.

Marksist-Leninist tahliller, burjuva ekonomistleriyle aynı olgulardan yola çıkılmasına karşın, bu olguların yorumlanmasında temelden farklıdır. Bu nedenle, kimi zaman burjuva ekonomist tahliller Marksist-Leninist bir tahlilmişçesine kullanılabilinmektedir. Böylece, devrimci mücadele burjuva ekonomik tahlillerine tabi kılınabilmektedir. Bu tabiyet, çoğu zaman burjuva ekonomist görüşlerin "sol" bir görünüm altında sunulmasıyla birlikte ortaya çıkmaktadır.

1980'lerde açık biçimde görüldüğü gibi, isimlerinin başında "Prof." ünvanı bulunan kimi ekonomistlerin kriz teorileri ve tahlilleri "sol" etiketle sunulmuş ve bunun sonucu olarak 1980 ekonomik buhranının çarpık bir kavranışı solda egemen olmuştur. İlhan Tekeli, A. Savaş Akad, Çağlar Keyder gibi ekonomistlerin kriz tahlilleri, F. Fröbel, J. Heinrichs, O. Kreye, Wallerstein gibi "Batılı" ekonomistlerin tahlilleriyle birleştirilerek ülkemizde egemen kılınmıştı.

Aynı dönemde politika alanında Gramsci'nin "keşfedilmesi" bir rastlantı değildi. Gramsci'nin "sivil toplum" üzerine yaptığı belirlemeler (politik toplumun, yani iktidarın fethinden önce sivil toplumda hegemonya kurmak gibi) ile bu ekonomist tahliller arasında paralellik bulunuyordu. Emperyalist ülke ideologlarının teorilerinin, bu yolla ülkemizde egemen kılınmasıyla birlikte, solda tam bir ideolojik çürüme ortaya çıkması da kaçınılmaz olmuştu. 1980 döneminde sözünü ettiğimiz ekonomistler aracılığıyla yaygın olarak kabul edilen kavramlar "ihracata yönelik sanayileşme", "yeni ekonomik düzen", "kapitalizmin yapısal krizleri" ve "birikim dönemleri" olmuştur.

Bilineceği gibi, "ihracata yönelik sanayileşme", geri-bıraktırılmış ülkelerde varolduğu kabul edilen "ithal ikameci sanayileşme"ye karşıt olarak sunulmuştu. Oysa, "ihracata yönelik sanayileşme", emperyalizmin 1980'de içine girdiği ekonomik krizin (derinleşmiş buhran) faturasının geri-bıraktırılmış ülkelere ödettilmesinden başka birşey değildi. "İhracata yönelik sanayileşme" adı altında, emperyalizmin yeni-sömürgecilik yöntemlerinin içine girdiği tıkanıklığın aşılması

esas alınmıştı. Yeni-sömürgecilik yöntemleri, geri-bıraktırlmış ülkelerde dışa bağımlı bir sanayileşmenin yaratılmasıyla birlikte yürütülüyordu. Dışa bağımlı bu sanayileşme, kaçınılmaz olarak geri-bıraktırlmış ülke ekonomilerinin sürekli dış ödemeler dengesi açığı vermesi demekti. 1980 dünya ekonomik buhranı ile birlikte, geri-bıraktırlmış ülkelerin dış borçları en üst düzeye çıkmış ve geri ödenmesi hemen hemen olanaksız hale gelmişti. İşte bu borçların tasfiye edilebilmesi için geri-bıraktırlmış ülkelerin ellerindeki herşeyi satmaları gerekiyordu. Böylece elde edecekleri dövizler, emperyalist ülkelere olan borçların ödenmesini sağlayacak ve emperyalist ülke ekonomileri de bu "taze para" ile ekonomik buhranını aşabilecekti. "İhracata yönelik sanayileşme", bu amaçla ortaya atılmıştır. Bu teorinin sol görüşümü altında geri-bıraktırlmış ülkelerde sunulması ise, sadece ideolojik niteliktedir. Amaç, bu ülkelerdeki toplumsal muhalefeti, bir yandan zorun askeri biçimde maddeleştirilmesiyle baskı altında tutmak, diğer yandan ideolojik olarak saptırmaktır.

Yine aynı dönemde ortaya atılan "yeni ekonomik düzen" kavramı ve teorileri (ki ülkemizde bunun savunucularının başında Çağlar Keyder ve A. Savaş Akad gelmekteydi), 1990 sonrasında Amerikan emperyalizminin açıkça ilan ettiği "yeni dünya düzeni" nin ilk ideolojik oluşumu olarak metropollerde biçimlendirilmişti.

"Yapısal krizler" ya da "birikim dönemleri" teorileri de, hemen hemen benzer tarzda ideolojik saptırma araçları olarak sunulmuştur. Ancak bunlar diğer iki kavrama göre daha teorik ve uzun dönemli kavramlar olduğu için, etkileri da-

ha kalıcı olmuştur. Emperyalist ekonomilerin son iki yıldır karşı karşıya oldukları durgunluk bu kavramların ve bunlarla oluşturulan teorilerin ne denli etkili olduğunu bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Son dönemde yapılan kimi ekonomik tahlillerde bu kavramların temel işlevi taşıdığı görülmektedir.

İşte bu olgunun en son örneği Özgür Gündem sayfalarında "Krizin Açık Tanımı" başlığıyla şöyle ifade edilmektedir:

"Kapitalizmin tarihinde iki tür krize rastlanılıyor. Toplumsal sabit sermayenin yenilenmesi ve toplam arz ile toplam talep arasında uyumsuzluklar dolayısıyla ortaya çıkan çevrimsel krizler. 19. yüzyılda yaklaşık 7-10 yıllık aralarla, günümüzde ise biraz daha sık yaklaşık 4-5 yıllık aralıklarla ortaya çıkmaktadır. Bu tür krizler, genellikle kısa sürerler ve etkileri bakımından daha çok hafiftirler. Buna karşılık ekonominin varolan teknolojik temelini bütünden yenilenmesinin gündeme geldiği ve etkileri çok daha derinden hissedilen bir ikinci kriz türü mevcuttur. Kapitalizmin tarihinde yaklaşık 25-30 yıllık canlı birikim dönemlerinin aynı uzunlukta daralma ve depresyon dönemlerinin izlenmesi biçiminde ortaya çıkan 'uzun dalgalar' bu krizlerin temelidir. Bu dalgaların daralma dönemlerine denk düşen krizlere genel kriz ya da büyük kriz adı verilir. Genel krizlerde kapitalizm sadece ekonomik alanda değil, toplumsal ve politik yaşamın bütün alanlarında derin sarsıntılar ve değişimler yaşar. 1974'den beri içinde yaşadığımız dönem, dünya kapitalizmi için böyle genel bir kriz

dönemidir."¹⁰⁶

Yazarın herhangi bir amaç gütmmediği varsayılacak olursa, bu "tanım" sadece "bilgi" olarak ele alınabilir. Böyle bir "bilgi" ise, herşeyden önce nesnel olmak zorundadır. Ama "tanım" hiç de nesnel bir özelliğe sahip değildir. Dolayısıyla bu "tanım"dan yola çıkacak her tahlil baştan sakatlanmış olacaktır.

Kapitalizm, üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanan bir üretim tarzı olarak kendi içinde sürekli bir dengesizlik ve bunalım üretir. Kapitalist üretimin niteliği gereği (kâr için üretim) ekonomi, devrevi olarak buhranlarla yüz yüze kalır. "Kapitalizmin irsi hastalığı" olarak tanımlanan bu ekonomik buhranlar, sözcüğün tam anlamıyla "aşırı üretim buhranları"dır. Kapitalist üretimde tek tek alanlarda görülen "aşırı üretim buhranları", kapitalizmin bir dünya sistemi haline gelmesiyle birlikte genel nitelik kazanmıştır. Bu nedenle kapitalizmde ekonomik buhranlar (aşırı üretim buhranları) kapitalizmin egemen olduğu tüm alanlarda kendisini ortaya koyar, yani genel niteliktedir.

"Fakat, makineleşmiş endüstrinin ağırlığını bütün ulusal endüstri üzerinde duyuran bir etki yapabilecek derecede kök saldığı, endüstrinin bu duruma gelmiş olması dolayısıyla dış ticaretin iç ticareti önem itibarıyla geri bırakmaya başladığı, dünya piyasasının yeni dünyada, Asya ve Avusturalya'da birbiri peşisıra gittikçe daha geniş alanlara el attığı ve nihayet dünya piyasasında boy gösteren

¹⁰⁶ Ercan Kılıç, *Soğuk Savaş Sonrası Kapitalizm*, Özgür Gündem, 25.1 1994

sanayici ülkelerin yeterli bir sayıya ulaştığı andan, ilk olarak işte bu andan itibaren, bir diğerini izleyen safhaları yıllar olan, daima genel bir buhranla sonuçlanan, birinin sonu bir yenisinin başlangıcı olan ve durmadan yenilenen devirler (zyklus, cycle) görülme-ye başlanmıştır."¹⁰⁷

Serbest rekabetçi kapitalizm koşullarında (ki yukarda aktardığımız "tanım"da "19. yüzyıl" olarak ifade edilmektedir) ekonominin devrevi hareketi 7-10 yıllık bir dönemi kapsar. Bu döneme cycle ya da çevrim adı verilir.

Bir cycle (çevrim), bu evrede, dört aşamadan oluşur: durgunluk, çöküş, canlanma ve refah (boom). Durgunluk ve çöküş aşamasında kapitalist üretim hemen hemen durur ve bu evrelerden çıkış koşulları, serbest rekabetçi dönemde, sabit sermayenin yenilenmesiyle ortaya çıkar. Üretim sürecine yeni makine ve tekniklerin uyarlanmasıyla yenilenen sabit sermaye, kâr oranlarını yukarıya çeker. Buhran ve çöküş aşamalarında aşırı üretim ortadan kalktığı için, kapitalist üretim daha yoğun ve hızla artar.

Marks'ın sözleriyle söylersek, "burjuva toplumunun üretici güçlerinin, burjuva ilişkileri çerçevesi içinde mümkün olanca hız ve bereketiyle geliştirdiği" genel refah dönemi kapitalizm koşullarında böyle ortaya çıkar.¹⁰⁸

Ancak her durumda aşırı üretim buhranları, kapitalizmin temel çelişkisini (üretimin toplumsal niteliği ile üretim araçlarının özel mülkiyeti

¹⁰⁷ Marks, *Kapital, Cilt: I, s. 404, Odak yay.*

¹⁰⁸ Marks, *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı, s. 9*

arasındaki çelişkiyi) keskinleştirir. Serbest rekabetçi dönemde kapitalizm üretici güçleri geliştirdiğinden, temel çelişkinin keskinleşmiş olması devrim durumu ortaya çıkarmaz. Marks'ın deyişiyle, bu dönemde "gerçek bir devrim söz konusu olamaz".¹⁰⁹ Ekonomik buhran sonrasında sabit sermayenin yenilenmesi, aynı zamanda yeni teknolojinin üretime uygulanması demektir. Serbest rekabetçi kapitalizmin tekelci kapitalizme dönüşmesiyle birlikte ortaya çıkan sürekli ve genel bunalım ise, üretici güçler ile kapitalist üretim ilişkileri arasındaki çelişkinin antagonizma kazanmasıyla ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla aşırı üretim buhranlarından farklıdır.

Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımı (ya da emperyalizmin bunalım dönemleri), kapitalizmin temel çelişkisinden kaynaklanan bir dizi çelişkinin keskinleşmesine yol açar. Böylece sosyalist devrimin nesnel koşullarının ortaya çıkışının ifadesidir. Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının varlığının devrimlerin nesnel koşulunu ortaya çıkarması bu bunalımın asıl içeriğidir. Dolayısıyla bu bunalımın kendi içinde kesikli olduğu ya da dönemsel olarak (örneğin 25-30 yıl gibi) ortaya çıktığını iddia etmek, sosyalist devrimlerin nesnel koşullarının dönemsel olarak ortaya çıktığını ileri sürmekle özdeştir. İşte bu nedenle burjuva ekonomistleri "sol" görünüm altında kapitalizmin sürekli ve genel bunalımını çarpıttılar ve onu kesikli olarak sunmaya gayret ederler. Bu aynı zamanda tüm pasifist devrim teorilerinin ideolojik kaynağı durumundadır.

Daha önce belirttiğimiz gibi, 1980'lerde ge-

¹⁰⁹ Marks, *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı*, s. 9.

niş biçimde ekonomik ve güncel yazında ortaya çıkan "kriz" teorileri böylesine bir özellik taşı-maktaydı. Burjuva iktisadından devriklenen bu "kriz" teorilerinin temelinde, kapitalist "birikim" ve bu birikimin "dönemsel olarak" kendini yeni-den yenilemesi oturtulmaktaydı. Bu dönemde bu teorinin sunucularından Ç. Keyder şöyle yazı-yordu:

"Kapitalist dünya ekonomisinin tarih içi-ndeki seyri devrevi hareketle olur. Bu hare-ketler uzun büyüme devrelerinin, yine uzun bunalım devrelerini takibinden oluşur. Her uzun büyüme dönemi öncekine oranla, farklı bir dünya işbölümü, farklı teknolojik bağlar, farklı kontrol ve aktarım mekanizma-ları, farklı bir kurumsal yapı getirir. O kadar ki, biz bu dönemleşmeyi kapitalizmin geliş-mesi içinde birbirini takip eden 'birikim tarz-ları' olarak da algılayabiliriz. İlginç olan bu devrevi hareketlerin veya birikim tarzlarının yerleşip çözülmesinin, son iki yüzyılda baya-ğı düzenli bir zamanlama ile gözlendiğı. Genel olarak söylenen bütün devrenin yak-laşık 50 yıl sürdüğü; yani yaklaşık 25 yıllık bir büyümenin arkasından yaklaşık 25 yıllık bir bunalım döneminin geldiğidir."¹¹⁰

Görüldüğü gibi, Ç. Keyder, daha 1983'de ka-pitalizmin "kriz"lerinin teorisini yaparken, 1994'-de teori yapmaya kalkanlardan çok daha bütün-sel bir "tanım"a sahiptir. Bu nedenle Özgür Gün-dem'de E. Kılıç'ın kriz "tanım"ının kulakta kalmış bir teoriye ait olduğunu söylemek pek yanlış ol-mayacaktır.

¹¹⁰ Çağlar Keyder, *Toplumsal Tarih Çalışması*, s. 20

Gerek Ç. Keyder'in, gerekse E. Kılıç'ın benimsedikleri bu "uzun dalgalar" halinde ortaya çıkan ve "birikim dönemleri" olarak adlandırılan bu "büyük kriz"e biraz daha yakından bakalım:

Bu kriz teorilerinin bütün çıkış noktası 1920'lerde, gerek Marksist araştırmacıların, gerekse burjuva iktisatçılarının kapitalizmin bunalımlarının yasalarını bulmaya yönelmeleriyle ortaya atılan çeşitli değerlendirmelerdir. Bunlar içinde en çok sözü edileni Sovyet ekonomisti N. D. Kondratiev'in dönemlemesi olmuştur.

"Kondratiev dönemlemesi" olarak da bilinen bu dönemleme, kapitalist pazardaki fiyat hareketlerinden yola çıkarak, ekonomik buhranlar ve siyasal olaylarla bu fiyat hareketlerinin bir iç bağlantısı olup olmadığını araştırmaya dayanmaktadır. İncelemelerini 1925 yılına kadar sürdüren Kondratiev, 20-25 yıllık ekonomik gelişme yıllarını, yine aynı zaman süresinde ekonomik gerileme dönemlerinin izleyebildiğini söylemiştir.

Kondratiev'in incelemelerinin 1990'lara kadar genişletilmiş bir modelinde görüleceği gibi, bu 50'şer yıllık "uzun dalga"lar, neredeyse düzenli bir ritimde ortaya çıkmaktadır. İşte 1980 dünya ekonomik buhranı döneminde burjuva ekonomistlerin dört elle sarıldıkları "uzun dalgalar" teorisinin dış görünüşü böyledir.

Ama yakından bakıldığında, kapitalizmin evriminin aynı biçimlerde gelişmediği görülmektedir. Herşeyden önce serbest rekabetçi kapitalizmin tekelci kapitalizme dönüşmesiyle birlikte, kapitalist dünya ekonomisinin işleyişinde bazı değişiklikler olmuştur. Lenin'in "Emperyalizm" kitabında açık biçimde sergilediği bu deği-

şiklikler, kaçınılmaz olarak "uzun dalgalar"ın içerisinde değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Bu değişikliğin en temel unsuru, kapitalizmin üretici güçleri eskisi gibi ve eski tarzda geliştiremediği, bu güçlerin geliştiricisi olmaktan çıktığıdır. Bu nedenle tekelci aşamada, kapitalizmin sürekli ve genel bunalıma girdiği kesin bir belirleme olmuştur. Bu bunalım, kapitalist ekonominin devrevi hareketinden görece bağımsızdır. Bu nedenle, bu sürekli ve genel bunalımın kendi içindeki evrimi ile ekonominin devrevi (çevrimsel) hareketi arasında bire bir ilişki kurulamaz.

Ama bu tekelci aşamada kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının kendi içinde evrildiği demek değildir. Bu bunalım kendi içinde evrilmekte ve yer yer biçimsel değişimlere uğramaktadır. İşte bu değişimlere bağlı olarak, sürekli ve genel bunalımın değişik evrelerinden (dönemlerinden) söz etmek olanaklı olmaktadır. "Emperyalizmin III. bunalım dönemi" belirlemesi işte bu evrelemenin bir ifadesidir.

Kondratiev'in dönemlemesinde de görüleceği gibi, kapitalist ekonominin devrevi hareketi ile sürekli ve genel bunalım aynı şey değildir. Bu nedenle de, "uzun dalgalar" teorisi, sadece kapitalizmin kendi bunalımlarını kendisinin ve kendi kendine aşacağına düşüncesini yaygınlaştırmaya yönelik bir ideolojik saptırma olmaktadır.

Tekelci aşamada kapitalizmin içine girdiği sürekli bunalımın asıl içeriği, kapitalizmin üretici güçlerin gelişiminde sürekli bir engel niteliği kazanmasıdır. Böyle bir süreçte, kapitalizmin temel çelişkisi giderek keskinlik kazanmaktadır. Ancak yukarda da belirttiğimiz gibi, bu süreç düz bir çizgi izlememektedir. Sürekli ve genel bunalım

lının değişik dönemlerinin ortaya çıkması, emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyişinin bimsel değişiklikleriyle bağlantılıdır.

Sözün özü, emperyalist dönem kapitalizmin sürekli ve genel bunalımlar çağıdır. Ancak emperyalist dönem içinde de emperyalizmin değişen özellikleriyle belirlenen bunalım dönemleri vardır. Daha önce de ele aldığımız gibi, emperyalizmin bunalım dönemlerinin ayırteıcı özellikleri şu kriterlerle açıklanabilir:

- 1- Emperyalist sömürünün sürdürölüş biçimi,
- 2- Emperyalistler arası çelişkinin durumu,
- 3- Emperyalizmle alternatif ve potansiyel güçler arasındaki durum.

Bu üç unsurun sentezi emperyalist sistemin bir bütün olarak işleyişini belirler ve buna göre bunalım dönemlerinin tanımlanması olanaklı olur. Bu belirlemeler ışığında bugüne kadar emperyalizmin bunalım dönemleri şunlardır:

- a) I. bunalım dönemi (1903-1917)
- b) II. bunalım dönemi (1917-1945)
- c) III. bunalım dönemi (1945 sonrası)

Bu dönemlerin her biri kendi içinde birden çok ekonomik çevrime sahne olmuştur. Bu nedenle de bu dönemler ile ekonominin devrevi hareketi arasında birebir ilişki kurulamaz.

Bunalım dönemlerinin belirlenmesinin devrim durumu ve devrimci stratejiyle olan ilişkisi nedeniyle, bu konuda yapılan her türlü çarpıtma ya da yanlışlık, doğrudan proletaryanın ve partisinin mücadelesinde sonuçlar doğuracak nitelette olduğu için, gerek revizyonistler, gerekse burjuva ideologları bu konuyu sürekli belirsizlikler içinde tutmak isterler. 1980 dünya ekonomik

buhranı sırasında yeniden ortaya atılan "birikim modeline göre dönemleme" teorilerinin kapitalizmin kendi "yapısal bunalım"ını kendisinin aşacağı anlayışıyla birlikte varedilmiş olmasının nedeni de budur.

Bu nedenledir ki, günümüzde kapitalist dünya ekonomisinin metropollerden gelişerek derinleşen yeni ekonomik buhranıyla birlikte, aynı çarpık bunalım teorilerinin gündeme sokulması beklenmelidir.

Emperyalizmin bunalımlarının varlığı, sistemin bütününde devrimlerin nesnel koşullarının mevcudiyeti demektir. Bir bunalım döneminde ortaya çıkan ekonomik buhranlar, bunalımın derinleşmesi üzerinde etkide bulunur. Ama bunalımın ortaya çıkardığı bir dizi çelişki ve ilişki, ekonominin devrevi hareketinden görece bağımsız olarak geliştiğinden, devrim durumunun gelişmesi ekonomik buhranlarla birebir ilişkilendirilemez. Aksi halde dönemsel olarak ortaya çıkan ve günümüzde devrenin süresinin kısalması koşullarında, bu anlayışlar devrimci mücadelenin sürekli bir çaba ve kararlılık gerektirmeyeceği düşüncesinin yayılmasına neden olur. Bunun sonucu ise, ekonomik buhranın derinleştiği evrelerde mücadelenin yükseltilmesi gerektiği ve buhranın etkisinin azalmasına paralel geri çekilme döneminin başladığı şeklinde pasifist bir anlayıştır.

Bugün kapitalist dünya ekonomisinin buhranı yeni bir durgunluk evresine girmiştir. Pasifist teorilere göre, bu evrede (ki birkaç yıl sürecektir) mücadele yükseltilmeli ve "yüklenilmelidir". Aksi halde "tren kaçacaktır".

Görüleceği gibi, kapitalist ekonominin aşırı

Üretim buhranlarına göre devrimci mücadeleyi yönlendirmek isteyenler yıllar önce ortaya çıkmışlardır. Onlar, gerek 1974 buhranından, gerekse 1980 buhranından derslerini almasalar da, bunlara pek kulak asan kalmamıştır. İşte, 1980 dünya ekonomik buhranı, bu nedenledir ki, "uzun dalgalar" teorisinin yapılmasını getirmiştir. Tüm amaç, kapitalizmi evrensel bir sistem olarak insanların bilincine yerleştirmektedir. Böylece kitlelere, kapitalizmin kendi bunalımlarını "yeni birikim modeli" ile çözebileceği beklentisi yerleştirilir. Oysa sözü edilebilecek bir şey varsa, o da, emperyalizmin sürekli ve genel bunalımının, onun yok oluş sürecinde olduğunun göstergesi olduğudur. Ve kapitalizm, ancak bir devrimler zinciriyle yeni bir bunalım dönemine girmeden ortadan kaldırılamamış olursa, yeni bir bunalım dönemine, "yeni birikim modeli" ile değil, diğer iki temel ilişki ve çelişkiyle birlikte yeni sömürü biçimlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte girecektir. Bu da sömürünün olmadığı bir dünya için mücadeleyi daha da şiddetlendirmekten başka birşeye yaramayacaktır.

Bu gerçekler 1994 başlarında ortaya çıkan olgularla bir kez daha tanıtlanmaktadır.

1994 yılbaşından itibaren ekonomide görülen "anormallikler", birbiri ardına yapılan devalüasyonlar ve doların 16.000'den 40.0 bin liraya fırlamasıyla "para bunalımı" ya da mali kriz denilen yeni bir döngüye girdi. Birbiri ardına iflas eden TYT Bank, İmpex- bank ve Marmarabank mali krizin boyutlarının ne denli geniş olduğunu gösterdi. Ancak ekonomik buhranın bu görüngüleri ülkedeki bunalımı bütün olarak sergilemekten de uzaktı. Sadece iflas eden bankalara yüksek

faiz için yatırılmış devlet paraları bile, bunalımın politik boyutları da bulunduğunu gösteriyordu. Aynı şekilde TYT Bank, İmpexbank ve Marmarabank ile Türk-İnvest, binlerce insanın küçük tasarruflarının (ve de umutlarının) bir kalemde yok edildiği yerler olarak bunalımın sosyal niteliğini de göstermektedir. Ülkemizdeki sorun, ne salt ekonomik bir buhrandır, ne de "güven eksikliği"nden kaynaklanan bir "para bunalımı" dır. Bu bunalımın adı, ekonomik, sosyal ve siyasal alanları kapsayan milli krizdir. Yönetenleri de, yönetilenleri de, ezeni de ezileni de etkileyen bu milli (ulusal) krizin temelinde ise, ülkemiz ekonomisindeki çarpıklık yatar. Ancak bu çarpıklığın nedeni ise, ülkenin emperyalizme bağımlılığıdır. Bu yüzden ülke ekonomisinin emperyalizme bağımlı olmasından gelen çarpıklığı, emperyalist ülkelerdeki buhranların ülkeye aktarılmasını sağlamaktadır. Bir başka deyişle, ülkemizdeki ekonomik buhranın temel nedeni, ülke ekonomisinin dengesini ülke içinde değil, emperyalist metropollerde tamamlamasıdır.

Emperyalizmin III. bunalım dönemi olarak tanımladığımız günümüz koşullarında, yeni-sömürgecilik yöntemleri emperyalist sömürünün biçimini belirlemektedir. Yeni-sömürgecilik yöntemleri tam olarak kavranmadan, değil günümüzdeki ekonomik buhranlar, daha önceki on yıllardaki ekonomik buhranları bile açıklamak olanaksızdır. Ülkemiz solunda sık sık unutilan ya da unutturulan bu durum, aynı zamanda ülkenin emperyalizme bağımlılığının ifadesidir. Emperyalizme olan bağımlılık bir bütün olarak ülkedeki gelişmelerin temel yönünü belirler. İşte bu temel yön içinde yeni-sömürgecilik yöntemleri-

nin işleyişi, mevcut tüm sorunların belirleyicisi durumundadır.

Yeni-sömürgecilik yöntemlerinin temelinde emperyalizmin kendisine yeni pazarlar açması, mevcut pazarlarını genişletmesi yatar. Yani yeni-sömürgecinin amacı, geri-bıraktırlmış ülkelerde iç pazarın genişletilmesidir. Bu pazar genişletmenin bir yanı, emperyalizme bağımlı bir sanayi yaratmakken, diğer yanı kapalı ekonomik birimleri yıkararak buraları pazara açmaktır.

Emperyalizm, geri-bıraktırlmış ülkelerde iç pazarı genişletmek için, kendisine bağımlı orta ve hafif sanayilerin kurulmasına yönelik finansmanı ilk dönemde doğrudan kendisi sağlamıştır. Bu amaçla "proje kredileri" adı altında sadece kendi çıkarlarına uygun yatırımların yapılması için geri-bıraktırlmış ülkeleri borçlandırmıştır. Bu borçlar emperyalizme bağımlı sanayi kuruluşlarının kurulmasında kullanılmasına karşın, tümüyle geri-bıraktırlmış ülke devletleri tarafından garanti altına alınmıştır. Bir başka deyişle, "devlet garantisine sahip borçlar" olarak verilen krediler, bir yandan emperyalist tekellerin ve işbirlikçi burjuvazinin aç gözlü sömürüsü için gerekli temelleri sağlarken, diğer yandan ülkenin tüm kaynakları, borçlara verilen devlet garantisi ile emperyalizme ipotek edilmektedir.

Yeni-sömürgecilik yöntemlerinin bu işleyişinde, nakit sermaye olarak aktarılan paranın "proje kredisi" olarak emperyalist tekeller ve onun işbirlikçileri tarafından kullanılırken, devlet kasasına tek bir dolar bile girmemektedir. Emperyalist ülkeden gelen kredi, işbirlikçi burjuvazi eliyle yatırım için gerekli makine ve donanımın emperyalist ülkelere satın alınması için kulla-

nıldığından, tüm işlemler sadece kağıt üzerinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda emperyalist ülkelerden gelen krediler, ülke içinde dolaşıma girmemektedir. Emperyalist tekellerin (ve tabi işbirlikçi burjuvazinin) yapacağı bütün iş, yatırımın tamamlanması ve üretime geçerek ürünleri iç pazara sürmesidir. Bu ürünlerin satın alınabilmesi için gerekli talep, doğrudan emperyalizme bağımlı ülkenin devleti tarafından yaratılacaktır. Bir yandan emperyalizme bağımlı ülke devleti, emperyalist ülkenin yatırımlarını yüksek gümrük duvarlarıyla korumaya alırken, ilk büyük tüketici olarak bu yatırımların ürünlerinin alıcısı olur. Örneğin ülkemizde oto sanayinde açık biçimde görüldüğü gibi, üretilen otomobiller uzun bir süre devlet tarafından sağlanan kredilerle üst düzey devlet memurlarına ve subaylara satılmıştır. (OYAK-Renault işbirliği) Böylece devlet, yüksek maliyetle elde ettiği kaynaklarını, çok düşük faizlerle emperyalist tekellerin mallarının satın alınması için tüketmek durumunda kalmaktadır. Öte yandan devletin elinde bulundurduğu temel sanayi kollarındaki ürünler (özellikle demir-çelik), aynı tekellerin daha düşük maliyet-daha yüksek kâr sağlamaları amacıyla maliyet fiyatlarının altında bu sanayi kuruluşlarına girdi olarak satılmaktadır. Diğer yandan iç pazarda emperyalist tekellerin ürünlerine daha fazla talep sağlamak amacıyla, yüksek taban fiyatları, yüksek maaşlar devreye sokulmaktadır. Ülkenin milli gelirindeki gerçek artışlarla karşılanmayan bu talep artırıcı uygulamalar, devlet bütçesinin sürekli açık vermesiyle somutlaşmaktadır. Ekonomistlerin subvansiyon adını verdikleri bu uygulama, doğrudan emperyalist sömürüden ve ülke-

nin emperyalizme bağımlılığından kaynaklanmaktadır.

Öte yandan emperyalizme bağımlı sanayi, emperyalist ülkelerden artan oranda ithalat yapılmasını zorunlu hale getirmektedir. Emperyalizme bağımlı sanayinin her üretim artışı, aynı oranda ithalatın artmasını getirdiğinden, ülke ekonomisi, sürekli ödemeler dengesi açığı ile yüz yüze kalmaktadır.

Gerek devlet bütçesinin sürekli açık vermesi, gerekse dış ödemeler dengesinin sürekli ülke aleyhine olmasının ürünü ise, sürekli enflasyon ve sürekli döviz sorunudur. Bir başka deyişle, enflasyon ve döviz sorunu, emperyalizme bağımlı ülkelerin sürekli gündemindedir ve bu olmaksızın ekonominin işlemesi olanaksızdır. Artan enflasyon oranları ve artan dış borçlar geribıraktırlmış ülkelerin emperyalizme bağımlı kılınması sonucu ortaya çıkan bir bedel olmaktadır.

Emperyalist ülkelerdeki ekonomi kendi "normal" işleyişi içinde olduğu dönemlerde, bu sorunlar geribıraktırlmış ülkelere verilen yeni borçlarla belli bir denetim altında tutulabilse de, emperyalist ülke ekonomilerinin buhrana girmesiyle birlikte denetimden çıkmaktadır. 1960 sonrasında emperyalist ekonomilerin, özellikle Amerikan ekonomisinin askerileştirilmesiyle birlikte ekonomik buhranın şiddetinin azaltılması ve zamana yayılması (ekonominin devrevi hareketinin iki aşamaya inmesi) görece uzun bir süre bu çarkların önemli ve bütünsel bir sorunla karşılaşmadan işlemesini getirmiştir. Zaman zaman tek tek geribıraktırlmış ülkelere ortaya çıkan sorunlar ise, yerel düzeyde IMF'nin "istikrar

tedbirleri paketi" ile giderilmeye çalışılmıştır. Ve her zaman bu uygulamanın siyasal sonucu askeri darbeler olmuştur. Ve her askeri darbe de, emperyalizme bağımlı bir ekonominin ortaya çıkardığı toplumsal ve siyasal sorunların, siyasal zorun askeri biçimde maddeleştirilmesiyle geçirilmesinin aracı olarak kullanılmıştır. Brezilya bu konuda tipik bir örnektir.

Brezilya'nın yakın tarihi nerdeyse tüm geri-bıraktırılmış ülkelerin tarihi gibidir. 1929 dünya ekonomik buhranı koşullarında "himayecilik" politikalarının uygulandığı bir dönemde bir askeri darbe ile iktidara gelen Vargas, azçok gelişmiş tüm geri-bıraktırılmış ülkelere olduğu (ve olacağı) gibi "devletçilik" politikasının yürütücüsü olmuştur. Devlet, bir kolektif kapitalist gibi, birbiri ardına temel sanayi kuruluşları ve alt-yapı tesisleri (demir-çelik fabrikaları, barajlar, yollar vb.) oluştururken, öte yandan da yerli bir burjuva kesiminin oluşması için geniş teşviklere girişmiştir.

Ancak II. yeniden paylaşım savaşından sonra Amerikan tekelleri (başta otomobil tekelleri, Chreysler, GM, Ford) Brezilya'da fabrikalar kurmaya başlamışlardır. 1957 ekonomik buhranı koşullarında Brezilya ekonomisi yüksek enflasyon ve ödenemeyen dış borç yükü ile tam bir çıkmaza girdiğinde IMF devreye girmiştir. Ancak mevcut hükümetlerin IMF' nin koşullarını kabul etmemeleri üzerine Nisan 1964'de yapılan bir darbeye sivil hükümet devrilmiş ve askeri yönetim kurulmuştur. Ocak 1965'de IMF ile askeri yönetim "stand-by" anlaşması imzalamıştır.

IMF ile yapılan "stand-by" anlaşması alınacak "istikrar tedbirlerini" şu şekilde sıralıyordu:

a) "Talep enflasyonu" olarak tanımlanan enflasyonu sınırlamak amacıyla sıkı para politikaları ve "gerçekçi faiz oranları" uygulaması,

b) Bütçe açıklarını kapatmak amacıyla kamu harcamalarının kısıtlanması ve vergi gelirlerinin artırılması,

c) Daha önceki sivil hükümetlerin koyduğu fiyat denetimlerinin kaldırılması, yani fiyatların serbest bırakılması,

d) Ücret artışlarının sınırlandırılması,

e) Ödemeler dengesi açığının kapatılması ve bu amaçla "gerçekçi kur politikaları"nın uygulanması,

f) İhracatın teşvik edilmesi ve ithalatın liberasyonu.

Ancak 1965'de IMF'nin Brezilya'ya dayattığı "istikrar tedbirleri" bunlarla sınırlı değildir. Bu tedbirler paketinin en önemli halkası ise "denationalization", yani Vargas döneminde kurulmuş olan sanayi kuruluşlarının satılmasıdır. Bugün ülkemizde en çok konuşulan konu olarak "özelleştirme" Brezilyalıların karşısına "gayri-millileştirme" olarak 1964 askeri darbesiyle birlikte çıkmıştır. Brezilya'ya emperyalizmin dayattığı bu "özelleştirme" uygulamasının ana nedeni, emperyalist finans kuruluşlarının Brezilya'ya verdikleri kredileri tahsil etmek istemeleridir. Böylece emperyalist tekeller, devlet garantisindeki borçlarını tahsil ederken, öte yandan da çok düşük fiyatlarla temel sanayi kollarındaki birçok devlet kuruluşunu satın alma olanağı bulmuşlardır.

Brezilya'da adı çok açık biçimde ifade edildiği gibi "gayri- millileştirme" olan "özelleştirme", yeni-sömürgecilik uygulamalarının kaçınılmaz

bir gelişim evresine denk düşmektedir. Emperyalizmin içsel bir olgu olmasının en açık görünümü olan bu uygulama, ülkedeki işbirlikçi-tekelci burjuvazinin güçlenmesiyle açıklanamaz. Böyle bir uygulamanın gündeme getirilebilmesi için, geri- bıraktırlmış ülkelerdeki devrimci ve millici hareketlerin bastırılmış olması şarttır. Yoksa emperyalizm için, "gayri-millileştirme" her dönemde bir amaçtır. Zaten bu uygulamanın Brezilya'da 1965'de gündeme getirilmesine rağmen, ülkemizde 1985'lerin beklenmesi bunu açıkça göstermektedir.

Ülkemizde IMF aracılığıyla emperyalizmin dayattığı "istikrar tedbirleri", hiçbir zaman, gerek Brezilya'da uygulananlardan, gerekse diğer geri-bıraktırlmış ülkelerde uygulananlardan pek farklı olmamıştır. 24 Ocak Kararları'nda açık biçimde görülen bu durum, "istikrar tedbirleri"nin, son tahlilde, emperyalist ekonomilerin içinde bulundukları ekonomik durgunlukla bağlantılı olduğunu gösterir.

Bizim gibi ülkelerin ekonomik dengeleri, ülke içinde değil, dışında, yani emperyalist metropollerde ortaya çıkar. Bu nedenle, geri-bıraktırlmış ülke ekonomileri, her koşulda emperyalist ekonomilerin durumu tarafından belirlenir. 1994 yılbaşından bu yana ülkemizde ortaya çıkan gelişmeler de bunu bir kez daha tanıtlamıştır.

1994 Ocak ayından itibaren dolarda meydana gelen büyük değişiklik, bankaların iflasın eşğine gelmeleri, yapılan devalüasyonlar, Fransa ve İngiltere'de üç yıl önce başlayan, son iki yılda Almanya'yı içine alan ve giderek Japonya'yı da etkilemeye başlayan ekonomik durgunlukla bağlantılıdır.

Emperyalist ekonomilerdeki durgunluk, kendi iç pazarlarında meta satışlarındaki düşüşle birlikte başlamıştır. Tüketim malları sektörünü bir bütün olarak kapsamayan ilk durgunluk belirtileri, 1980 dünya ekonomik buhranından sonra büyük yatırımlara sahne olan elektronik metalar alanında ortaya çıkmıştır. Giderek diğer dayanıklı tüketim malları sektörünü etkisi altına alan durgunluk geldiği noktada banka kredilerinin geri ödenmesinde önemli sorunlar yaratmaya başlamıştır. İşte emperyalist finans kuruluşlarının geri-bıraktırılmış ülkelere kredileri kısımalarının ve eski kredileri geri ödemelerini talep etmelerinin nedeni bu gelişme o muştur.

Ancak emperyalist ülkelerin içinde bulundukları durgunluğu kontrol altında tutabilmek için uyguladıkları temel politika, düşük maliyetle üretim yaparak, meta fiyatlarını aşağı çekmektir. Maliyetlerin aşağıya çekilmesi için kendi ülkelerinde uygulayabilecekleri her türlü tedbiri devreye sokarken, dış pazarlardan çok daha düşük maliyetle hammadde ya da yarı-mamül madde alma yollarını denemektedirler. Bu amaçla ellerinde bulunan kaynaklardan birisi dağıtılmış SSCB iken, diğeri de geri-bıraktırılmış ülkelerdir. Özellikle demir-çelik ürünleri ile doğal enerji kaynakları (kömür, doğal gaz vb.) açısından Rusya ve çevresi ülkelerin emperyalist tekellere kısa vadede önemli avantajlar sağlayacağı düşünülmektedir.

Burada geri-bıraktırılmış ülkelerin işlevi ise, düşük fiyatlı tüketim malları ile emperyalist ülkelerin iç pazarlarındaki talep daralmasını aşmayı sağlamak ve dış borç ödemelerini yaparak emperyalist finans kuruluşlarının içine girdikleri

likidite sorununu aşmalarını sağlamaktır. Zaten geri-bıraktınlmış ülkelere de, en düşük fiyatlarla ürünlerini ihraç etmekten başka da seçenek bırakılmamıştır.

5 Nisan'da Çiller Hükümeti'nin ilan ettiği ekonomik istikrar tedbirlerinin tüm hükümleri, yukarda ortaya koyduğumuz konularla ilintilidir. Bir başka deyişle, 5 Nisan Kararları klasik IMF istikrar tedbirleri olarak, emperyalist sistemin bütün olarak işleyişiyle bağlantılı bir uygulamaya denk düşmektedir. Bu yüzden, kararların "IMF ile görüşme yapılmadan" alınmış ve daha sonra IMF'ye gidilmesi hiçbir ekonomik ve politik değere sahip değildir. Sıradan bir iktisatçının bile ezbere bildiği IMF istikrar tedbirlerinin, IMF tarafından özel bir yazı haline getirilmesi hiç de gerekli olmamaktadır. DYP-SHP koalisyon hükümetinin 5 Nisan Kararları'nı IMF'ye danışmadan aldıkları yönündeki "övünme"leri, sadece kitlelerin IMF'ye duydukları tepkileri pasifize etmeyi amaçlayan bir demagojidir.

5 Nisan Kararları'nın klasik IMF istikrar tedbirleri olmasına rağmen, ülkemiz için yeni uygulama olan kısmi KİT'lerin tasfiye edilmesidir. Bu tasfiye ediliş, 1965'lerin Brezilya'sında uygulanan gayri-millileştirme ile birlikte, bir başka özelliğe de sahiptir. Halkımızın da çok iyi bildiği gibi KİT'lerin "özelleştirilmesi" sözkonusu değildir. Sözkonusu olan verimli KİT'lerin yabancı tekellere satılması, yani "yabancılaştırılması"dır. Bu yanıla 1965 Brezilya'sındaki uygulamalar gündemdedir. Ancak diğer yandan, bazı KİT'lerin kapatılması gündeme alınmıştır. İşte bu yön uygulamanın yeni kısmıdır. "Bazı KİT'lerin kapatılması", yani demir-çelik sanayi, kömür ve tekstil

sanayi kuruluşları başta olmak üzere bazı KİT'lerin kapatılması, bugün emperyalist ülkelerin, özellikle de AT ülkelerinin içinde bulundukları durgunlukla bağlantılıdır. Almanya ve Fransa'nın demir-çelik ve kömür sektöründe faaliyet gösteren pek çok fabrika ve maden ocağını kapatmayla yüzyüze oldukları bir ortamda, Türkiye'ye bu sanayilerin kapatılmasını dikte ettirebilmesi yeni bir olanak sağlamıştır.

İlk dönemde ağırlıklı olarak dağıtılmış SSCB devletlerinden ucuz demir-çelik ve kömür alarak kendi maliyetlerini düşürmeyi hesaplayan bu emperyalist ülkeler, kendi ülkelerindeki işçi hareketlerinin yükselmesi karşısında geri adım atmak durumunda kalmışlardır. İşte tam bu sırada Türkiye'deki ekonomik buhran derinleşmiştir. Daha önce AT ile yoğun ilişki içinde olan ve bu emperyalist ülkelerin (özellikle de Alman emperyalizminin) işbirlikçisi olan İshak Alaton aracılığıyla gündeme getirilen kömür madenlerinin kapatılması (ki bu ilk adımdır), bu ülkelere ithalat yapılmasını getirecekti. Bu da, Almanya ve Fransa'nın kendi madenlerini kapatmadan, dünya standartlarına göre yüksek maliyetli kendi kömürlerinin ve demir-çelik ürünlerinin ülkemize satılması demekti. Böylece emperyalizm, bir yandan kendi ülkelerindeki sosyal huzursuzluğu da en aza indirirken, dağıtılmış SSCB devletlerinden alacağı ucuz hammadde ile kendi maliyetlerini aşağıya çekebilecekti.

İşte AT ülkelerinin içinde bulundukları durgunluk, 5 Nisan Kararları'nda demir-çelik ve kömür sanayindeki KİT'lerin kapatılması şeklinde yansımıştır. Bu yansıma, aynı zamanda AT ülkelerinin IMF içindeki artan ağırlığı ile bağlantılıdır.

Bu yönüyle 5 Nisan Kararları, ülkemizin emperyalizmin açık pazarı haline getirilmesinin yeni bir evresini ifade etmektedir. 1994 başında patlak veren "para bunalımı" yeni-sömürgecilik yöntemlerinin ürünü olan ve aynı zamanda yeni-sömürgecilik yöntemlerinin tıkanmasını ifade eden bir ekonomik buhrandır. Ve artık yeni-sömürgeciliğin de emperyalizmi kurtaramayacağı görülmektedir. Ancak yeni bir uygulama da ortaya çıkmamıştır. Doğal olarak, emperyalizm, sorunlarını yeni-sömürgecilik çerçevesinde çözmek zorundadır. Bu zorunluluk, kendilerine alternatif bir gücün bulunmadığı, anti-emperyalist hareketlerin güçten düştüğü bir dönemin ilişki ve çelişkileri içinde biçimlenmektedir. Ve ayrıca emperyalist ülkeler arasındaki entegrasyonun yeni biçimleriyle de belirlenmektedir. 5 Nisan Kararları'nda görüldüğü gibi, Amerikan emperyalizmi yanında Alman emperyalizminin de içinde bulunduğu ekonomik durgunluğun gerekleri doğrudan ifadesini bulmaktadır. Bu açıdan 5 Nisan Kararları'na karşı mücadele, topyekün emperyalist ülkelerin somut çıkarlarına karşı mücadele olarak somutlaşmaktadır. Kısacası, 5 Nisan Kararları'na karşı mücadele, anti-emperyalist mücadelenin ta kendisidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ULUSAL SORUN VE PROLETARYANIN ÇÖZÜMÜ

ULUSAL SORUN ÜZERİNE

Bugün ülkemizin en temel sorununun devrim sorunu olduğu ve bu devrimin emperyalizmin III. bunalım döneminin ilişki ve çelişkileri çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiği her türlü tartışmanın dışındadır. Bu süreçte, güncel olarak karşımıza çıkan en önemli sorunlardan birisi de ulusal sorundur. Bir başka deyişle, bugün ülkemizde bir Kürt ulusal sorunu mevcuttur ve bu sorunun anti-emperyalist ve anti-oligarşik devrim çerçevesinde çözümlenmesi, gerçek ve kalıcı bir çözüm sürecinin başlatılabilmesi için zorunludur. Sorunun özü, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkına sahip olmasıdır, yani kendi siyasal geleceğini belirleme hakkına sahip olmasıdır. Daha ileride ayrıntılarıyla ortaya koyacağımız gibi, bu sorunun sadece devrimle çözümlenmesi diye bir durum söz konusu değildir. Emperyalist sistem içinde ve emperyalizmle uzlaşarak da bu sorunun kısmi bir çözümlenmesi olanaklıdır. Ancak demokratik halk devrimi

çerçevesinde çözümlenmediği sürece, ulusal sorunların gerçek ve kalıcı çözümlenmesine yönelmek olanaksızdır. Ama her durumda Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkına sahip olması, çözümün temelini oluşturur.

Ülkemizde karmakarışık hale getirilmiş olan ve Marksist-Leninist bir perspektiften uzak tutulan bu sorunu tarihsel olarak ortaya koymak gerekmektedir.

ULUS VE PROLETARYA

Ulus, insanlık tarihindeki gelişmenin kapitalist evresinde ortaya çıkmış bir toplumsal-tarihsel örgütlenmedir. Stalin'in tanımlamasıyla;

"ulus, tarihsel olarak oluşmuş, kararlı bir dil, toprak, iktisadi yaşam ve kendini kültür ortaklığında dile getiren ruhsal biçimlenme birliğidir".¹¹¹ Tarihsel bir olgu olarak ulus ve buna ilişkin sorunların kavranabilmesi ve çözümlenmesi için, herşeyden önce tarihin materyalist biçimde ele alınması zorunludur.

"Herhangi bir toplumsal sorun incelendiğinde, o sorunun, belirli tarihsel sınırlar içinde formüle edilmesi, ve eğer özel olarak bir ülke söz konusuysa (örneğin belli bir ülke için ulusal program gibi) o ülkeyi öteki ülkelerden aynı tarihsel dönem içinde ayırt eden özelliklerin hesaba katılması, Marksist teorinin kesin bir gereğidir."^{111a}

Tarih, "birbirinden ayrılmış kuşakların ardıllığı, tüm önceki bir kuşak tarafından diğerine ko-

¹¹¹ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 15

^{111a} Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 60

layca aktarılmış malzemeler, sanayi fonları, üretici güçlerin kullanımı ve dolayısıyla bir taraftan tamamıyla değişim koşulları içindeki geleneksel etkinliğini sürdürmesi, diğer taraftan tamamıyla değiştirilmiş bir etkinlikle eski kuşakların değiştirilmesinden başka birşey değildir". (Marks) Bu nedenle tarihsel süreçler süreklilik gösterir. Marksizmin tarihi, bu bağlamda, kesintisiz bir süreç olarak ele alması, ulus ve ulusal sorunun bu kesintisiz sürecin belli bir evresine ilişkin olarak ele alınması gerektiğini gösterir.

I- ULUSLARIN OLUŞUMU VE BURJUVAZİ

Ulus, tarihsel bir olgu ve yükselen kapitalizmin ürünüdür. Bu nedenle burjuvaziyle birlikte ortaya çıkmıştır ve burjuvazinin feodalizme karşı mücadelesiyle ilintilidir. Bu açıdan toplumun ulus olarak örgütlenmesi ile toplumun feodal örgütlenmesi arasında açık bir karşıtlık vardır. Bu yüzden toplumun feodal örgütlenmesinin ne olduğu bilinmeden ulusal örgütlenmenin anlaşılması olanaksızdır.

Feodalizm, köleci toplumların "barbar kavimleri"nin saldırıları ile ortaya çıkmış sosyo-ekonomik bir oluşumdur. Feodalizmin temel özelliği, onun kırsal niteliği, kırsal alanlardaki büyük feodal toprak mülkiyeti ile bunların serfler tarafından işlenmesidir.

"Nasıl ki, antik çağ kentten ve küçük bölgelerden başladıysa, orta çağ da (feodalizm) kırlardan başlamıştır. Bu farklı başlangıç noktası, aynı zamanda geniş topraklar üzerinde serpilmiş ve fetihler yüzünden artık artmayan nüfusun seyrekliğiyle de belirlen-

miştir. Yunan ve Roma'nın tersine feodal gelişme bu yüzden geniş bölgeler üstünde başlar, Roma fetihleriyle hazırlanır ve onlarla birlikte tarımın ilk yayılması gerçekleşir. Roma İmparatorluğunun son yüzyılları ve barbarlar tarafından fethedilmesi üretici güçlerin önemli bir kısmının yok olmasına yol açmıştır; tarım gerilemiş, pazar bulunamadığından sanayi çökmüş, ticaret ölmüş ya da ciddi biçimde bozulmuş, kır ve kent nüfusu artmamıştır. Bu koşullar ve fetih örgütlenme tarzı, Cermen militarist kurumun etkisiyle birlikte, feodal mülkiyetin gelişmesini belirlemiştir. Kabile ve komünal mülkiyet gibi, bu da bir topluluğa (communité) dayanır, ama doğrudan üretici sınıf, antik toplumlarda olduğu gibi köleler değil, serfleştirilmiş küçük köylülerdir. Feodalizm gelişir gelişmez, burada da kentlerin antagonezması ortaya çıkar. Toprak sahiplerinin hiyerarşik yapısı ve işbirlikçi ücretli silahlı adamlar, serf üzerinde soyluların iktidarını kurdular. Bu feodal örgütlenme, antik-komünal mülkiyet kadar, esas üretici sınıfa karşı bir birlikti; ama birliğin biçimi ve doğrudan üreticilerle ilişkileri, üretimin farklı koşulları nedeniyle ayrıydı. Toprak sahiplerinin bu feodal yapısı, toplu mülkiyet biçiminde kentlerdeki ticaretin feodal örgütlenmesine tekabül eder. Burada mülkiyet, her bireyin emeğinde esas olarak içerilir. Soyguncu-soyluların birliğine karşı birleşme zorunluluğu, sanayicilerin aynı zamanda bir tüccar olduğu bir çağda, topluluğa ait kapalı bir pazar gereksinmesi, gelişen kentlere sürü halinde yığılan kaçak serflerin

büyüyen rekabeti, tüm ülkenin feodal yapısı; işte bunlar beraberinde loncaları getirdi. Bireysel zanaatçının derece derece biriken küçük sermayesi ve nüfus artışına göre sabit sayıları, kırlardakine benzer bir hiyerarşiyi, kentlerde de usta-çırak ilişkisiyle oluşturmaya başladı. Geniş bölgelerin feodal krallık altında toplanması, kentler için olduğu kadar, toprak soyluluğu için de bir zorunluluktur. Bu yüzden yönetici sınıf soyluluğun örgütlenmesinin tepesinde her yerde bir monark (kral vb.) vardı."¹¹²

İşte burjuvazinin karşı karşıya olduğu tarihsel miras, bu feodal üretim ilişkileri temelinde oluşan siyasal üst yapısıyla bütün feodal toplumdur. Kapitalizm ve dolayısıyla burjuvazi, feodalizmin bağrında ve onun gözenekleri içinde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Burjuva ilişkilerinin ortaya çıkması ve gelişmesi, kapitalizmin alt-yapıda gelişmesi demektir. Gelişen burjuva toplumu, her toplum gibi kendisini örgütlemek zorundaydı. Marks-Engels, 17. ve 18. yüzyıl İngiliz ve Fransız yazarlarının kullandığı kavramla "sivil toplum" olarak ele alınan burjuva toplumunu şöyle tahlil ediyorlardı:

"Sivil toplum (burjuva toplum), üretici güçlerin gelişmesinin belirli bir evresinde bireylerin tüm maddi ilişkilerini kucaklar. O, verili bir evrede tüm ticari ve sinai yaşamı kucaklar ve öyle ki, devleti ve ulusu aşar; yine de diğer taraftan kendini yeniden dış ilişkilerinde ulus olarak ortaya koymak ve iç-

¹¹² Marks-Engels, *Alman İdeolojisi*, s. 32-33

sel olarak da kendini devlet olarak örgütlemek zorundadır.

'Sivil toplum' deyimi, 18. yüzyılda mülkiyet ilişkileri kendilerini Antik ve Ortaçağ topluluklarından kurtardığı zaman ortaya çıktı. Böylece sivil toplum yalnız burjuvazi ile gelişir; tüm çağlarda devletin ve geri kalan idealistik (yani düşünsel, ideolojik) üst-yapının temelini oluşturan, doğrudan üretim ilişkilerinden doğan, evrilen toplumsal örgütlenme yine de her zaman bu adla belirtilmiştir."¹¹³

"Alman İdeolojisi" adlı yapıtlarında sorunu böyle koyan Marks ve Engels, ileriki yıllarda toplumun ve üretim sürecinin ayrıntılı bir tahlilini yaparak, burjuvaziyi ortaya çıkaran ve onunla birlikte var olan toplumsal örgütlenmeye kapitalizm adının verilmesinin daha uygun olduğunu saptamışlardır. Kapitalizmin gelişmesi ve kendisini dış ilişkilerinde ulus olarak örgütlemesi süreci, feodalizme karşı burjuvazinin mücadelesiyle birlikte yürümüştür. Burjuvazinin feodal ayrıcalıkların kaldırılması istemi, onun kapitalist üretim ilişkileri önünde feodal üst-yapının engelliyici niteliğiyle ilintilidir.

"Batı-Avrupa'nın Cermenler tarafından istilası, yavaş yavaş o zamana kadar benzeri görülmemiş bir karmaşıklığa sahip toplumsal ve siyasal bir hiyerarşi kurulması nedeniyle, bütün eşitlik fikirlerini yüzyıllar için ortadan kaldırdı; ama, aynı zamanda, bu istila Batı ve Orta Avrupa'yı tarih hareketi içine çek-

¹¹³ Marks-Engels, *Alman İdeolojisi*, s. 53

ti, ilk kez olarak sıkışık bir uygarlık bölgesi, ve bu bölge içinde, ilk kez olarak, birbirlerini etkileyen ve başarısızlıkta birbirlerine dayanan ve herşeyden önce ulusal nitelikte bir devletler sistemi yarattı. Böylece, bu istila, üzerinde daha sonraki çağlarda insanların eşit değerinden, insan haklarından sözedilebildiği tek alanı hazırlıyordu."¹¹⁴

Feodalizmin bağrında kapitalizmin gelişmesi, 17. yüzyıla kadar kendine özgü bir siyasal üst-yapı ile tamamlanamamıştır. Bu döneme kadar feodal siyasal üst-yapı ile burjuva (kapitalist) ilişkiler bir arada, karmaşık bir ilişkiler ağı oluşturarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Feodalizmden kapitalizme tam geçişin gerçekleşmesinin uzun bir zaman alması, bu geçiş döneminde gelecekte yeni sorunların ortaya çıkacağını gösteren ilişkileri yaratmıştır. İşte ulusal sorun açısından bu ilişkiler özel bir yere sahiptir. Örneğin 15. yüzyılda Batı-Avrupa'yı saran "para hırsı" deniz aşırı keşiflerin yapılabilmesi için seferlerin düzenlenmesine neden oluyordu. Gerçekte bu "para hırsı" feodalizmin, içten kapitalizm tarafından nasıl aşındırılmış ve kemirilmiş olduğunu göstermekteydi. Böyle başlayan deniz-aşırı keşif seferleri, yepyeni bir sorun ortaya çıkarıyordu. Bunun nedeni, deniz-aşırı faaliyetlerin herşeyden önce feodal ya da yarı-feodal biçimler altında yapılmasıydı. Zaten "ana kıta"da siyasal üst-yapı feodal nitelikteydi. Feodalizmi özsel olarak "toprak kazanma" amacı ile "para hırsı" birbirleriyle bağdaşmaz bir çelişki yaratıyordu.

¹¹⁴ Engels, *Anti-Dühring*, s. 189

Böylece feodal üst yapı tarafından düzenlenen (toprak kazanma amacıyla), ama burjuva bir sanayiyle gerçekleştirilen (para-meta kazanma hır-sı) deniz-aşırı toprakların fethi olayını yaratmıştı. Gelecekte kapitalizmin devralacağı tarihsel mirastan birisi de bu deniz-aşırı toprakların işgal edilmesi idi.

Diğer taraftan toplumun feodal örgütlenmesi, feodal beyler arasında bitmez tükenmez savaşlara yol açıyordu. Bunlar karşısında halk kitleleri, özellikle de serf statüsündeki köylüler, kendi istemlerinin gerçekleşmesi için birbirleriyle dayanışma içine girerken (ki bunun temel aracı dildir), diğer taraftan güçlerini birleştirmeye (ki bunun temeli topraktır) başladılar. Belirli bir dili konuşan bireylerin, belirli toprak üzerinde toplanmaları, kentlerde sanayinin gelişmesiyle birlikte önemli bir gelişme gösteriyordu. Kırsal alanlardaki dağınık nüfus, kentlerde biraraya geliyordu.

"Dil grupları bir kez sınırlandırıldıktan sonra, bu grupların devletlerin kuruluşu için temel veri hizmeti görmeleri, milliyetlerin uluslar durumuna gelmek üzere gelişmeye başlamaları doğaldı...Gerçi tüm ortaçağ boyunca, dilsel ve ulusal sınırlar birbirleriyle örtüşmekten uzak kalmışlardır; ama, belki İtalya dışında, her milliyet gene de Avrupa'da büyük bir özel devlet tarafından temsil edilmiştir ve ulusal devletler kurma yolunda kendini durmadan daha açık ve daha bilinçli bir biçimde gösteren eğilim, ortaçağın belli başlı ilerleme kaldıraçlarından birini oluşturur."¹¹⁵

¹¹⁵ Engels, *Anti-Dühring*, s. 601

"Bu genel karışıklık içinde, krallığın, ilerleme ögesi olduğu açıktır. Krallık, düzensizlik içinde düzeni, düşman devletler biçimindeki ufulanma karşısında oluşma durumundaki ulusu temsil ediyordu. Feodalitenin yüzeyinde oluşan tüm devrimci ögeler, bundan ötürü, krallık ne denli onlara dayanmak zorunda idiyse, o denli krallığa dayanmak zorunda idiler."¹¹⁶

"Tüm devrimci ögeler" içinde en önemli kesim, şüphesiz burjuvaziydi. Burjuvaziyle krallığın bu "uzlaşması", doğrudan kapitalist üretim ilişkilerinin kendine ait siyasal bir üst-yapı kuramamış olmasıyla biçimlenmiştir. "Toplum, gitgide daha burjuva duruma gelirken, devlet rejimi feodal kaldı."¹¹⁷ Feodal devletçiklere karşı krallıkla burjuvazinin ittifakı, giderek "bağımsız devletler"in oluşması anlamına geliyordu. Ancak bunlar, gerçek anlamda burjuva devletler değildi. Yani ulusal-devlet olarak oluşmamışlardı.

Feodal aristokrasinin, ekonomik planda kendi üretim ilişkilerinin, kapitalizm tarafından yok edilmesi karşısında, kendi ayrıcalıklarını koruyabilmek amacıyla elindeki tek ve son silaha, siyasal zora, silahlı adamlarına başvurmaktan başka yapacak bir şeyi yoktu. Bu durumda kendisi de bir feodal-yerel güç olan krallık ile uzlaşan burjuvazi, krallığın feodal aristokrasiye karşı mücadelesinde önemli bir güç olarak siyasal alanda ortaya çıkıyordu. Bunun ilk ürünü, krallığın burjuvazinin ekonomik gücü ile kendini sınırlayan feodal ordulardan kurtulması oldu. 14. yüzyıldan

¹¹⁵ Engels, *Anti-Dühring*, s. 601

^{116, 117} Engels, *age*, s. 602

itibaren Avrupa'da krallar kendilerine yeni ordular kurmaya başladılar. Bu ordular doğrudan kentlerdeki "yurttaşlar"ın askere alınması ile kuruluyordu ve eski feodal orduları oluşturan feodal beylerin kendi özel silahlı adamlarına dayanan askerlik sistemi terkediliyordu. Genellikle topraktan kopartılan köylüler (özellikle de kaçak serfler) bu yeni ordunun temelini oluştuyordu. Ordunun tüm donatımı ise, burjuvazi tarafından, sanayi tarafından sağlanıyordu. 14. yüzyılda top barutu ve topçuluğun Araplar tarafından Avrupa'ya getirilmesi, krallığın feodal-yerel otoritelere karşı zaferini garantileyecek yeni bir araç sağlamıştı. Doğal olarak top ve barut üretilmek zorundaydı ve bu da doğrudan sanayi demektir. Bu aynı zamanda sanayinin gelişmesi için de önemli bir itici güç oluşturunuyordu. Krallığa zorunlu olarak gereksinme duyan burjuvazi, bu yolla krallığı kendisine bağımlı kılıyordu. 14. yüzyıl sonlarında yerel feodal aristokrasi, büyük ölçüde sindirilmiş, yerel ayrıcalıkları sınırlandırılmış durumdaydı. Bu görece düzen, "düzensizlik içinde düzen", yeni bir savaşın gelişmesine yol açıyordu: Krallığa karşı burjuvazinin savaşımı.

Yerel feodal otoriteleri belirli oranda sindiren veya sınırlandıran krallıklar, giderek düzenli ordularını beslemek amacıyla artan oranda paraya gereksinme duymaya başlamasıyla, burjuvazi ile çatışması gündeme geliyordu. Feodal krallığın gereksinmesi olan para, ancak kırsal ve kentsel alanlardan alınan vergilerin artırılması ile sağlanabilirdi. Bu da savaşın ekonomik temelini ortaya koyuyordu. Artık toplumdaki tüm ayrıcalıkların kaldırılması istemi, burjuvazinin genel istemi olarak belirginleşiyordu. Krallık biçimin-

de örgütlenmiş olan feodal üst-yapının yıkılabilmesi için, onun silahlı gücünün, silah tekelinin yıkılması şarttı.

İşte bu tekel, bir yandan kentlerde, feodal ayrıcalıkların gözeneklerinden oluşan burjuva silahlı güçleriyle, öte yandan krallık ordusunda bulunan köylülerin karşı hareketi ile ortadan kaldırıldı. Burada kentlerdeki burjuvazi ile köylülük arasında kurulacak bir birlik, mevcut feodal üst-yapının yıkılmasını getirecekti. Bu en açık biçimde feodal aristokrasi ve kraliyet dışındaki tüm topluluğun birliğinin kurulması demekti. Bu birlik, ancak belirli bir sınıfın (burjuvazi) kendi özsel çıkarlarını yalın bir biçimde ifade etmeksizin, topluluğun genel çıkarı olarak ortaya koyabilmesi ile olanaklıdır.

Tüm ayrıcalıkların kaldırılması istemi ile ortaya çıkan burjuvazinin, feodalizme karşı yürütülen mücadelenin başına geçmesi böylece gerçekleşmiştir. Bu durum kendisini, bir topluluk içerisinde ayrıcalıkların tümünden kaldırılması olarak ulusal bilincin oluşmasıyla belirginleşmiştir. Böylece ulus tüm feodal ayrıcalıkların ortadan kaldırıldığı bir topluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu andan itibaren feodalizme karşı yürütülen her mücadele, her hareket "ulusal hareket" olarak tanımlanmaya başlandı.

"Bütün dünyada kapitalizmin feodalizme karşı nihai zaferi dönemi, ulusal hareketlerle ilgili olmuştur. Bu hareketlerin iktisadi temeli, meta üretiminin tam zaferini sağlamak için yurtiçi pazarı ele geçirmek zorunda olması, aynı dili konuşan bir halkın yaşadığı bölgeleri siyasal bakımdan birleştirme zorunda olması gerçeğinde yatar ve bu dilin

gelişmesini ve edebiyatta kök salmasını önleyen bütün engeller ortadan kaldırılmalıdır."¹¹⁸ (Lenin)

Feodalizme karşı mücadelede ortaya çıkan milliyetçilik, burjuvazinin demokratik istemleriyle bütünleşerek, onun bir ideolojisi haline gelmiştir.

Burjuva anlamda demokrasi, tüm ayrıcalıkların kaldırılması ya da bir kesim için konulmuş olan hakların tüm kesimler için de geçerli hale getirilmesi şeklinde belirginleşiyordu. Böylece kendinden önceki toplumlardan olumlu yanların alındığı ve bunlara yenilerin eklendiği yepyeni bir toplum ortaya çıkıyordu. Burjuva demokrasisi olarak bu yeni oluşum, kendini burjuva hukukunda ifade ediyordu.

Bu noktada burjuvazinin olumsuz eylemi ile olumlu eylemi açıklık kazanmaktadır. Burjuvazinin feodalizme karşı "tüm ayrıcalıkların kaldırılması istemi" olarak "eşitlik" istemi, ayrıcalıkların olmaması gerektiği anlamında, tüm geçmiş tarihi "olumsuz" olarak niteler. Bu anlamda olumsuz bir eylemdir. Bu temelde başlayan burjuva devrimleri, olumsuz bir eylem olarak tüm halkın birleşik eylemini oluşturabilmektedir (ulusal). Bu da "olumlu içerik yokluğu ve tüm geçmişi açıkça yadsıma biçimi nedeniyle, büyük bir devrim tarafından ayakta tutulmaya"¹¹⁹ gereksinme duyar. Bu nokta en açık biçimiyle Fransız Devrimi'nde görülmüştür. Fransa'da 1793'den 1794'e kadar süren "terör" dönemi bu olumsuz eylemin ifade-

¹¹⁸ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 55

¹¹⁹ Engels, *Anti-Dühring*, s. 517

sidir. Tümüyle burjuvazinin formüle ettiği "tüm ayrıcalıkların ortadan kaldırılması"na dayanan "eşitlik" ve "demokrasi" için, eskinin tümüyle yok edilmesi Fransız burjuva devriminde "terör" yoluyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ama bu "terör" burjuvazi için, burjuvazisiz bir halk hareketi olarak ortaya çıkmıştır.

"Her iki devrimde de, (İngiliz ve Fransız devrimleri kastediliyor) hareketin gerçek öncüsünü oluşturan sınıf burjuvaziydi. Proletarya ve kentlilerin burjuvaziye dahil olmayan katmanları, ya henüz burjuvazinininkinden ayrı çıkarlara sahip değillerdi, ya da henüz bağımsız olarak gelişmiş sınıflar ya da sınıfların alt-bölümlerini oluşturmuyorlardı. Bundan ötürü, örneğin Fransa'da, 1793'den 1794'e kadar olduğu gibi, burjuvaziye karşı karşıya geldiklerinde, burjuvaziye özgü bir biçimde olmasa bile, yalnızca burjuvazinin çıkarlarının gerçekleşmesi için mücadele verdiler. Tüm Fransız terörizmi, burjuvazinin düşmanlarıyla, mutlakiyet ile, feodalizm ile ve darkafalılık ile avamca hesaplaşmaktan başka birşey değildi."¹²⁰

Bir ulusal devrimin, olumsuz eylem döneminde, kendi amaçlarını gerçekleştirebilmesi için sonuna kadar sürdürülmesi, proletaryanın devrim okulunda öğrendiği ilk tarihsel ders oluyordu. Proletaryanın burjuva devrimlerini desteklemesindeki yan, işte bu olumsuz eyleme ilişkindir.

Ancak ilk büyük burjuva devrimleri döneminde proletarya, Marks'ın belirttiği gibi henüz "ayrı çıkarlara sahip" bir sınıf durumunda değildi.

Kaçınılmaz olarak, devrim sonucunda iktidar burjuvazinin elinde kaldı. Ama bu durum, burjuvazinin saf iktidarı olarak, feodalizmin uzun yıllar elinde tuttuğu kadar güçlü ve yalın bir iktidar olarak ortaya çıkmamıştır. Hareketin genel ve ulusal niteliği nedeniyle, burjuvazi, kendi yalın iktidarını kuramamıştır. Bu da feodalizmden devraldığı mirasla ilintilidir. Böylece kurulan burjuva-ulusal devletin biçimi belirlenmiştir.

Artık "burjuvazi, nüfusun, üretim araçlarının ve mülkiyetin dağılık durumuna giderek daha çok son veriyor. Nüfusu biraraya toplamış, üretim araçlarını merkezileştirmiş ve mülkiyeti birkaç elde yoğunlaştırmıştır. Bunun zorunlu sonucu, siyasal merkezleşme oldu. Aynı çıkarlara, yasalara, hükümetlere ve vergi sistemlerine sahip bağımsız ya da birbirleriyle gevşek bağlara sahip eyaletler, tek bir hükümete, tek bir hukuk düzenine, tek bir ulusal sınıf çıkarına, tek bir sınıra ve tek bir gümrük tarifesine sahip tek bir ulus içinde biraraya geldiler."¹²¹

Bu dönem, "feodalizmin ve mutlakliyetin yıkılışı dönemi, ulusal hareketlerin ilk kez yığın hareketleri haline geldikleri ve basın aracılığıyla, temsili kurumlara katılma vb. yoluyla halkın bütün sınıflarının şu ya da bu biçimde politikaya çekildiği burjuva demokratik toplum ve devletlerin kuruluşu dönemi"dir.¹²²

Bu andan itibaren tarihte ulusal-devletler egemen bir duruma gelmişlerdir. Bu kaçınılmazlığı Lenin şöyle ifade etmektedir:

¹²¹ Marks-Engels, *Komünist Manifesto, Seçme Yapıtlar, Cilt: I, s. 37*

¹²² Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı, s.60*

"... her ulusal hareketin eğilimi, modern kapitalizmin gereksinmelerinin en iyi şekilde karşılanabileceği ulusal devletlerin oluşumuna doğru bir eğilimdir. En derin iktisadi etkenler bizi bu amaca doğru sürükler, ve bundan ötürü bütün Batı-Avrupa için, hayır, bütün uygar dünya için kapitalist dönemin tipik, normal devleti, ulusal devlettir."¹²³

II- ULUSAL-DEVLETLER VE PROLETARYA

Ulusal-devletlerin ortaya çıkması beraberinde üç yeni olgu yaratmıştır.

Birincisi, ulusal-devlet sınırlarının çizilmesidir. Bu, toprak sorunu olarak kapitalist biçimde ortaya çıkan bir olgudur. Ulusal sınırların belirlenmesi, çeşitli devletler arasında uzun yıllar süren "sınır anlaşmazlıkları" sorununu ortaya çıkararak "ulusal-devletler" arası bir savaş olgusunu yaratmıştır. Feodal nitelikte toprak ilhakları yerini kapitalist ulusal-devletlerin toprak ilhaklarına bırakmıştır.

İkinci olgu, burjuvazinin "olumlu eylemi"nin başlamasıdır. Feodal üst-yapının ele geçirildiği yerde burjuvazi, kendi düzenini kurmak için devleti biçimlendirmeye başlamıştır. Bu olgu, bir yandan proletaryanın "olumsuz eylemi"ni ortaya çıkarırken, diğer yandan burjuvazi içinde çıkarların ayrışmasını getirmiştir. (Bir bütün olarak burjuvaziyi ifade eden "tiers-etat"ın ayrışması.) Büyük burjuvazi olarak kapitalistler ellerindeki ekonomik gücü kullanarak, diğer burjuva unsurlar üzerinde egemenlik kurmuştur. Bunu yap-

¹²³ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 55

bilmek için, gerektiğinde ülkesindeki eski feodal aristokrasi ile uzlaşmıştır. Bunun olmadığı yerlerde ise başka bir ülkenin desteğini almıştır. Böylece ulusal sorun uluslararası bir sorun haline dönüşmeye başlamaktadır.

Üçüncü olgu ise, ulusal-devletler kurulur kurulmaz, yani burjuvazi iktidarı ele geçirir geçirmez, karşıt bir gücün, proletaryanın siyasal hareketinin ortaya çıkmasıdır.

"... burjuvazi, feodal burjuvazi krizalitin-den çıktığı, ortaçağ zümresi modern sınıf haline dönüştüğü andan başlayarak, burjuvazinin gölgesi olan proletarya, ona durmadan ve kaçınılmaz bir biçimde eşlik edecektir. Ve aynı biçimde, proleter eşitlik istemleri de burjuva eşitlik istemlerine eşlik edecektir. Sınıf ayrıcalıklarının kaldırılması burjuva isteminin ortaya konduğu andan itibaren, bunun yanı sıra, sınıfların kendisinin kaldırılması proleter istemi, önce ilkel hristiyanlığa dayanarak, dinsel bir biçim altında, sonra burjuva eşitlik teorilerinin ta kendilerine dayanarak ortaya çıkar. Proleterler, burjuvazinin önerisini hemen benimserler: eşitlik yalnızca görünüşte, yalnızca devlet alanında değil, ekonomik ve toplumsal alanda da gerçek olarak kurulmalıdır. Ve özellikle Fransız burjuvazisinin, Büyük Devrimden başlayarak, yurttaş eşitliğini birinci plana koymasından sonra, Fransız proletaryası, ekonomik ve toplumsal eşitlik isteyerek, ona hemen yanıt verdi; eşitlik, Fransız proletaryasının özel savaş çığılığı haline geldi."¹²⁴

¹²⁴ Engels, *Anti-Dühring*, s. 192

Ulusal-devletler, kurulduğu her yerde ve kurulduğu anda, burjuvazi ile proletarya arasındaki sınıf mücadelesini tarihsel hareketin birinci maddesi haline getirir.

"Eski toplumun hâlâ yetenekli olduğu en yüksek kahramanlık çabası, ulusal bir savaştır; ve şimdi ulusal savaşın, hükümetlerin, sınıf mücadelesini geciktirmeye yönelik, ve bu sınıf mücadelesi, iç savaş biçiminde patlak verir vermez bir yana atılan, katıksız bir aldatmaca olduğu da tanıtlanmıştır. Sınıf egemenliği, kendini artık ulusal bir üniforma altında gizleyemez; ulusal hükümetler, proletaryaya karşı ancak bir bütün oluşturlar."¹²⁵

Ulusların ve ulusal-devletlerin oluşumu ve gelişimi özetle böyledir. Burada ulusun oluşumu ve ulusal-devletlerin kuruluşunun kapitalizmle, burjuvaziyle olan bağlantısı açık biçimde görülmektedir. Yine görülmektedir ki, ulusal-devletlerin kuruluşu proletarya ile burjuvazinin mücadelesini gündemin birinci maddesi haline getirmektedir. Bu yakın ilişki, 19. yüzyıl ortalarında gecikmiş burjuva devrimleri sorunu ile birlikte daha belirgin olarak görülmüş ve proletaryanın siyasal tutumu da buna göre biçimlenmiştir. Artık insanlık tarihinin yeni bir safhası başlamaktadır. Bu, burjuvazi ile proletaryanın sınıf mücadelesine sahne olan kapitalist toplumdur.

Kapitalist üretim ilişkileri, tarihsel olarak iki zıt eğilimi içinde barındırır. Birincisi, ulusal bir pazara gereksinme duyması ve bu bağlamda ulusal-devletlerin kuruluşunu sağlamasıdır. İkinci-

¹²⁵ Marks, *Fransa'da İç Savaş, Seçme Yapıtlar, Cilt: II*, s. 288-89

ci yön ise, kapitalist üretim ilişkilerinin üretim güçlerinin artan gelişimi ve üretimin artan toplumsallaşması ile, uluslararası pazarlara gereksinmesi olması ve bu nedenle tüm ulusal kapallılığı, ulusal dargörürlülüğü yıkmadan var olamamasıdır. Bu konuda "Komünist Manifesto"da şöyle denmektedir:

"Ürünleri için sürekli genişleyen bir pazar gereksinmesi, burjuvaziye, yeryüzünün dört bir yanına kovalıyor. Her yerde barınmak, her yere yerleşmek, her yerle bağlantılar kurmak zorundadır.

Burjuvazi, dünya pazarını sömürmekle, her ülkenin üretimine ve tüketimine kozmopolit bir nitelik verdi. Gericileri derin kedere boğarak, sanayinin ayakları altından, üzerinde durmakta olduğu ulusal temeli çekip aldı. Eskiden kurulmuş olan bütün ulusal sanayiler yıkıldılar ve hâlâ da her gün yıkılıyorlar. Bunlar, kurulmaları bütün uygar uluslar için bir ölüm-kalım sorunu haline gelen yeni sanayiler tarafından, artık yerli hammaddeleri değil, en ücra bölgelerden getirilen hammaddeleri işleyen sanayiler, ürünleri yalnızca ülke içinde değil, yeryüzünün her kesiminde tüketilen sanayiler tarafından yerlerinden ediliyorlar. O ülkenin üretimi ile karşılanan eski gereksinmelerin yerini, karşılanmaları uzak ülkelerin ve iklimlerin ürünlerini gerektiren yeni gereksinmeler alıyor. Eski yerel ve ulusal kapallılığın ve kendi kendine yeterliliğin yerini, ulusların çok yönlü ilişkilerinin, çok yönlü karşılıklı bağımlılığın aldığını görüyoruz. Ve maddi üretimde olan zihinsel üretimde de oluyor. Tek tek

ulusların zihinsel yaratımları, ortak mülk haline geliyor. Ulusal tek yanlılık ve darkafalılık giderek olanaksızlaşıyor ve sayısız ulusal ve yerel yazınlardan ortaya bir dünya yazını çıkıyor.

Burjuvazi, bütün üretim araçlarındaki hızla iyileşme ile, son derece kolaylaşmış haberleşme araçları ile, bütün ulusları, hatta en barbar olanları bile, uygarlığın içine çekiyor. Ucuz meta fiyatları, bütün Çin Sedlerini yerle bir ettiği, barbarların inatçı yabancı düşmanlığını teslim olmaya zorladığı ağır toplar oluyor. Bütün ulusları, yoketme tehdidiyle, burjuva üretim biçimini benimsemeye zorluyor; onları uygarlık dediği şeyi benimsemeye, yani bizzat burjuva olmaya zorluyor. Tek sözcükle, kendi hayalindekine benzer bir dünya yaratıyor.

Burjuvazi, kırı kentlerin egemenliğine soktu. Çok büyük kentler yarattı, kentsel nüfusu, kıra kıyasla, büyük ölçüde artırdı, ve böylece, nüfusun oldukça büyük bir kısmını kırsal yaşamın bönlüğünden kurtardı. Kırı kentlere nasıl bağımlı kıldıysa, barbar ve yarı-barbar ülkeleri de uygar olanlara, köylü ulusları burjuva uluslara, Doğuyu Batıya bağımlı kıldı.¹²⁶

Bu durumu Engels, bir başka yerde ulusal-devlet düzeyinde şöyle ifade etmektedir:

"Orta-çağın sonundan itibaren, tarih, büyük ulusal-devletlerden oluşmuş bir Avrupa'ya doğru ilerlemekteydi. Yalnızca böyle ulusal devletler, egemen Avrupa burjuva sı-

¹²⁶ Marks-Engels, *Seçme Yapıtlar, Cilt: I, s.135-136*

nı için normal siyasal çerçeveyi oluşturmaktadır, ve ayrıca bunlar, ulusların uyumlu uluslararası işbirliğinin sağlanması için, - ki bu yoksa proletarya yönetimi varolamaz- vazgeçilmez önkoşullardır. Eğer uluslararası barış sağlanacaksa, önce, kaçınılması mümkün bütün ulusal sürtüşmeler giderilmeli, her halk bağımsız ve kendi evinin efendisi olmalıdır. Böylece, ticaretin, tarımın, sanayinin ve bunlarla birlikte, burjuvazinin toplumsal üstünlüğünün gelişmesiyle, ulusal duygu, her yerde gelişti, parçalanmış ve ezilmiş uluslar, birlik ve bağımsızlık istediler."¹²⁷

Daha ileriki yıllarda Lenin, kapitalizmin bu iki zıt eğilimini ele almış ve şöyle ifade etmiştir:

"Kapitalizm, gelişmesi sırasında, ulusal sorun konusunda iki tarihsel eğilim gösterir: Birincisi, ulusal yaşamın ve ulusal hareketlerin uyanışıdır, her türlü ulusal baskıya karşı mücadele, ulusal-devletlerin yaratılmasıdır. İkincisi, uluslar arasında her türlü ilişkilerin gelişmesi ve çoğalmasındır, ulusal çitlerin yıkılması ve sermayenin, genel olarak iktisadi yaşamın, siyasetin, bilimin vb. enternasyonal birliğinin yaratılmasıdır.

Bu iki eğilim, kapitalizmin evrensel yasasını oluşturur. Kapitalist gelişmenin başlangıcında birinci eğilim egemendir, ikinci eğilim olgunlaşmış olan ve sosyalist bir topluma dönüşmeye doğru yolalan kapitalizmin niteliğidir."¹²⁸

¹²⁷ Engels, *Tarihte Zorun Rolü*, s. 60

¹²⁸ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 25

Kapitalizmin gelişmesinin başlangıcında ortaya çıkan ulusal hareketler ve ulusal devletler, 1648 İngiliz ve 1789 Fransız Devrimi'yle burjuvazinin ulusal temelde iktidarı ele geçirmesiyle birlikte açık biçim almıştır. Bu iki devrim, burjuva demokratik devrimleri olarak kapitalizmin dünya çapında ekonomik gelişiminin siyasal gelişimiyle tamamlanması için ilk büyük temeli sağlamıştır. Diğer büyük temel ise, ABD'nin İngiltere'den ayrılarak "bağımsız devlet" haline gelmesidir. I. Napolyon döneminde Fransız Devrimi'nin bütün kıta çapında yaygınlaştırılmaya çalışılması (burjuvazinin devrim ihracı dönemi), tüm Avrupa'daki mevcut dengeleri (statüyü) alt-üst etmiş, ulusal sorunu içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Ama kapitalizmin gelişmesi buna karşın sürmüş ve dünya çapında kapitalizmin egemenliği sağlanmıştır.

Genel olarak 1825 ekonomik buhranıyla kapitalizmin bir dünya sistemi olduğu yıllarda, tarihsel gelişmenin getirdiği yeni sorunlar ortaya çıkmıştır.

Bu sorunların genel olarak Avrupa çapında burjuva devrimlerinin tamamlanmamışlığından kaynaklandığı söylenebilir. Bir başka deyişle, feodaliteye karşı burjuvazinin kesin zaferi olarak burjuva demokratik devrimleri kıta çapında tamamlanmamıştı. (Gecikmiş burjuva devrimleri sorunu).

İkinci olarak, gecikmiş burjuva devrimleri, 1815 sonrası Avrupa'sında siyasal iktidarlara ilişkin değişik bir sorun haline gelmiştir. 1815'de Napolyon'un Waterloo'da yenilgisiyle birlikte, Avrupa'nın siyasal yapısı yeni bir biçim kazanmıştır. 1822 yılındaki Rus-Osmanlı savaşı ile birlikte, bu

yeni durum, karmaşık bir Avrupa siyasal düzeni ve ilişkileri yaratmıştır.

1825 yılı itibariyle Avrupa'da değişik devlet biçimleri görülmektedir. Bunlar içinde burjuvazinin kesin ve tam zaferini ifade eden demokratik cumhuriyet, İsviçre dışında mevcut değildir. Hemen her yerde feodal devletler (krallık) yeniden güçlenmiş ve kıta çapında egemen siyasal güç haline gelmişlerdir. Bu olgu, burjuvazi içindeki farklılaşma ve ayrışmanın netleşmesini, büyük burjuvazinin (kapitalistler) siyasal ilişkiler alanını "avam"a karşı aristokrasi ile paylaşmasını ya da tümüyle aristokrasiye terk etmesini ifade ediyordu. Tüm devlet sınırları Waterloo'nun ve Rus-Osmanlı savaşının galipleri tarafından belirlenmişti. Böylece yapay, ulusal-devletler ortaya çıkmış ve tarihsel olarak belli bir düzeye gelmiş ulusal-topluluklar parçalanmıştır. Büyük oranda gelecek savaşlara göre "tampon devletler" yaratmaya dayanan bu bölünme, toprak ilhaklarını içinden çıkılmaz bir kargaşa ile meşrulaştırmaya yönelmiştir. Napolyon ordularının önünde Avrupa çapında ulusların dağılması ile birleşen bu olgu, ulusal sorunun yeni içeriğini ortaya çıkarıyordu.

Ulusal sorunun bu yeni içeriği, dağılmış, bölünmüş ya da birliğini yitirmiş ulusların yeniden örgütlenmesi ve ulusal hareketlerin yayılması ile nitelenebilir. Bu durumda genel olarak iki tip ulusal-topluluk ortaya çıkmıştır:

a) Kapitalizmin geliştiği ve egemen üretim ilişkisi olduğu ulusal-topluluklar (ya da sadece uluslar),

b) Feodal ya da yarı-feodal üretim ilişkileri içinde olan ulusal-topluluklar (ya da sadece köy-

l  uluslar)

Her iki durumda da ulusal birliğin sağlanması ve ulusal-devlet olarak bunun maddeleştirilmesi gündemdedir. Ancak birincisinde, bunun ekonomik temeli güçlüyken (kapitalizm); ikincisinde ya çok zayıftır ya da hemen hiç yoktur. Böylece birinci tip ulusal-topluluklarda ulusal hareket bugünün sorunu iken, ikincilerde "yarının" sorunu durumundadır. Birincisinde, burjuvazinin ulusal hareket karşısındaki konumu gündemdeyken; ikincisinde, henüz gerçek bir ulusal gelişme için maddi temel yoktur.

Böylece burjuva demokratik devrimi evrensel bir düzeye yükseliyordu. Bu, doğrudan 1789-1793 arasındaki Fransız Devrimi'yle ortaya çıkan bütünsel bir sosyal ve siyasal düzenleme (yeniden yapılanma) anlamına geliyordu. Bir başka deyişle, ulusal-devlet örgütlenmesinin mevcut olduğu Batı-Avrupa  lkelerinde burjuva demokratik devrimin tamamlanması sorunu, demokratik cumhuriyet istemi ile bütünleşerek, bu istemle nitelenebilir hale gelmektedir.

Kapitalizmin fazla gelişmediği "bağımsız devletler"de ise, burjuva demokratik devrim, birincil olarak feodalizmin tasfiyesi ve kapitalizmin egemenliğinin sağlanması olarak ön plana geçmektedir. Bunun siyasal üst-yapısının ulusal-devlet olarak biçimlenmesi ve ulusal-devletin biçimi, her ülkenin burjuvazisinin durumuna, burjuvazi içindeki farklılaşmanın geldiği düzeye ve ülkenin dış bağımlılığının oluşturduğu diğer ülkenin niteliğine bağlıdır. Bu ülkelerde burjuvazi, genel olarak aristokrasi ile uzlaşmasını esas alan bir meşruti monarşi için çalışabilmektedir.

Feodalizmin egemen olduğu ülkelerde ise

tümüyle kapitalizmin gelişmesi sorunu gündemdedir ve burjuvazinin siyasal iktidarı ele geçirme sorunu henüz bu ülkelerde gündeme girmemiştir. Bu da, bu ülkelerin Batı-Avrupa ile olan bağımlılık ilişkisinin belirleyiciliğini ifade eder. (Sömürge ve yarı-sömürge ülkeler)

Bunların dışında Avrupa'nın yeni siyasal düzenlenmesinde yer almayan, yani ulusal-devletine sahip olmayan uluslar vardı. Bu uluslar için "bağımsızlık", yani bağımsız bir devlete sahip olma birincil sorun olarak ortaya çıkmıştır.

19. yüzyılın ilk çeyreğinde Avrupa'da ortaya çıkan bu durum, yine de tüm tabloyu ortaya koymaktan uzaktır. Sorun, yine de ülkeden ülkeye değişen olasılıklar olmaktadır. Örneğin, birinci durumda ele alınabilecek bir ülke olan Almanya, ulusal birliğin sağlanması ve merkezileşmiş bir devlet örgütlenmesi sorunuyla yüz yüze; Fransa'da devlet biçimi sorunu birincil sorun olmaktaydı (Demokrasinin yeniden kazanılması sorunu). Böylece sözcüğün günümüzdeki anlamıyla ulusal sorun, tek bir çözüme bağlı olmayan, her somut tarihsel dönemde ve her özel ülke için ayrı ayrı ele alınması gereken bir sorun olarak ortaya çıkıyordu.

Özetlersek, burjuvazi kendi devrimini yaptığı bu dönemde gelişmekte iken kapitalizm yükselmekte ve dünya sistemi haline dönüşmekteydi. Burjuvazinin, alt-yapıda kapitalizmin gelişmesine ve feodalizme karşı egemenlik kurmasına paralel olarak, siyasal üstyapıda buna uygun değişikliği gerçekleştirmek amacıyla, köylüleri ve şehirli kitleleri kendi etrafında (ulusal çıkar etrafında) birleştirerek, feodalizme son darbeyi vurur (burjuva demokratik devrim espirisi). Ve bu

andan itibaren, belirli bir toprak üzerinde burjuva egemenliği kurulmuş olur. Bu aynı zamanda uluslaşma sürecinin tamamlanması ve ulusal devletin kurulması demektir.

Bu açıdan ele alındığında, bir bütün olarak burjuvazinin feodalizme karşı devrimci demokratik mücadele içinde bulunduğu ilk dönem 17. yüzyıldan başlar ve 19. yüzyılın ilk çeyreğinde sona erer. Bu dönemin ayırteci özelliği, bir bütün olarak kapitalizmin dünya çapında egemen üretim ilişkisi haline gelmesidir. Bir başka deyişle, bu dönem, kapitalizmin ve dolayısıyla burjuvazinin dünya çapında egemenliğinin sarsılmaz bir biçimde sağlandığı bir dönemdir.

Bu dönemde ulusal sorun, doğrudan uluslaşma sorunu olarak ortaya çıkar ve feodal üst yapının burjuva demokratik devrimiyle dönüştürülmesine dayanır. Burjuvazi bu dönemde, feodalizmi devirdiği her yerde demokratik cumhuriyet idealini hayata geçirir. Böylece ulus olmanın önündeki feodal engeller kaldırılmakta, devlet demokratik cumhuriyet olarak yeniden örgütlenmektedir (ulusal-devlet olarak). Burjuvazi belli bir toprak üzerinde (ki buna eski feodal devlet sınırları demek pek yanlış olmayacaktır) feodalizme karşı tüm toplumsal sınıf ve tabakaları birleştirerek demokratik devrimi gerçekleştirdiği için, ulusal sorun, bir iç sorun olmakta ve iç gelişmeyle çözümlenmektedir. Zaten ulus, doğrudan bu demokratik devrimlerin bir ifadesidir.

"Bütün dünyada ulusal hareketler, her zaman böyle bir devrimin doğal sonucu olmuştur, olmaktadır."¹²⁹

¹²⁹ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s.133

III. BUNALIM DÖNEMİNDE ULUSAL SORUNUN EMPERYALİST SİSTEM İÇİ "ÇÖZÜM" YOLLARI

Daha önce ele aldığımız gibi, serbest rekabetçi dönemde meydana gelen eşitsiz gelişmeler sonucunda, özellikle 1848 sonrasında, Avrupa'da ulusal sorun ortaya çıkmıştır.

1848'lere kadar ulusal sorun, toplulukların iç sorunu, demokratik burjuva devriminin yapılması sorunu olarak belirginleşirken, bazı ulusların diğer ulusları egemenliği altına alması, topraklarını ilhak etmesi, ulusal sorunu özel bir sorun haline getirmiştir. Böylece, bir başka ulus tarafından egemenlik altında tutulan ulusun diğer uluslarla eşit haklara sahip olması istemi ortaya çıkmıştır. (Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı) Bu dönemde, "ezilen ulus", kapitalist açıdan az çok gelişmiş, ulusal birliğini sağlamış, ancak bunu devlet olarak örgütleme olanağına sahip değildir. Böylece ulusal boyunduruğa karşı mücadele olarak ulusal hareketler ortaya çıkmıştır. Bu hareketlerin temel özelliği, "ezilen ulus" burjuvazisinin kendi ulusal pazarını elde etmesidir.

Bu dönemde ulusal sorun, ulusal boyunduruğa karşı bir mücadele sorunu olarak, burjuva ulusal hareketlerinin ortaya çıkışıyla belirlenmektedir. Bu uluslar, devlet kurma hakkı dışında genel olarak kapitalist üretim ilişkileri içinde bulunmaktadır. Emperyalizmin ortaya çıkışı ve gelişimi içinde, özel bir sorun olarak ortaya çıkan ulusal sorun, varlığını bir süre daha devam ettirmiştir. Böylece I. bunalım döneminde de, ulusal sorun, ulusal boyunduruğa karşı savaş gibi özel bir sorun olarak ortaya çıkıyordu.

Emperyalizmin bunalımının II. döneminde, dünyada ilk proleter iktidarının kurulmasıyla birlikte, ulusal sorun, yalın bir biçimde "ezilen uluslar" sorunu olmaktan çıkmıştır. I. paylaşım savaşından sonra Avrupa'da, geçmiş dönemin "ezilen uluslar"ının devlet olarak örgütlenme olanağını kazanmaları ve sömürgelerde, yarı-sömürgelerde ulusal hareketlerin ortaya çıkması, yeni, genişlemiş bir ulusal sorunun dışı vurumlarıydı.

Artık, "ulusal sorun, ulusal boyunduruğa karşı savaş gibi özel bir sorun olmaktan çıkıyor, ulusların, sömürgelerin ve yarı-sömürgelerin emperyalizmden kurtuluşu genel sorunu haline geliyor." (Stalin)

Bir başka deyişle, ulusal boyunduruğa karşı mücadele sorunu genel olarak emperyalist sömürüden kurtuluş sorununun bir parçası haline gelmiştir. Yani, geçmiş dönemde demokratik devrimin bir parçası olan ulusal boyunduruğa karşı mücadele, bugün emperyalizme karşı mücadelenin bir parçası haline gelmiştir.

Bu en açık biçimiyle, tek başına ve özel olarak ele alınmış bir ulusal baskının, ulusal boyun-

duruktan kurtulma sorununun sözkonusu olmayacağıdır. "Bugün -diyor Stalin- ulusal sorunun özü; sömürgeler ve bağımlı milliyetler halk yığınlarının, mali sömürüye karşı, bu sömürgeler ve milliyetlerin egemen milliyetin emperyalist burjuvazisi tarafından siyasal köleleştirilmesi ve kültürel kişiliksizleştirilmesine karşı mücadelesindedir."¹³⁰

Görüldüğü gibi, "ulusal sorun, hiç de kesin olarak mutlak, değişmez bir şey değildir. Mevcut rejimin dönüşümü genel sorununun bir parçası olduğu için, ulusal sorun, tamamen toplumsal koşullar, ülkede kurulmuş olan iktidarın niteliği ve genel olarak toplumsal gelişmenin tüm seyri tarafından belirlenir."¹³¹

Ulusal sorunun bu tarihsel gelişimi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı sorununun, genel demokratik sorunun bir parçası olmaktan çıktığını, daha o günden sosyalist, genel proleter devriminin tamamlayıcı parçası durumuna geldiğini göstermektedir. Ve Türkiye'de ulusal sorun açısından bu durum özel öneme sahiptir.

Ulusal sorunun, ulusal boyunduruğa karşı mücadele şeklindeki özel sorun olmaktan çıkarak, genel olarak emperyalist sömürüden kurtuluş sorununun bir parçası haline gelmesi, dolayısıyla proletarya devrimi genel sorununun bir parçası, proletarya diktatörlüğü sorununun bir parçası olması, ulusal baskı ve ulusal eşitsizliğin yeni bir boyutunu tanımlar. Artık ulusal boyunduruk, bir bütün olarak ulusal sorunu oluşturma-

¹³⁰ *Stalin, Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu*, s. 274

¹³¹ *Stalin, age*, s. 87

maktadır, tersine bu sorun, yani ulusal boyunduruk artık emperyalist sömürüden kurtuluş sorununun bir parçası durumundadır. Ulusal sorunun bu yeni konuş tarzı, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının yeni, sosyalist yorumu ile birleşerek, proletaryanın ulusal sorun karşısındaki tutumunu belirlemektedir.

I. ve II. bunalım döneminde, sömürgelerde ve yarı-sömürgelerde, ulusal boyunduruk, ulusal baskı ile emperyalist hegemonya birbirine bağlı bir bütün oluştururlar. Yeni paylaşım savaşının gündemde olduğu bu dönemlerde, "devlet kurma hakkı"na sahip ve bu hakkını "bağımsız" devlet olarak kullanmış uluslar için bile ulusal sorun varlığını sürdürmektedir. Paylaşım savaşı, doğrudan sömürgelerin yeniden paylaşımı sorununu olarak ortaya çıksa da, "bağımsız" ulusların sömürgeleştirilmesini de içermektedir. Ve dolaısıyla ulusal sorun bunlar açısından çözümlenmemiş durumdadır. Nitekim II. paylaşım savaşında görüldüğü gibi, I. paylaşım savaşından sonra kurulmuş olan Avrupa'nın ulusal-devletleri ve eski ulusal-emperyalist devletler, başka bir emperyalist ülkenin ordularının işgaline uğramışlar ve bağımsızlıklarını yitirmişlerdir. Avrupa'da, faşist Alman işgali, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının kesin ihlali ve bu hakka sahip ulusların bunu yitirmeleri ile sonuçlanmıştır. Bu da en açık biçimiyle uluslar içinde, sömürgeler ve yarı-sömürgeler gibi, ulusal sorunun emperyalist sömürüden kurtuluş sorunu haline geldiğini göstermektedir. II. paylaşım savaşında emperyalist sömürü, emperyalist işgal, özellikle Avrupa açısından ve Kuzey Afrika için faşist Alman emperyalizmi, Asya ülkeleri için militarist Japon

emperyalizmi olarak ortaya çıkmaktadır. Emperyalist ülkeler arasında bir bölünmenin bulunduğu bir dönemde, emperyalist sömürünün böylesine parçalı görünümü özel tarihsel koşullarla birleşerek ulusal sorunu, faşizme karşı, faşist- emperyalist ülkelere karşı savaş şeklinde bir sorunla birleştirmiştir. Böylece faşizmin yıkılması, II. paylaşım savaşı süresinde, ulusal sorunun çözümünü getirecek bütünü oluşturmaktadır. Ve dolayısıyla belli bir ülkenin kurtuluşu sorunu, genel olarak faşizmin yıkılışı sorununa tabi olmaktadır.

Bu koşullar altında, proletarya, nerede bulunursa bulunsun, temel olarak faşizme karşı mücadeleyi öne çıkarmıştır. Bu onun kendi öz sınıfsal mücadelesinden vazgeçtiği demek değildir. Ancak faşizmin dünya çapında ortaya çıkardığı sorun, proletaryanın iktidar mücadelesinin en önemli engeli durumundadır. Bu nedenle proletaryanın, her ülkede, anti-faşist birleşik cephenin kurulması yönünde faaliyet göstermesi gündeme gelmiştir. Kaçınılmaz olarak anti-faşist birleşik cephe, sadece proletarya ve köylülükten oluşmamaktadır. Birleşik cephe, her ulus içindeki, faşist işgalciler ve işbirlikçiler dışında kalan tüm ulusal sınıfları kapsamak durumundadır. Bu açık olarak anti-faşist milli burjuvaziyle proletaryanın tek bir cephede savaşa girmeleri demektir. Ancak bu, cephe içerisinde proletaryanın bağımsız siyasal örgütlenmesinin özenle korunmasını ve hatta bu cephede proletaryanın hegemonyasının kurulması görevini de beraberinde getirmektedir.

Sözün özü, II. paylaşım savaşı döneminde ulusal sorun, şu ya da bu ulusun, sömürgecinin

ya da yarı-sömürgeciğin tek başına kurtuluşu sorunu durumunda değildir. Bu dönemde ulusal sorun, faşizme karşı mücadele sorunu haline gelmiştir ve her türlü ulusal kurtuluş istemi bu genel soruna bağlıdır, bu genel sorunun bir parçasını oluşturmaktadır. Bu da ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının anti-faşist bir mücadelenin zaferi sorunu haline gelmesi demektir. Böylece tek tek sınıfsal ve ulusal sorunların, faşist emperyalizme karşı mücadele genel sorununa tabi olması ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Çin'de ÇKP ile Koumintang arasında kurulan "milli cephe", Japon emperyalizmine karşı bir cephe durumundadır ve son tahlilde genel anti-faşist birleşik cephenin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu olgu da, demokratik devrimin çıkarlarının genel anti-faşist mücadelenin çıkarlarına tabi kılınması olarak ortaya çıkmaktadır. Proletarya açısından, bu olgu ayrıca dünyadaki tek ve ilk sosyalist ülkenin faşist emperyalist işgalden kurtarılması sorunu olarak da ortaya çıkar.

II. paylaşım savaşından sonra, faşist Almanya'nın ve Japon emperyalizminin yenilgisiyle birlikte işgal altındaki ülkelerin ulusal sorunlarının çözümü gündeme gelmiştir. Bu çözüm, faşist emperyalist ülkelerce işgal edilmiş, ilhak edilmiş ulusların yeniden bağımsız devlet olarak örgütlenmelerinin gerçekleştirilmesi olarak birincil planda ortaya çıkmıştır. Bu çözüm, bazı özgül biçimler altında Avrupa uluslarının kendi kaderlerini belirleme hakkını elde etmeleri ile sağlanmıştır. Böylece bazı uluslar emperyalist sistem içinde "ulusal-bağımsız" devletler olarak örgütlenirken, bazıları da (Doğu-Avrupa ülkeleri) sosyalist sistem içinde devlet olarak örgütlen-

mişlerdir. II. paylaşım savaşı sonrasında ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının yeni içeriği açık biçimde ortaya çıkmıştır. Artık yalın bir devlet kurma hakkı olarak ulusların kaderlerini tayin hakkından söz etmek olanaksızdır. Ulusların kendi siyasal kaderlerini tayin etmelerinde, artık sistemler gündemdedir. Uluslar için, artık "ayrılma hakkı", "ayrı devlet kurma hakkı", sistemlere bağlı bir hak haline gelmiştir.

III. bunalım döneminde, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının, "ulusların ve sömürgelelerin emperyalist sistemden ayrılma, emperyalizmden bağımsız devletler kurma hakkı" şeklinde belirginleşmesi sözkonusudur. Bu, Stalin'in daha 1921 yılında ortaya koyduğu Marksist-Leninist saptamanın gerçekliğidir. (Bilindiği gibi, Stalin o tarihte, bu belirginleşmeyi slogan düzeyinde ele almaktadır.)

İşte ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, bu anlamıyla, "genel demokratik hareketin bir parçası olmaktan çıkıyor" ve kesinkes "sosyalist, genel proleter devriminin tamamlayıcı bir parçası durumuna" geliyor. Bu da ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının, bir devrim sorunu, devrimin zaferi sorunu haline gelmesi demektir.

Diyebiliriz ki, III. bunalım döneminde her türlü ulusal baskının, ulusal boyunduruğun ortadan kaldırılması, yani ulusal sorunun hangi özel görünüm altında olursa olsun gerçek, kalıcı ve sürekli çözümü, ancak, bu gerçek anlamıyla (proleter devrimci anlamıyla) ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının tanınmasıyla çözümlenebilir.

İşte proletaryanın, her yerde ve her zaman savunduğu ve gerçekleştirdiği ulusların kendi

kaderlerini tayin hakkı budur. Bu aynı zamanda, "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının eski burjuva demokratik yorumu bir düş olması, devrimci anlamını yitirmesi" (Stalin) demektir.

Burada, Marksist-Leninistler açısından önemli bir sorun ortaya çıkmaktadır. Bu da emperyalizm tarafından savunulan, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının eski burjuva yorumuna karşı mücadele etmektir.

8 Ocak 1918 yılında ABD başkanı Wilson'un açıkladığı "yeni uluslararası ilişkiler ilkeleri", bu eski burjuva demokratik yorumun emperyalist aşamada ilk açık ifadesi olmuştur. Genel olarak SSCB' de somutlaşan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının devrimci savunusuna karşı emperyalist burjuvazinin ortaya koyduğu bir "alternatif" olan bu "yeni" ilkeler, III. bunalım döneminde emperyalist ülkeler arasındaki sürekli ve resmi örgütlenmelerle birlikte, genel bir olgu haline gelmiştir. II. bunalım döneminde, sadece bir emperyalist ülke burjuvazisinin, ve üstelik sınırlı oranda, yani eski bağımsız uluslar için ortaya koyduğu anlayışın, III. bunalım döneminde dünya çapında bir olgu haline gelmesi, Marksizm-Leninizmin buna karşı mücadelesinin genel niteliğini ortaya koyar.

1918'de Wilson tarafından ortaya konan, eski burjuva anlamıyla ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, özsel olarak emperyalist sistem içinde ulusal sorunların çözümünü içermektedir. Böylece emperyalist sistemden, salt ve yalın ulusal nedenlerle meydana gelebilecek kopuşların önüne geçilmek istenmektedir. Wilson tarafından ortaya konulan bu anlayış, "Wilson Doktrini" olarak bilinmektedir. Bu doktrinin, ya

da emperyalist ülkelerin benimsediği anlamıyla "Wilson İlkeleri"nin beşinci maddesi şöyledir:

"Tüm sömürge sorunları özgürce, tam dürüstlük ölçüsü içinde ve mutlak şekilde tarafsız çözüme bağlanacaktır. Söz konusu çözüm için, şu ilkenin kesinlikle gözetilmesi gerekmektedir. Egemenliğe ilişkin tüm sorunların çözümünde yerli halkların çıkarları, hükümetlerin istekleriyle -bu istekler dayanaklı olsa bile- eşit önemde gözönüne alınacak ve hükümetlerin istekleri ayrıntılarıyla saptanacaktır."

14. maddesi ise şöyle demektedir:

"Büyük ve küçük devletlerin siyasal bağımsızlıklarını ve ulusal bütünlüklerini karşılıklı olarak garanti altına almak amacıyla, özel statüleri olan bir uluslar birliğinin en kısa zamanda kurulması için gerekli çalışmalara hemen başlanılacaktır."

Görüldüğü gibi, Wilson tarafından ortaya konulan "ilkeler" ulusların kaderlerini tayin hakkının, devrimci niteliğinin ortadan kaldırılmasına, sulandırılmasına dayanmaktadır. Ve kurulması istenen "uluslar birliği", bunun yürütülmesini ve çözümlerin kalıcı kılınmasını sağlayacaktır.

III. bunalım döneminde ABD'nin mutlak hegemonyasının ortaya çıkmasıyla gerçekleştirilen "Birleşmiş Milletler" ve onun kuruluş ilkeleri, Wilson'un ortaya koyduğu ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının emperyalist burjuva yorumunun, dünya çapında egemen olmasını getirmiştir. İşte III. bunalım döneminde eski sömürgecilik sisteminin tasfiyesi, bu anlayış temelinde gerçekleştirilmiştir. Kaçınılmaz olarak, bu şekil-

de bir kendi kaderini belirleme, ulusların yeni sorunlarla yüz yüze gelmelerini sağlamaktan öte bir işe yaramamıştır. Günümüzde varlığını sürdüren pek çok ulusal sorun, bu emperyalist yorumun ve uygulamanın çözücü olmadığını ortaya koymuştur. Ancak buna karşın hâlâ uluslar için bir çözüm olarak görünmektedir.

Sömürgelerin tasfiyesinde, "yerli halkın çıkarı" ile "hükümetlerin istekleri"nin "eşit önemde göz önüne alınması", "yerli halkın" belli bir toprak üzerinde "devlet"e sahip olmasını sağlamakla birlikte, olası ulusal birleşmelerin engellenmesini, ulusların bölünmesini getirmiştir. Sözcüğün tam anlamıyla "yapay ulusal-devletler" ortaya çıkmıştır.

Emperyalizmin çıkarlarına uygun ("hükümetlerin isterleri") olarak gerçekleştirilen ulusal sorun çözümleri, herşeyden önce büyük ulusal toplulukların bölünmesini getirmiştir. Bu bölünme, parçalardaki "devletlerin siyasal bağımsızlıklarının ve ulusal bütünlüklerinin" uluslararası bir kuruluşca (Birleşmiş Milletler) güvence altına alınmasıyla birlikte, parçaların birbirinden uzaklaşmalarına yol açmıştır. III. bunalım döneminde, Birleşmiş Milletler aracılığıyla sağlanan "güvencenin", Kore Savaşı'nda açık bir uygulaması görülmüş, ancak 1960'lardan itibaren bu "güvence" işe yaramaz hale gelmiştir. Bu durum kaçınılmaz olarak emperyalizmin ikili anlaşmaları ya da askeri paktlarıyla yeni "güvenceler" yaratmasını getirmiştir. (Bu konuda sosyalist ülkelerin tutumları belirleyici olmuştur.)

Yeni-sömürgecilik yöntemleriyle birleşen bu uygulama, geri-bıraktırlmış ülkeler için de ulusal sorunların çözümlenmesini sağlamaktan

uzaktır. Kendine özgü koşulları olmasına rağmen, Hindistan bu konuda en tipik örnek durumundadır. Geri-bıraktırlmış ülkelerde, genel olarak toplumsal sürecin feodalizm olduğu koşullarda fazlaca önemli olmayan bazı ulusal farklılıkların, yeni-sömürgecilik uygulamalarıyla birlikte gelişmiş olması, emperyalizmin ortaya koyduğu çerçeveye içinde ulusal sorunların çözülme-yemeceğini göstermiştir. III. bunalım döneminde görülmüştür ki, emperyalizmden gerçek anlamda bağımsızlığı elde etmeden ve demokratik bir yönetim kurulmadan ve proletaryanın öncülüğü olmaksızın hiçbir ulusal sorun çözümlenemez. Tersine yeni ulusal sorunların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bugün ulusal baskılar varlığını sürdürmektedir, ancak geçmiş dönemden farklı bir biçim kazanmıştır.

I. ve II. bunalım döneminde, ulusal baskı ile emperyalizm doğrudan (araçsız) ilintiliyken, bugün sömürgelerin tasfiyesi ve yapay ulusal-devletlerin kurulmasıyla, ulusal baskı yerelleşmiş, devletlerin "iç sorunu" görünümünü kazanmıştır. Bu durum en açık biçimde Filistin'de ve Kürdistan'da görülmektedir. Geçmişte Filistin'deki ulusal baskı ve ulusal boyunduruk, doğrudan İngiliz emperyalizmine bağlıydı. Bugün ise, İsrail devletinin kurulması, bu baskıyı yerelleştirmiş, içsel bir duruma getirmiştir. Artık eski dönemde olduğu gibi İngiliz emperyalist burjuvazisinin Filistin halkına karşı ulusal baskısı değil, yahudi devletinin siyonizminin (yahudi milliyetçiliği) ulusal baskısı gündemdedir. Aynı şekilde Kürdistan'da, özellikle Güney Kürdistan'da, eski dönemde İngiliz ve kısmen Fransız emperyalizminin işgali bulunuyordu ve ulusal baskı emper-

yalist sömürü ile doğrudan ve açık biçimde ilintiliydi. (Açık işgal esprisi) II. paylaşım savaşından sonra İran'ın yeniden "bağımsız devlet" haline gelmesi, Irak'ta krallığın kurulması ve Suriye devletinin ortaya çıkmasıyla birlikte, Kürtler üzerindeki ulusal baskı, bu devletlerin dayanağı oldukları ulusların milliyetçiliğinin baskısı haline dönüşmüştür. Emperyalist işgalin gizlenmesi sonucu ortaya çıkan bu durum, günümüzde ulusal sorunların diğer önemli halkasını oluşturmaktadır. Bu durum (olgu) ülkemiz açısından önemli olduğu için üzerinde biraz duralım:

Bilindiği gibi, yeni-sömürgecilik, eski sömürgecilik yöntemlerinden farklı olarak sermaye ihracının yeni bir durumunu ifade eder. Geçmiş dönemlerde, emperyalizm nakit sermaye ihracı ile, ülkelerdeki hammadde kaynaklarını işletiyor, onları sömürüyordu. Tüm sanayi yatırımları, sömürgelerde ve yarı-sömürgelerde emperyalizmin elindeydi ve nakit sermaye ihracına dayanıyordu. Bu ekonomik ilişkiler, kendisini I. ve II. bunalım döneminde, dünyanın toprak olarak paylaşılması ile bütünleştirmekteydi. Yani ulusal-devletlerin sömürgeleştirilmesi, sömürgelerin emperyalist sömürgeler haline dönüştürülmesi ulusal toprakların emperyalist güçler tarafından işgali ile birlikte geliyordu. Emperyalizm, bu ulusal-topluluklar için ve sömürge halklar için dışsal bir olgu ve işgali açık askeri nitelikteydi. Böylece ulusların ve sömürgelerin siyasal ilhakı, ekonomik sömürüyü ucuzlatan bir unsur durumundaydı.

III. bunalım döneminde emperyalist sömürünün sürdürülüş biçimi değişmiştir. Yeni-sömürgecilik yöntemleri olarak tanımladığımız bu

yeni emperyalist sömürü biçimi, esas olarak ihraç edilen sermayenin terkiibindeki değışiklikle gerçekleştirilmiştir.

"Sermayenin 5-6 elemanı arasında yeni bir oran yaratılmıştır. Şöyle ki, savaş öncesi nakit sermaye ihracı, sermayenin isim, patent hakkı, yedek parça, teknik bilgi, teknik eleman, vs. gibi diğer elemanlarına kıyasla çok daha fazla yer tutarken, savaş sonrası dönemde, özellikle 1960'dan sonra bu işleyiş tersine dönmüş, nakit sermaye ihracının dışındaki sermayenin yukarıda özetlediğimiz elemanları ağırlık kazanmıştır."¹³²

Böylece, sömürgeciliğin tasfiyesi ile eski sömürgelerde kurulan devletler, dışa bağımlı bir kapitalistleşme sürecine girmişlerdir. Bu yolla emperyalizmin yitirdiğı pazarların yarattığı talep yetersizliğı belli oranda giderilmeye çalışılmıştır. Böylece, "daha az masrafla, daha geniş pazar olanağı" ortaya çıkmıştır. Bu, eskiden ekonomik sömürüyü (ilhakı) ucuzlatan siyasal ilhakin eski önemini yitirmesi demektir. Dolayısıyla eski sömürgelerin tasfiyesinde hiçbir sakınca ortaya çıkmamaktadır. Bu da ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının, emperyalizm tarafından, emperyalist sistem içinde ayrı devlet kurma hakkı şeklinde formüle edilmesini getirmiştir.

"Yeni-sömürgeci metotların temelinde, emperyalist tekellerin aç gözlü sömürü politikasına cevap verecek şekilde, sömürge ülkelerde meta pazarının genişletilmesi, yukarıdan aşağıya kapitalizmin bu ülkelerdeki hakim üretim biçimi olması, merkezi güçlü otoritenin egemen olması sonucunu doğurmuştur."¹³³

"Yukarıdan aşağı kapitalizmin" geliştirilmesi, doğal olarak "yukarının", yani üst-yapının, özel olarak da bu yapının en temel unsuru olan devletin, emperyalizmin denetimi altında olmasını ve bu devletin yaratılacak pazar üzerinde kesin egemenliğini zorunlu kılar. Kapitalizmin normal iktisadi evriminde, temelde egemenliğin, siyasal üst-yapıda, devlet alanında feodal egemenliğin sona erdirilmesiyle tamamlanması süreci, geribıraktırılmış ülkelerde tümüyle tersine dönmüştür. Emperyalizmin isteklerine uygun olarak belli bir meta pazarının yaratılabilmesi için, herşeyden önce bu pazarın sınırlandırılması zorunludur. Yaratılacak bir meta pazarı, belli bir toprağı ve bu topraklar üzerinde belli bir devletin egemenliğini zorunlu kılmaktadır.

Sömürgelerde devlet (pazar) sınırları, emperyalizm tarafından belirlenmiştir. Burada pazarların eski paylaşımı ile ortaya çıkan sınırlar belli oranda korunmakla birlikte, emperyalist sömürünün sürdürülmesine en elverişli arazi parçası belli bir devlet toprağı olarak belirginleşmiştir. Yarı-sömürgelerde ise, durum biraz daha değişik olmuştur. Bu ülkeler feodal nitelikte olmakla birlikte, "görünüşte bağımsız" bir devlete ve devlet sınırlarına sahiptir. Bu anlamda emperyalizmin sömürgelerde gerçekleştirmek durumunda olduğu olgular, bu ülkelerde hazır bulunmaktadır. II. paylaşım savaşında savaş alanının dışında kalmış yarı-sömürgeler, savaş sonrasında önemli bir statü değişikliğine uğramamışlardır. Bu durumda bulunan ülkeler Latin Amerika'da Arjantin, Brezilya, Şili gibi eski "bağımsız" ül-

¹³³ Mahir Çayan, Kesintisiz Devrim II-III

keler ile İspanya, Portekiz ve Türkiye'dir.

Belirlenmiş sınırlar üzerinde devlet otoritesinin egemen kılınması, sömürgeler açısından olduğu kadar yarı-sömürgeler açısından da bir zorunluluktur. Bu durum merkezi otoritenin güçlendirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Belirlenmiş bir toprak üzerinde merkezi devlet otoritesinin egemenliği, yukarıdan aşağı kapitalizmin geliştirilmesinin ön koşuludur. İşte devlet sınırları içinde ortaya çıkan ulusal baskının temelinde, emperyalizmin bu yeni-sömürgecilik yöntemleri yatmaktadır.

Devlet otoritesinin güçlendirilmesi, merkezileştirilmesi herşeyden önce eski dönemin feodal parçalanmış siyasal yönetimine son vermeyi gerektirmektedir. Bu durumda devrimci niteliğini yitirmiş burjuvazinin bulduğu çözüm, ikilidir:

Birinci çözüm yolu, feodal parçalanmışlığı göz önüne alarak sömürgelerin devletleştirilmesi ya da yerel yahut bölgesel feodal siyasal otoritelerin devletleştirilmesidir. Genel olarak Orta-Doğu ve Afrika'da kullanılan bu yöntem, en açık biçimiyle Arap feodal topluluklarının feodal egemenliğe göre devletleştirilmesinde görülür. Ve bu devletler, hemen hemen tüm Arap topluluklarında krallık şeklinde olmuştur. Feodal siyasal yönetim açısından krallığın uygun bir biçim oluşturduğu açıktır. Fas Krallığı, Ürdün Krallığı, Irak Krallığı, Suriye Krallığı, Suudi Arabistan Krallığı, Arap Emirlikleri, Umman Krallığı, Yemen Krallığı, Libya Krallığı emperyalizmin II.paylaşım savaşından sonra Arap feodal toplumunda gerçekleştirdiği yapay devletlerdir. Afrika'da ise, genellikle aşiretler düzeyinde devlet egemenlikleri paylaştırılmaya çalışılmıştır. Ancak kabile iliş-

kilerinin, sömürge koşullarıyla birleşerek varlıklarını sürdürmüş olmaları, bir devlet içinde birden çok kabilenin varlığını getirmiştir. Bu da Afrika devletlerinde kabileler arası iktidar savaşını gündeme getirmiştir. Ve çoğu zaman bu savaş, "ulusal" bir bayrak altında yürütölmeye çalışılmıştır.

1950'lerin ortalarına doğru emperyalizmin ulusal sorunu çözümleyiş tarzı, yani sömürgeler sorununu çözümleyiş biçimi, devlet sınırları içinde, bir iç sorun olarak krallığa karşı bir mücadele ortaya çıkarmıştır. Krallık yönetimine karşı cumhuriyet istemi, bu dönemde, bu ölkeler için ulusal bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Milli burjuvazi, henüz emperyalizmle bütünleşmiş durumda değilken ya da işbirlikçi burjuvazi henüz palazlanma durumundayken ortaya çıkan bu ulusal sorun, Batı-Avrupa'da İngiliz ve Fransız Devrimlerinde ortaya çıkan ulusal sorunla benzerlikler göstermektedir. Gerçek ulusal-devletlerin kuruluşu, bu bağlamda, feodal parçalanmışlığa son veren bir burjuva demokratik devrimin sonucu olmuştur. Yeni devletlerde ise, genelde ulusal bölünmüşlük, "devletler" şeklinde olduğu için, feodal parçalanmışlığa son vermek şeklinde iç sorun mevcut değildir. Bu sorun, uluslararası bir sorun, emperyalizmle mücadele sorunu durumundadır. Ülke içi sorun feodalizmin tasfiyesi olarak ortaya çıkmaktadır. Gerçekte ise, emperyalizmden bağımsızlaşmaksızın feodalizmin tasfiyesi (devrimci tarzda) söz konusu olamayacaktır. Bu açıdan da feodal krallığa karşı cumhuriyet istemi görünüşte içsel, gerçekte ise uluslararası bir sorun durumundadır.

Özetle söylersek, II. paylaşım savaşından

sonra devletleştirilen eski sömürgelerde ulusal sorun çözümlenmemiş durumdadır. Buralarda ulusal sorun, demokratik devrimin tamamlanması sorununun bir parçası olarak belirginleşmektedir. Ancak demokratik devrimin tamamlanması, feodal devletin destekçisi, "güvencesi" durumunda bulunan emperyalizmden ayrılmaksızın gerçekleştirilemeyecektir. Böylece demokratik devrim sorunu, yalın bir içsel sorun olarak anti-feodal nitelikte değil, anti-emperyalist nitelikte bir devrim sorunu olarak ortaya çıkar. Bu da, geçmiş dönemlerde yarı-sömürge ülkelerde ortaya çıkan (Çin Devrimi örneği) devrim sorunu ile aynıdır. (Böylece eski sömürge ve yarı-sömürge ayrımı ortadan kalkmış olmaktadır.) Bu ülkelerde ulusal sorun, anti-feodal ve anti-emperyalist bir devrimle çözümlenebilecek bir sorun olmaktadır ve bu devrimin sonucunda gerçek ulusal-devletler kurulabilir. Ulusal sorunun, bu dönemde, yeni devletlerde ulusal demokratik devrim sorununun bir parçası olması bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Doğal olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, emperyalist sistemden ayrılma, emperyalizmden bağımsız devlet kurma hakkı olarak belirginleşmektedir. Bu hakkın elde edilmesi, bu ülkelerde, gerektiğinde parçalanmış ulusun birliğinin sağlanması için de temel niteliktedir. Çünkü ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, ayrı devlet kurma hakkı yanında, parçası olmak istedikleri uluslarla, ulusal-devletlerle birleşme hakkını da içerir.

Böylece Marksist-Leninistlerin ortaya koyduğu anlamda ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, bu ülkelerin ulusal sorunlarının çözümü için temel teşkil etmeye devam etmektedir. An-

cak burada altı çizilmesi gereken yan, ulusal sorunun özel bir sorun olarak ayrı ele alınması değil, genel olarak ulusal demokratik devrim sorununun bir parçası olarak ele alınmasıdır. Böyle bir devrim, proletarya devrimi genel yolunun içindedir. Ve böyle bir devrim olmaksızın ulusal sorun çözümlenemez.

İşte bu Marksist-Leninist değerlendirme, doğruluğunu, 1950 sonrasında Arap ülkelerinde ortaya çıkan küçük-burjuva milliyetçi iktidarlara bir kez daha tanıtlamıştır.

Sömürgelerin emperyalizm tarafından ve kendi taleplerine uygun olarak tasfiyesi, yapay ulusal-devletlerin kurulmasının dünya çapında ulusal sorunu çözmemesi, kendisini "eşitli ulusal hareketlerin ortaya çıkmasıyla göstermiştir. Özellikle yeni devletlerde, nüfus içinde çoğunluğu oluşturan küçük-burjuvazinin başlattığı ulusal hareketler, ulusal sorunun çözülmemişliğinin kanıtı olduğu gibi, yeni ulusal sorunların da dışavurumudur. Arap ülkelerinde devrimci-milliyetçilerin iktidarlarının ulusal sorunu ele alış tarzı, doğrudan doğruya bunun bir iç sorun olarak görülmesinden ileri gelmektedir. Siyasal üst-yapıda meydana gelebilecek bir değişikliğin, yani devlet biçiminin değişmesinin ulusal sorunu da çözeceği düşüncesi küçük-burjuva milliyetçiliğinin tipik ifadesidir. Küçük-burjuvazinin ulusal sorunu, ülke içi ve feodal siyasal egemenliğe ilişkin bir sorun olarak görmesi, onun hareketlerinin sınırlarını belirlemektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, bu ülkelerde ulusal sorun, emperyalizmden bağımsız demokratik bir cumhuriyet kurma sorunu durumundadır. Ve bu amaçla yapılacak bir devrimi zorunlu kılar.

III. bunalım döneminde sömürgeler ile yarı-sömürgeler arasındaki farkların en aza inmesi, bunların ulusal sorunlarının benzer nitelik kazanmasını getirmiştir. Bazılarında, yerel feodal güçlere göre belirlenmiş sınırlara bağlı olarak ulusal-topluluğun parçalanması, parçalanmış ulusal-toplulukların ulusal sorununu ortaya çıkarırken; bazılarında geri-bıraktırlmış ülkelerdeki ulusal-topluluklara ilişkin bir ulusal sorun ortaya çıkarmıştır. Ama her durumda ulusal sorun, ülkenin emperyalizmden bağımsızlaşması ve demokratik devrimin yapılması genel sorununun bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır.

Diyebiliriz ki, günümüzde ulusal sorun kendisini iki düzeyde ortaya koymaktadır: Birinci düzeyde ulusal sorun, parçalanmış ulusların ve ulusal-devletlerin birliği sorunudur; ikincisi ise, belirli devlet sınırları içindeki özellikle geri-bıraktırlmış ülkelerde "eşitli ulusal toplulukların karşı karşıya olduğu ulusal baskıdan, ulusal eşitsizlikten doğan sorundur.

İşte günümüzde proletaryanın çözmek zorunda olduğu, kendi "olumlu eylemi"ni ortaya koyacağı ulusal sorun bunlardır. Proletaryanın kendi devriminin genel yolu içinde çözeceği bu ulusal sorunlar, proletarya partisinin asgari ve azami programının konusu olarak ortaya konur.

Proletarya ve partisi açısından, ulusal sorunların çözümünde esas olan, her zaman ve her yerde proletaryanın sınıf çıkarları ve proleter sınıf mücadelesidir.

Proletarya, ulusal köken ayrımı yapmaksızın, dünyanın her yerinde tek bir sınıf düşmanıya, burjuvaziye yüzyüzedir. Bu açıdan mücadelesi, burjuvaziye karşı ve onu devirmek amacıyla

yürütülür. Ancak proletarya insanlığın gerçek kurtuluşunu sağlayacak tek devrimci sınıf olarak faaliyetini sınıfların ortadan kaldırılmasına kadar sürdürür.

İşte ulusal sorunların çözümü ve ulusal hareketler proletarya açısından, kendi sınıf mücadelesinin bir parçası olarak bu şekilde ortaya çıkar. Ulusal sorunlar, her zaman ve her yerde proletarya için kendi sınıfının iktidarı sorunundan sonra gelir, ikincildir. Bu sorunun çözümünü "ikincil dereceye koymak, bu mücadelenin çıkarıdır."(Lenin) Bu, ulusal baskıya karşı mücadele sorununun, proletarya için, genel olarak sınıfsal baskıya karşı mücadele sorununa tabi olması ve bu ikincil sorunun çıkarlarına göre belirlenmesi söz konusudur. Her yerde ve her zaman proletaryanın kendi sınıf örgütlenmesi ve sınıf mücadelesinin temel alınması Marksist-Leninstler için temel bir görevdir. Diğer sorunlar, genel olarak demokrasinin tüm sorunları ve buna yönelik örgütlenmeler bu temel göreve tabidir.

Proletarya için tek doğru ve tutarlı perspektif budur. Çünkü, ulusal sorunun, proletarya devriminden önce mi, yoksa sonra mı çözümleneceği sorunu, somut tarihsel koşullara, konjonktürel gelişmelere, uluslararası duruma vb. bağlıdır. Tarihsel olarak, ulusal sorun, gerçek ve kalıcı biçimde proletarya devrimiyle çözümlenecektir. O zamana kadar bu sorunun çözümlenmemiş olarak kalması olasıdır.

Bu durumda, proletarya kendi iktidar mücadelesini yürütür ve örgütler. Proletarya kendi iktidar mücadelesini yürütürken, mevcut tüm toplumsal ve ulusal sorunların çözümünü amaçlar ve kendi iktidarıyla bunların nasıl çözümlenece-

ğini ortaya koyar. Ve bunları, mücadelesinin başlangıcında ilan eder. Bu, proletaryanın bilinen ve tarihsel olarak denenmiş bayrağıdır.

Sözkonusu olan, ulusal baskı, ulusal eşitsizlikse, proletarya, kendi iktidar mücadelesinde, bunlara karşı mücadeleyi de gündemine alır (kendi olumlu eylemiyle birlikte) ve bu mücadeleyi kendi iktidar mücadelesine tabi kılmaya çalışır.

Bu tutum hiçbir biçimde, bazı sorunların, bazı demokratik hakların (ulusal haklar gibi) proletarya devriminin genel yolu dışında, proletaryanın iktidar koşulları dışında çözümlenemez, "elde edilemez" demek değildir. Tersine bu tutum, proletaryanın, kendi iktidarında bu sorunların çözümlenmesinin, elde edilmesinin nasıl olacağını gösterir. Ancak proletarya, kendi sınıf çıkarları için, kendi iktidarı için örgütlenmiş ve mücadele eder durumdaysa, ortaya çıkabilecek değişik olasılıklar karşısında, kendi sınıf çıkarlarını koruyabilir ve kendi iktidar mücadelesini sürdürebilir. Ve ancak böyle bir proletarya, ulusal sorun gibi tali ve parçasal bir sorunun, kendi devriminin genel yolu dışındaki çözümlerini, gelişmelerin zorla dayattığı çözümleri, kendi çıkarlarına en uygun ve demokratik biçimde gerçekleştirmesini isteyebilir ve bunun için mücadele edebilir. Aksi halde proletaryanın eli kolu bağlı kalır ve her türlü ulusal çıkarlar için (burjuva nitelikte) kullanılır hale gelir. Bu da, sonal olarak, dünya proletaryasının mücadelesinin karşısına, "ulusal" bir bayrak altında, kendi burjuvazisinin hizmetinde çıkması demektir. Hiçbir Marksist-Leninist bunu kabul edemez, buna izin veremez.

Ulusal sorunun, genel ve özel olarak, proletarya devriminin genel yolu dışında, proletaryanın iktidar koşulları dışında, eski tarzda çözömlenme olasılığı vardır. Birinci olasılık tarihsel olarak ne kadar fazla olursa olsun, ikinci olasılık mevcuttur ve değışik olgularda da açıkça görölmektedir. Bu olasılık karşısında, proletarya, kendi sınıf tutumunu, emekçi halkın çıkarına en uygun biçimde ortaya koymak ve bu amaçla mücadeleye etmek durumundadır.

İşte bu son durum, proletaryanın kendi devriminin genel yolu dışındaki ulusal hareketler ve çözümler karşısında takınacağı tavır sorunu olarak belirginleşir. Bir başka deyişle, proletaryanın "muhalefet" koşulları altındaki tutumu sözkonusudur. Ve proletaryanın "koşullaması" işte burada ortaya çıkar. Bu işe, ulusal sorunların ve ulusal hareketlerin, her tarihsel durumda somut olarak ele alınmasını, irdelenmesini, tahlil edilmesini zorunlu kılar.

Genel olarak ulusal sorunun, proletarya devriminin genel yolu içinde çözömlenmesinin ötesinde ortaya çıkan gelişmeler, proletarya ve partisi için, bunların proletaryanın sınıf mücadelesine nasıl tabi kılınacağı sorununu da yaratır. Bu özel sorun, emperyalizm koşullarında ve emperyalist hegemonya altındaki ölkelerde reformlar ve demokratik haklar için verilecek mücadelenin, sosyalist devrim mücadelesine nasıl bağlanacağı genel sorununun içindedir. Çünkü Lenin'in belirttiğı gibi, "ulusal kaderi tayin hakkı, demokratik bir istek olmaktan başka bir şey değildir; ilke olarak, öteki demokratik isteklerden farklı değildir."

"Emperyalizmde bütün demokratik iş-

temler, siyasal bakımdan elde edilmelerinin zor oluşu ya da bir dizi devrimlere başvurmaksızın elde edilemeyeşleri anlamında 'erişilemez' istemlerdir."

Bu açıdan sorun, şu şekilde belirginleşmektedir: III. bunalım döneminde demokratik hak ve özgürlüklerin bir parçası olan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, proletaryanın öncülüğünde gerçekleştirilecek bir devrim olmaksızın "elde edilebilir", "gerçekleşebilir" bir hak ve istem midir?

Burada ilk önemli nokta genel olarak bir devrimden değil, proletaryanın öncülüğündeki belirli bir devrimden yola çıkılmasıdır. Bu bağlamda proletaryanın ulusal sorunu kendi iktidar koşullarında, kendi olumlu eylemi ile nasıl çözümleneceğini ele almadan, bunun dışındaki durumları, varsa "çözüm" yollarını ele almak gerekmektedir.

III. bunalım döneminde bu dış yolları üç başlık altında ele alabiliriz:

a) "Ulusal" burjuvazinin öncülüğünde ulusal sorunun çözümü:

III. bunalım döneminde emperyalizmin yeni-sömürgecilik yöntemleri, herşeyden önce geri-bıraktırılmış ülkelerde ya da bu ülke içindeki ulusal-topluluklar arasında ulusal, yani iç dinamiklerle kapitalizmin gelişmesini olanaksız kılmıştır. İç dinamiklerle (ulusal) gelişen kapitalizmin olmayışı, ulusal burjuvazinin gelişmesini engelleyerek, bu sınıfın kendi devriminde öncülük etmesi ya da katılması sorununu ortadan kaldırmıştır. Yeni-sömürgecilik koşullarında geri-bıraktırılmış ülkelerdeki burjuvazi "ulusal" nitelikte değildir, baştan emperyalizmle bütünleşmiştir

ve onun işbirlikçisidir. Che'nin deyişiyle, "bugün için, tayin edici unsur, emperyalizm ve milli burjuvazi cephesindeki kaynaşmadır". Bu, geri-bıraktırılmış ülkelerdeki burjuvazinin "milli" ve "devrimci" niteliğini yitirmesidir. Dolayısıyla kendi devrimini yapamaz ve ulusal-devrimci bir hareket ortaya çıkaramaz.

Bunun ulusal sorun açısından anlamı, yerli burjuvazinin gerçek bir ulusal hareket oluşturamayacağı demektir. İşbirlikçi burjuvaziyle emperyalizm arasındaki çelişkiyi, mutlak bir çelişki, uzlaşmaz bir çelişki olarak ele almak yanlıştır. Ancak bu işbirlikçi- tekелci burjuvazinin, zaman zaman "ulusal çıkar"dan söz etmeyeceği, "ulusal haklar"dan söz etmeyeceği demek değildir. Ve hatta bunu öyle bir yere getirebilir ki, açık bir "anti-emperyalist ulusal hareket" görünümünü kazandırabilir. Genellikle bu durum işbirlikçi- tekелci burjuvazi içindeki çelişkilerin ürünü olarak ortaya çıkabilmektedir. Çok-uluslu geri-bıraktırılmış ülkelerde, bu çıkar çelişkisi, zaman zaman ulusal-topluluk farklılaşmasıyla çakışabilir ve böyle durumlarda açık bir "ulusal hareket" gündeme gelebilir. Bu durumda "ezilen ulus" konumu, işbirlikçi-tekелci burjuvazi fraksiyonları içinde bir güç aracı olarak kullanılması gündeme gelir. Böylece "ezilen ulus" işbirlikçi burjuvazisi, oligarşi içinden çıkarak, kendi "ulusal" devletini kurma talebinde bulunabilir. Bu talep, özsel olarak "ezilen ulus" burjuvazisinin (işbirlikçi ve emperyalizmle baştan bütünleşmiş) emperyalist devletlerin, kendisinin "ayrılma talebi"-ni desteklemesi girişimleriyle birleşerek uluslararası bir sorun haline gelebilir. Emperyalizmin bu durum karşısındaki ilk tutumu, oligarşi için-

deki çelişkiyi çözümleme şeklindedir. Genel olarak askeri ve stratejik çıkarlarını göz önüne alan emperyalizm, uygun gördüğü koşullarda, böyle bir istemi destekleyebilmektedir. Çoğu zaman hareketin gelişme düzeyine bağlı olarak ilk tutumunu sürdürür. Bu konuda emperyalizmin Filistin sorununda takındığı tutum oldukça açıktır.

Emperyalizm, böyle bir hareket karşısında, "kültürel özerklik"ten, "azınlık hakları"ndan, "bölgesel özerklik" temelinde federatif çözüm ve ayrılmanın gerçekleştirilmesine kadar değişik çözüm yollarını el altında tutar. Ancak burada ortaya konulması gereken husus, bu çözümlerin hiçbirinin ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ile ilişkisi bulunmadığıdır.

Emperyalizmin, ulusal temelde ortaya çıkan oligarşi içi çelişkilerin çözümünde özellikle "bölgesel özerklik"i kabul ediyor görünmesi, sık sık ulusal sorunun özünün unutulmasına yol açmaktadır. Özellikle "ayrılma", "ayrı devlet kurma"nın emperyalizm tarafından, bu durumda "kabul edilemez" olduğunu düşünmek bu yanılmanın temelidir. Oysa genel olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı "bölgesel özerkliği" içerir ve proletarya bu çözümü önsel olarak reddetmediği gibi, çoğu durumda çokuluslu devletler için öngörür de. Emperyalizmin "bölgesel özerklik" temelinde bir federatif çözümü desteklediği koşullarda, sorunun özünü unutarak takınılacak bir tavır, her zaman "ulusal" işbirlikçi burjuvazinin güçlenmesine yardım edecektir.

Sorunun özü, emperyalizmin, çok-uluslu geri-bıraktınlmış ülkelerde ulusal sorunun çözümünde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını tanımamasıdır. Emperyalizm için "ayrılma", "ayrı

devlet kurma"ya varan her çözüm yolu, bir ulusal hakla, "ezilen ulus"a ilişkin bir demokratik hakla bağlantılı değildir ve olmamalıdır. Emperyalizmin bütün tutumu, Wilson doktrininde ortaya konulduğu gibi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının tahrif edilmesine dayanır. Dolayısıyla ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı olarak demokratik bir hakkın tanınmadığı koşullarda, kendi çıkarlarına uygun çözümü ortaya koyması gündemdedir. Bu yüzden ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının hangi koşullarda ve nasıl kullanılacağı sorunu ile hiçbir ilişkisi yoktur. Emperyalizmin tüm tutumu, sözde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını tanırmışçasına görünerek, pratikte bu hakkın nasıl kullanılacağını kendi çıkarlarına göre belirlemesinden başka birşey değildir.

"Eskiden, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahip olmaları ilkesi, genellikle yanlış yorumlanırdı; bu ilke, ulusların özerklik hakları derecesine düşürüldüğüne sık sık tanık olunurdu."¹³⁴

"Eskiden ulusal sorun, reformist bir görüş açısından, ayrı, bağımsız bir sorun olarak sermayenin iktidarı, emperyalizmin devrilmesi, proletarya devrimi genel sorununa bağlanmadan dikkate alınırdı...Ulusal sorun, sömürgeler sorunu, sessizce, kendiliğinden, proletarya devriminin ana yolu dışında, emperyalizme karşı devrimci bir mücadele olmaksızın çözümleneceği dolaylı olarak kabul ediyordu."¹³⁵

¹³⁴⁻¹³⁵ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu*, s. 235

İşte emperyalizmin, özel olarak ABD emperyalizminin bugün sorunu ele alış tarzı, Stalin'in sözünü ettiği bu çerçeveye içinde, "burjuva anlamda" ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ile sınırlıdır. Kesinlikle proletaryanın savunduğu ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ile ilişkili değildir.

Bu durum karşısında, proletarya, herşeyden önce, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının tanınmasını istemelidir ve tanınması yönünde mücadele etmelidir. Böyle bir hakkın, doğrudan ya da dolaylı tanınmışlığı koşullarında nasıl kullanılacağı sorununun, sadece ve sadece ulusal-topluluğun kendisine ait olduğunun ortaya konulması gerekir. Doğal olarak da, proletaryanın savunduğu ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının elde edilmesi bir devrim sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Aksi halde, proletaryanın kendi ulusu içinde, bu hakkın değişik çözümlerinin koşullara bağlı olarak uygulanabilmesi için yapabileceği pek birşey olmayacaktır. Lenin'in, Norveç'in İsveç'ten ayrılması konusunda ortaya koyduğu gibi, böyle bir hak sözkonusu olmazsa, her düzeyde proletaryanın enternasyonalizmi ulusal çıkarlara feda edilmiş olacaktır.

Görüldüğü gibi, III. bunalım döneminde emperyalist hegemonya altındaki ülkelerde, burjuvazi gerçek anlamda "ulusal" ve "devrimci" niteliğe sahip değildir, gerçek ulusal-devrimci bir hareket ortaya koyamaz ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı temelinde ulusal sorunun değişik çözüm yollarını tanımayı kabul edemez. Onlar için, "ezilen ulus" sorunu tümüyle oligarşi içi bir sorun durumundadır ve oligarşi içi çelişkiler eski dönemin ulusal burjuvazisinin "ege-

men ulus" burjuvazisine karşı mücadelesi olarak ele alınamaz.

b) Geri-bıraktırılmış ülkelerde egemen sınıflar arası ilişkinin ve çelişkinin bir sonucu olarak ortaya çıkan ikinci yol, feodaliteye ilişkindir:

Oligarşi içindeki büyük toprak sahipleri ile işbirlikçi-tekelci burjuvazi arasında ya da bir bütün olarak oligarşi ile oligarşi dışı feodal kalıntılar arasındaki çelişki, çokuluslu geri-bıraktırılmış ülkelerde "ulusal" bir görünüm kazanabilmektedir. III. bunalım döneminde kapitalizmin yukarıdan aşağı geliştirilmesi, yani dış dinamik ile (emperyalizm) geliştirilmesi, devlet sınırları içinde feodalizmin çözülmesine yol açmaktadır. Bir başka deyişle, genel olarak emperyalizmin başlangıçta ittifak kurduğu feodal egemen sınıfların ekonomik olarak güçsüzleşmesi ve tasfiye olması sözkonusudur. Tarihsel olarak geri-bıraktırılmış ülkelerde çarpık kapitalizmin gelişmesi, oligarşi içinde çeşitli tasfiyelere yol açma ve artan oranda işbirlikçi-tekelci burjuvazinin, özel olarak tekelci-sanayi burjuvazisinin güçlenmesini sağlayarak oligarşiyi tek başına oluşturmaya (tabi baştan bütünleşmiş olduğu için emperyalizmle birlikte) yönünde bir eğilim ortaya çıkarmaktadır. "Oligarşi" broşürümüzde ve "Gramsci Üzerine" yazımızda ayrıntılı biçimde ortaya koyduğumuz bu eğilim, geri-bıraktırılmış ülkelerde feodal kesimlerin, siyasal planda devlet üzerindeki etkinliklerini yitirmeleri sonucunu doğurmaktadır. Feodal egemen sınıfların oligarşiyle, özel olarak da işbirlikçi-tekelci burjuvaziyle "çatışma-uyum" ilişkisinde bu açık biçimde görülür. (Bu konuda somut bir değerlendirme için bkz. *Mevcut Durum ve Devrimci Taktiğimiz*-, THKP-C/HDÖ yayınları)

Bu gelişme, feodal egemen sınıfların "çarpık kapitalizme" karşı mücadelesini ortaya çıkarmaktadır. Tarihsel olarak kapitalist üretim ilişkileri tarafından tasfiye olan feodalizm, her zaman kapitalizme karşı mücadele etmiştir. Bu mücadelesi, iktisadi evrime karşı feodal siyasal zor şeklinde geliştiği eski dönemlerde, burjuva demokratik devrimlere yol açmıştır. Kapitalizm karşısında kimi zaman feodal sınıflar "uzlaşmayı" kabul etmişlerdir. Bu koşullarda Almanya'da olduğu gibi yukarıdan aşağı demokratik devrim gündeme gelmiştir. Ancak III. bunalım döneminde geri-bıraktırılmış ülkelerde egemen olan kapitalizm, devrimci tarzda gelişmediğinden çarpıktır ve temelinde emperyalizmin istemleri ve çıkarları yatmaktadır. Bu koşullar altında feodal sınıfların gelişen kapitalizm karşısındaki tutumları, kaçınılmaz olarak anti-emperyalist bir görünüm kazanmaktadır. Geçmiş dönemlerde sömürgelelerde ortaya çıkan feodal direnişin anti-emperyalist niteliği de bu şekilde belirginleşmiştir.

Çokluk toprak ağaları, tefeci-tüccar ve feodal ilişkiler içinde bulunan kent küçük-burjuvazisi (esnaf), geri-bıraktırılmış ülkelerde anti-emperyalist, anti-kapitalist ve anti-tekelci görünümde bir mücadele içinde olmalarının nedeni budur. Bu sınıfların hareketinin yaygınlığı ve gücü, kapsadığı kesimlerin nüfus içindeki niceliği kadar, oligarşi içinde işbirlikçi-tekelci burjuvazi ile "uyum" sağlama koşullarına bağlıdır. Ancak, bu hareketin her zaman açık mücadele şeklinde olacağını düşünmek de yanlıştır. "Çatışma-uyum" ilişkisinde "uyum" koşullarının önde olması, mücadeleyi legal devlet çerçevesinde sınırlandırmaktadır. Bu da, bu kesimlerin "de-

mokratik" bir görünüm kazanmalarıyla çakışır. Gerçekte "siyasal demokrasi" ile uzaktan yakından ilişkileri yoktur. Ama nüfus içinde belli bir niceliğe sahip oldukları için, "temsili demokrasi" bu kesimlerin parlamentoda yer almalarını olanaklı kılmakta ve bu yolla devlet üzerinde etkilerini sürdürme olanağını elde etmektedirler. Temsili demokrasinin (gerçek burjuva demokrasisiyle uzaktan yakından ilişkisi olmayan bir demokrasidir bu -gizli faşizm-) bulunmadığı ülkelerde bu kesimlerin mücadelesi çoğu durumda yasa-dışı bir faaliyet ve örgütlenmeye dönüşmektedir.

Bu kesimlerin hareketi, çokuluslu geri-bıraktırılmış ülkelerde de, tek uluslu (homojen) geri-bıraktırılmış ülkelerde de "ulusal" bir niteliğe bürünebilmektedir. Dolayısıyla her türden sınıfsal farklılıkların aşılmasını sağlayabilecek bir ideoloji, bu hareketin üst yapısını oluşturur. Genel olarak, dinsel ideolojiler, bu kesimler açısından hareketin bütünselliğini kurmaya hizmet eder ve feodal sömürücü sınıfların özel çıkarlarının gizlenmesine yardımcı olur. Sınıfsal farklılıkların tek bir "ulusal çıkar" ile bütünleştirilmesine dayanan burjuva milliyetçiliği gibi, bu feodal hareket de, feodalizmin çıkarlarını "dinsel çıkar" temelinde genel bir çıkar olarak sunar. Bu boyutu ile, burjuva milliyetçiliğinin sınırlarını aşarak uluslararası bir duruma geçer. Bir başka deyişle, bu hareketin dinsel ideolojisi, sınıfsal çıkarı "dinsel çıkar" haline dönüştürdüğü gibi, ulusal çıkarları da aynı duruma getirir. Böylece ulusal sorunda belli bir "çözüm" yolunu ve belli bir "olumlu eylemi" içerir. Bu da onu genel olarak burjuva milliyetçiliğinden, özel olarak da iş-

birlikçi tekelci burjuvazinin "milliyetçiliğinden" ayıran temel noktadır.

Diyebiliriz ki, geri-bıraktırılmış ülkelerde ortaya çıkan dinsel ideoloji ile bütünleşmiş feodal hareket, kendi ideolojik çerçevesi içinde, hem özel ulusal sorunu hem de parçalanmış uluslar sorununu ortaya koyar. Bu boyutu ile proletaryanın sorunu ele alışı ile çakışır. Ama ortaya koyduğu "çözüm" ile kendi niteliğini ve proletaryanın çözümü ile olan farklarını belirginleştirir.

Özellikle emperyalist hegemonya altındaki ülkelerde dinsel farklılığa sahip olan toplumlar da büyük güç oluşturabilen bu feodal hareket, özellikle "müslüman ülkelerde" kendine elverişli bir zemin bulmaktadır. Günümüzde İran'da iktidarı ele geçirmiş olan bu hareket, genel olarak teokratik devlet kurmatemeline ulusal sorunun çözümünü ele alır. Özellikle emperyalist üretim ilişkilerinin getirdiği ilişki ve çelişkilerin etkilediği tüm kesimlerin (özellikle proletarya ve kent küçük-burjuvazisi) arasında bu hareket, güçlü bir anti-emperyalist "ulusal" hareket ortaya çıkarabilmektedir. Bu hareketin en önemli yanı, her türlü ulusal sorunu, emperyalist üretim ilişkilerinin tasfiyesi (feodalizm lehinde) genel sorununa bağlama yeteneğidir. Bu boyutuyla ileride göreceğimiz gibi, küçük-burjuva milliyetçi hareketlerin olduğu kadar, Marksist-Leninist hareketin de çözmeye yöneldiği sorunları, onların yaklaşımlarına benzer bir biçimde ele alır. Kitle güçlerinin temelini köylülüğün oluşturması ve proletaryayla kent küçük-burjuvazisini kapsayabilme özelliğiyle, geri-bıraktırılmış ülkelerde proletaryanın öncülüğünde demokratik halk devriminin temel gücüyle ilgili bir sorun yaratmaktadır.

Bu feodal-dinci ya da Stalin'in deyişiiyle söylersek, "feodal-milliyetçi" hareketin, ulusal sorunun çözümünde "teokratik devlet"i temel alması, onun gerici özelliğini açıkça ortaya çıkarmaktadır. Ulusal sorunu, demokratik bir biçimde çözmekten uzak oluşuyla ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını kesinkes dıştalar. Ve doğal olarak bu hakkın "teokratik devlet kurma hakkı" olarak anlaşılmasını ister.

I. ve II. bunalım döneminde, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde toplumsal süreç feodalizm olduğundan, yani feodal üretim ilişkilerinin egemen olması nedeniyle, böyle bir hareketin "ulusal" görünüm kazanması olanaksızdı. III. bunalım döneminde ise, geri-bıraktırlmış ülkelerde çarpık da olsa kapitalizmin egemen olması, ülke içinde feodalizmin gerici bir tarzda da olsa tasfiyesi ile birlikte, köylülüğün sınıfsal ayrışmasını artırmış, burjuvazi ile proletarya arasındaki çelişkiyi görece olarak keskinleştirmiştir. Bu da ülke içinde yapay ve yukardan aşağı kurulu "ulusal birliğin" bozulması demektir. İşte, egemenliğini yitiren feodal sömürücü sınıfların günümüzdeki etkinliğinin iktisadi temeli budur. Böylece geçmiş dönemde gücü sınırlı olan bu feodal tepkinin yarattığı hareket, günümüzde önemli bir güce ulaşabilmektedir. Yine eskiden gerici özelliğini anti-kapitalist tutumuyla açıkça ortaya koyan bu hareket, günümüzde yeni-sömürgecilik koşullarında anti-emperyalist, yabancı düşmanlığı (gavur alerjisi) temelinde (emperyalist üretim ilişkilerine karşı olup) "ilerici", "ulusal" bir görünüm kazanabilmektedir. Bu da proletarya açısından, geçmiş dönemlerle kıyaslanmayacak ölçüde önemli ve sadece ulusal sorunla sınırlı

olmayan bir sorun yaratmaktadır. Özellikle çok-uluslu geri-bıraktırılmış ülkelerde, "ezilen ulus" proletaryası açısından ulusal sorunun demokratik olmayan her türlü çözümünün reddi düzeyinde özel bir görev ortaya çıkarmaktadır. Genel olarak da, geri-bıraktırılmış ülke proletaryası açısından, emperyalist üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılmasının bir demokratik halk devrimi sorunu olduğunun ortaya konulması göreviyle somutlaşmaktadır.

Konunun daha açık hale gelmesi için eğitim konusunu, demokratik eğitimi örnek olarak alabiliriz. Bilindiği gibi, eğitim sorunu ya da eğitimin demokratikleştirilmesi sorunu, diller üzerindeki ulusal baskının kaldırılması sorunuyla ilintilidir. Bu açıdan demokratik eğitim istemi, diller üzerindeki baskının sona erdirilmesinin "olumlu eylemi" olarak ortaya çıkar. Marksist-Leninist literatürde "demokratik devlet" çerçevesinde eğitim sorunu, Lenin tarafından şöyle formüle edilmiştir:

"Bütün ulusların işçileri için tek bir eğitim siyaseti vardır: Yerli dilin özgürlüğü ve demokratik ve laik eğitim."¹³⁶

Lenin'in bu tespitinin, "teokratik devlet" çerçevesindeki bir çözümle ne derecede bağdaşmaz olduğu açıktır.

Diyebiliriz ki, feodal sömürücü sınıfların dinsel ideolojiyle yürüttükleri hareket, özsel olarak proletaryanın tarihsel-sınıfsal mücadelesiyle çelişir. Proletarya, feodalizmin kesin olarak tasfiye edildiği koşullarda kendi devrimini yapabilir. Onun mücadelesi anti-kapitalist olmak duru-

¹³⁶ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 175

mundadır. Ve böyle bir mücadele ancak anti-feodal bir mücadele sürecinden sonra olanaklıdır. Anti-feodal mücadele aynı zamanda feodal ideolojilere karşı mücadeleyi zorunlu kılar. Bu açıdan, burjuvazinin kendi devrimini yapmadığı koşullarda, demokratik devrimin öncüsü olacak olan proletarya feodal sınıflara karşı mücadele etmek durumundadır. Onların ulusal sorunları "teokratik devlet" çerçevesindeki çözüm çabalarının karşısına çıkmak, proletaryanın olduğu kadar, her demokratın da görevidir. Feodal sınıfların eski ekonomik ve siyasal güçlerini yitirmeleri karşısında ortaya koydukları hareketin anti-demokratik yanını ve çözümlerinin gerici özelliklerini, taktik bazı amaçlarla görmezlikten gelerek, özel olarak da ulusal baskıya karşı yürütülen mücadelede bir müttefik olarak görmek, dar bir milliyetçi bakış açısı olduğu kadar, anti-Marksist bir tutumdur da. Bu konuda Komintern'in II. Dünya Kongresinde almış olduğu kararı yeniden anımsatalım:

"Daha çok geri kalmış, ağırlıkla feodal veya pederşahi ya da pederşahi-köylü nitelikteki uluslara ve devletlere ilişkin olarak, şunların gözönünde bulundurulması gereklidir:...

b) Din adamlarının, hıristiyan misyonerlerinin ve benzer öğelerin gerici, orta-çağ etkilerine karşı mücadele kesin zorunludur.

c) Avrupa ve Amerikan emperyalizmine karşı kurtuluş mücadelesini, Osmanlı ve Japon emperyalizminin, soyluluğun, büyük toprak sahiplerinin, din adamlarının vb. gücünün artırılmasıyla bağdaştırmaya çalışan pan-islamizme, pan-asyatik harekete ve

benzeri akımlara karşı mücadele de zorunludur.

d) Geri kalmış ülkelerde büyük toprak sahiplerine ve feodalizmin bütün biçimlerine ve kalıntılarına karşı köylülerin giriştiği mücadelenin desteklenmesi de zorunludur. Herşeyden önce köylü hareketine mümkün olduğunca devrimci bir nitelik kazandırmaya çalışılmalı, mümkün olan yerlerde köylüleri ve bütün sömürülenleri sovyetelerde örgütlemeli(dir).¹³⁷

III. bunalım döneminde de, geri-bıraktırmış ülkelerde feodal kalıntıların (eski egemen sınıf öğelerinin) hareketinin, anti-emperyalist yanının, özünde her türlü kapitalist gelişmeye karşı olma oluşturduğunu unutarak, emperyalizm ve işbirlikçi burjuvazi ile feodal kalıntıların birbirinden uzaklaşmasının karşı-devrim cephesinde bir bölünme yaratmasını abartarak, anti-feodal mücadeleyi geçici olarak durdurmak ya da ikincil bir sorun olarak ele almak, proletaryanın demokratik devrimdeki öncülüğünün ortadan kaldırılmasıyla özdeştir. Doğal olarak bu tutum, anti-feodal unsurların (proletarya, kent küçük-burjuvazisi ve esas olarak da köylülük) oligarşiye siyasal olarak yedeklenmesine de yol açabilecektir.

I. ve II. bunalım döneminde emperyalizmin dışsal bir olgu ve egemen sınıfın da feodaller olduğundan ulusal mücadele ile sınıfsal (anti-feodal) mücadele birbirinden kesin çizgilerle ayrılabilirdi. Bu dönemlerde, bu ülkelerdeki baş çelişki, ülkenin ve nüfusun 3/4'ünü kontrolü al-

¹³⁷ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s.391

ında tutan zayıf feodal birimler ile yarı-serf durumundaki köylülük arasındaydı. (Demokratik mücadele). Anti-feodal sınıfsal mücadelenin gelişimine paralel olarak, bu dönemlerde emperyalizm kendi sömürmesini korumak için ülkeyi bütün olarak işgal ediyordu. O zaman ülkenin baş çelişkisi emperyalizm ve bir avuç hain dışarıda bütün ulus arasında olmaktadır. (Ulusal mücadele). İç savaş döneminde savaş, genellikle sınıfsal şiarlarla (toprak devrimi, demokratik devrim) ve sınıfsal planda (anti-feodal) yürürken, devrimci ulusal savaş evresinde, savaş ulusal planda ve ulusal şiarlarla yürütülür.

III. bunalım döneminde ise, geri-bıraktırmış ülkelerde toplumsal süreç, feodal süreç değildir. Emperyalizm de sadece dışsal bir olgu değildir. Zayıf mahalli otorite yerini, bizzat emperyalizmin de içinde yer aldığı güçlü oligarşik devlet otoritesine bırakmıştır. Ülkedeki egemen sınıfların en büyüklerinin oluşturdukları bir oligarşi mevcuttur. Bu yüzden baş çelişki oligarşi ile halk arasındadır. Oligarşi içinde bizzat emperyalizm yer aldığı için devrimci savaş sadece sınıfsal planda (anti-oligarşik) yürümeyecektir. Savaş sınıfsal ve ulusal planda yürüyecektir. Şüphesiz emperyalist ordular savaşta bizzat yer alana kadar sınıfsal yan ağır basacaktır. (*Daha geniş bilgi için bkz: Kesintisiz Devrim II-III*)

Ancak sınıfsal yanın anti-oligarşik olması sık sık bazı hatalı anlayışların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Genellikle ülkemizde oldukça sık karıştırılan bu durumu burada kısaca belirtelim:

III. bunalım döneminde kapitalizmin yukarıdan aşağı geliştirilmesi, geçmiş dönemlerde olduğu gibi, demokratik devrimi anti-emperyalist

ve anti-feodal çerçeveye sınırlamayı olanaksız kılmıştır. Eski dönemin MDD ile bu dönemin demokratik halk devrimi arasındaki farklılık, ülkedeki toplumsal sürecin niteliği ile emperyalizmin işgal biçimi tarafından belirlenmektedir. Ülkede çarpık kapitalizmin egemen olması, feodalizmin tümüyle tasfiye edildiği anlamına gelmemektedir. Emperyalist üretim ilişkileri ile iç dinamiklerle gelişmiş kapitalizm arasındaki temel fark da burada ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla emperyalist üretim ilişkilerinin tasfiyesi, sözcüğün tam anlamıyla kapitalist üretim ilişkilerinin tasfiyesi demek değildir.

Kısacası, geri-bıraktırlmış ülkelerde proletaryanın öncülüğündeki demokratik devrim, anti-oligarşik mücadele kapsamında anti-feodal mücadeleyi de gerektirir. Doğal olarak bu anti-feodal mücadelenin dinamikleri, her türlü feodal ilişkiye, sömürüye, harekete ve güce karşı mücadelenin dinamikleridir.

Yine proletarya açısından feodal hareketin, tarihsel, ekonomik, siyasal ve ideolojik gericiliği yanında, emperyalizmle uzlaşabilir olma özelliği de önemlidir. Tarihsel süreç, emperyalizmin talep yetersizliğini günbegün artırırken, diğer yandan pazarlarını yitirmesini getirmektedir. Bu koşullar altında kapalı üretim birimlerinin pazar için üretime açılması emperyalizm için bir zorunluluktur. Bu, onun feodal sınıflarla olan çelişkinin maddi temelidir. Ama öte yandan pazarlarını yitirmesi olgusu, yani proletaryanın devrimci mücadelesi karşısında feodalizmle uzlaşmaktadır. Bu iki zıt hareket, emperyalizm açısından yaşamsal öneme sahip olan pazarlarını kesin olarak yitirme tehlikesi karşısında kendi-

sinin uzlaşma noktalarını açığa çıkartmaktadır. Emperyalizmin feodal sınıflarla en elverişsiz koşullarda gerçekleştireceği bir uzlaşma bile, pazarlarının tümüyle yitirilmesi tehlikesi karşısında önemsiz kalmaktadır. Bugün İran ile ABD emperyalizminin ilişkilerinde görüldüğü gibi, en elverişsiz koşullarda bile, pazarın tümüyle yitilmesinden daha elverişlidir. Ve İran örneğinde olduğu gibi, emperyalizm, gerektiğinde iktidarı feodal sınıflara tümüyle bırakabilmektedir. Daha alt düzeydeki uzlaşma ise, 12 Eylül koşullarında olduğu gibi, devrimci mücadeleye karşı dinsel temelde bir anti- komünist hareket olarak feodal sınıflara geniş hareket olanağı yaratmaktadır.

Tüm bunlar, bir kez daha devrimci niteliğini yitirmiş burjuvazinin, feodalizm ve demokratik hak ve özgürlükler karşısındaki konumunu açığa çıkarmaktadır.

Özetlersek, dinsel ideolojiyle harekete geçen ve "ulusal" bir bayrak altında toplanan feodal sınıf hareketinin ulusal sorunun her türlü demokratik çözümünü reddettiğini söyleyebiliriz. Bu açıdan bu hareket için ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının mutlak bir hak şeklinde ele alınması önem kazanmaktadır. Dolayısıyla bu hakkın içerdiği "ayrılma" ve "ayrı devlet kurma hakkı", onlar için "feodal" ya da "teokratik" bir devlet kurma hakkı olarak bir değeri vardır. İşte proletarya, ulusların kendi kaderini tayin hakkını savunurken, bu tür saptırmalara karşı mücadele etmek durumundadır. Ve dolayısıyla bu anlamda ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının söz konusu olamayacağını açıkça ortaya koymalıdır. Buna karşı mücadele etmeyen bir "ezilen ulus" proletaryası gerçek demokratik görevlerini

yerine getiremez. Bununla mücadele etmek ise, ancak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını, bu hakkın içerdiği değişik çözüm yollarıyla ele almaktan geçer. Bir başka deyişle, proletarya enternasyonalizmi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının, bu hakkın içerdiği bir yolun kul-anımı ile mutlaklaştırmak ya da özdeşleştirmek şeklindeki emperyalist ve feodal anlayışlarla mücadele etmek zorundadır.

c) Günümüzde proletarya devriminin genel yolu dışındaki ulusal sorunların "çözüm" yolu olarak ortaya çıkan üçüncü yol, küçük-burjuva milliyetçiliğine ilişkindir:

Emperyalist dönemde I. ve II. bunalım döneminin sömürge ve yarı-sömürge ülkeleri ile III. bunalım döneminin geri-bıraktırılmış ülkelerinde küçük-burjuvazi nüfusun önemli bir kesimini oluşturur. Temel olarak emperyalizmin sermaye ihracı ile ortaya çıkan bu ülke küçük-burjuvazisi, III. bunalım döneminde yukarıdan aşağıya kapitalizmin gelişimi ile nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır. Geçmiş dönemlerde (toplumsal süreç feodal iken) nüfusun çoğunluğunu köylülerin oluşturmasından farklı olan bu durum, bu dönemde küçük-burjuvazinin çeşitli politik hareketlerine yol açmıştır. Ulusal sorunun dünya çapındaki ikili durumu, yani "parçalanmış ulusların birleştirilmesi" ve ulusların kaynaştırılması sorunu ile devlet örgütlenmesine ilişkin hiçbir hakka sahip olmayan ulusların sorunu, küçük-burjuvazinin milliyetçi hareketinde özel bir yere sahiptir. Ancak küçük-burjuvazinin milliyetçi hareketi, her ulusal-toplulukta ya da ülkede aynı biçimde ortaya çıkmaz. Genellikle emperyalizmin açık işgal koşullarında, yani sömürge ülkelerde,

küçük-burjuvazinin sol kanadının güçlü bir ulusal (anti-emperyalist) hareket yaratma yeteneği görülmüştür. Genellikle proletaryanın örgütsüz ya da yetersiz kaldığı koşullarda, küçük-burjuvazinin milliyetçilik temelinde anti-emperyalist (ya da anti-sömürgeci) tavır alışı, ulusal kurtuluş savaşına dönüşerek ülkenin bağımsız bir devlete sahip olmasını getirebilmektedir. Proletaryanın öncülüğünde gerçekleşmeyen (yani küçük-burjuvazinin öncülüğünde gerçekleşen) bir ulusal kurtuluş savaşı, "sömürge ulusun" sorununu devrimle, anti-emperyalist bir devrimle çözümlayebilmektedir. Hareketin burjuva muhtevası, bazı durumlarda anti-feodal mücadeleye de yol açabilmektedir. Bu da anti-emperyalist ve anti-feodal bir devrim yaratarak, ulusal sorunu, belli bir biçimde çözümlayebilmektedir. 1956-62 Cezayir ulusal kurtuluş savaşı, böyle bir hareketin III. bunalım döneminin ilk evresindeki somut örneğidir.

Küçük-burjuvazinin ulusal sorun karşısındaki tutumunu belirleyen milliyetçiliği, III. bunalım döneminde, genellikle I bunalım döneminde ortaya çıkmış olan pan-islamizm, pan-slavizm, pan-türkizm, pan-helenizm, pan-afrikanizm ve pan-asyatik türden ırka, dile ve kültüre dayalı milliyetçiliğin küçük-burjuvazi tarafından yeni tarihsel koşullarda sahiplenilmesi ve biçimlendirilmesi olarak tanımlayabiliriz. Stalin'in ifade ettiği gibi, burjuvazinin geminin bordasından attığı "ulus" ve "milliyetçilik" bayrağını, her zaman olduğu gibi, küçük-burjuvazi yeniden yükseltmektedir. (Serbest rekabetçi kapitalizm koşullarında "demokrasi" ve "demokratik cumhuriyet" karşısında küçük-burjuvazinin tutumu aynıdır.) III.

bunalım döneminde ulusun bölünmüşlüğü (ayrı devletler olarak ya da ayrı devletler içinde) karşısında yeni bir küçük-burjuva milliyetçiliğinin, eski sloganlarla ortaya çıkması kaçınılmazdı.

III. bunalım döneminde geri-bıraktırlmış ülkelerde ortaya çıkmış olan ulusal sorun, yani "yapay olarak parçalanmış ulusların birleştirilmesi" sorunu, küçük-burjuva milliyetçiliği yanında değişik olgular da ortaya çıkarmıştır. Özellikle geri-bıraktırlmış ülkelerde dış dinamikle gelişen kapitalizm, bir yandan işbirlikçi (tekelci) burjuvazinin güçlenmesine yol açarken, diğer yandan egemen sınıflar ittifakından, yani oligarşiden tasfiyeleri gündeme getirmektedir. Bu, oligarşi içindeki çelişkiler ve oligarşi ile dışındaki sömürücü sınıflar arasındaki çelişkiler düzeyini belirler.

Daha önce gördüğümüz gibi, yeni-sömürgecilik yöntemlerinin uygulanmasında ilk adım, geri-bıraktırlmış ülkelerde feodal sınıflar ile emperyalizm arasında bir işbirliği ya da ittifak kurmak yönünde atılmıştır. Bu işbirliği baştan emperyalizmle bütünleşmiş burjuvazi ile feodal sınıfların ittifakı olarak somutlaşır. Ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, iç ticaret burjuvazisi, özellikle yarı-sömürgelerde bu ittifakın içinde yer alır. Ancak burada en önemli halka, bu iç ticaret burjuvazisinin emperyalizmin eski sömürgeci yöntemlerine uygun ilişkiler içinde ortaya çıkmış olmasıdır. Yoksa iç dinamikle kapitalizmin geliştiği ülkelerde olduğu gibi, bu iç ticaret burjuvazisi, sözcüğün tam ve devrimci anlamıyla tüccar-kapitalist değildir. Bu nedenle iç ticaret burjuvazisi iç (ulusal) bir pazarın yaratıcısı ve ulusal bağların kurucusu olamaz. I. ve II. bunalım dönemindeki komprador burjuvazi sayıca azdır ve emperyaliz-

min yeni-sömürgecilik uygulamalarıyla işbirlikçi-tekelci burjuvazi haline dönüşmüştür. Bu durumda, eski dönemdeki işlevlerini yerine getirmek üzere ortaya çıkan tüccar kesimi, günümüzdeki iç ticaret burjuvazisini oluşturmaktadır. Komprador burjuvazi döneminde emperyalizmin mamül mallarının ülke içinde dağıtımı, ülkenin iç kesimlerinde kısmi anlamda feodal tüccarlarla gerçekleştirilirdi. "Tefeci-bezirgan" olarak tanımlanan bu kesim, özsel olarak feodal ilişkilerin içindeki ticareti ellerinde tutarlardı. İşbirlikçi-tekelci burjuvazinin ortaya çıkması ile bu tefeci-bezirgan kesim, sözcüğün yeni anlamıyla iç ticaret burjuvazisi haline gelmiştir. Bunların ilk dönemdeki işlevleri, yeni-sömürgecilik yöntemleriyle, işbirlikçi-tekelci burjuvazinin metallerinin ülke içinde dağıtımını yapmaktır. Bunlar eski dönemden kalma ilişkiler olarak feodal üretim ilişkileri içinde ortaya çıkan metallerin dolaşımıyla da ilgilendiklerinden, geri-bıraktırlmış ülkelerde, aynı zamanda tarım ürünlerine dayalı bir ihracatı da gerçekleştirirler. Bu yolla işbirlikçi-tekelci burjuvazinin gereksinme duyduğu döviz gelirlerini elinde toplayan ticaret burjuvazisinin bir kısmı, tekelleşerek oligarşi içinde emperyalizm işbirlikçisi haline dönüşür. Tekelci ticaret burjuvazisi, böylece iç ticaret burjuvazisinin en büyüklerinden oluşurken, aynı zamanda geri kalanlardan da ayrılır.

İşte III. bunalım döneminde geri-bıraktırlmış ülkelerde egemen sınıfların bileşimi ve çelişkileri bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Emperyalizm ve işbirlikçi-tekelci burjuvazi (sanayi ve ticaret burjuvazisi olarak), gelişen gücüne paralel olarak, bir yandan oligarşi içindeki sınıfları eko-

nomik olarak kendine tabi kılarken, öte yandan bu sınıfların ekonomik temellerini ortadan kaldırmaya yönelir. Bu faaliyet ve karşı faaliyetlerde değişik yöntemler kullanılsa da, özsel olarak köylülüğün ve küçük-burjuvazinin siyasal olarak yedeklenmesi en önemli amaç durumundadır.

İşbirlikçi-tekelci burjuvazi, henüz bunu başaramadığı koşullarda, küçük-burjuvazinin devrimci milliyetçi hareketleri karşısında tavırsız kalmayı tercih etmektedir. Bu, küçük-burjuvazi ile oligarşi arasında nispi bir denge durumu yaratmaktadır. Küçük-burjuvazinin feodalizme karşı olan tepkisi ve mücadelesi, çoğu zaman oligarşi içinde işbirlikçi-tekelci burjuvazinin "tarafsızlığı" ile bütünleşmektedir. Emperyalizm ve yerli tekelci burjuvazinin küçük-burjuva milliyetçi hareketleri karşısındaki "tarafsızlığı", uzun dönemde bu hareketin kendi çıkarlarına uygun olmasındandır. Özellikle toprak ağaları ile tefecilere karşı küçük-burjuvazinin başarısı, kısa dönemde işbirlikçi-tekelci burjuvaziye kısmi zararlar verse de, uzun dönemde onun için önemli bir engelin (feodal kalıntıların) ortadan kaldırılmasını sağlayacaktır. Ve yine, bu yolla, bir süre için de olsa yeni devletleşmiş sömürgelerde ve yarı-sömürgelerde, devlet olanaklarının feodal sınıflarca paylaşılmasının önü alınmış olunmaktadır.

İşte Arap ülkelerinde ortaya çıkan BAAS rejimleri, bu tür gelişmenin ürünüdür. "Arap ulusu"nun ayrı devletler içinde bölünmüşlüğüne ortadan kaldırmak amacıyla yola çıkan küçük-burjuva milliyetçilerinin, ilkin Mısır'da askeri bir darbeyle iktidarı ele geçirmeleri, devlet olanaklarından yararlanabilir duruma gelmelerini sağlamıştır. Daha ilerki yıllarda Irak ve Suriye'de aynı bi-

çimde küçük-burjuva milliyetçilerinin iktidara geçmesi, "nihai amaç"ın gündeme gelmesine yol açmıştır: Birleşik ve tek bir Arap ulusal devleti.

Herşeyden önce tek bir ulusal pazar yaratılması, amacı yönünden burjuvazinin çıkarıdır. Ancak III. bunalım döneminin özellikleri ve ilişkileri, "Arap ulusal burjuvazisi"nin bütünselliğini ve de devrimci niteliğini yitirmesi sonucunu verdiğinden, kesinkes bu kesimin bu harekete katılması söz konusu olmamıştır. Bu durumda küçük-burjuva milliyetçilerinin yapabileceği tek şey, birleşebilen devletlerin siyasal olarak birleştirilmesi, siyasal ortak yönetim organlarının kurulmasıdır. Bu yeni bir "milli" burjuvazi yaratılmasından başka bir anlama gelmeyecektir. (1923 sonrasında Türkiye'de ortaya çıkan durum gibi. Ancak Türkiye açısından bu dönemde uluslararası konjonktürün, özel bir yeri vardır. 1929 genel ekonomik buhranı gibi.)

Bu yol, sistem dışında, ama kapitalizmin çerçevesi içinde kalarak ulusal sorunu çözmeye çalışmak demektir. Bunun olanaksızlığı kısa sürede ortaya çıkmıştır. SBKP revizyonizminin "kapitalist olmayan yol tezi", bir süre için Arap milli burjuvazisinin yarattığı boşluğu, özel olarak sermaye birikimi eksikliğini doldurmaya hizmet ettiyse de, bir süre sonra yeni sorunlar yaratarak işe yaramaz hale gelmiştir.

Milli burjuvazinin, devrimci ve milli niteliğini yitirdiği koşullarda (yeni-sömürgecilik koşullarında) SSCB'nin "enternasyonalist" yardımının işe yaramaz hale gelmesi iki olumsuz sonuç yaratmıştır. Birinci olarak, SSCB içinde önemli bir ekonomik sorun yaratmıştır. Bu, küçük-burjuva rejimlere yapılan yardımların proletaryaya anla-

tılmasında karşılaşılan güçlüklerle birleştikten, yardımın içeriğinin değişmesini kaçınılmaz kılıyordu. Öte yandan, bu tür yardımın, henüz iktidarı ele geçirmemiş, ama halk kurtuluş savaşını yürüten örgütlere ve halklara yapılmaması, komünist hareket içinde yeni bir ideolojik bölünmeyi getirmiştir. En bilinen boyutuyla SBKP ile ÇKP arasındaki ayrılık bu noktada uzlaşmaz bir hale gelmiştir. SSCB'nin (SBKP'nin) "destek" konusunda "devlet olmayı" esas alması, kaçınılmaz olarak proletaryanın öncülüğünde yürütülen halk kurtuluş savaşlarının enternasyonalist yardımdan uzak kalmasına neden olmuş ve pek çok hareketin yenilmesine dolaylı olarak hizmet etmiştir. İkinci olarak, SSCB'nin yardımı, küçük-burjuva milliyetçi iktidarların bulunduğu ülkelerde, milliyetçiliğin anti-komünizmle birleşmesini somut hale getirmiştir. Milliyetçiliğin burjuva içeriği ve onun komünizm karşısındaki tarihsel konumu, giderek "her türlü süper güce" karşı "ulusal" bağımsızlığın savunulması temeline oturmuştur. Bu ülkelerde küçük-burjuva milliyetçi iktidarlarının yeni yöneliminde de bu yön belirleyici olmuştur.

SSCB'nin ekonomik ve askeri yardımlarının etkisizleşmesi ile birlikte, "çok devletli uluslar" sorununun küçük-burjuva ve revizyonist çözümünün bu iflasıyla, yeni bir arayış ortaya çıkmıştır: Bloksuzlar hareketi. Bu hareket, özünde iflas etmiş bir ulusal çözümün kendini kurtarmak için yaptığı son girişimdir. Geline nokta, küçük-burjuvazi iktidarı ya proletaryaya bırakacaktır ya da emperyalizme teslim olacaktır. Bu durumda "üçüncü yol" olarak "bağılantısızlık" hareketi ortaya çıkmıştır.

Küçük-burjuvazinin bu yeni çözüm yolu, "tüm-ulus" planında gerçekleştirilmeyen bağımsız gelişmeyi tüm geri-bıraktırılmış ülkeler düzeyinde gerçekleştirmeye dayanmaktadır. ("Üçüncü dünya ülkeleri" kavramının asıl içeriği budur.) Bu girişim kaçınılmaz olarak anti-emperyalist bir temel üzerinde yükselmek zorundaydı. Daha tam deyişle, küçük-burjuva milliyetçiliği temelinde yükselen anti-emperyalizm, bu yolun temelini oluşturmaktadır. Ama yine de kapitalist çerçevede içinde bir çözüm arayışıdır. Böylece Mısır-Hindistan-Yugoslavya'nın birleşik hareketi ile (Nasır-Nehru-Tito) "Bloksuzlar" hareketi ortaya çıkmıştır. Daha önce gördüğümüz gibi, küçük-burjuvazinin ulusal sorunun çözümünde gelebileceği en son nokta olan bölgesel-coğrafi esasa dayalı federasyon, bu hareket içinde özel bir biçim kazanmaktadır. Özellikle Balkanlarda 1912'den itibaren ortaya atılan ve 1945-55 arasında yeni bir içerikle hazırlıkları yapılan Balkan Federasyonu (Balkan Devletleri Federasyonu) burada ilkeler yönünden esas alınmıştır. Özellikle Yugoslavya Komünist Partisi'nin savunduğu bu tez, Yugoslavya ile SSCB arasındaki ilişkilerin sona ermesiyle birlikte tam bir küçük-burjuva tezi haline gelmiştir.

Lenin'in "federatif cumhuriyet" konusundaki düşünceleri bu konuda açıklayıcıdır. Lenin, bu konuda federasyonu, kapitalizmin çerçevesi dışında proletarya iktidarlarının bulunduğu sosyalist cumhuriyetlerin tek bir merkezi devlet haline gelmesi için (geçiş biçimi) geçici bir biçim olarak kabul etmektedir. Balkan savaşıyla Osmanlı İmparatorluğunun dağılmasının sonucu ortaya çıkan ve emperyalist devletlerce kuru-

lan küçük Balkan devletlerinin, proletaryanın iktidar mücadelesinde bir engel oluşturacağı açıktır. Bu koşullar altında, Balkanlarda, anti-emperyalist bir Balkan Federasyonu girişimi desteklenmektedir. Ancak Ekim Devrimi'nden sonra, proletarya iktidarının gerçek hale gelmesiyle birlikte, bu çözüm "Balkan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Federasyonu" olarak geliştirilmiştir. III. bunalım dönemine kadar bu çözüm varlığını korumuş ve Balkanlarda ilk proleter iktidarlarının kurulmasıyla (Yugoslavya ve Bulgaristan) yeniden gündemin başına geçmiştir. Bulgaristan ve Yugoslavya komünist partileri (Dimitrov ve Tito) bu konuda somut adımlar atılmasını kararlaştırmışlardır. Bu sırada Yunanistan'da iç savaş sürmektedir. Ve bunun zaferle sonuçlanmasıyla birlikte, gerçek ve tam anlamıyla bir Balkan federatif çözümü ortaya çıkabilecektir. Bu bakış açısıyla Yugoslavya, Yunanistan Komünist Partisi'ni askeri olarak desteklemeyi sürdürür. Ancak Stalin ve SBKP, her iki düzeyde de olumsuz tutum takınır. Stalin ve SBKP, Balkan Federasyonu'nun kurulmasının "zaman" açısından uygun olmadığını, gelecek bir zamana ertelenmesini önerir. Bu öneri, Bulgaristan Komünist Partisi'nce kabul edilmiş, ama Yunanistan Komünist Partisi'nin önderliğindeki halk güçlerinin iç savaşı yitirmeleri bu girişimin sona ermesine yol açmıştır. Bu olgu, yukarıda belirttiğimiz gibi, "bloksuzlar hareketi"ne belli bir temel teşkil ederken, diğer yandan proletaryanın, müttefikleriyle birlikte de olsa, iktidara geçtiği ülkelerin ulusal sorunu gerçek ve kalıcı çözüme ulaştırmaları açısından da önem taşımaktadır. (Bu ikinci yanı ilerde daha ayrıntılı olarak ele alacağız.)

İşte küçük-burjuvazinin kabul edebileceği düzeye indirgenmiş coğrafi-bölgesel federasyon çözümü, Tito tarafından, küçük-burjuvazinin iktidarda bulunduğu ülkelere aktarılmıştır. Bu, tümüyle, "tüm-ulus" (pan-national) için devletler federasyonu düzeyine indirilerek, bölünmüş uluslar ve bu ulusların küçük-burjuva milliyetçileri için uygun bir araç sağlamıştır. Böylece bu şekilde, küçük-burjuvazinin ulusal sorunu çözüm yolu "demokratik" ve "sosyalist" bir içeriğe büründürülmüştür.

Tarihsel olarak Arap ülkelerinde ortaya çıkan küçük-burjuva iktidarları ve onların çözüm önerileri, 1958 sonrasında emperyalizmin dünya çapında yeni-sömürgecilik uygulamalarını genişletmesine paralel olarak, yeni bir anlayışın kitleler gözünde değer kazanmasına yol açmıştır. Bu deneyimle halk kitleleri, "büyük ulusal-devletler"in "gerçekleşemez" ve "işe yaramaz" olduğu şeklinde bir anlayışa kaymışlardır. Bu anlayış, kaçınılmaz olarak II. paylaşım savaşından sonra sömürgeciliğin tasfiyesiyle ortaya çıkan statünün (Birleşmiş Milletler güvencesinde) benimsenmesi sonucunu doğurmuştur. Artık her ulus için bir devlet değil, her devlet için bir ulus (yapay-bölünerek) gündemdedir. Bu durum, özde yeni-sömürgecilik koşullarında ulusun aşılmasıdır. Ama aynı zamanda yaygın bir biçimde bölgeciliğin ortaya çıkmasıdır da. Burjuvazinin yükseliş döneminde, onun feodalizme karşı mücadelesinde ortaya çıkan ulus, eski bölgecilik karşısında kazandığı zaferini, bu kez kendi elleriyle geri vermektedir. (Partikülarizm) Bu, son tahlilde, kapitalizmin siyasal olarak çözülmesi demektir, yani ulus temelinde oluşan bur-

juva siyasal birliği ve iktidarı artık çözülmektedir. Diyebiliriz ki, küçük-burjuva milliyetçiliği, ulus temelinde toplumların kuruluş ve gelişmesinin tamamlanmışlığının tanıtı olarak bu dönemde tarih sahnesinde yer almıştır. Ve artık dünya a-pında "ulus" ya da "milliyetçilik" görünümü al-tında tam bir bölgecilik egemen hale gelmiştir.

III. BUNALIM DÖNEMİNDE ULUSAL SORUNLARIN PROLETER DEVRİMCİ ÇÖZÜM YOLU YA DA PROLETARYANIN "OLUMLU EYLEMİ"

Proletarya ve partisi açısından ulusal sorunun, sürekli ve kalıcı çözümü esastır. Bu ise "ulusların aşılması", yani ulusal farkların ortadan kaldırılması nihai amacıdır. Bir başka deyişle, proletaryanın ulusal sorun karşısındaki nihai tutumu, toplumların ulusal esasa göre ayrılmalarının, ulusal esasa göre örgütlenmelerinin sona erdirilmesine yöneliktir.

"Siyasal iktidarı ele geçiren proletaryanın ulusal soruna ilişkin siyaseti ... burjuvaziyi devirmek için verdikleri devrimci savaşta, bütün ulusların işçileriyle köylülerinin birbirine kaynaşması ve gerçekten yaklaşmasını durup dinlenmeden sağlamaktır."¹³⁸ (abç)

Böylece "proletaryanın partisi olarak sosyal-demokrat parti, halkların ya da ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı yerine, her ulus içindeki proletaryanın kendi kaderinin tayin hakkına

¹³⁸ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 346.

geçerlik kazandırmayı kesin temelli görevi sayar."¹³⁹

Proletarya ve partisinin temel ve kalıcı görevi olarak belirginleşen ulusların ortadan kaldırılması görevi, birden ve tek girişimle gerçekleştirilebilir olmadığı için, kendi içinde değişik evreleri içermesi kaçınılmazdır. İşte temel ve genel amaç açısından, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ve emekçi halkın kendi kaderini tayin hakkı bu ara evreleri ifade etmektedir. Kapitalizmin eşitsiz gelişim yasası göstermiştir ki, proletarya devrimi zamandaş olmayacaktır. Proletarya devrimi önce bir ya da birkaç ülkede gerçekleşecektir. Diğer ülkeler bir süre kapitalizm ya da kapitalizm öncesi ilişkiler içinde kalacaklardır. Bu durum proletaryanın örgütlenmesini ve iktidar mücadelesinin "form"unu belirlemektedir.

Bu form, yani "ulusal" biçim, belli bir devleti ve devlet sınırlarının esas alınması olarak belirginleşir. Böylece proletaryanın, ya da daha genel bir ifade ile emekçi halkın kendi kaderlerini tayin hakkı ile ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, proletaryanın mücadelesinde belli bir yere sahip olmaktadır.

Bugün uluslaşma, ulusal haklara sahip olma şeklinde bir ulusal sorun emperyalist-kapitalist ülkeler için mevcut değildir. Bu ülkelerde proletaryanın kendi kaderini tayin hakkı gündemdedir. Bu, kesinkes ulusal bir soruna ilişkin değildir. Ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı gibi burjuva demokratik bir hak olarak ele alınamaz.

Yine sosyalist ülkeler açısından ise, ulusal so-

¹³⁸ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 12

run, ulusların kaynaştırılması temelinde genel bir sorun durumundadır ve burada emekçi halkın kendi kaderini tayin hakkının elde edildiği koşullarda çözüm gündemdedir.

Genel olarak ulusal sorun, sömürgeler sorunu haline dönüşmesiyle birlikte, emperyalist hegemonya altındaki tüm ülke ve uluslara ilişkin bir sorun olarak belirginleşmiştir. Stalin'in sözleriyle, "emperyalist sömürden kurtuluş genel sorunu" olarak tüm geri-bıraktırılmış ülkeler için ulusal sorun mevcuttur. Ama bu, III. bunalım döneminin ilişki ve çelişkilerine göre yeniden biçimlenmiştir.

Hemen hemen en çok ihmal edilen ya da "unutulan" bu belirleme, geri-bıraktırılmış ülkelerde, proletaryanın anti-emperyalist mücadelesi ile her türden milliyetçi hareketi birbirinden ayıran temel ölçütlerden birini oluşturmaktadır.

III. bunalım döneminde, eski-sömürgecilik sisteminin çöküşü ve sömürgelerin tasfiyesi, ilkin, emperyalist hegemonya altındaki ülkeler arasında eski tip farklılıkları ortadan kaldırmıştır. I. ve II. bunalım döneminde sömürge ve yarı-sömürge ayrımı, temel olarak, emperyalist sömürü altındaki ülkelerin, görünüşte de olsa bağımsız "devlet"e sahip olup olmamasına dayanıyordu. Bugün bu fark ortadan kalkmıştır. Birkaç istisna dışında eski sömürgeler, devlet olarak örgütlenmişlerdir. Yeni-sömürgecilik yöntemlerinin uygulanmasıyla emperyalist işgal gizlenmiştir. Böylece eskiden olduğu gibi sömürgelerin genel sorunu ile yarı-sömürgelerin sorunları arasındaki fark ortadan kalkmıştır.

İşte III. bunalım döneminde sömürge ve yarı-sömürge ülkeler açısından eski tip farkların

ortadan kalkması, emperyalist sömürü ve hegemonya altındaki tüm ülkelerin geri-bıraktırlmış ülkeler olarak tanımlanmasını gerekli kılmıştır.

Bugün geri-bıraktırlmış ülkeler için ulusal sorun emperyalizmin ekonomik, sosyal, politik, askeri ve kültürel hegemonyasının sona erdirilmesi olarak belirginleşmektedir. Bu boyutu ile, ulusal sorun ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının çerçevesi içinde çözümlenemez. Bir başka deyişle, geri-bıraktırlmış ülkeler için emperyalist hegemonyanın yeni biçiminden dolayı sadece siyasal kaderi tayin, yani emperyalist-kapitalist devletten bağımsız bir siyasal örgütlenmeye (devlete) sahip olma sorunu yoktur. Üstelik bu düzeyde bir sorun, ulus açısından sözkonusu da değildir. Görünüşte bağımsız devlete (siyasal örgütlenmeye) sahip olduğu için ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı eski anlamıyla ulus açısından elde edilmiştir ve üstelik kullanılmıştır da. Ama gerçekten bağımsız bir devlet sorunu, emperyalizmden bağımsız "tam bağımsız" bir devlete sahip olma sorunu, böyle bir devlete sahip olma hakkı sorunu vardır. Ve bu özsel olarak emekçi halk için büyük bir değere sahiptir. Yani emperyalizmden ekonomik, sosyal, siyasal, askeri ve kültürel bağımsızlık sorunu, emekçi halkın kendi kaderlerini tayin hakkıyla çakışmaktadır.

III. bunalım döneminde, ulusal demokratik devrimler (milli demokratik devrim) dönemi, artık sona ermiştir. Ulusal sorun, yani ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, şu ya da bu "ezen ulus" tan ayrılma, ayrı devlet kurma hakkı olarak değil, emperyalizmden ve emperyalist sömürden (eski ve yeni-sömürgecilikten) kurtulma

ve bu çerçevenin dışında devlet kurma hakkı sorunu haline gelmiştir. Bu hak aynı zamanda gerçekten bağımsız devletin yaşama hakkını da içerir. "Halk cumhuriyeti" olarak ortaya çıkan bu yeni devletlerin bileşimi de değişmiştir. II. bunalım döneminde "ulusal birleşik cephe" temelinde kurulan "halk cumhuriyetleri", III. bunalım döneminde "halk kurtuluş cephesi" temelinde kurulan "halk cumhuriyetleri"ne dönüşmüştür. Yani "halk" artık ulusal burjuvaziyi kapsamamaktadır. Bu, burjuva demokratik devrim kavramının kesin ve nihai olarak aşılmasıdır. Ve "ulusal-devlet" sorununun burjuva anlamını kaybetmesidir.

II. bunalım döneminde sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde burjuva demokratik devriminin anti-emperyalist ve anti-feodal nitelikte bir ulusal demokratik devrim biçimini aldığını daha önceki bölümlerde görmüştük. III. bunalım döneminde ise, yeni-sömürgecilik koşullarında demokratik devrim, sözcüğün tam anlamıyla demokratik halk devrimi halini almıştır. Demokratik halk devrimi, bu dönemde anti-emperyalist ve anti-oligarşik niteliktedir ve "ulusal-devlet" ancak böyle bir devrimin sonucunda kurulabilir. Ancak buradaki ulusallık burjuvazinin dışında, proletaryanın öncülüğünde gerçekleştirilen yeni tip ulusallıktır. Bu ise, geri-bıraktırılmış ülkelerde ulusal burjuvaziyle her türlü ittifakın ortadan kalkmışlığına denk düşer (burjuvazinin devrimci ve milli niteliğini yitirmesi esprisi).

Diyebiliriz ki, III. bunalım döneminde geri-bıraktırılmış ülkelerde bir hareketin ulusal ve demokratik niteliğinin eski burjuva anlamıyla ele alınması olanaksızdır. Artık hareketin "ilericiliği"

nin, "devrimciliği"nin ve "demokratikliği"nin ölçütü, onun soyut ulusal taleplerde bulunmasına ve bunlara yönelmesine bakılarak değerlendirilemez. Bir hareketin ilerici, ulusal, devrimci, demokrat olabilmesi için temel ölçüt, onun anti-emperyalist ve anti-oligarşik niteliğe sahip olup olmadığında aranmalıdır.

İşte III. bunalım döneminde geri-bıraktırılmış ülkelerde, halk kurtuluş savaşlarının ve demokratik (ulusal) devrimin yeni içeriği böyledir. Marksist-Leninistler bu içeriğe sahip her türlü hareketi desteklemek durumundadır. Burada proletaryanın ve partisinin öncülüğü temel ve somut ölçüt olarak ortaya çıkmaktadır. Daha tam deyişle, III. bunalım döneminde geri-bıraktırılmış ülkelerde proletarya ve partisinin görevi, köylülükle birlikte demokratik halk devrimini yapmaktır. Bu, demokratik halk iktidarlarının kurulması olarak ulusal sorunun yeni çözümüdür. Bu, emperyalist sömürünün dışına çıkarak, kapitalizmin çerçevesi dışında yeni bir bağımsızlık biçimidir. Eskiden kapitalizmin çerçevesi dışında tek çözümün proletarya diktatörlüğü ile mümkün olduğu düşünülürdü. Bugün, artık proletarya diktatörlüğü genel yolu üzerinde ve bu yol içinde yeni bir çözümün demokratik halk devrimiyle sağlanabileceği ortaya çıkmıştır. Bu, kapitalizmin iç dinamikle gelişmediği, emperyalist hegemonya altındaki ülkelerde proletarya diktatörlüğünün kurulmasının gerekli koşullarının kapitalizmin çerçevesi dışında gerçekleştirilmesidir.

Bu dönemde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, yani ayrılma ve ayrı devlet kurma hakkı, emperyalist sistemden ayrılma ve bu temelde

halk devletini kurma hakkı olarak belirginleşmektedir. Bu yeni devlet, işçilerin ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü olarak halk cumhuriyeti biçimindedir. Bu, sınıfsal yanın ulusal yana ağır basması demektir. Eski dönemde, "ulusal-devletler" in temeli olan ulusal birlik, bu yeni tip devlette, eski biçimi ve içeriğiyle mevcut değildir. Daha önce belirttiğimiz gibi, bu ulusal kurtuluş hareketlerinin yeni içeriğidir. Artık eski içeriği ile (milli burjuvazinin içinde yer aldığı) ulusal birleşik cephe temelinde yürütülen ulusal kurtuluş hareketleri ve ulusal demokratik devrimin (MDD) gerçekleştirilmesi, ulusal-devlet kurulması sürecinin muhtevası değişmiştir. Bu, eski MDD'nin dar muhtevasıyla anti-emperyalist ve anti-oligarşik devrimin geniş muhtevası arasındaki değişime denk düşer. Bu nedenle, bu değişimi tanımlamak açısından, halk kurtuluş mücadelesinin, halk kurtuluş cephesi temelinde yürütülerek, demokratik halk devriminin yapılması ve bu devrimle halk-devletinin (demokratik halk cumhuriyeti) kurulmasından söz etmek gereklidir. Bu, proletaryanın geri-bıraktırılmış ülkelerde uğruna mücadele edeceği içeriği belirlemektedir ve doğal olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı çerçevesi dışına taşmaktadır.

Bu durum, emekçi halkın kendi kaderlerini tayin hakkı sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu sorun, en açık biçimde emperyalist sistemin mevcut olduğu koşullarda böyle bir hakkın "elde edilebilirliği" sorusunun yanıtlanmasını gerektirmektedir. II. yeniden paylaşım savaşı sonrasında Doğu-Avrupa'da kurulan "halk cumhuriyetleri" bunun "gerçekleşebilir" olduğunu göster-

miştir. Yine Kore, Vietnam, Küba, Angola, Etiyopya, Laos, Kamboçya ve en son olarak da Nikaragua devrimlerinin gösterdiği gibi, sosyalist ülkelerin etkin müdahalesiyle birleşen halk savaşının zaferiyle bu hak elde edilebilmektedir.

Bugün özellikle Nikaragua ve Angola'da emekçi halkın kendi kaderlerini tayin hakkı sorunu en açık biçimde ortaya çıkmıştır.

Görüldüğü gibi, III. bunalım döneminde geri-bıraktırlmış ülkelerde "emperyalist sömürden kurtuluş genel sorunu" olarak ulusal sorun, emekçi halkın kendi kaderini tayin hakkı ile çözümlenmek durumundadır. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için, herşeyden önce, burjuva demokratik anlamda ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının elde edilmiş olması şarttır. Böylece geri-bıraktırlmış ülkelerde çokuluslu devletlerdeki ulusal sorunlar ve çözümü açığa çıkmaktadır.

Geri-bıraktırlmış ülkelerde, özellikle eski sömürgelerde uluslaşma süreci kendi tarihsel evrimini izleyememiştir. Bu nedenle, Marksist-Leninist literatürde Stalin tarafından tanımlandığı biçimiyle "modern ulus" bu ülke toplulukları için geçerli değildir. Geri-bıraktırlmış ülkelerde kapitalizm devrimci tarzda gelişmediği için, gerçek bir ulusal pazar ortaya çıkmamıştır. Varolan iç pazar, yukarıdan aşağıya, emperyalizmin istemlerine uygun olarak geliştirilmiştir. Dolayısıyla ulusal nitelikte değildir. İç pazarın tüm ilişkileri ve dengeleri, uluslararası düzeyde ortaya çıkmaktadır ve kendi iç dengesi mevcut değildir. Doğal olarak mevcut tüm dengeler dışsaldır. Ülke açısından yapay dengelerdir. Bu suni dengenin en önemli aracı da emperyalist ülkelerden

sağlanan dış borçlardır (krediler vb.). Bu nedenle, geri-bıraktırlmış ülkelerde gerçek anlamda bir kapitalist iktisadi yaşam birliği yoktur. Bunun sonucu olarak devlet sınırları içindeki eşitsiz gelişim kapitalist nitelikte değildir. Bazı bölgeler çarpık kapitalizmin yarattığı ekonomik ilişkiler (iktisadi yaşam) içindeyken, bazı bölgeler feodal ya da yarı-feodal ilişkiler içinde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu geri bölgelerde feodal ilişkiler temelinde bir iktisadi yaşam ortaya çıkmaktadır. Bu bölgelerin diğer bölgelerle entegrasyonu, daha tam deyişle, bu bölgelerin emperyalist üretim ilişkileri temelinde iktisadi yaşam birliğine katılmaları, temel olarak devlet gücüyle, yani siyasal zorla sağlanmaktadır.

İşte bu devlet gücü (oligarşik dikta), yani siyasal zor, din ya da dil-kültür farklılıklarına sahip toplulukların bulunduğu bazı geri-bıraktırlmış ülkelerde, bu toplulukların üzerinde kullanılmasıyla ulusal baskı biçimini almaktadır. Bu feodal ya da yarı-feodal iktisadi yaşam içindeki bölge toplulukları üzerindeki devlet zoru, onların birleşmelerini sağlamaktadır. Ama iktisadi yaşam birliğine dayalı bir uluslaşma ve ulusal bilinç oluşumu sözkonusu değildir. İşte bu iktisadi temeldeki eksiklik, oligarşik zorun uygulanmasıyla, bölge-topluluklarının ulusal bilince ulaşmalarını sağlamaktadır. Böylece sözcüğün geniş anlamında bir ulusal hareket ortaya çıkmaktadır. Feodal temelde bir iktisadi yaşam üzerinde yükselen bu ulusal hareket, 19. yüzyılın burjuva ulusal hareketlerinden olduğu kadar, ulusal-devrimci hareketlerden de farklıdır. Deyim yerindeyse, bu durum "burjuvazisiz" bir uluslaşmayı gündeme getirmektedir. Bu nedenle Komintern'in

1920'de ortaya koyduğu gibi, gerçek ulusal birliğin proletarya tarafından devrimci bir mücadele yoluyla sağlanmasından başka bir yol kalmamaktadır.

Çokuluslu geri-bıraktırılmış ülkelerde feodal ve yarı-feodal iktisadi ilişkiler içinde bulunan toplulukların uluslaşması ve ulusal birliğinin kurulmasında proletaryanın tarihsel rolü bu şekilde açığa çıkmaktadır. Ancak bu ülkelerde, "ulusal" proletarya nicelik olarak az ve büyük oranda yukarıdan aşağıya kapitalizmin geliştiği bölgelerde bulunmaktadır. "Ulusal-topluluk" topraklarında meydana gelen yoksullaşma, mülksüzleştirme ve proleterleşme süreci, "ulus" köylülüğünün çözülmesi ve kapitalist merkezlerde toplanmasını getirmektedir. Ve bu merkezler ulusal-topluluğun topraklarının dışında bulunmaktadır. (Örneğin, Türkiye'de Kuzey Kürdistan bölgesindeki köylülüğün yoksullaşması ve proleterleşmesi, metropollere yönelik bir göç yaratmaktadır. Ve Kürt köylüleri buralarda proleterleşmektedir.)

Genel olarak kapitalizmin gelişmesi, eski dönemlerde de çok-uluslu feodal devletlerde aynı biçimde sonuçlar doğurmuştur. Örneğin Çarlık Rusya'sında kapitalizmin gelişmesi, Petersburg gibi sanayi merkezlerinde çeşitli ulustan köylülerin toplanmasına ve proleterleşmesine yol açmıştır. Lenin, "Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi"nde, Doğu-Avrupa'daki boş toprakları doğu ve güney Rusya'dan göçleri tahlil ederken, bu durumu ortaya koyuyor. Ancak Çarlık Rusya'sında her ulusal-topluluk içinde de, zayıf da olsa iç dinamikle gelişen bir kapitalizm ve bunun sonucu olarak ulusal-burjuva sınıfı bulunmaktadır. Bu özellik de, her ulusal-toplulukta kapita-

list bir iktisadi yaşam birliğinin sağlanmasına olanak tanımaktadır.

Çarlık Rusyası'nda devlet gücü, Rus burjuvazisinin diğer ulus burjuvazisi üzerinde bir zor aracı işlevi de görmesi, III. bunalım döneminin geri-bıraktırılmış ülkelerinde oligarşinin ulusal-topluluğun feodal kesimler üzerinde bir ulusal-baskı aracı olmasıyla karıştırılmamalıdır. Çokuluslu geri-bıraktırılmış ülkelerde, "ezilen ulus" kendi kapitalist iç pazarına sahip değildir. Ve dolayısıyla burjuva ulusal hareketi sözkonusu olmamaktadır. Bu ise, Çarlık Rusyası uluslarından ve ulusal hareketlerinden temel farklılığıdır.

İşte I. bunalım dönemindeki Çarlık Rusyası gibi çok-uluslu bir kapitalist ülke ile III. bunalım döneminin çok-uluslu geri-bıraktırılmış ülkeleri arasındaki bu temel farklılıklar ve benzerlikler, proletaryanın ulusal sorun karşısındaki tutumunu belirlemektedir.

Çarpık da olsa kapitalizmin gelişmesi sonucunda, ulusal ya da dinsel kökenleri farklı köylülerin, belli sanayi merkezlerine göçü ve buralarda proleterleşmeleri tarihsel olarak proletaryanın "ulusal" farklılıkları kendi sınıfsal özellikleriyle aşmasına olanak tanır. Böylece geri-bıraktırılmış ülkelerde, proletaryanın tek ve merkezi bir örgütlenmeye sahip olmasının maddi koşulları ortaya çıkmaktadır. Üstelik ayrı ayrı "ulusal iç pazarlar" bulunmadığı için, bu, geçmiş dönemlerden çok daha olgun durumdadır.

İster tek dil ve kültür birliğine sahip homojen devlet olsun, ister "çok-uluslu" devlet olsun, tüm geri-bıraktırılmış ülkelerde gerçek ve "modern" uluslar mevcut değildir. Bu toplumlar için uluslaşma süreci tamamlanmamıştır. Devlet olarak

siyasal örgütlenmeye sahip olmayan topluluklar için, bu sürecin tamamlanması, bağımsız devlet kurma hakkı ile bütünleşmektedir. Bu topluluklar için "devlet"e sahip olma ile uluslaşma sürecinin tamamlanması çakışmaktadır. Bir başka deyişle, uluslaşma sürecinin tamamlanabilmesi için devlet örgütlenmesi sorunu çözümlenmek zorundadır. Bu uluslaşma süreci, kaçınılmaz olarak, anti-feodal niteliktedir ve demokratik devrimi zorunlu kılmaktadır.

Kapitalizmin çerçevesi dışında ve emperyalist sistemden ayrı olarak uluslaşma sürecinin tamamlanması, doğrudan bu ulusal topluluklardaki proletaryanın ve partisinin mücadelesini gerektirmektedir. Bu mücadelede proletaryanın öncülüğü esastır. Bir başka deyişle, bu ülkelerde proletarya tek bir süreçte ikili görevle karşı karşıyadır (kesintisiz devrim esprisi). Bu durumda ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının elde edilmesi, proletaryanın öncülüğünde anti-emperyalist bir kurtuluş savaşıyla mümkündür (halk kurtuluş savaşı). Burada ulus ile halk bir ve aynı olmaktadır. Böylece ulusal-topluluk için uluslaşma ve ulusun kendi kaderini tayin hakkı, demokratik halk devrimi sorununun bir parçasıdır.

III. bunalım döneminde geri-bıraktırılmış ülkelerdeki ulusal sorunların çözümünde proletaryanın "olumlu eylemi" doğrudan sorunun genel ve somut durumuna bağlıdır. Görünüşte bağımsız devlet örgütlenmesine sahip ulusal-topluluklar açısından ulusal sorun, emperyalist sömürüden kurtulma sorunu olarak belirginleşmektedir. Ülkedeki egemen sınıf ya da sınıflar ittifakı demokratik devrimin önündeki diğer (iç-

sel) engel durumundadır. Ancak demokratik devrim, anti-emperyalist yanın yanında yalın bir anti-feodal yan olarak sınırlandırılmaz. Ülkede kapitalizm yukarıdan aşağı geliştirildiğinden ve tekelci burjuvazi baştan emperyalizmle bütünleşerek geliştiğinden, demokratik devrim, eski burjuva muhtevasından uzaklaşmıştır. Geri-bıraktırlmış ülkelerde demokratik devrim, artık bir halk devrimi niteliğini almıştır ve dolayısıyla feodal kalıntılar başta olmak üzere demokratik devrimin önündeki tüm engellerin kaldırılmasına yöneliktir. Bu boyutu ile anti-oligarşik devrim gündemdedir. Böylece anti-emperyalist ve anti-oligarşik stratejik hedeflere yönelik demokratik halk devrimi ile ülkenin bağımsızlığını elde etmesi ve demokratik devrimini tamamlaması mümkündür.

"Çokuluslu" geri-bıraktırlmış ülkelerde ise, genel toplumsal sorun, tüm diğer geri-bıraktırlmış ülkelerde aynıdır. Farklı olan noktası, bu ülkelerin homojen bir ulusal-topluluğa sahip olmamasıdır. Ancak bu ülkelerde her ulusal-topluluk açısından iç dinamikle gelişen bir kapitalizm bulunmadığından, ayrı ulusal (iç) pazarlar mevcut değildir. Devlet sınırları içinde ortaya çıkan tek "ulusal" pazar mevcuttur. Ama bu pazar dış dinamikle geliştirilmiş bir kapitalizmin pazarı olduğu için, sözcüğün tam anlamıyla ulusal nitelikte değildir. "İç pazar" diyebileceğimiz bu pazarın, tüm dengeleri içsel değil, dışsaldır ve emperyalist metropollerdeki dengelere bağlıdır. Kapitalizm devrimci bir tarzda gelişmediğinden, yani emperyalizm tarafından yeni-sömürgecilik yöntemleriyle geliştirildiğinden, kapitalistler, feodaller ve iç ticaret burjuvazisinin dışsal etmenlerle

ittifakı gündemdedir. İşte oligarşi kavramının içeriği budur.

Birden çok ulusal-topluluğa sahip geri-bıraktırılmış ülkelerde oligarşi tek bir ulusal-topluluğun üyelerinden oluşmamaktadır. Oligarşide egemen olan yan sınıfsallıktır ve bu ülkelerde tek bir sınıfın damgasını taşımaz. Farklı ulusal-topluluk üyelerinin oligarşi içinde yer alışları, doğrudan ülkedeki kapitalizmin (çarpık) gelişme ritmine ve gelişme düzeyine bağlıdır. Emperyalizmin bu ülkelerdeki varlığı (yeni-sömürgecilik yöntemleriyle), bir yandan kendisiyle baştan bütünleşmiş işbirlikçi ve tekelci burjuvazinin yaratılmasını ve geliştirilmesini içerirken, diğer yandan feodal egemen sınıflar ile iç ticaret burjuvazisinin tedrici tasfiyesini içermektedir. Bu tasfiye iki yönlüdür: Bir yandan gelişen meta ekonomisine bağlı olarak feodal sınıfların ve ticaret burjuvazisinin belli unsurları mülksüzleştirilirken; diğer yandan bunlar içinden en irileri (büyük toprak sahipleri, büyük sürü sahipleri, büyük tefeciler, büyük tüccarlar) emperyalist üretim ilişkilerinin içine entegre edilmektedir. Bu entegrasyon kaçınılmaz olarak oligarşi içindeki ulusal farklılıkların ikincil plana geçmesine yol açmaktadır.

Eski ulusal toplulukların ticaret burjuvazisi, feodal üretim ilişkilerinin çerçevesi dışına çıkarak yukarıdan aşağı gelişen kapitalizmin çerçevesi içinde yer almaya yöneltilmektedir. Belli bir süre eski bağımsız (görece özerk) konumunu sürdüren ticaret burjuvazisi, bu dönem boyunca eski ilişkileri içinde gelişen kapitalist üretimin ürünlerinin dağıtımını sağlamaktaydı. Zaman içinde tekelci burjuvazinin gücünün artmasına

paralel olarak, bir yandan tekelci burjuvazinin doğrudan uzantısı durumuna gelen bazı ticaret burjuvaları tekelleşerek oligarşi içinde kalırken, bazıları hızla tasfiye ediliyorlardı. Şüphesiz bu süreç, her zaman düz bir hat izlememektedir. Zaman zaman geri dönüşler olabilmektedir, ama yine de süreç belirttiğimiz yönde ilerlemek durumundadır.

Aynı durum çeşitli ulusal topluluklara mensup feodal egemen sınıflar için de geçerlidir.

Diyebiliriz ki, çokuluslu geri-bıraktırlmış ülkelerde egemen sınıflar, kendi içinde zümreleşmiş, asalaklaşmış belirli bir azınlığın oluşturduğu oligarşi haline gelmiştir. Ve bu oligarşi içinde ulusal ayırım ikincildir. Diğer sömürücü sınıflar ise, oligarşi dışında bırakılmış ve oligarşi ile sürekli bir çatışma içindedirler. Bu çatışmanın içeriği, bu sınıf üyelerinin oligarşi içinde yer alma istemleriyle belirlenmektedir. Bu açıdan bu çatışma ulusal nitelikte değildir ve ulusal baskı ile belirlenmemiştir.

Bu tür geri-bıraktırlmış ülkelerde egemen ve sömürücü sınıflar arasındaki bu ilişki karşısında her ulusal-topluluk üyesi ezilen sınıfların durumu benzerlikler göstermektedir. Genel olarak aynı sınıfsal sömürü ile yüz yüze olan bu topluluk üyeleri, bir bütün olarak oligarşi karşısında halkı oluşturmaktadır. Tek tek her ulusal-topluluğun genel çıkarı ile bir bütün olarak devlet sınırları içinde halkın genel çıkarı bir ve aynıdır. Bu boyutu ile halkın birliğinin sağlanması halkın kuruluşu genel sorununu oluşturmaktadır. İşte bu ülkelerde proletarya ve partisinin "olumlu eylemi" bu noktada, yani halkın birliğinin sağlanması noktasında ortaya çıkar. Ve bu birliğin te-

mellerini ifade eder. (Demokratik devrimde proletaryanın hegemonyası sorunu).

Proletarya tarafından gerçekleştirilebilecek böyle bir birlik, (proletarya ile birlikte) köylülük ve şehir küçük-burjuvazisinin sınıfsal olarak örgütlenmesine dayanmak durumundadır. Böylece "uluslar arasındaki dikilmiş olan ulusal engeller nasıl yıkılabilir, bu emekçileri olabildiğince birbirine yakınlaştırmak ve onları daha sağlam bir biçimde birleştirebilmek için ulusal kapalılık nasıl ortadan kaldırılabilir?" soruları somut olarak yanıtlanabilecektir.

Proletarya açısından, uluslar arasındaki engelleri belli bir devlet sınırları içinde aşma sorunu, herşeyden önce uluslar arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılmasıyla olanaklıdır. Bu eşitsizlik sadece siyasal eşitsizlik olarak değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıklara dayanan bir eşitsizliği de içerir. Bu durumda proletarya, tüm ulusal-topluluklar karşısında aynı konumda bulunmak durumundadır. Siyasal olarak eşit olmayan ulusların ya da ulusal toplulukların kaynaştırılması olanaksızdır. Demokratik halk devrimi diğer temel demokratik hak ve özgürlüklerin yanında, bu eşitsizliği de çözmek durumundadır. Bunun çözümü ise, ulusların siyasal olarak eşit haklara sahip olmalarıdır ve belli bir devlet sınırları içinde bulunan ulusların siyasal hak eşitliği sağlanması zorunludur. Bunun anlamı, ulusların kendi kaderini tayin hakkının gündeme girmesidir. Bu hakka, yani siyasal kaderini belirleme hakkına sahip olmayan, siyasal bir örgütlenmeye, yani devlet örgütlenmesine sahip olmayan ulusal-topluluklar açısından böyle bir örgütlenme hakkının tanınması, prole-

taryanın öncülüğündeki demokratik halk devriminin hedefleri içerisinde. Ancak proletarya eski dönemlerde olduğu gibi, demokratik devrimde sadece olumsuz eylemle yetinemez. Çünkü devrim ancak onun önderliği altında yürütülecek olursa kalıcı sonuçlar verebilir. Bu ise, öncünün kendi "olumlu eylemi"ni ortaya koyması demektir. Proletaryanın olumlu eylemi, daha mücadelenin başlangıcında ortaya konacaktır ve bu onun demokratik devrim programı olarak (asgari program) somutlaşır.

Çok-uluslu bir ülkede proletaryanın demokratik devrim programı, doğrudan doğruya ulusal esas gözetmeksizin, sınıfsal düzeyde proletaryanın öncülüğünde bir halk iktidarının kurulmasını kapsamak durumundadır. Bu program, her düzeydeki demokratik hak ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesine ilişkindir ve bunların özgürce kullanımı için gerekli önlemlerin alınmasını içerir. Ancak bu program, eski burjuva demokratik ya da ulusal-demokratik devrim programlarından farklı olarak, emekçi halkın kendi kaderini tayin hakkını kapsar ve bu hakkın emekçiler tarafından istenildiği gibi kullanılmasının güvenceye alınmasını gözetir.

Burada kavranılması gereken temel halka, halkın birliği temelinde gerçekleştirilen demokratik halk devriminin "ortak düşmana karşı ortak mücadele" şeklinde bir tez temelinde ortaya çıkmamasıdır. Siyasal ittifaklar açısından ortaya çıkan ve son tahlilde farklı sınıfların ayrı örgütlenmelerinin birleşik hareketini esas alan "ortak düşmana karşı ortak mücadele" tezi, burada proletaryanın öncülüğünde, yani hiçbir ulusal köken ve sınır tanımayan bir sınıfın öncülüğünde,

halkın birleşik hareketinin yaratılması ile yer değiştirir. "Yukardan birleşik cephe" olarak da tanımlayabileceğimiz, değişik sınıfların siyasal örgütlerinin birleşik halk cephesi yerine, doğrudan proletarya partisinin öncülüğünde halkın doğrudan siyasal örgütlenmesi olarak halk kurtuluş cephesi gündemdedir. İşte proletaryanın ulusal sorun karşısındaki ilk "olumlu eylemi", bu kurtuluş cephesinin kurulmasıyla ve bu cephe içinde ortaya çıkacaktır. Bu boyutuyla halk kurtuluş cephesi, eski dönemlerin ulusal kurtuluş cephelerinden farklıdır.

Proletaryanın ulusal sorun karşısındaki diğer olumlu eylemi ise, sosyalist ve halk devrimlerinin tek ülke sınırlarını aştığı bir dönemde, ama emperyalizmin ve kapitalizmin dünya çapında varlığını sürdürdüğü koşullarda emekçi halkın kendi kaderini tayin hakkı temelinde ulusların devlet sınırlarının ötesinde birleştirilmeleri ve ulusal engellerin aşılmasına ilişkindir. Bu aynı zamanda parçalanmış ulusların sorununun da olumlu çözümünü içerir.

Ulusların birleştirilmesi ve kaynaştırılmasında 1917 yılından bu yana Sovyetler Birliği'nde uygulanan sosyalist sovyetik federasyon biçimini daha önce görmüştük. Şimdi ise, sosyalist devrim sürecinde olmakla birlikte, sözcüğün gerçek anlamında sosyalist ekonominin inşasında gelişmeler olmamış ya da çok az olmuş halk cumhuriyetlerinin birleştirilmesi sorununu ele alacağız. Ancak bu ele alışımız, verili halk cumhuriyetlerini değil, daha henüz demokratik devrimini tamamlamamış, geri-bıraktırılmış ülkeler açısından, proletaryanın bugünden yarına ulusal sorunların çözümüne ilişkin olumlu eylemini içer-

mektedir.

Yukarıda gördüğümüz gibi, çokuluslu geri-bıraktırılmış ülkeler açısından da, birden çok yaya devlete bölünmüş ya da parçalanmış ulusal toplulukların bulunduğu geri-bıraktırılmış ülkeler açısından da ortaya koyabileceğimiz yeni ve devrimci çözüm, halk cumhuriyeti ve halk cumhuriyetleri federasyonudur. Bu çözüm yolunun asıl içeriği, ulusal temelin aşılması ve proletaryanın kesintisiz devrim perspektifine uygun olarak belirlenmesidir. Teorik ve pratik olarak geliştirilmiş olan bu yeni çözüm, Latin-Amerika'da Küba Devrimi'yle ve Asya'da Vietnam Devrimi'yle ortaya çıkmıştır.

Bu çözümün buralarda ortaya çıkması tarihsel bir temele sahiptir. Latin-Amerika'da yabancı işgallere karşı Latin-Amerika çapında ortak mücadeleler, aynı şekilde Çin-Hindi'ndeki ortak mücadeleler bu tarihsel temeli oluşturmaktadır. (Latin-Amerika'da Bolivar, Jose Marti, Tupac-Amaru hareketleri; Vietnam, Laos, Kamboçya'daki Çin hanedanlarına ve Fransız sömürgecilerine, Japon militaristlerine karşı yürütülen ortak mücadeleler.)

Somutta Che ve Ho Chi Minh tarafından ortaya atılmış yeni çözümün temel ilkeleri şunlardır:

a) Yeni içeriği ile her ulusun kendi kaderlerini tayin hakkının tanınması, yani ayrı ve bağımsız devlet kurma hakkının tanınması. Bu, yukarıda belirttiğimiz biçimde, yani demokratik halk devrimi ile elde edilen bağımsız devlet (halk cumhuriyeti biçiminde) kurma hakkı olarak belirlenmektedir. Proletaryanın ve partisinin önderliğinde gerçekleştirilen birleşik işçi-köylü

(halk) cephelerinin iktidarı esastır.

b) Bu hakkını ayrı devlet kurma olarak kullanmayan halk cumhuriyetlerinin bölgesel federasyonu. Bu federasyonda ulusal eşitlik değil, eski "devlet" sınırları içindeki işçilerin ve köylülerin eşitliği esas alınmaktadır.

c) Bu federasyon yoluyla bölgede sosyalizme geçiş için birleşik bir ekonominin (demokratik halk ekonomisi olarak) yaratılması.

d) Sosyalizme geçiş koşullarının oluşmasına paralel olarak tek bir merkezi proletarya (sosyalist) cumhuriyetinin kurulması.

Görüldüğü gibi, bu çözüm, proletaryanın kesintisiz devrim esprisi içinde ikili tarihsel görüne denk düşen bir ulusal çözüm yolu olarak da düşünülmüştür. Ve "sosyalist (sovyet) federasyonu" bu çözümde bir "geçiş" biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Daha önceki evrede (demokratik halk iktidarında) bunu gerektiren koşullar ortadan kaldırıldığından, böylesine bir geçiş gereksiz olmaktadır.

Ho Chi Minh ve Che tarafından ortaya atılan ve savunulan bu çözüm, herşeyden önce geliştirilmemiş ve terkedilmiş olarak kalmıştır. Bunda pek çok etken rol oynamışsa da, teorik planda en önemli sorun devrimin eşitsiz gelişimine ilişkin olanıdır, yani devrimlerin zamandaş olamayacağı tezi, burada nitelik belirleyici durumdadır. Bu teorik sorunun, komünist hareketin merkezi işleyişinin olmadığı ve üstelik önemli ayrılıkların bulunduğu bir dönemde çözümlenmesi olanaksızdır. Çünkü böyle bir çözümleme, son tahlilde, proletaryanın birleşik hareketini (ulus çerçevesini aşarak) gerektirmektedir. Bu nitelikteki bir çözümün, proletaryanın komünist ha-

reketinin bölündüğü bir dönemde, teorik olarak belli bir ülkede çözümlenmiş olsa da, pratik olarak gerçekleştirilemeyeceği açıktır. (Nitekim Hindi-Çin'inde Vietnam ile Kamboçya arasındaki birleşik hareketin en önemli engeli SBKP ile ÇKP arasındaki ayrılık olmuştur.)

Bu yeni çözüm yoluna ilişkin olarak ilk adım, Ho Chi Minh önderliğinde kurulan "Hindi-Çin Komünist Partisi" örgütlenmesiyle atılmıştır. Bu örgütlenme, bir bütün olarak Hindi-Çin'in Fransız emperyalizminin sömürgesi durumunda bulunmasıyla ilintiliydi. Ancak II. yeniden paylaşım savaşında Hindi-Çin'in Japonlar tarafından işgali koşullarında önemli bir engelle karşılaşmaksızın varlığını sürdürebilen bu parti, savaş sonunda Japonya'nın yenilgisiyle birlikte devlet iktidarının somut olarak kurulması sorunu ortaya çıktığında, devlet sınırları açısından aşılmaz bir engel yaratmıştır. SSCB' nin bu dönemdeki politikası ile çeliştiği için de uygulama şansı kalmamıştır. 1965'den sonra ABD'nin Vietnam savaşını "domino teorisi"ne uygun olarak Laos ve Kamboçya'ya yayması, yeniden bu konunun canlanmasına olanak sağlamıştır. Özellikle Kuzey Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti'nin varlığı ve Güney Vietnam'da kurulan "Ho Chi Minh Yolu"nun üç ülkeyi kapsaması, gelecek için olumlu bir gelişme sağlayacak nitelik taşıyordu. 1975 sonrasında ise, Kamboçya'da Kızıl Kmer yönetiminin devrim anlayışı (program olarak) ile Vietnam İşçi Partisi'nin devrim anlayışı arasındaki farklılık, günümüze kadar Ho Chi Minh'in 1930'larda attığı ilk adımın gelişmesine olanak tanımamıştır. 1980 sonrasında ise, bu kez de sosyalist ülkelerin karşılıklı ilişkileri ve birleşik bir sosyalist ekonomi

yaratılması konusundaki tutarsızlıkları ve farklılıkları daha sonraki olumsuzluğun ana noktasını oluşturmaktadır.

Bu yeni ulusal sorunun, yani "parçalanmış uluslar" sorununun çözümünü içeren yolun diğer girişimi Latin-Amerika'da Küba Devrimi'yle ortaya çıkmıştır. Che'de simgeleşen bu girişim, Latin-Amerika çapında bir birleşik devlet kurmayı amaçlamaktadır. Burada herhangi bir ulus ya da uluslar değil, doğrudan "Latin- Amerikalılık" esas alınmaktadır. OLAS bildirisinde ifade edildiği gibi, bu Amerika, Rio Bravo'nun güneyinden Malvinas adalarına kadar uzanan tüm kıtayı kapsamaktadır. Bu konuda en önemli adım, Küba'nın OLAS Kongresi'ni toplamasıyla atılmıştır. Latin-Amerika Birleşik Devleti, bir devrim sorunu olarak ele alınmakta ve bir bütün olarak Latin-Amerika devriminin yapılmasını öngörmektedir. Bunun ilk örgütlenmesi olarak OLAS (Latin-Amerika Dayanışma Örgütü) kıta çapında tüm Marksist-Leninistler ile devrimci-milliyetçileri (ve örgütlerini) tek bir devrim stratejisi ve devrim programı temelinde birleştirmeyi hedef almaktaydı. Bunun örgütü ELN (Ulusal Kurtuluş Örgütü) olacaktı. Che'nin ünlü "kıtasal devrim" adını verdiği bu mücadele her türlü ulusal-devlet sınırlarının mücadelenin başlangıcından itibaren yadsınmasına dayanmaktaydı. Ve bu mücadelede ulusal burjuvazi tümüyle mücadelenin dışında bırakılıyordu (işbirlikçi burjuvazi espri). Böylece devrimin stratejik hedefi, anti-emperyalist ve anti-oligarşik olmaktaydı. Böylece gerçekleşecek bir devrimin sonucunda Latin-Amerika bütününde merkezi bir halk cumhuriyeti kurulacaktı. Bu devrimin birinci aşamasıdır.

Bu andan itibaren devrim sürekli kılınarak Latin-Amerika çapında sosyalist devrim gerekleştirmecek ve Latin-Amerika Sosyalist Cumhuriyeti kurulacaktı.

Gerçek anlamda Küba Devrimiyle canlanan enternasyonalizm bu çözümün temelini oluşturmaktadır. Bu çözüme başta Latin-Amerika'nın resmi revizyonist Komünist (!) Partileri şiddetle karşı çıkmışlardır. Bu durum OLAS Kongresi'nde Bolivya KP'si dışındaki onlarda gözlemci olarak hiçbir KP'nin katılmamasıyla açığa çıkmaktadır. (şüphesiz bu aynı zamanda SBKP'nin bu konudaki tutumunu da ifade etmektedir.) Teorik düzeyde resmi- revizyonist KP'ler "ulusal burjuvazi" ve ulusal-devlet sınırları açısından eleştiriler yapmaktaydılar. Bunlara göre, ulusal burjuvazi geribıraktırılmış ülkelerde henüz devrimci niteliğini yitirmemişti ve anti-emperyalist bir ulusal hareket içinde yer alabilirdi. Bu nedenle temel devrimci görev, ulusal demokratik cepheyi oluşturmaktı. Öte yandan, emperyalizm tarafından belirlenmiş ve yaratılmış da olsa, aradan geçen 70 yıl, Latin-Amerika'daki devletler içinde, belli bir "ulus" bilinci yaratmış ve Latin-Amerika kitlelerini birbirinden uzaklaştırmıştı. Bu son noktada KP'lerin eleştirisi oldukça üstü kapalı, deyim yerindeyse bilinçsizce ileri sürülen bir sav durumundaydı. Sonuç olarak, resmi-revizyonist KP'ler, Latin-Amerika'daki her devleti, homojen bir ulusal-devlet olarak ele alıp, devrimci mücadelelerin buralarla sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorlardı. Bunu aşan her düşünce ve eylem, onlara göre, "maceracılık"tı!

Latin-Amerika KP'lerinin karşı çıkış noktalarından bir diğeri de, demokratik devrimi, prole-

taryanın öncülüğünde gerçekleştirilecek bir devrim olarak değil, tüm ulusun gerçekleştireceği bir devrim olarak ele almalıydı. Bu açıdan anti-emperyalist mücadele ile anti-kapitalist mücadele arasında kesin sınırlar çekilmeye çalışılıyordu. Daha önce gördüğümüz gibi, bunlar anti-kapitalist mücadele ile anti-oligarşik mücadele arasındaki ilişkiyi doğru biçimde kavramadıkları gibi, anti-emperyalist mücadelenin anti-kapitalist mücadele tarafından içerildiği savıyla anti-emperyalist mücadeleyi tümüyle devrimci-milliyetçilere, yani küçük-burjuvaziye bırakmaktaydılar. Diğer taraftan da, devrimin yolu konusunda silahlı mücadelenin ve kırsal alanların temel alınması, bu revizyonist örgütlere göre, tümüyle "maceracılık"tı.

Bu ve benzeri engellere rağmen OLAS kongresi gerçekleştirilmiş ve pratik örgütlenme için ileri adımlar atılmıştır. Bunda Küba Devrimi'nin kıta çapında kazandığı olağanüstü prestiji etkin olmuştur. Ancak atılan adımlar bununla sınırlı bırakılmamış, "bloksuzlar" hareketi ile bağlantı kurularak bunun karşısında alternatif bir örgütlenme oluşturulmaya çalışılmış ve Tricontinental Konferansı düzenlenerek bu konuda somut adımlar atılmıştır. Tüm bu girişimlerin yanında eylemli girişimlerde gerçekleştirilmiştir. 1964 yılında Kongo savaşında Che'nin yönetimindeki Küba'lıların Afrika'ya gitmeleri ve savaşta yer almaları bu konudaki ilk büyük adım olmuştur. Ancak burada da (tıpkı teorik düzeyde olduğu gibi) SSCB'nin olaya müdahalesi gündeme gelmiş ve sonuçta Che ve gerillaları Kongo'dan ayrılmışlardır. İkinci eylemli girişim de Bolivya'da gerçekleştirilmiştir. "İki, Üç Daha Fazla Vietnam" slo-

ganı ile başlayan Bolivya hareketi, Che'nin öldürülmesiyle kesilmiş ve zaman içinde yavaş yavaş dumura uğramıştır. Daha ileriki yıllarda Küba dışında bazı girişimler olduysa da, bunlar herhangi bir devletin desteğine sahip olmadıkları için kalıcı olamamışlardır (MLN, FMLN, MİR, ECR ve ELN'nin Birleşik Koordinasyon Komitesi kurması).

Ulusal sorunun demokratik halk devrimiyle çözümlenmesi yolunda Çin Devrimi'nin zaferi sonrasında (1949) ortaya çıkan gelişmeler genel olarak böyledir. Ancak bunlar dünya proleter hareketinin, dolayısıyla proletaryanın birleşik ve merkezi bir örgütlenmesinin bulunmadığı bir dönemde geliştirilemediği gibi, yeni çözümler de tartışılamamıştır.

1957-58 dünya kapitalist ekonomik buhranıyla birlikte, emperyalizmin işleyişindeki değişmelerin her yönden belirginleşmiş olması, ulusal sorunların, anti-emperyalist bir kurtuluş savaşıyla (Halk Savaşıyla) zafere ulaşacak demokratik halk devrimleriyle çözümlenmesi sorunu haline gelmesiyle yeni çözüm formüle edilebilir olmuştur. Bu çözüm, Halk Savaşını, zayıf bir halkın, maddi ve teknik olarak güçlü bir düşmana karşı (emperyalizm ve işbirlikçileri), siyasal üstünlük temelinde verilmesi ile ilintilidir. Bu konuda somut tarihsel koşulları sergileyen en önemli olgu Vietnam Savaşı'dır.

1960 sonrasında ABD emperyalizminin fiilen savaşa girmesi Vietnam Savaşının, 15 yıl süreyle uluslararası sorunların başında yer almasını getirmiştir. Gerçek boyutlarıyla emperyalizm koşullarında bir ülkenin bağımsızlığının ve bu bağımsızlığı elde etmesinin ne anlama geldiği

görülmüştür. Bir başka deyişle, bir ulusun, kendi kaderini tayin hakkını elde etmesinin, bir bütün olarak emperyalist sistemle savaşımasına yol açması olgusu, bu hakkın proleter demokratik anlamda tanımlanmasına olanak sağlamıştır. Vietnam halk savaşının tanıtladığı gibi, artık burjuvaziye ilgilendiren ulusal-devlet ya da bağımsızlık değildir. Dolayısıyla, tam anlamıyla kapitalizmin çerçevesi dışında ve proletaryanın hegemonyası altında kendi kaderini tayin hakkı gündemdedir. Demokratik devrim mücadelesi başlangıçtan itibaren proletaryanın öncülüğünde yürütülmelidir. Yerli (ulusal) burjuvazi her açıdan emperyalizmle bütünleşmiştir ve emperyalizmin desteği ile bir ulusal-devlet örgütlenmesine sahiptir. Güney Vietnam Devrimi, açıkça iki ulusun, iki ulusal-devletin savaşı olarak başlamış ve ABD emperyalizminin katılımıyla uluslararası bir savaş haline gelmiştir.

Vietnam savaşı, ulusal tanımının yeni ve proleter demokratik içeriği ile eski ve burjuva içeriği (ama emperyalist ve oligarşik biçimiyle) arasındaki farkı netleştirmiştir.

Bu yeni ve proleter demokratik içeriği ile ulus, kesinkes "sosyalist ulus" tanımıyla karıştırılmamalıdır. "Sosyalist ulus", tam anlamıyla sosyalist bir devletin sınırları içindeki halk kitlesini tanımlayan bir kavramdır. "Sosyalist ulus", "kapitalizmin devrilmesinden sonra burjuvazinin ve onun milliyetçi partilerinin tasfiyesinden sonra, sovyet rejiminin kurulmasından sonra, eski burjuva uluslarının temeli üzerinde oluşan ve gelişen sovyet ulusu"dur. (Stalin) Ancak yine de ulusun yadsınması olarak, sosyalizmin dünya çapında zaferinin sağlanması açısından, bu ta-

nım yeni bir içerik elde ettiği bağlamda kullanılabilir olmaktadır. Stalin, bu yeni içeriği, "ulusal kültür"ü tanımlarken şöyle belirtiyordu:

"Ereği yığınları enternasyonalizm anlayışı içinde eğitmek ve proletarya diktatörlüğünü pekiştirmek olan, içeriği bakımından sosyalist ve biçimi bakımından ulusal bir kültür."¹⁴⁰

Ama yine de "sosyalist ulus", ulus kavramı ile ilintili olduğu için terminolojik bir sorun yarattığı da unutulmamalıdır. Bu ve benzeri terminoloji sorunları üzerine Engels şöyle demektedir:

"Bununla birlikte okuru, gene de bir güçlükten kurtarabilmiş değiliz: bazı terimlerin yalnız günlük yaşamda değil, ekonomi-politikte kullanılan anlamından farklı anlamda kullanılması. Ama bu, kaçınılmazdı. Bir bilimin her yeni yönü, bu bilimin teknik terimlerinde bir devrim içerir. Hemen hemen her yirmi yılda bir, terminolojisinin tümü köklü olarak değişen ve bir dizi farklı adlar almamış tek bir organik bileşim bulmanızın zor olduğu kimya biliminde, bu, en iyi biçimde görülür... Ayrıca, modern kapitalist üretimi, insanlığın iktisat tarihinde yalnızca bir geçiş aşaması olarak gören bir teorinin, bu üretim biçimine değişmez ve sonsuz gözüyle bakan yazarların alışkın oldukları terimlerden farklı terimler kullanmak zorunda kalacağı apaçıktır."¹⁴¹ (abç)

Burada konuyu biraz daha açmak için, Stalin'in ele aldığı yeni içeriği ile "ulusal-kültür" ko-

¹⁴⁰ Stalin, Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu, s. 336

¹⁴¹ Engels, İngilizce Baskıya Önsöz, Kapital, Cilt:I, s. 37

sunu değinelim. Bu tanımlanan kavram gerçekte proletarya kültürü kavramının kısmi ve özgül kullanımını içermektedir. Sosyalizmin tek ülkede inşası koşullarında, sözcüğün tam anlamıyla (enternasyonalist anlamda) bir proleter kültürü oluşturulamaz. İşte bu özgül durum, kendi ifadesini terminolojide "sosyalist içerikli ulusal-kültür" tanımlamasında bulmaktadır. Aynı şekilde, tek ülkede sosyalizm, ulusların yadsınmasını ve ulusların enternasyonalist olarak kaynaştırılmasını sağlayamayacağı gerçeği de, özgül olarak kendisini "sosyalist ulus" kavramı ile ifade etmektedir.

Bizim sözünü ettiğimiz yeni ve proleter demokratik içerikli ulus, "sosyalist ulus" değildir. Bu, III. bunalım döneminde her yönden gelişmiş olan burjuva ulusun ilk aşılması düzeyine denk düşmektedir. Burada gelişmemiş ya da dış dinamiklerle geliştirilmiş kapitalizm koşullarında ortaya çıkan sınıflar bileşimi olarak ulus gündemdedir. Bu "ulus" içinde kapitalistler ve feodal sınıflar bulunmazlar. Ama öte yandanda, "sosyalist ulus"-un bileşenleri olarak anti-kapitalist sınıflarla sınırlı değildir. Bu "ulus", proletarya ile birlikte köylülük ve şehir küçük-burjuvazisini içeren bir bileşimdir. Bu bağlamda, burjuva anlamda ulusu aşar; çeşitli uluslardan belirli sınıfları kapsar. Bu nedenle yeni ve proleter demokratik içerikli ulus ile halk özdeşleşir ve dolayısıyla yeni içeriği ile "ulusal-devlet" ve ulusal hareket kavramları yerine halk devleti ve halk kurtuluş hareketi kavramını kullanmak daha doğrudur. Bu durum Lenin'in ortaya koyduğu "burjuva demokratik" tanımının yerine "ulusal-devrimci" tanımını kullanması şeklindeki tarihsel evrimin III. bunalım dö-

nemindeki biçimlenişidir. Bu konuda Lenin'in söylediklerini anımsatalım:

"Geri ülkelerdeki burjuva-demokratik hareket sorununu özellikle vurgulamak istiyorum. Bu sorun bazı görüş ayrılıklarına yol açmıştır. Komünist Enternasyonal'in ve komünist partilerin, geri ülkelerdeki burjuva-demokratik hareketi desteklemeleri gerektiğini ifade etmenin, ilke ve teori açısından doğru mu, yanlış mı olduğunu tartıştık. Görüşmemizin sonunda, 'burjuva demokratik hareketten' çok, ulusal devrimci hareketten söz etmeye oybirliğiyle karar verdik... Burjuva-demokratik hareketten sözedersek, reformcu ve devrimci hareketler arasındaki bütün farklılıkları ortadan kaldırmış olacağımız itirazı öne sürülmüştür. Oysa emperyalist burjuvazi, boyunduruk altındaki ülkelerde de reformcu bir hareket aşılama için elinden gelen her şeyi yaptığı için, geri ve sömürge ülkelerde bu farklılık son zamanlarda çok açıkça gözler önüne serilmiştir. Sömüren ülkelerin burjuvazisiyle, sömürge ülkeler burjuvazisi arasında belli bir rapprochement* görülmektedir. Öyle ki, ezilen ülkeler burjuvazisi, sık sık -belki hemen her durumda- bir yandan ulusal hareketi desteklerken, bir yandan da emperyalist burjuvaziyle tam bir uyuşum içindedir, yani bütün devrimci hareketlere ve devrimci sınıflara karşı emperyalist burjuvaziyle güçbirliği yapmaktadır. Bu durum, komisyonda reddedilemeyecek biçimde kanıtlandı ve biz,

** Rapprochement: birbirine yakınlaşma ya da uzlaşma.*

tek doğru davranışın, söz konusu farklılığı dikkate alarak, hemen her durumda 'burjuva-demokratik' terimi yerine, 'ulusal-devrimci' terimini koymak olduğuna karar verdik. Bu değişikliğin önemi şuradadır: Komünistler olarak biz, sömürgelerdeki burjuva-kurtuluş hareketlerini, bu hareketler ancak gerçekten devrimci olduğu ve bizim, sömürülen yığınlarla köylüleri devrimci bir ruhla örgütleyip eğitime çalışmalarımızı engellemediği ölçüde desteklemeliyiz ve destekleyeceğiz."¹⁴² (abc)

Lenin'in 1920 yılında sorunu bu biçimde ele alışı, III. bunalım döneminde çok daha belirginleşmiş olgularla birlikte değerlendirilmek durumundadır. Bu da, yukarda ortaya koyduğumuz tanımlamanın tarihsel olarak ne kadar doğru olduğunu kanıtlar. Bugün artık, emperyalist burjuvaziyle "güç birliği" ve "uzlaşma" içinde olan "sömürülen ülke burjuvazisi" değil, emperyalizmle baştan bütünleşmiş işbirlikçi-tekelci burjuvazi gündemdedir. Artık emperyalizmden bağımsız bir kapitalist gelişme ve milli burjuvazinin oluşması ve gelişmesi olanağı kalmamıştır. Bu konu aynı zamanda bir ulusun ayrılma istemini kimin dile getireceği sorununa da açıklık getirmektedir. Her durumda emperyalizmle uzlaşmış ve dahası onunla bütünleşmiş olan burjuvazinin bu istemi dile getirmesi, proletarya tarafından kesinkes kabul edilemez bir durum olduğu artık yeterince açığa çıkmıştır. II. bunalım döneminde bir hareketin gerçekten ulusal hareket olmasının

¹⁴² Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 404-405

ölçütü olan "devrimci" niteliği, III. bunalım döneminde proletaryanın öncülüğünde yürütülen devrimci bir hareket olarak ortaya çıkmaktadır.

Ancak yine de ulus ve milliyetçilik "bayrağı"nın anti-emperyalist mücadele açısından halk kitleleri üzerinde etkisinin sürdüğü gözönüne alınmalıdır. Bu açıdan emperyalizmin halk kitlelerini aldatmasının önüne geçmek gerekmektedir. 1975 sonrasında, özellikle 1980'den itibaren ABD emperyalizminin yükselttiği milliyetçilik hareketlerinin, artık geçmiş dönemlerin burjuva-demokratik hareketleri olmadıkları, özsel olarak bölgecilik esasını getiren partikülarizm olduğu ortaya konulmalıdır.

Sözün özü, Vietnam Devrimi'nin tanıtladığı gibi, artık burjuva anlamda ulus olarak kapitalizmin çerçevesi dışına çıkarak kendi kaderlerini tayin etmek olanaksızlaşmıştır. Artık anti-feodal ve anti-sömürgeci ulusal devrimler dönemi kapanmıştır; anti-emperyalist ve anti-oligarşik halk devrimleri dönemi açılmıştır. Emperyalist hegemonya altındaki ülke halkları (ulusları) için tam ve gerçekleştirilebilir kurtuluş yolu budur ve proletarya için bu ülkelerde bu yolun dışında sosyalizme geçme olanağı kalmamıştır.

Ama yine de, tarihsel gelişim, her zaman olduğu gibi, eski dönemden devraldığı bazı ulusal sorunların çözülmesini gerektirmektedir. Ancak yine de, bu tarihsel gelişmeler, artan oranda çokuluslu bir devlet içindeki proletaryanın ve diğer emekçi halk kitlelerinin, ulusal ayrıma dayanmayan birleşik bir örgütlenmesi ve mücadelesi gündemdedir. Geçmiş dönemlerde Lenin'in sözünü ettiği proletaryaya ilişkin örgütlenme ilkesi, artık diğer emekçi kitleler için de geçerlidir.

"Tarihin geçirdiği bütün değişimler boyunca, burjuvazinin (bugün için emperyalizmin-b.n) birey olarak devletlerin sınırlarında meydana getirdiği değişiklikler ne olursa olsun"¹⁴³ belli bir devlet sınırları içinde halkın birleşik ve tek bir mücadelesi ve örgütlenmesi zorunludur. Artık belirli bir devlet sınırları içinde gücü kırılması gereken, sadece belli bir "ulusal-devlet" değil, bir bütün olarak emperyalizmdir. Yeni-sömürgecilikle birlikte, emperyalist hegemonya altındaki ülkelerde ortaya çıkan güçlü merkezi otorite (oligarşik yönetim), bu sınırlar içindeki ulusal-toplulukların işçi ve köylülerinin birleşik mücadelesini daha da zorunlu hale getirmiştir. III. bunalım döneminde, eski dönemden kalma ulusal sorunların çözümü ve demokratik halk devriminin başarısı ancak bu şekilde gerçekleştirilebilir. (Diğer yol emperyalizmle bütünleşmekten geçer ve emperyalizmin askeri ve stratejik çıkarlarıyla ilintilidir.) Bu, aynı zamanda Lenin'in belirttiği kapitalizmin iki tarihsel eğiliminden ikincisinin ön plana geçmesi demektir. Ancak yine de bunlar, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını ortadan kaldırmamaktadır. Bu hak, artık sözcüğün tam anlamıyla anti-emperyalist niteliktedir. Bu nedenle anti-sömürgeci bir hedef bu dönemde dar ve belirsiz bir slogan haline dönüşmüştür.

¹⁴³ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 99

KÜRDİSTAN VE TÜRKİYE'DE ULUSAL SORUN

Buraya kadar, ulusal sorunlar karşısında proletaryanın tutumunun değişik tarihsel dönemlerde ve farklı ülkelerde nasıl ortaya konulduğunu gördük. Bu bölümde, ülkemizdeki ulusal sorun karşısında proletaryanın ve partisinin, yani Marksist-Leninistlerin tutumunu ortaya koyacağız. Ancak sorunun alışlagelen bir yolla, yani salt, Türkiye'de ulusal sorunun "Kürt sorunu" kısmını ve bunun çözümünü ele almayacağız. Sorunu, ilkin genel olarak Kürdistan sorunu çerçevesinde ele alacak ve sonra Türkiye'deki Kürt ulusal sorununun çözümünü ele alacağız.

Şüphesiz böyle bir rota, alışlagelen yaklaşımlardan farklıdır ve dolayısıyla kolayca yadrganabilecektir. Ama ulusal sorunlar karşısında, proletaryanın ve partisinin tutumu ve çözüm yolları açısından bakıldığında, bunun tek doğru yol olduğu görülecektir. Bir başka deyişle, bizim çı-

kış noktamız sınıfsaldır ve proletarya devriminin gerçekleştirilmesi amacıyla enternasyonalisttir. Marksist-Leninist partilerin uluslararası birliğinin ve örgütünün (Enternasyonal) mevcut olduğu dönemlerle kıyaslandığında sorunun ele alınmasındaki zorluklar hemen görülecektir. Ülkemizde herhangi bir "sol" örgütün, dünyanın herhangi bir yerindeki, bölgesindeki ya da ülkesindeki sorunlarla ilgilenmesi ve bunlar hakkında doğru- yanlış bir şeyler ortaya koyması sık sık görülen bir durumdur. Ama sorun Kürdistan olduğunda aynı çevrelerde tam bir suskunluk hüküm sürmektedir.

Kürdistan genel sorununu oldukça yüzeysel ve çoklukla "Orta-Doğu devrimci mücadelesi" çerçevesinde somut bir sorun olarak ele alan sol örgütlenmeler için, sorunu Türkiye'deki ulusal sorunla sınırlamak ve bunu yalın bir Kürt sorunu haline dönüştürmek kolay bir yol haline gelmiştir. "Şovenizm", "pasifizm", "Kemalizm" vb. suçlamalara muhatap olmamak gibi kimi endişelerle, ya da 12 Eylül sonrasında örgütsel yapılarını yitirmelerinin getirdiği zayıflıkları gizlemek amacıyla "Kürt örgütleri"ni kendi başlarına bırakmak ve bol keseden "destek mesajları" yayınlamak günümüzde bir moda haline gelmiştir.

Bugün Stalin'in en bilinen değerlendirmelerini bile yüksek sesle söylemek başlı başına bir sorun durumundadır. Stalin'in 1905 Devrimi'nin yenilgisinden sonra söylediği şu sözleri yeniden okuyalım:

"Rusya'da karşı-devrim dönemi yalnızca 'yıldırım ve gökgürültüsü'nü değil, ama hareket karşısında düş kırıklığını, ortak güçlere inançsızlığı da getirdi. Önceleri 'parlak bir

geleceğe' inanılmıştı, ve insanlar, milliyetlerinden bağımsız olarak, birlikte savaşıyorlardı: Her şeyden önce ortak sorunlar! Daha sonra içe bir kuşku girdi ve insanlar, herkes kendi ulusal yuvasına dönmek üzere, birbirlerinden ayrılmaya başladılar: Kimse kendinden başka kimseye güvenmesin! Her şeyden önce 'ulusal sorun'... Bu güç zamanda, sosyal-demokrasie büyük bir görev düşüyordu: milliyetçiliğe saldırmak, yığınları 'genel salgın'dan korumak. Çünkü bunu, milliyetçiliğin karşısına enternasyonalizmin denenmiş silahını, sınıflar mücadelesinin birlik ve bölünmezliğini çıkartarak, sosyal-demokrasi, ve yalnızca sosyal-demokrasi yapabilirdi. Ve milliyetçilik dalgası ne kadar yükselirse, sosyal-demokrasinin sesi de Rusya'nın tüm milliyetleri proleterlerinin kardeşliği ve birliği yararına, o kadar yüksek olmalıydı. Bu durumda, milliyetçi hareketle doğrudan doğruya çatışan çevre-bölge sosyal-demokratları, özel bir sarsılmazlık örneği göstermeliydiler."¹⁴⁴

Ve 1905 Devrimi'nin yenilgisinden sonra Rusya'da gerçekleştirilemeyen bu görev, ülkemizde de gerçekleşmemiştir. Daha dün ve hatta bugün Afganistan sorunu karşısında Marksizm-Leninizm adına, eğer kendileri olsaydı Afganistan'da neler yapacaklarını sıralayan "sol" örgütlerin, Kürdistan sorunu karşısında somut birşeyler söylemek yerine sessiz kalmaları kolayca anlaşılabilir mi? Bir Kamboçya sorunu or-

¹⁴⁴ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 7-10.

taya çıktığında Pol Pot yönetiminin "devrimci" tutumunu ya da "karşı-devrimci" uygulamalarını tek tek ele alan, eleştiren ya da Vietnam'ın desteğiyle Pol Pot yönetiminin devrilmesini "emperyalist bir tutum" olduğundan tutun da, "enternasyonalist bir görev"in yerine getirildiğine kadar her düzeyde fikirler ileri süren bir "sol"un, Kürdistan devrimi sorunu karşısında kayıtsız kalmaları nasıl açıklanacaktır? Nikaragua'da iktidarı ele geçirmeden önce "goşist, anarşist, küçük-burjuva maceracıları" olarak ilan edilen FSLN'nin, iktidarı ele geçirdikten sonra nasıl "küçük-burjuva milliyetçi" bir örgüt olduğunu, programlarla, pratik uygulamalarla ve üstelik çoğu zaman "burjuva basını" diye yüzgeri ettikleri iletişim kaynaklarından elde ettikleri bilgilerle kanıtlamaya çalışanlar ve dahası FSLN'nin "devrimci" ve "Marksist-Leninist" bir örgüt olması için neleri yapması gerektiğini, neredeyse madde madde sıralayanların, FSLN'ye "akıl veren"lerin, sıra Kürdistan'a geldiğinde, "her ulusun proletaryası ve örgütleri kendi devrim yollarını belirlemekte özgürdür" demeleri ne kadar anlaşılır bir tutumdur?

Emperyalist-kapitalist ülkelerdeki Marksist-Leninist hareketin revizyonizm ve Avrupa-Komünizmi karşısında nasıl bir tutum takınmaları gerektiğini, teorik ve felsefi yazılarla ortaya koyan Türkiye sol örgütlerinin, Kürdistan'daki Marksist-Leninist hareketin ne olması gerektiği konusunda en genel sözlerle yetinmelerini açıklamak da olanaksızdır.

Bugün dünya çapında örgütlü, merkezi tek bir Marksist-Leninist örgüt yoktur. Bu durum, tek tek ülke sınırları içinde örgütlenen Marksist-Leninistlerin, dünyanın çeşitli sorunlarını belli bir

düzen ve sistem içinde ele alması, tahlil etmesi ve sonuç olarak bağlayıcı kararlarla çözümlenmesi olanağı olmadığı demektir. Kaçınılmaz olarak kendine Marksist-Leninist diyen her kişi ve örgüt, bu sorunları ayrı ayrı ele almak ve az çok çözümlemek zorunda kalmaktadır. Ve doğal olarak bu tahliller yüzeysel, çözümler ise yetersiz olmaktadır. Üstelik doğru bir çözüm ortaya konulsa bile, bunu uygulamaya sokacak hiçbir araç da mevcut değildir. Yıllar boyu legal ve yarı-legal dergilerde, yayın organlarında ortaya konulmuş çeşitli tahlil ve çözümler irdelenecek olursa, karşımıza tam bir kargaşa, keşmekeş ve tutarsızlık çıkacaktır.

Şüphesiz Türkiye solunda az çok "tutarlı", ama yalnızca revizyonizmde tutarlı örgütlenmeler de mevcuttur. Örneğin SBKP çizgisini izleyen ya da izlediğini savlayan çevreler bu tür tutarlılığı az çok sergilemişlerdir. Onların tüm tahlil ve çözümlmeleri, uluslararası düzeyde SBKP ve "kardeş KP"lerde yapılmış olduğundan, her yeni durumun ve değişikliğin ideolojik ve teorik gerekçeleri de buralardan sağlanabilmiştir. SSCB'de yayınlanan "Sosyalizmin Sorunları" ya da "Dünya Sorunları" gibi süreli yayınları izlemek ve bunları Türkçe'ye çevirip yayınlamak, onlar için yeterli olmuştur. Aynı durum, bir dönem ÇKP çizgisini izleyen çevreler için de geçerliydi.

Ama bu iki uluslararası revizyonist ve oportünist çizgi dışında kalan tüm Marksist-Leninist unsurlar, sorunları ayrıca tek tek ele almak zorundaydılar. İşte bu zorunluluk, ulusal sorunlar karşısında, dünya çapında proleter enternasyonalizmi temelinde Marksist-Leninist tutumu belirleme şeklinde özelleşmektedir. İşte bu bağ-

lamda ve koşulda daha önceki bölümlerde yaptığımız belirlemeler ışığında Kürt ulusal sorununu ele alabiliriz.

Bir bütün olarak Kürt ulusunun karşısındaki temel sorunlar, ulusal-devlet kurma hakkına sahip olmak ve demokratik devrimi gerçekleştirmektir. Bu iki görev, sistemin bütününde devrimci niteliğini yitirmiş bir burjuvazinin bulunduğu bir tarihsel koşullar içinde yerine getirilmek durumundadır. Birbirinden ayrılmaz bu iki görevin yerine getirilmesi tümüyle proletaryanın ve Kürt ulusunun çıkarıdır. Ancak bu görevlerin birbirinden ayrılması, bölgede yeni bir küçük-burjuva milliyetçilerinin egemenliğinde bir devlet kurulmasından başka bir anlama gelmeyecektir. Bu ise Kürt emekçi halkının ve proletaryasının (bir bütün olarak bölge uluslarının proletaryasının) çıkarlarına ters düşecektir.

Kürt ulusal sorunu karşısında proletaryanın ve partisinin görevi, Kürdistan tanımının ortaya koyduğu gerçekleri açıklamak, Kürt halkına bu görevlerin ayrılmazlığını göstermek, bilinçlendirmek ve bu görevlerin yerine getirilmesi için örgütlenme olacaktır. Ve ancak bu sayededir ki, proletarya, Kürt ulusal hareketinin öncüsü olabilir.

Her bir parçasının kendi özgül koşulları olmakla birlikte, bir bütün olarak Kürt ulusunun ulusal baskılardan kurtulması ve kendi kaderini tayin hakkına sahip olması demek, bulundukları topraklar üzerinde "idari ve askeri" olarak egemen olması demektir. Böyle bir egemenlik, bugün için "idari ve askeri" olarak egemen olan güçlerin egemenliklerini yitirmeleriyle mümkündür. Bu nedenle mevcut egemenliğin daya-

nakları belirlenmek zorundadır. Bu aynı zamanda, Kürt ulusunun üzerindeki baskıların ve kendi kaderlerini belirleme haklarının gaspedilmesi- nin nedenlerinin belirlenmesi demektir.

Bugün, bu dayanakların başında emperyalizm ve onun yeni-sömürgeciliği gelmektedir. Emperyalizmin etkinliğinin, küçük-burjuva milliyetçi hareketleri tarafından sınırlandırılmış olduğu Suriye ve Irak ile ABD emperyalizmi ile ilişkilerini sınırlandırmış olan İran'da, bu dayanak kendisini açık biçimde ortaya koymamaktadır. Suriye ve Irak'ta Baas rejimlerinin kurulması ve bu küçük-burjuva milliyetçi iktidarlarının SSCB ile yakın ilişki içinde bulunması, uzun süre emperyalizm olgusunun Kürt ulusal sorununun dışında görülmesine yol açmıştır. Bu da sosyalizmin Kürt ulusal örgütlerinin üzerindeki prestijini büyük ölçüde sarsmıştır. Öyle ki, bazı Kürt örgütleri (ki hemen tamamı milliyetçi-feodal örgütlerdir) bu olgunun görünüşüne bakarak AT ve ABD emperyalizminden destek arama yoluna girmektedirler. Özellikle 1974 yılında Irak Kürtleri'nin Barzani önderliğinde Irak Baas iktidarına karşı savaşında bu durum çok açık biçimde ortaya çıkmıştır.

Gerçekte ise, Baas rejimleri emperyalizme karşı belli bir tavır alış içinde bulunsalar da, bu tavırları emperyalist sistemden ayrılmayı ifade etmemektedir. SBKP revizyonizminin ideolojik saptamalarıyla, "kapitalist olmayan yol tezi" ile ilerici küçük-burjuva milliyetçi iktidarlarının anti-emperyalist bir iktidar olarak sunulması söz konusudur. Gerçekte ise, bu tür küçük-burjuva iktidarlarının anti-emperyalizmi, milliyetçilik tabanında geliştiği için, kendisini ulusallık içinde

anti-feodal yanla bütünleştiremediği için ve emperyalizmi sadece dışsal bir olgu olarak ele aldığı için uzun dönemde emperyalizmin çıkarlarına hizmet etmektedir. Özellikle yukarıdan aşağı kapitalizmi geliştirmeleri ve belli oranda burjuvazinin ortaya çıkması, alt-yapı yatırımlarının devlet tarafından büyük oranda yerine getirilmesi, kapitalizmin gelişimi için oldukça büyük olanaklar sağlamaktadır. Bu koşullar altında emperyalizmin yeni-sömürgecilik yöntemlerinin uygulamaya sokulabilmesi, bu ülkelerin bir süre sonra yeniden emperyalist-kapitalist sistemle her alanda ilişkiye girmelerini getirecektir. (1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti bu konuda önemli bir örnektir. Keza Nasır sonrasında Mısır'da meydana gelen gelişmeler son tarihsel örneği teşkil etmektedir.)

Marksist-Leninist hareket içinde revizyonizmin uzun yıllar yönlendirici bir güç olarak varlığını sürdürmesi, Kürt sorununun bir parçasını oluşturan Baas rejimleri karşısında yanlış tavırların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Özellikle revizyonizmin emperyalizmi I. ve II. bunalım döneminde olduğu gibi dışsal bir olgu olarak ele alması ve tavırlarını buna göre belirlemesi, Baas yönetimlerine gereğinden çok misyon yüklenmesini getirmiştir. Dolayısıyla anti- emperyalist yan, ABD ve diğer emperyalist ülkelerin askeri üslerinin mevcut olup olmayışına göre belirlenir olmuştur.

"Ülkemizdeki revizyonist ve pasifistler, emperyalizmin II. yeniden paylaşım savaşından sonra istismar metotlarında yaptığı değişikliği yani ekonomik, politik, ideolojik ve askeri gizli işgal esprisini gözden kaçıra-

rak, emperyalizmin eski sömürü metodunun ağırlıklı olduğu dönemlerdeki geri-bı-raktırılmış ülkelerin devrimcilerinin yaptığı gibi, emperyalizmi dışsal bir olgu kabul edip, onunla hakim sınıfları kalın çizgilerle ayırmaktadırlar. İster baş çelişkiyi feodalizmle köylüler arasında tespit eden oportünistler olsun, ister yerli tekelci burjuvazi ile emekçi kitleler arasında tespit eden oportünistler olsun, bu tespitleri ile Amerikan emperyalizminin ekmeğine yağ sürmektedirler. Amerikalı işgalcilerin bizzat kendileri bütün güçlerini kullanarak, her çeşit ince metotları kullanarak işgallerini gizlemeye çalışmaktadırlar. Bu kesin ayrımlı tespit, Amerikalı emperyalistlerin bu yöndeki gayretlerini 'soldan' takviye etmekten başka birşey değildir."¹⁴⁵

Bu devrimci saptamanın doğruluğunu zaman içinde nasıl tanıtladığını uzun boylu ortaya koymaya gerek yoktur. Ama yine de Suriye ve Irak'taki Baas rejimlerinin, bazı özel durumlarına rağmen, öz olarak aynı olduklarını ortaya koymak gerekir. (Özellikle bunlar arasındaki pratik farklılıkları abartarak, bölgede devrimci güçlerin önemli bir destek gücü olarak Suriye'nin öne çıkarılması koşullarında bu önemlidir.) Bu iki ülke de, milliyetçilik tabanında anti-emperyalist bir tavır alan küçük-burjuva iktidarlara sahiptirler. Ancak bunların milliyetçiliği, Pan-Arap milliyetçilik olarak, bütünsel bir niteliğe sahiptir. Parçalanmış ve her bir parçasında ayrı devletler olarak örgütlenmiş Arap ulusal-topluluğunun bü-

¹⁴⁵ Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*

tünleştirilmesi amacını güden Baas milliyetçiliği bu amacı gerçekleştiremediği oranda ülke içinde artan bir baskı ve sömürü ortamı yaratmak durumundadır. Öte yandan bu olgu, parçalanmış ulus sorunu karşısında proletaryanın, burjuva anlamda bütünsel bir ulusal- devlet yaratma yerine (yani sınıflı, yeni ve güçlü bir burjuva devlet yaratma yerine), kendi çözümünü ortaya koyması karşısında da önemli bir engel oluşturmaktadır.

Ve yine III. bunalım döneminde emperyalizmin eski-sömürgecilik yöntemlerinin yerine yeni-sömürgecilik yöntemlerini ikame ettiği koşullarda, küçük-burjuva milliyetçiliğinin anti-emperyalizminin ilerici özelliği eskisi gibi belirlenemez. Bu nedenle I. ve II. bunalım döneminde tek başına milliyetçilik tabanında anti-emperyalist tavır alış ilerici nitelikteyken, III. bunalım döneminde böylesine yalın bir tavır alış sadece bir aldatmacadan ibarettir. Çünkü I. ve II. bunalım döneminde emperyalist devletlerin siyasi ilhakları, ekonomik sömürü için zorunlu bir temel oluşturmaktaydı. Emperyalizmin bu dönemlerde sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde askeri ve idari yönetimi mevcuttu (açık işgal esprisi). Günümüzde ise, emperyalizm siyasi ilhaklara başvurmaksızın, ülkeleri ve ulusları ekonomik olarak ilhak edebilmektedir. İşte bu değişen ilişkilerin en tipik biçimi Suriye ve Irak'ta görülmektedir.

Suriye'nin Hafız Esat yönetiminde ülkenin dış ticaretinin önemli ölçüde SSCB ile olduğu sanılır. Oysa emperyalizmin yeni sömürgecilik yöntemleri açısından, dış ticarete özel olarak ithalat önem kazanmaktadır. Bu açıdan ele alın-

dığında, Suriye'nin emperyalist ülkelerden yaptığı ithalatın önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, 1983 yılında Suriye'nin 4 milyar dolarlık ithalatında AET-ABD ve Japonya'nın payı %43,4'tür. Bu ülkelere Suriye'nin ihracatı ise, toplam içinde %30,5'tir. Bu mutlak olarak Suriye'nin emperyalist ülkelerle ticaretinde 1.366 milyon dolar açık vermesi ile sonuçlanmıştır. Bu 1983 yılında Suriye'nin dış ticaret açığının %52'sini oluşturmaktadır. Bunun ödemeler dengesinde kapatılabilinmesi için artan oranda bir dış borçlanma kaçınılmazdır. Ve bu dönemde Suriye'nin dış borçlarının toplamı 2.300 milyon dolardır. Buna rağmen 1983 yılında Suriye'nin ödemeler dengesi 800 milyon dolar açık vermiştir. (Karşılaştırma olması için aynı yıl içinde Türkiye'nin durumunu belirtelim: 1983 yılında Türkiye'nin dış ticaret açığı 2.900 milyon dolardır. Ödemeler dengesi açığı ise, 1.400 milyon dolardır.)

Aynı durum Irak için de geçerlidir. 1980 sonrasında savaş koşullarında bulunduğu için, daha eski bir dönemin verilerini ele alacak olursak, örneğin 1978 yılında Irak'ın ithalatında AET-ABD ve Japonya'nın payı %66,8'dir. Bu ülkelerin Irak'ın ihracatındaki payları ise %56,9'dur. Mutlak rakamlar açısından Irak'ın dış ticareti, petrol nedeniyle fazlalık vermektedir. Bu durum Irak'ı Suriye'ye göre görece daha az dışa bağımlı göstermektedir.

Görüldüğü gibi, Suriye ve Irak'ta emperyalist ülkelerin tek bir askeri bulunmamasına karşın, emperyalizmle yoğun bir ilişki içinde bulunmaktadırlar. Ancak bu ülkelerde dış ticaret devletleştirilmiş olduğundan, emperyalist ülkelerle yapılan ticaret, özel olarak ithalat, ülke içinde

emperyalizmle baştan bütünleşmiş tekelci bir bujuvazinin gelişmesini engellemektedir. Ama öte yandan yeni-sömürgecilik açısından temel öneme sahip olan dayanıklı tüketim malları ithalatı serbest durumdadır. Özellikle beyaz eşya ve otomotiv sektörü açısından bu ithal serbestliği, emperyalist ülkelerin doğrudan ihracat yapmasına olanak tanımaktadır. Böylece Suriye ve Irak emperyalist ülkeler için önemli bir pazar olma niteliğini sürdürmektedir. Zaten emperyalizm için önemli olan pazar sorununu çözümlemektir. Bunun mutlak olarak işbirlikçi-tekelci burjuvaziyle genişlemiş pazar koşulları içinde olması gerekmemektedir.

Emperyalizmin yeni-sömürgecilik uygulamalarının bu ülkelerde bu biçimde sınırlandırılmış olması, ülke içinde işbirlikçi-tekelci sanayi burjuvazisinin gelişmesini engellemektedir. Ama buna karşın küçük-burjuvazinin feodalizmle belli bir ittifaka girmesi ortaya çıkmaktadır. Zaten tersi bir tutum, küçük-burjuva milliyetçi iktidarın yaşam süresini kısaltacaktır. Dış ticaretin devlet kuruluşları aracılığıyla yapılması, ülke içinde iktidar dışı bir ticaret burjuvazisinin gelişmesini de engellediği görülmektedir. Ama bu, iç ticaret burjuvazisinin iktidarla bütünleşmesini ve büyük bir güç haline gelmesini getirmiştir. İç ticaret burjuvazisi ise, henüz kapitalist meta ticareti ile ilgili değildir. İç ticaret burjuvazisi, geleceksel olarak feodalizm koşullarında ve feodalizmle birlikte gelişen tüccar durumundadır (bezirganlar). Yaptığı bütün iş, feodal üretim ilişkileri içinde üretilen ürünleri, doğal koşullara bağlı olarak meydana gelen artışlar yoluyla pazara götürmek durumundadır. Ve devlet iktidarının kü-

çük-burjuvazinin elinde bulunması önemli ölçüde bürokrat bir burjuva sınıfının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum, iktidar olanaklarından yararlanarak bazı küçük-burjuva unsurların zenginleşmesini sağlamıştır. Bu ülkelerde yoğun biçimde görülen rüşvetler ve suistimallerin altında iktidarın küçük-burjuva niteliği yatmaktadır.

Bugün Suriye ve Irak, ekonomik bakımdan emperyalizmin önemli bir pazarı durumundadır. Ancak küçük-burjuva milliyetçiliğinin gücü, siyasal alanda görece bağımsız bir konum oluşturmaktadır. Bunun sonucu Suriye'deki Kürt topluluğu üzerindeki ulusal baskı sınırlı ve örtük durumdadır. Irak'ta ise, ekonominin petrole dayalı olması ve petrol bölgesinin Kürt topluluğunun yaşadığı ya da sınırlarında bulunduğu yerler olması nedeniyle, ulusal baskı, zaman zaman askeri savaş durumuna kadar uzanmaktadır. Küçük-burjuva milliyetçilerinin Irak'ta krallığı devirmelerinden sonra, Kürdistan Demokrat Partisi'nin (KDP) yasallaşması, Kürtlerin Irak sınırları içinde belli bir özerklik elde etmeleri yönünde gelişmeler ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmede özellikle SSCB'nin iktidarı desteklemesi özel bir öneme sahiptir. Ancak Irak Baas yönetimi, özerk Kürt bölgesinin sınırları ve özerkliğin boyutları konusunda oldukça kesin bir tutum takınmıştır. Yukarıda belirttiğimiz gibi, bu tutum Irak ekonomisinin petrole dayalı niteliğinden kaynaklanmakta ve Arap milliyetçiliği ile geliştirilmektedir. Eylül 1961'de Baas yönetiminin Kürtlere verdiği özerklik "sözünün" gerçek bir hukuki temele oturtulmaması ve sürüncemede bırakılması üzerine, Barzani yönetiminde KDP ayaklanması başlamıştır. Bu savaş durumu, SSCB'nin aktif tu-

tumuyla sona erdirilmekle birlikte, özerklik sorunu fiili ilişkilerle ve kısmi yasallıkla çözümlenmeye çalışılmıştır.

Irak'ta petrolün bulunması, doğal olarak kürt sorununun demokratik ve barışçıl bir çözümünü zorunlu olarak Arap milliyetçilerine dayatmıştı. Ama bunda Kürt küçük-burjuvazisinin örgütlü ve uzun bir mücadele deneyimine sahip olması da etkin unsur durumundadır. Ancak Irak petrolünün emperyalist ülkeler ekonomisi açısından, özellikle AT açısından büyük bir önemi bulunmaktadır. Bu nedenle petrol alanlarının Araplar'ın elinde bulunması ya da bulunmaması emperyalist ülkeleri birincil dereceden ilgilendirmektedir.

Diyebiliriz ki, bugün için Suriye'de açık olmamakla birlikte yakın gelecekte açıklık kazanacak durumuyla ve daha görünür haliyle Irak'taki Kürt topluluğu üzerindeki ulusal baskının temelinde, bu ülkelerdeki Arap topluluğunun emperyalizmle olan ilişkileri yatmaktadır. Zaten tarihsel olarak, bu ülkelerde Kürtler'in bölünmüşlüğü'nün sorumlusu da emperyalizmdir.

İran'a gelecek olursak, 1979 yılında Şah yönetiminin devrilmesi ve yerine mollaların iktidara gelmelerinin yarattığı yeni durumu ele almak gerekmektedir. Çünkü Şah döneminde İran'ın, emperyalizmin, özellikle Amerikan emperyalizminin en gözde müttefiki olduğu, tüm dünya tarafından bilinmektedir. Amerikan emperyalizmi İran'da yeni-sömürgecilik yöntemlerini uygulamaya başladığı andan itibaren ve uygulamayı geliştirdiği oranda, ülke içinde önemli bir muhalefetle karşı karşıya kalmıştır. Bu muhalefet, 1950-60'larda büyük oranda yeni kentlerde bulu-

nan şehir küçük-burjuvazisinden kaynaklanıyordu. Milliyetçilik temelinde ortaya çıkan bu muhalefet, İran'ın çokulusluluğu ile şekillenerek, demokratik unsurları da bünyesinde barındırıyordu.

İran'da yeni-sömürgecilik, ilk dönemde petrole dayalı sanayilerin kurulması ile sınırlı iken, zaman içinde Amerikan emperyalizminin talep yetersizliğine bağlı olarak ağırlıklı bir duruma gelmiştir. Yeni-sömürgeciliğin tüm geri-bıraktırılmış ülkeler içindeki gelişmeleri İran'da da görülmüştür. Amerikan ekonomisinin askerileştirilmesinin ürünü olan devletlerin silahlandırılması uygulaması ve bölgede emperyalizmin önemli bir askeri gücü ve müttefiki olan bir ya da birkaç ülkenin ortaya çıkarılması, İran açısından özel bir öneme sahip olmuştur. Büyük petrol gelirlerinin ülke içinde ekonomik ve toplumsal gelişme için kullanılması, İran'ın güçlü bir kapitalist ülke olmasına yol açabilecekti. Bu ise, emperyalizm koşullarında olanaksız bir durumdur. Böyle bir gelişme ancak emperyalist sistemden ayrılma ile mümkündür. Ama proletarya devriminin genel yolu dışında bunun ortaya çıkabilmesi ülkede güçlü bir ulusal burjuvazinin bulunmasını gerektirir. Oysa III. bunalım döneminde geri-bıraktırılmış ülkelerde ulusal burjuvazi emperyalizmle baştan bütünleşmiştir. Bu ise burjuvazinin ulusal niteliğini (devrimci niteliği ile birlikte) yitirmesi demektir.

İran'ın büyük petrol gelirleri, doğrudan emperyalist ülkelerden satın alınan askeri araçlara harcanmıştır. Böylece İran, emperyalizmin askeri metalleri için büyük bir pazar özelliği kazanmıştır. Ama bu pazarın da belli oranda tüketim gücü

bulunmaktadır. İşte bu sınırlılık, İran'ın kaçınılmaz olarak yeni-sömürgeciliğin tüm boyutlarıyla uygulama alanı haline gelmesini uzun bir zaman sonra getirmiştir. Özellikle 1974 petrol bunalımından sonra emperyalizm, İran'da iç tüketimi artırmak ve kapalı ekonomik birimleri pazar için üretim yapar hale getirmek için girişimlerde bulunmasını Şah'tan istemiştir. Şah'ın "Ak Devrim" adını verdiği bu kapitalizmi yukarıdan aşağı geliştirme uygulaması, bir yandan kırsal alanlara yeni yolların yapılması, sulama kanallarının açılması gibi alt-yapı yatırımlarına yönelirken; diğer yandan da orta ve hafif sanayinin kurulması ile ortaya çıkmıştır.

İran'da o güne kadar süregelen egemen sınıflar ittifakı emperyalizmin bu dayatmasıyla birlikte büyük oranda bozulmak durumundaydı. Özellikle emperyalizmin feodalizmle kurduğu ittifak bu gelişmenin en önemli engeli durumundaydı. Amerikan emperyalizmi bu engelin kent küçük-burjuvazisinin yedeklenmesi temelinde aşılableceğini düşünmekle birlikte, buna tali bir önem veriyordu. Böylece Şah yönetimi bir yandan feodal egemenlerle ilişkilerini önemli bir noktaya getirirken; şehir küçük-burjuvazisini yedeklemek gibi bir uygulama içine girmemişti. Ve böyle bir uygulamanın başarı şansı da oldukça azdı. Bu koşullarda Şah'ın tüm gücü, emperyalizmin tam denetimi altında bulunan kendine bağlı askeri güçler olmaktaydı. En önemli iç sorun olarak Kürt sorunu da 1974 Kürt-Arap savaşıyla önemli ölçüde çözümlendiği düşünülüyordu.

1974 sonrasında İran'da uygulamaya konulan yeni-sömürgecilik yöntemlerinin kırsal alan-

larda feodal ilişkilerle çatışması, gelişen süreci tümüyle belirleyecek önemdeydi. Yukarıdan aşağı kapitalizmin geliştirilmesi, dolayısıyla feodalizmin tasfiyesinin, kısmi uzlaşmalar ve zor uygulamalarıyla gerçekleştirilebileceği düşüncesi, 1979 yılında tümüyle iflas etmiş olarak tarihin çöplüğüne atılmıştır. İşbirlikçi burjuvazinin gerçek bir demokratik devrimi yapamayacağı ve bunu yeni-sömürgecilik koşullarında ve bu yolla yapabilmesinin olanaksız olduğu 1979 yılında Şah'ın ülkeyi terk etmesiyle açığa çıkmıştır.

Bugün emperyalizmin açıkça kabul ettiği gibi, Şah'ın ülke içindeki gücü ve denetimi yanlış hesaplanmıştır. Feodalizmin direnişi ve örgütlülüğünün göz önüne alınmamasından kaynaklanan bu "hesap hatası", gerçekte, demokratik devrim dışında feodalizmin tasfiyesinin olanaksız olduğunu göstermektedir.

"Ak Devrim", kapalı feodal ekonomik birimlerin yıkılarak pazar ilişkileri içine çekilmesini, yeni kurulan hafif ve orta sanayi kuruluşları için yeni emek-gücü bulunmasını amaçlarken, tarımda kapitalizmin geliştirilmesine özel bir ağırlık vermiştir. "Toprak reformu" Şah'ın en büyük propaganda unsuru olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Ancak feodalizmin kırsal alanlardaki gücü ve içsel örgütlenmesi dağıtılamamıştır. Özellikle çokuluslu İran'da feodalizmi tek bir halka olarak ele almak olanaksızdır.

İran nüfusunun %97,8'i müslüman dinine mensup olmakla birlikte tek bir ulustan oluşmaktadır. Nüfusun çoğunluğunu oluşturan Farslar, toplam nüfus içinde %45'i oluşturmaktadır. Feodal ilişkiler içinde bulunan Azeriler nüfusun %16'sını, Kürtler %8,1'ini oluşturmaktadırlar.

Geri kalan nüfus ise (%30,9) çeşitli azınlık topluluklardan oluşmaktadır.

Bu toplumsal yapıda özellikle Azeriler, Kürtler ve diğer azınlıklar nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. Bunların en önemli yanı, üzerlerindeki ulusal baskıya, dil baskısına, din baskısına vb. karşısında kendilerini kapalı bir toplumsal yapı içinde tutuyor olmalarıdır. Bir başka deyişle, bunlar feodal ilişkiler içinde, feodal bir siyasal yönetim koşullarında yaşayan ve böylece görece özerk durumda bulunan kesimlerdir. Feodalizmin yukarıdan aşağıya tasfiye edilmesi demek, bunlar üzerindeki ulusal baskının büyük oranda artacağı demektir. Bunu kendi tarihsel deneyimleriyle çok iyi bilen halk "Ak Devrim'e" karşı tavır almak durumundaydı. Öte yandan feodalizmin tasviyesine girilmesi feodal egemen sınıf açısından bir var oluş sorunu durumundaydı. Bu koşullar altında değişik ulusal topluluk üyesi feodal sınıf üyeleri, gerek sınıfsal, gerekse ulusal planda muhalefeti yükseltebilme olanağına sahipti. Bundan sonra bütün sorun, bu değişik feodal muhalefet kesimlerinin birliğini sağlamakta toplanıyordu. Burada kesinkes bir ulusal birlik sözkonusu değildir Bunun milliyetçilik temelinde gerçekleştirilmesi olanaksızdı. Çünkü çok-uluslu bir ülke durumunda bulunuyordu. Bu olanaksızlık küçük-burjuvaziye İran'da sorunun çözümünde bir güç olmaktan çıkarmıştır. Öte yandan böyle bir birliği proletaryanın sağlayabilmesi olanaksızdı. Çünkü proletarya da burjuvazi kadar feodalizmin tasfiyesini gerçekleştirecek bir güç durumundadır. Genel olarak bir İran ulusu bulunmadığı ya da oluşmadığı koşullarda ulusal birlik sağlama yönündeki her tür-

l  çabanın sonuçsuz kalacağı ortadadır. Bu durumda proletarya ve partisi doğrudan doğruya demokratik halk devrimini örgütlemek ve bu amaçla halkın birliğini sağlamak zorundaydı. Ama ulusal-toplulukların feodal ilişkileri ve onlar üzerindeki çeşitli ulusal baskılar proletarya ve partisinin görevlerini zorlaştırıcı unsurlar durumundaydı. Tarihsel olarak burjuvazinin kendi devrimini yaparak aştığı sorunların proletaryanın önüne çıkması, görece zayıf bir kapitalizm koşullarında bile büyük güçlükler içerir.

Bu koşullar altında, gerek feodal muhalefeti birleştirecek, gerekse halk kitlelerinin tepkilerini toplayacak tek güç dinsel ideolojiyle ortaya ı-kabilmiştir. Daha  nceki bölümde gördüğümüz gibi, dinsel ideoloji bu koşullarda önemli bir "alternatif" durumundadır. Ulusal-toplulukların ulusal hareketlerini bağımsız kılmaksızın, feodal sınıfın özel çıkarlarına tabi kılmaya hizmet edebilen bu ideoloji, şii mezhebinin içsel ilişkileriyle kendisini maddeleştirecek koşullar bulabilmiştir şiiliğin belli oranda gizliliğe dayanan dinsel ayinleri ve bunların yapıldığı tekke, zaviye vs. mekanlar, bu faaliyetin temelini oluşturmuştur. Diyebiliriz ki, şiilerin içsel örgütlenişi, bu dönemde İran'da tek kitle örgütlenmesi durumundadır.

Dinsel temelde örgütlenen düzene muhalefetin temelinde, yeni-sömürgeciliğe karşı feodal sınıfların direnişi yatmaktadır. Yukarıdan aşağıya geliştirilmeye çalışılan kapitalist üretim ilişkileri karşısındaki feodalizmin direnişi kaçınılmaz olarak anti-emperyalist nitelik almaktadır. Ancak bunun anti-emperyalizmi tümüyle sınıfsal nitelikte çıkara dayalı olduğu için anti-kapitalist özellikleri içinde taşımaktadır. Böylece sınıfsal ve

ulusal planda emperyalizme ve kapitalizme karşı olan sınıfların tümünü kapsayacak bir nitelik taşımaktadır. Ancak daha önce belirttiğimiz gibi, burada görülen anti-emperyalizm, gerçek anti-emperyalizmden farklıdır ve feodal egemen sınıfların tavrı olarak belirginleşmektedir. Bu açıdan özel olarak gerici niteliktedir.

İran'da 1979 yılında halk kitlelerinin bütünsel katılımıyla Şah'ın iktidarının sona erdirilmesinden sonra iktidar bir süre için halk hareketinin çeşitli örgütlerinin ortak iktidarı olarak sürmüştür. Ancak bu şekilde görece "ikili iktidar" koşullarında uzun süre bulunulması olanaksızdır. Ve nitekim bir süre sonra yeni düzen ve iktidar ortaya çıkmıştır. Bunda en etkin kesim, kaçınılmaz olarak en örgütlü kesim olmak durumundadır. Bu kesim de, dinsel temelde örgütlenmiş olan feodal muhalefettir.

İran'daki rejimin niteliği böylece feodal olmuştur. Bu aynı zamanda proletaryanın örgütlerinin dağıtılması ve yok edilmesine paralel olarak pekişmiştir. Bu açıdan bakıldığında da iktidarın karşı-devrimci niteliği kolayca görülebilir.

İran'da feodalitenin yeniden egemenlik kurması, ulusal sorunların çözümü açısından önemli bir değişiklik getirmemiştir. Şah döneminde olduğu gibi, ulusal-topluluklar karşısında molla yönetimi de, tümüyle ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını reddetmek şeklinde ortaya çıkmaktadır. Dinsel ideoloji açısından "ulusal çıkar" değil, "ümmeî çıkarları" esastır. Bu açıdan feodal sınıfların çıkarlarına uygun tutum için gerekli ideolojik temel bulunmuş olmaktadır. Molla yönetimi kendi kaderlerini tayin hakkını talep etmeyen ulusal-topluluklar için "yaşama" koşulları

sağlamaktadır. Tersî tutum içinde bulunan ulusal-topluluklar ise, zor yoluyla ve "Allah adına" baskı altına alınmak durumundadır.

Diyebiliriz ki, İran'da feodalitenin yeniden siyasal iktidara sahip olmasıyla birlikte, ulusal sorun karşısında feodalizmin tutumu belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Ulusal baskının ardındaki diğer bir gücün feodalizm olduğu İran'da açıkça görülmüştür. Herşeyden önce feodalizmle ulus birbirleri ile uyumlu bir bütün oluşturmaz. Devletin feodal örgütlenmesiyle ulusal örgütlenmesi tümüyle birbirine karşıttır ve birbirlerini dıştalarlar. Bu açıdan feodal egemen sınıflar ulusal-devlete özsel olarak karşıdırlar. (Ama bu, onların devlete karşı oldukları anlamında yorumlanmamalıdır. Feodalizm ile devlet birbirleriyle çelişmez, ama ulusal-devlet feodalizmin yadsınmasına bağlı olarak ortaya çıkar.)

Diğer taraftan ulusal sorun bir köylü sorunudur. Yani köylülüğün feodalizmden kurtuluşu sorunudur. Ancak öte yandan da ulusal-topluluklar, çoğunluk ulusun köylülüğünün tutuculuğu ve milliyetçiliğinden kaynaklanan bir ulusal baskıyla karşı karşıyadırlar. Ve Kürt topluluğu açısından özellikle İran'da bu milliyetçilik (isterse "dinsel" ideolojiyle üstü örtülmüş olsa bile) büyük öneme sahiptir. Bu olgu, ulusal hareketlerin feodalizm karşısındaki tutumunun belirlenmesi açısından oldukça önemlidir.

Bilindiği gibi, iç dinamikle kapitalizmin geliştiği Çarlık Rusyası'nda, devlet feodal-askeri nitelikteydi. Bu, demokratik devrimin gerçekleştirilmesi sorununu Rus toplumu açısından birincil tarihsel görev olarak ortaya çıkartmaktaydı. Çarlık Rusyası'nda tüm ulusal baskıların arkasında

devletin bu feodal niteliği bulunuyordu. Rus burjuvazisi kendi devrimini yapmaktan uzaklaşmıştı, yani devrimci niteliğini büyük oranda yitirmiş bulunuyordu. Bu durum demokratik devrimin yapılması görevini proletaryanın omuzlarına yüklerken, diğer yandan da Rus burjuvazisinin feodalizmle uzlaşmasını getiriyordu. İşte bu uzlaşma, Rusya'yı bir "uluslar hapishanesi" haline getirmişti.

Rus feodal-askeri devleti, bir yandan kendi sınırları içindeki ulusal-toplulukları baskı altında tutmak; öte yandan yeni ulusları baskı altına almak zorundaydı. Bu onun var oluş sorunuuydu. Çarlık Rusyası'nda ulusal baskı ve ilhaklar, devletin var oluş sorunu olduğu için temel nitelikteydi. Moskova'da oturan Çar'ın, ülke çapında egemenliğini sürdürebilmesi için, yeni ekonomik kaynaklara gereksinmesi olduğu kadar, mevcut kaynakları en yoğun biçimde kullanmaya ihtiyacı bulunuyordu. Birincisi, ulusların Çarlık tarafından baskı altında tutulması ve toprak olarak ilhakını gerektirirken; ikincisi, Rusya'daki ulusların baskı altına alınmasını ve ulusal hareketlerin yok edilmesini gerektiriyordu.

Devletin feodal niteliği gereği, kapitalist üretime dayalı bir devlet gelirinin bulunmayışı en temel olgulardan birisiydi. Feodal Rus toprak sahipleri ise, artan gereksinmelerini karşılayabilmek için köylüleri (yanı-serf statüsünde köylüler) artan oranda sömürmek zorundaydı. Tarımsal üretimin feodal niteliği ile ürünlerin metalaştırılması arasındaki çelişki, ancak kapitalist tarım üretimi ile aşılabilirdi. Bu ise feodalizmin tasfiyesinden başka birşey değildir. İşte feodalizmin devrimci tarzda tasfiye edilmediği koşullarda,

gelişen kapitalizm karşısında feodal egemen sınıfın tek gelir kaynağı toprak ve buradaki temel üretici güç olan köylülük olmaktadır. Bunun köylülük açısından anlamı ise, çalışma gününün uzun olması ve zor unsurunun artan oranda uygulanmasıdır. Bu durum, Rus olmayan köylülük üzerinde ise, doğrudan ulusal baskı olarak ortaya çıkmaktadır. Lenin, 1914 yılında ulusal sorunu irdelerken "asıl sorun ... Rus mujiğidir"¹⁴⁶ diyerek, bu gerçeğin altını çizmektedir. Ve gene aynı yerde Lenin, en büyük tehlikenin "Rus mujiğinin milliyetçiliği" olduğunu belirtir.

Ulusal sorun ile köylülüğün ilişkisi, özel olarak da feodalizmin egemen olduğu toplumlarda ulusal baskının feodalizmle olan bağları, Kürt ulusal sorununda dikkate alınması gereken en temel olgulardan birisidir. Çoğunluk ulusunun emperyalist üretim ilişkileri içinde olduğu koşullarda, ulusal sorun ile köylülüğün ilişkisi bazı özellikler taşımaktadır. Bilindiği gibi, ulusal sorun son tahlilde köylü sorunudur. Bu, feodal bağlardan kurtulan köylülüğün toprak istemi ile birlikte gelişir ve kapitalizmin tarımda gelişmesine paralel olarak mülksüzleşen köylülerin, bağımsız ulusal-devlete sahip olma ile toprak sorununun çözümü arasında doğrudan bir ilişki görmeleriyle, eyleme dönüşür. Bu boyutlarıyla ulusun kendi kaderini tayin istemi köylülerin toprak istemi ile çakışır. Uzun dönemde bunun köylüler için kurtuluş olmadığı açıktır, ama bunun kalıcı olmayışını onlara gösterecek olan gene proletarya ve partisinden başkası değildir. Ulusal hareketin gerçek ve kalıcı bir çözüme ulaşmasının tek

¹⁴⁶ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 147

yolu, günümüzde proletaryanın ulusal hareketin önderliğini yapmasına bağlıdır. Aksi halde küçük-burjuvazi başta olmak üzere değişik sınıflar tarafından köylülük yedeklenecektir. İşçi-köylü ittifakının ulusal-topluluk temelinde kurulabilmesi için bu yedekleme durumunun ortadan kaldırılması zorunludur.

Bu ise köylülüğün toprak isteminin doğru bir biçimde çözümlenmesi ile mümkündür.

Feodal-aşiret ilişkileri içinde bulunan Kürt köylülerinin toprak sorunun bağımsız bir devlet içinde çözümlenmesinin, ancak feodalizmin tasfiyesi ile mümkün olabileceği gerçeği, ulusal hareketin kaçınılmaz olarak anti-feodal nitelik almasını zorunlu kılar. Aksi halde köylülüğün, milliyetçilikle ya da dinsel ideolojiyle silahlanmış olarak, çeşitli devletlerin kuruluşundan sonra görüldüğü gibi topraklarının diğer devletlerin aleyhine genişletilmesi istemini ortaya koymasına yol açacaktır. Bu ise ulusal-devletler arasında "sınır anlaşmazlıkları"yla başlayan bir savaş sürecinin yaşanması demektir. Anti-feodal devrim gerçekleştirilmediği sürece, ulusal-devletin bu yönde eğilim göstermesi kaçınılmaz olacaktır. (Şüphesiz bunun yaşam bulabilmesi için başka etmenlerin ortaya çıkması gerekir. Bu etmenler, ulusal-devletler arasındaki güç dengesinin biri lehine bozulmasını sağladığı oranda, "yayılmacı" bir amaç olarak pratikte yaşam olanağı bulabilecektir. İran-Irak savaşı açık bir görüngüdür.)

Bu olgunun diğer yönü de, çoğunluğu oluşturan ulus köylülerinin emperyalist üretim ilişkilerinin gelişmesine paralel olarak mülksüzleştirilmeleriyle ilintilidir. Mülksüzleşmenin hızlandığı koşullarda, topraktan kopan köylülerin kent-

lere göçleri toplumsal bunalımın derinleşmesini getirecektir. Bu durumdaki yarı-proleter unsurların değişik sınıflar tarafından yedeklenmeleri gündemdedir. Proletarya ve partisinin bu konuda etkin olduğu koşullarda gelişim devrim yönünde olacakken, küçük-burjuvazi ve oligarşi tarafından yedeklendiği koşullarda karşı-devrimci ve şovenist bir güç ortaya çıkacaktır. Mülksüzleştirilmiş köylülerin (çoğunluk ulus), azınlık ulusunun köylülerinin toprak istemlerini desteklemesi olanaklıdır ve bu onların köylü kitlesi olarak ortak tavırlarını açığa çıkartır. Ancak aynı olgu ters yönde etkide bulunur. Bu ters yöndeki etki, azınlık ulusunun "bağımsız devlet" istemi ile mevcut devlet sınırları içindeki bazı toprakların "kaybedilmesi" endişesi şovenistler için önemli bir propaganda olanağı yaratır. Ve böyle bir istemle yola çıkan ulusal hareketin ezilmesi ve de ulusal-topluluğun soykırımı noktasına kadar uzanan bir yenilgisiyle, mülksüzleştirilmiş köylüler için yeni topraklar sağlayacağı düşüncesinin yaygınlaşması olasıdır.

Her iki ulusal-topluluk açısından köylülüğün bu ikili karakteri proletarya ve partisinin mücadelesi açısından önemli bir yere sahiptir. Bu ikili karakteri gözetmeyen Marksist-Leninistler, her zaman süreçte ikilemlerle karşı karşıya kalacaklardır.

Özetlersek, Kürt topluluğunun bölünmüşlüğü temelinde, kendi kaderlerini tayin etme hakkını elde etmeleri ve bu hakkı gerektiğinde "birleşik ve bağımsız bir Kürdistan devleti" yönünde kullanmaları yalın bir ulusal mücadele ile sınırlandırılmaz. Herşeyden önce "birleşik ve bağımsız bir Kürdistan devleti"nin kurulabilmesi-

nin önündeki içsel engellerin ortadan kaldırılması gerekir. Bu içsel engellerin birincisi her parçada emperyalist üretim ilişkileri ile bütünleşmiş (işbirlikçi) burjuvazidir. İkinci olarak (ikincil değil), Kürt toplumunda egemen üretim ilişkisinden gelen egemen sınıftır. Bu sınıf emperyalist dönemin özelliklerine göre biçimlenmiş feodal niteliktedir. Diyebiliriz ki, "birleşik ve bağımsız bir Kürdistan devleti"nin kurulabilmesi için, işbirlikçi-burjuvazi ile feodal egemen sınıf tasfiye edilmelidir. Bu gerçekleştiği oranda Kürdistan'ın birleşik bir devlete sahip olması olanaklıdır.

Bu temel gerçek karşısında proletarya ve partisinin görevi, bu sürecin bütününe ilişkin bir programı ortaya koymaktır. Bu program demokratik halk devrimi programı olarak anti-feodal ve anti-oligarşik nitelikte olacaktır. Anti-oligarşik yön, Kürt burjuvazisinin içinde bulundukları devlet sınırları içindeki yerli oligarşiler içinde yer almalarından kaynaklanır ve onları oligarşinin diğer unsurlarından ayırmak olanaksızdır. Bunların oligarşi dışına çıkabileceklerini düşünmek, yani ulusal harekete katılacaklarını düşünmek tümüyle yanlıştır. Böyle bir düşünce emperyalist dönemde, özel olarak da III. bunalım döneminde burjuvazinin devrimci niteliğini az da olsa koruduğu anlayışına dayanır ki, bu tümüyle bir yanılsamadır.

Burada Kürt hareketinin proletarya öncülüğünde yürütülüş koşullarını irdelerken, onun ulusal niteliği ile sınıfsal niteliği arasındaki zorunlu birleşmeyi ortaya koymak kaçınılmazdır. Bugün kavranılması gereken en önemli halka budur. Bu açıdan demokratik halk devrimi sorununun anti-feodal ve anti-oligarşik yönünü belir-

gini leŖtirmek gerekmektedir.

III. bunalım döneminde geri-bıraktırlmış ülkelerde emperyalist üretim ilişkilerinin egemenliği anti-feodal devrim sorununun daha geniş bir kapsamda ele alınmasını getirmiştir.  lke- de kapitalizmin yukarıdan aşağıya gelişmesiyle ortaya çıkan işbirlikçi-tekelci burjuvazi (emperyalizmin temel dayanağı olarak), feodalizmle ittifak kurarak bir oligarşi oluşturmuştur. I. ve II. bunalım döneminde olduğu gibi, emperyalizmin temel dayanağı olan burjuvazi kesinkes komprador nitelikte değildir. Bu açıdan emperyalizmin dışsal bir olgu olduğu koşullarda feodalizmle kurduğu ittifak ve bu ittifak içinde komprador burjuvazinin yer alış biçimi burada mevcut değildir. İşbirlikçi-tekelci burjuvazi, kimi zaman eski komprador burjuvazinin bir dönüşümü, kimi zaman bazı feodal toprak sahipleri- nin burjuvallaştırılması, kimi zaman ise orta-burjuvazinin işbirlikçi haline getirilmesi ile oluşmuştur. Hangi kökene sahip olursa olsun, tümünün ortak özelliği burjuvallaşmalarında emperyalizm ile bütünleşmelerinin belirleyici olmasıdır. İlk dönemde oligarşi içinde belirleyici ve ağır basan unsur feodal sınıftır. Bu sınıf emperyalizmin çeşitli kredi ve yardımlarıyla işbirlikçi burjuvaziyle birlikte egemenliği paylaşmayı kabul etmiştir. Burada emperyalizmin ekonomik gücü ile askeri zoru, çeşitli ülkelerde değişik biçimlerde kullanılmakla birlikte esas belirleyiciler durumundadır.

 lke içinde kapitalizmin gelişmesine paralel olarak işbirlikçi burjuvazinin güçlenmesi, oligarşi içindeki dengeleri değiştirme yönünde etkiler yapmaya başlamıştır. Bunun sonucu ise,

feodal egemen sınıfın oligarşi içinden tasfiye edilmesidir. Bu tasfiye onların devlet üzerindeki etkinliklerini yitirmeleriyle sonuçlanır. Böylece oligarşi içinden tasfiye edilen feodal egemen sınıf kesimleri anti-oligarşik bir tutum içine girmektedirler. Ama bu, feodalizmin gerçek ve tam tasfiyesi demek değildir. Özellikle üstyapıda feodal ilişkiler ve feodal ideoloji korunur. Bir başka deyişle, devletin feodal örgütlenmesi belli oranda varlığını korur. Bunun "temsili demokrasi" koşullarında anlamı ise, "koalisyon hükümetleri"-dir. Oligarşinin gücü, hem geliştirilen kapitalizmden, hem de belli oranda korunan feodalizmden kaynaklanır. Oligarşi içinde feodalizme karşı alınan tedbirler devrimci nitelikte, yani burjuva demokratik devrimine ilişkin bir konumda olmadığı için, bu tasfiye hareketinin proletarya tarafından desteklenmesi sözkonusu değildir. Ama öte yandan salt tasfiye edildikleri için anti-oligarşik tavır içine giren feodal kesimlerin de desteklenmesi sözkonusu değildir. Proletaryanın bu konudaki tutumu özsel olarak her iki kesime de karşı olmaktadır. Oligarşi ile feodal egemen sınıf arasında belli bir farklılaşma ortaya çıktığında meydana gelen yanılgılar hep bu tutumun gözardı edilmesinden kaynaklanır.

Özellikle ülkemizde, geçmiş dönemde oligarşi içinde feodal egemen sınıf bir bütün olarak yer aldığı için anti-oligarşik devrim ile anti-feodal devrim arasında bir ayrılık ortaya çıkmamıştır. Ama bazı, ki oldukça önemli oranda, feodal unsurların tasfiyesi, oligarşinin giderek daha da azınlık haline gelişi, solda anti-feodal yan ile anti-oligarşik yan arasındaki ayrılmaz bağın gözden kaçırılmasına yol açmıştır. Oysa anti-oligarşik

yan, tümüyle anti-feodal yanı içermektedir, ama sadece bununla sınırlı değildir. Ayrıca emperyalist üretim ilişkilerine karşı tutumu da içerir. Bu nedenle geçmiş dönemlerin anti-feodal demokratik devrimlerinden daha geniş kapsamlıdır.

"Bizim gibi ülkelerdeki oligarşik dikta ise sadece finans kapitalin damgasını taşımaktadır. Çünkü ülkedeki kapitalizm, kendi iç dinamiği ile değil, 'yukarıdan aşağıya' geliştirilmiştir. Dolayısıyla yerli tekelci burjuvazi, daha baştan, çekirdek halindeyken emperyalizmle bütünleşerek gelişmiştir. (Emperyalizm içsel bir olgu durumuna geldiği için bu oligarşi içindedir.) Ancak bu gelişen tekelci-burjuvazi tek başına emperyalizmle ittifakını sürdürecektir, emperyalist üretim ilişkilerini muhafaza edecek güçte değildir. Dolayısıyla, yabancı ve yerli tekellere zorunlu olarak bağlı olan toprak burjuvazisi ve feodal kalıntılarla yönetimi paylaşmaktadır."¹⁴⁷

Kürt ulusal-topluluğu açısından, bu olgu, kendisini parçalarda farklı biçimlerde ortaya koyar. Türkiye, İran, Irak ve Suriye, bir bütün olarak geri-bıraktınlmış ülkeler olmalarına karşın, birbirlerinden görece farklılıklar taşır ve her bir ülkedeki egemen sınıflar ittifakı değişik biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu eşitsiz gelişim, kendisini en açık biçimde oligarşinin bileşiminde ortaya koyar. Bu aynı zamanda her bir ülkedeki işbirlikçi-tekelci burjuvazinin gelişim düzeyindeki farklılıktır. Bu ülkeler içinde Kürt ulusal-topluluğunun, nüfus olarak en fazla olduğu Türkiye, di-

¹⁴⁷ Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*

ğerlerinden görece farklı ilişkiler ve çelişkiler içerir. Bu açıdan Türkiye diğer ülkelerin tarihsel olarak gelişimlerinin, devrim dışı koşullarda nasıl bir yol izleyeceğinin göstergesidir.

Türkiye'deki Kürt ulusal-topluluğu içinde feodalizm önemli oranda çözülme sürecindedir. Bu çözülme, sınır bölgelerinden iç kesimlere doğru gidildikçe artmaktadır. III. bunalım döneminin özelliklerinden dolayı Kürt burjuvazisi, baştan emperyalizmle bütünleşmiş olarak gelişmiştir. Bu açıdan kesinkes ulusal niteliğe sahip değildir. Ancak Kürt burjuvazisinin emperyalizmle bütünleşmesi, ulusal-devlet örgütlenmesine sahip olunmadığı için, bazı özgül koşullarla gerçekleşmiştir. Yani Kürt burjuvazisinin ortaya çıkışı ve emperyalizmle bütünleşmesi, tümüyle Türkiye oligarşisi içinde ve onun aracılığıyla olmuştur. Bu konuda tipik örnek olarak Toprak Holding gösterilebilir.

Toprak Holding, Diyarbakır'ın Lice ilçesinden Toprak ailesine aittir. Holdingin sahibi Halis Toprak, Kürt aşiret reislerinden biri olup, 1968 yılında elinde bulunan servetin bir kısmıyla Adana'daki Paktaş tekstil fabrikasını satın almasıyla burjuvalaşmaya başlamıştır. 1980'lere kadar orta büyüklükte bir tekstil işletmesi olan Paktaş, 1976 yılında I. MC'nin iktidarı döneminde, dışardan uzun vadeli krediyle makinalar alma olanağına kavuşmuştur. Alınan yeni tekstil makinalarıyla Paktaş-II kurulmuş ve üretim büyük oranda artmıştır. 1978 yılında Ecevit hükümeti döneminde bu borçlanma için sağlanan "kur garantisi"nin (devlet garantisidir) kaldırılmasıyla Toprak ailesi büyük bir borç altına girmiştir. 1979 yılında 2 milyar olan borçları, 1986 yılında 35 milyarı devlete,

7 milyar piyasaya olmak üzere 42 milyarlık bir borcu bulunuyordu. Bu koşullar altında Özal hükümeti, Paktaş'ın 25 milyar liraya hazine tarafından satın alınmasını sağlayarak borçların ödenmesini sağladı. Ve daha sonra çıkartılan "faiz silme operasyonu" ile de faizler ortadan kaldırılarak Toprak şirketlerinin tüm borçları ortadan kaldırılmış oldu. 1986 yılı itibariyle Toprak Holding'in 16 şirketi bulunmaktadır. Bu şirketler kağıt, seramik, armatür, ampul pazarında önemli bir yere sahiptirler.

Halis Toprak'ın büyümesinde Türkiye devletin rolü açık biçimde görülmektedir. Diğer taraftan bu gelişme, feodal-aşiret ailesi durumunda bulunan Toprak ailesinin kendi içinde parçalanmasını da getirmiştir. Başlangıçta tüm aileye ait olan Paktaş'ın satılmasıyla, bugün holding tüm aileyi temsil etmemektedir. Oligarşi ile olan ilişkileri hiçbir şeyi gizleyemeyecek kadar açıktır. Örneğin sıhhi tesisat sektöründe diğer tekelci kuruluşlarla (Eczacıbaşı ve ECA) fiyatları ortak olarak belirlemektedirler.

Tarımda ise, büyük toprak sahipleri tümüyle oligarşi içinde yer almaktadırlar. Bu konuda Bitlis ve Van'daki Gaydalı ve Kartal aileleri tipik örnektir. Yine bir dönem oldukça çok sözü edilen Bucak ailesi de bütünleşmeye ilişkin bir başka örnektir.

Tarımdaki büyük toprak mülkiyeti ve bu topraklar üzerinde makinalı tarımın yapılması, feodalizmin devrimci olmayan tarzda tasfiyesinin ürünleri durumundadır. Ancak burada toprak sahipliğinin feodal niteliği, yani aşirete ilişkin oluşu, Lenin'in sözünü ettiği "emek-hizmeti sistemi"nin varlığı ile tanımlanabilir. Aşiret ilişkileri-

nin egemenliği, yani "kişisel bağımlılık" ilişkisinin egemenliği, doğrudan büyük topraklar üzerinde kapitalist gelişimin sınırlarını belirlemektedir. Ama aynı zamanda bu gelişme tarımda feodalizmin artan oranda çözülmesini de getirmektedir. Son yıllarda tarımdan sübvansiyonların kaldırılması, büyük ölçüde küçük-üreticilerin yoksullaşmasını getirdiği için, büyük topraklar üzerinde yeni bir ücretlilik sisteminin doğmasına yol açmıştır.

Bu olgular, Türkiye'deki Kürt burjuvazisinin işbirlikçi niteliği ile büyük feodal toprak sahiplerinin oligarşi içinde yer alışlarını belirginleştirmektedir. Kürt ulusal-topluluğu içinde tarımsal üretime elverişli büyük toprakların mülkiyetine sahip kesim nüfusun çok küçük bir azınlığını oluşturduğu bir gerçektir. Buna bakarak, bunların ulusal hareket karşısında özel bir yere sahip olamayacağı ileri sürülebilir. Oysa özel mülkiyete dayalı her sınıflı toplumda egemen sınıfların sayısal azlığı genel bir durumdur ve bundan daha çok şeyi de kapsar. Egemen sınıfın gücü hiçbir zaman nüfus içindeki sayısı ile ilintili değildir. Egemen sınıfın ekonomik ve siyasal gücü onun sayısallığının ötesindedir. Onlar ekonomik alandaki egemenliklerini siyasal yönetim ve askeri güç tekeli aracılığıyla sürdürürler. Bu sınıfların III. bunalım döneminde geri-bıraktırılmış ülkelerde ulusal ve devrimci niteliğini yitirmiş olması her türlü tartışmanın dışındadır. Ama bu kesimin, varlığını sürdüren feodal ilişkiler aracılığıyla, yani "kişisel bağımlılık" yoluyla (aşiret reisi statüsü yoluyla) bulundukları yerdeki halk üzerinde büyük bir güce ve etkiye sahip oldukları da unutulmamalıdır. Örneğin Bitlis ve Van'da sözü edilen bü-

yük toprak sahiplerinin etkisi, doğrudan seçim sonuçlarına yansıyabilmektedir.

Ancak Kürt ulusal-topluluğu içindeki gelişmeler sadece bunlarla sınırlı değildir. Yukarıda sözünü ettiğimiz kesimler dışında kalan büyük bir feodal sınıf kesimi de bulunmaktadır. Bunların Kürt köylüleriyle (aşiret mensupları) olan ilişkilerinde geçici bir biçim olarak köylülerin aşiret reislerine (ki aynı zamanda toprağın ve köylülerin evlerinin mülkiyetine sahiptirler) bağımlılığı, pazar için üretimin gelişmesine paralel olarak geçici biçimler ortaya çıkarmıştır. Lenin'in "emek-hizmet sistemi" olarak tanımladığı bu biçim, köylülerin aşiret reisine "kişisel bağımlılığı"nı öngerektirmektedir. Bu durumda kaçınılmaz olarak "iktisadi baskı" ile "iktisadi baskı dışında baskı"yı az ya da çok gerektirmektedir. Türkiye'deki Kürt aşiretlerinin içinde aşiret reisliğinin konumu, bir yandan feodal mülkiyeti kişisel mülkiyet haline getiren yasalar tarafından, diğer yandan aşiret reisinin silahlı adamları aracılığıyla sağlanmakta ve sürdürülmektedir. Ama merkezi otoritenin artan gücü bu durumda geçici biçimler de ortaya çıkarmıştır. Eski feodal dönemlerde, aşiret reisi, aşiret üyelerinin tüm uyuşmazlıklarının tek çözücüsü durumundaydı. Bir bakıma yargı hakkı doğrudan aşiret reislerine ait bulunuyordu. Vergilendirme de doğrudan aşiret reisleri aracılığıyla yapılıyordu. Ancak gelişen çarpık kapitalistleşme koşullarında köylüler, bir yandan aşiret üyesi olarak "emek-hizmeti" içinde bulunurken, diğer yandan devletin vergi ve yargı sistemi ile ilişki içinde bulunmaktadır. Böylece aşiret reisleri, devlet ile aşiret üyeleri arasında aracı durumuna geçmektedir. Geniş öl-

üde yerleşik duruma geçmiş olan Kürt aşiretlerinin yönetici ailesinin, kentlere yerleşmesi bu aracılık işlemlerinin yapılabilmesini olanaklı kılmıştır. Bu sürecin egemen olduğu yerlerde aşiret üyeleri, "emek-hizmeti sistemi" ile köylülük haline dönüşmüş olur. Aşiret reislerinin aşiretin bulunduğu kırsal alanların dışına çıkmaları, aynı zamanda üyelerin hızla "bağımsız köylü" sınıfı olmaktan sınıfsal ayrılmaya uğramış köylülük haline dönüşmesini de getirmektedir. Aşiret ilişkilerini feodal bey/köylü ilişkisinden farklı kılan "kan-bağı" "emek-hizmeti sistemi"ni daha da özelleştirmektedir. Ancak feodalizmin çözülmesi ilkin aşiret tipi ilişkileri, kendi içinde karı-koca ailesi şeklinde dönüşüme zorlamıştır. Bu da büyük oranda "kişisel bağımlılık" ilişkisinin, "kan-bağı" dışında, tarihsel olarak ortaya çıkmış olan feodal bağımlılık halinde ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu da artan oranda "iktisadi baskı dışında baskı"yı kaçınılmaz kılmaktadır. Bu baskının yukarıdan aşağı kapitalizmin gelişmesinin getirdiği çözülme koşullarındaki artışı, feodal aşiret reislerinin devletle olan ilişkilerini yoğunlaştırmaya yöneltmektedir. Burada ulusal yan, tümüyle sınıfsal yanın gerisine itilmiştir. Böylece yukarıdan aşağı kapitalizmin gelişimi ile tasfiye olan feodal ilişkiler feodal-aşiret reislerinin gücünü azaltırken, diğer yandan baskıyı artırmaktadır. Ama zaman zaman feodalizmin tasfiyesi, feodal-aşiret ilişkisi içindeki köylülerin yoksullaşmasını feodal-aşiret reisinin yoksullaşmasıyla birlikte getirmektedir. Bu durumda da karşılıklı ilişkilerde önemli bir çözülme ortaya çıkmaktadır. Böylece her düzeyde "emek-hizmeti sistemi" kendisini gösterecek duruma gelmiştir.

"Herşeyden önce, meta ekonomisindeki büyüme, emek-hizmeti sistemi ile çatışır, çünkü sonuncusu doğal ekonomiye, değişmeyen tekniğe, toprak beyi ile köylü arasında kopmaz bağlara dayanır. Bu nedenledir ki, bu sistem eksiksiz biçimiyle tümüyle uygulanamaz bir sistemdir ve meta ekonomisinde ve ticari tarımdaki her ilerleme bunun uygulanabilme koşullarını sarsar."¹⁴⁸

Bu sarsma, ilkin toprak beyinin emek-hizmetine ödediği paranın azalması ile kendini gösterir. Ürünün iyi olmaması, pazarda yüksek fiyat bulmaması vb. gerekçelerle bu ödeme en aza indirilebilir. Bu yarı-serf durumundaki köylülerin "refah"ının artan oranda azalışı, daha da yoksullaşması sonucunu doğurarak, bu kitlenin mevcut düzene karşı tepkisini yoğunlaştırır. Ancak üst-yapının feodal niteliği ya da feodal ideolojilerin varlığını sürdürmesi, bu tepkileri kapitalist gelişmeye ve somutta makinalara yöneltir. Çokluk bu, kent küçük-burjuvazisiyle çatışmaya ulaşır. (Aynı şekilde proletaryayla da çatışma ortaya çıkar.)

Eğer feodal bey, siyasal ilişkiler alanında gücünü yitirmişse, bu koşullarda, köylülerin tepkisi siyasal yönetime ve somutta hükümete (ve partisine) yönelir. Toplam nüfus içinde azınlık durumunda bulunan ulusal-topluluklar açısından bu durum ulusal tepkiye dönüşebilir. Burada "kişisel bağımlılık" içindeki köylünün, bu bağımlılıktan kurtulma istemi ile kurtuluş yolu arasındaki çelişki, doğrudan siyasal alana ve siyasal bilince ilişkindir. "İktisadi baskı dışındaki baskı"nın dev-

¹⁴⁸ Lenin, *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*, s.181

letle olan bağının açığa çıktığı koşullardaki devrimci mücadeleyle bu olanaklıdır- feodal egemen sınıf "ulusal-devlet" istemini öne çıkarabilir. Feodalitenin "ulusal-devlet" istemi, tümüyle feodal devlete ilişkindir. Kendisinin mevcut devlet karşısında yitirdiği gücünü ancak böyle bir biçim altında geri alabileceğini görmüştür. (Ulusal sorunun bu şekilde çözümlenmesinin olanaksızlığı karşısında bu feodal kesimler, burjuva ideolojisi olarak milliyetçiliği kendilerine bayrak edinebilirler ve demokrat görünmeye özel bir önem verirler. Ancak bunlar tümüyle biçimsel olduğu için, bu gerçekler köylülük tarafından açık biçimde görüldüğü koşullarda, köylülerin küçük-burjuvaziyle ve proletarya ile çatışması yerini ittifaka bırakır.)

Tüm bu ilişki ve çelişkileri ile bir bütün olarak Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkına sahip olması, proletaryanın iktidar mücadelesi açısından önemli bir yere sahip olmaktadır. Böyle bir hakka sahip olan Kürt ulusu, değişik parçalardaki eşitsiz gelişmeyi aştığı oranda proletarya devriminin genel yoluna tam olarak girmiş olacaktır. Ancak parçalardaki eşitsiz gelişim ve topluluğun değişik bileşimlerinin mevcudiyeti, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını bir bütün olarak elde etmelerini zorlaştırmaktadır. "Birleşik, demokratik ve bağımsız" bir Kürdistan'ın kurulması doğrudan proletarya devriminin genel yolu içinde olanaklıdır.

Bu nedenle, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını elde etmesi, proletaryanın öncülüğünde gerçekleştirilecek bir devrimle olanaklıdır. Böyle bir devrimin anti-emperyalist ve anti-oligarşik niteliği, kaçınılmaz olarak bölgedeki

tüm halk güçlerinin aynı yöndeki hareketiyle bütünleşmeyi zorunlu kılmaktadır.

Bugünkü koşullarda "bağımsız ve demokratik bir Kürdistan" sorunu, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkının önüne geçecek biçimde ortaya konamaz. Ulusun kendi kaderini belirli bir tarzda tayinini önkoşullayan böyle bir tutum, kaçınılmaz olarak devrim dışı çözüm yollarının aranmasını getirecektir. Kürt ulusunun parçalanmışlığı ve bölgedeki eşitsiz gelişim koşullarında, proletarya ve partisinin her bir ulusal-devlet sınırları içinde demokratik halk devriminin gerçekleştirilmesi için yaptığı mücadeleler, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını ve "bağımsız ve demokratik Kürdistan"ın kurulabilmesinin koşullarını yaratabilecektir. Bu açıdan Kürt ulusundan gelen Marksist-Leninistler bulundukları ülke sınırları içinde proletaryanın birleşik ve merkezi örgütlenmesi içinde yer almak ve demokratik halk devriminin gerçekleştirilmesi için mücadele etmek durumundadırlar.

Bu tutum, her zaman Kürt ulusu üzerinde çeşitli oyunların oynanmasının ve ulusal hareketin değişik amaçlar için (sınıfsal da olabilir) kullanılmasının önüne geçilebilecektir. Başka biçimler altında geliştirilecek her türlü birleşik mücadeleler (ittifaklar) genel olarak demokratik devrim sürecinde kesintilere yol açabilecektir. Özellikle Türkiye'de demokratik halk devriminin bir Halk Savaşıyla zafere erişmesi yolunda yapılacak bu tür hatalar Halk Savaşının kesintiye uğramasına ya da önemli yenilgiler almasına yol açabilecektir. Proletarya ile köylülüğün Kürt köylülüğü açısından ittifakını, salt ulusların kendi kaderini tayin hakkı ile sınırlandırmak, doğru-

dan milliyetçiliğin köylü kitlesini yedeklemesi sonucunu doğuracaktır. Böyle bir durumda, Halk Savaşı sürecinin belli bir evresinde halk güçlerinin bölünmesine neden olabilecek ve bir kesiminin savaşı terketmesine yol açabilecektir. Böyle bir durum proletaryanın her iki düzeyde de öncülüğünü ortadan kaldıracaktır. Bağımsız ve demokratik bir Kürdistan gerçekliği, ancak bölgedeki önemli bir demokratik devrim ile olanaklıdır. Bu açıdan proletarya ve partisinin görevi, demokratik devrim programında ulusun kendi kaderini tayin hakkına sahip olmasının yer aldığı geniş bir perspektif içinde proletarya ve köylülüğün sınıfsal ittifakını sağlamak zorundadır. Böyle bir ittifak ise, ayrı örgütlenmeyi önsel olarak dışlar. Proletaryanın ve Marksist-Leninstlerin görevlerini, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkı ve bu hakkı belli bir biçim altında kullanması ile sınırlandırmak, tüm burjuva ve küçük-burjuva milliyetçilerinin çıkarıdır. Proletarya köylülükle kuracağı ittifakla demokratik devrimi tamamlamak ve hızla sosyalist devrime geçmek durumundadır. Kürt halkının gerçek kurtuluşu ancak bu yolla olanaklıdır.

Bugün her bir parçadaki Kürt küçük-burjuvazisi de, oligarşilerle bütünleşememiş ve tasfiye olan feodal egemen kesimler de, "bağımsız bir Kürdistan" isteminde bulunmaktadırlar. Bu istemin bizzat proletarya ve partisi tarafından önsel kabul edilebilecek ve gerçekleştirilecek bir istem olarak ele alınması olanaksızdır. Ayrılmayı mutlaklaştıran bu istem, proletaryanın sonal olarak ulusu aşan mücadelesiyle çelişir. Proletarya ve partisi, kendi öncülüğünde böyle bir mutlak amaç için mücadele yürütemez. Prole-

tarya, ulusun kendi kaderini tayin hakkı ile bu hakkın hangi koşullarda nasıl kullanılacağını birbirinden ayırmak durumundadır. Birincisi genel demokratik bir hak iken, ikincisi koşullara bağlı olarak bu hakkın kullanımını içermektedir.

Özellikle Türkiye'de proletarya ve partisi demokratik halk devrimi için mücadele etmek durumundadır. Bu mücadelede proletaryanın öncülüğü sorunu özel bir değere sahiptir. Devrimin Halk Savaşı ile zafere erişmesi, iktidarın parça parça alınmasını gerektirecektir. Bu parça parça iktidar koşullarında, ayrılıkçı tutumu ya da "ayrılma, ayrı devlet kurma"yı mutlaklaştıran anlayışlar, doğrudan proletaryanın mücadelesine zarar veren sonuçlar doğurabilir. Bu koşullar altında Kürt Marksist-Leninistlerinin propagandada temel almaları gereken yan, demokratik halk devrimi ve Halk Savaşının zaferi olmak zorundadır. Türkiye sınırları içinde ulusal ayırım gözetmeksizin proletarya ve köylülüğün çıkarlarının bir ve tek olduğunun anlatılması gerekmektedir. Kürt proletaryasının ve köylülüğünün, ulusal baskı yanında, daha sürekli bir olgu olarak sınıfsal ezilmişliğinden kurtuluşunun bu şekilde gerçekleştirileceğini ortaya koymak ve örgütlemek en temel sorundur. Çünkü emperyalizmin III. bunalım döneminde, küçük ya da büyük tüm ulusların bağımsızlığı, ancak demokratik halk devrimi ile olanaklı olması gerçeği kavranmadan, ulusal sorunun kalıcı çözümü olanaksızdır.

Kürt küçük-burjuvazisinin ve köylülüğünün, tüm parçalarda tek ve sürekli müttefiki proletaryadan başkası olamaz. Özellikle küçük-burjuva milliyetçilerinin iktidarda bulunduğu ülkelerde bu gerçek açık biçimde ortaya çıkmıştır. Feodal-

dinsel iktidarın bulunduğu İran'da ise, Kürt ulusunun kendi kaderini belirlemesi (ki bu belirleme diğerk Kürt ulusu üyeleriyle birleşmeyi de içendir) anti-feodal bir devrimi kaçınılmaz kılmaktadır. Feodal molla yönetiminin yıkılması bu açıdan bir zorunluluk durumundadır. Ama tüm bu ülkelerde, her zaman Kürt feodalleri ve küçük-burjuvazisi iktidardaki sınıfla uzlaşma arayışı içinde olmuşlardır. Bu arayış Kürt ulusunun bütünü için değil, belli bir sınıfın çıkarı içindir. Marksist-Leninistler bu gerçeğı kavramak ve buna karşı mücadele etmek zorundadır. Aksi halde 1980 ortalarında olduğı gibi, iki ulusal-devlet arasındaki haksız bir savaşın, genişleyerek Kürt ulusunu kapsayacak hale getirilmesi gündeme gelecektir.

Özellikle İran-Irak savaşında, her iki taraf, Kürt "kozunu" kullanma çabası içine girmiştir. Bu çaba, kendilerini ilgilendirmeyen ve her iki tarafın yayılmacı ideolojilerinin ürünü olan bir savaşta Kürt proletaryası ve köylülerinin savaşa çekilmesi içindir. Böyle bir savaşta proletarya ve partisi kesinkes taraf durumunda değildir ve bu savaşta genel olarak kendi ülkelerinin yenilgisi için çaba sarfetmek durumundadır. Böyle bir savaşta savaşın olası galibini belirleyerek, onun saflarında savaşa girmek yoluyla Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını elde edebileceğini düşünmek, tümüyle ulusa ihanetle özdeştir. I. yeniden paylaşım savaşında Avrupa'da görülen bu tür politikalar, "ezilen ulus" burjuvazisinin uzlaşmacı politikasının ifadesi olarak ortaya çıkmıştır. İran-Irak savaşında bu politikayı izlemeye kalkan kesim, küçük-burjuva milliyetçilerinden başkası değildir. Bunlar savaşan her iki ülkedeki

iktidarların niteliğini ve bu iktidarların savaş amaçlarını görmezlikten gelmek eğilimindedirler. Her iki ülkenin petrol dışı üretime dayalı bir ekonomilerinin olmaması, bugün için ulusal-devletin ikisi açısından bir savaş durumu yaratsa da, yarın bunun başka uluslara da yöneleceğini kesinlikle unutmamak gerekir.

Savaş koşullarında kendi kaderini tayin hakkına sahip olmayan bir ulusun yada bu hakka görünüşte sahip olsa bile geri olan bir ulusun, bir tarafın yanında, kendi ulusunun savaşa girmesini istemesi, savaşan ulusal-devletlerin özsel çıkarlarına hizmetten öte bir anlam taşımayacaktır. Bu aynı zamanda kendi kaderini belirleme hakkını sınırlamaktan ya da tümüyle yitirmekten öte bir sonuç veremez. İran-İrak savaşında "taraf olma" tutumunun ilk somut sonucu Halepçe katliamıdır. Bu katliamı yapanlar kadar, yapılmasına yol açanlar da suçludur. Ve bu bağlamda İran molla yönetiminin önemli bir suçu bulunmaktadır. Öte yandan bu sonuca "taraf olmak" politikasıyla yol açan Kürt örgütleri de bundan sorumlu tutulmak zorundadır.

Bugün Kürt ulusunun yaşadığı ülkelerde proletaryanın öncülüğünde gerçekleştirilecek bir devrim için koşulların en olgun olduğu yer Türkiye'dir. Türkiye sınırları içinde büyük bir Kürt nüfusu bulunmasına karşın, ulus çapında etkin bir küçük-burjuva milliyetçi hareketi bulunmamaktadır. Kürt küçük-burjuvazisi, feodal ilişkilerin dışına çıktığı oranda, sınıfsal bir mücadele içine girmektedir. Geleneksel olarak yerel güç durumunda olan feodaller ise, etkisizleşme durumlarına bağlı olarak, ya oligarşi ile uzlaşmıştır ya da dinsel ideoloji etrafında toplanmıştır.

Kuzey Kürdistan'da bu olguların getirdiği olumlu öğelerin devrimci mücadele açısından önemi büyüktür. Özellikle yeni-sömürgecilik yöntemlerinin Türkiye genelinde gelişmesine paralel olarak, Kürt feodal sınıflarının eski güçlerini yitirmeleri önemli bir "dini" hareket yaratmıştır. "Dinsel ideoloji"nin etkisini Türkiye'de yapılan son genel seçim sonuçlarında bile görmek mümkündür. 1987 Kasım Genel Seçimleri'nde "dini" parti görünümüne en fazla sahip olan Refah Partisi (RP)'nin genel oy ortalaması %6,9'dur. Bu partinin, ülke çapında en yüksek oy oranına ulaştığı yerler Diyarbakır I. ve II. seçim çevreleri ile Siirt'tir. (Sırasıyla %22,7; %28,6; %24,7) En yüksek oy oranını elde ettiği Diyarbakır II. seçim çevresi şu ilçeleri kapsamaktadır: Dicle, Hani, Lice, Kulp, Hazro, Silvan ve Bismil. Eski Kürt feodal egemenlerinin (aşiret düzeyinde özellikle) mülksüzleşmeleri ya da en azından tam bir mülksüzleşmeye ulaşmadan büyük kentlere göç etmiş kesimlerinin bulunduğu yerlerde "dinsel ideoloji", tarikatlar düzeyinde etki sağlamaktadır. Aşiretlerin bu tarz dağılması koşullarında, topraktan kopan aşiret üyesi köylüler, sanayi merkezlerinden daha çok, bölgesel düzeyde, kent ve kasabalarda toplanmışlardır. "Dinsel ideoloji"nin tarikatlar düzeyinde maddeleşmesinin nesnesi olan bu insanlar, iç dinamiklerle gelişen bir kapitalizmin bulunmayışı nedeniyle, sanayide emek-gücü olarak ya da yedek emek-gücü deposu olarak yer alamamışlardır. Öte yandan, geleneksel-kapalı tarımsal üretimden kopan köylülerin, kent ve kasabalara göçü sonucu ortaya çıkan sorunlarını çözecek, kendilerine belli oranda geçim araçları sağlayacak, ne

"beyi", ne de "devleti" vardır. Böylece onlar belli oranda sahipsiz kalmışlardır. İşte bu konumda, bu insanlarla doğrudan ve geleneksel yolla bağ sahibi olan "din adamları", onlar üzerinde yönetici ve yönlendirici bir güç haline gelmektedirler. 12 Eylül koşullarında ülke çapında örgütlü ve faal bir küçük-burjuva reformist partinin bulunmaması, tarihsel olarak bölgedeki Kürt küçük-burjuvazisinin milliyetçi hareketinin cılızlığı ile birleşerek, bu "dinsel" gücü, "tek güç" haline getirmektedir.

Dinsel ideolojilerin gerek sınıfları, gerekse ulusları inkar eden içeriği karşısında, proletaryanın devrimci mücadelesi ve örgütlenmesi, gerek mevcut devletle somutlaşan toplumsal düzene, gerekse "dinsel ideoloji"ye karşı gerçek tek alternatif güç durumundadır. Dinsel ideolojinin mezhepler düzeyinde değil de, tarikatlar düzeyinde etkinlik sağlaması da, devrimci mücadele açısından diğer bir olumlu ögeyi oluşturur.

Pragmatik bir anlayışla, daha tam bir ifadeyle söylersek, "fiili ilişkiler" kavrayışıyla, somutun gelişim dinamiklerini değil de, fiili-aktüel güç ilişkisine ve bu ilişkilerin görece kalıcılığına dayanarak Türkiye Kürdistan'ında bu olguları ele almak ve buna göre politikalar ve ittifaklar oluşturmak yanlıştır. Bu yanlışlık, giderek, "dinsel ideoloji"-nin örgütlenmesi olan tarikatların kitlesel bir politik güç olarak maddeleşmesinin soldan meşrulaştırılmasına ulaşacaktır. Bunun anlamı ise, anti-feodal hedeflerden ("taktik gereği"(!)) vazgeçmektir. (Zaten mezheplere bölünme ve bunun ötesinde tarikatlara ayrışma, tümüyle feodal ilişkilerin ürünüdür. Her biri belli bir feodal yerel gücün çıkarını ifade eder.)

Tüm bu gerçeklere karşın, çeşitli "güvensizlikler"i ya da devrimci mücadelenin önemli bir darbe yemesini gerekçe göstererek, proletarya adına ayrı mücadeleyi öne çıkarmak, proletaryayı diğer sınıfların çıkarlarına tabi kılmaktan öte değer taşımayacaktır. Bu konuda özel olarak Amerikan emperyalizminin yaklaşımı önemli göstergeler vermektedir.

Değişik küçük-burjuva milliyetçi örgütlerinin emperyalizmle uzlaşma çabaları, günümüzde Amerikan emperyalizminin Kürt sorunu karşısındaki tutumu ile açığa çıkmaktadır.

Amerikan emperyalizminin Kürt sorununu, "uluslararası bir sorun", ama emperyalist sistem içinde tutulacak ve çözülecek bir sorun olarak ortaya konulmasından büyük yararı bulunmaktadır. Özellikle Filistin küçük-burjuvazisinin, son yıllardaki uzlaşmacı politikası, etkin bir örnek durumundadır. Bu politika, ulusal sorunun "uluslararası bir sorun" haline getirilmesi ve bu yolla özel uluslararası konferansta çözümlenmesi şeklinde özetlenebilir. Böyle bir çözüm, daha önce gördüğümüz gibi, Amerikan emperyalizminin ulusların kendi kaderini tayin hakkı konusunda geliştirdiği "Wilson Prensipleri"ne tam olarak uygun bulunmaktadır. Ancak ABD emperyalizmi için buradaki temel, emperyalist sistemdir.

Bugün Irak'ta etkin ve önder güç durumunda olan Kürt küçük-burjuvazisi bu yolla sorunun çözümlenmesini planlamaktadır. Bu plan, Amerikan emperyalizmi açısından, Kuzey Irak'ta (Güney Kürdistan) kurulacak "bağımsız" bir Kürdistan'ı da içermektedir. Baştan emperyalizme (yeni-sömürgecilik yöntemleriyle)bağımlı "bağımsız Kürdistan", aynı zamanda, Türkiye'deki

Kürt sorununun da çözümü olacaktır. Türkiye'deki Kürt ulusu, bu koşullar altında, "ulusal azınlık" statüsüne kavuşturulacaktır. (Bu statü, son tahlilde, "kültürel özerklik"ten başka birşey değildir.) Bu, doğrudan Kürt proletaryasının ve köylülüğünün milliyetçiliğe teslim edilmesi demektir. Böyle bir planda NATO'nun güneydoğu sınırları önemli bir koz olarak küçük-burjuvazi tarafından kullanılmak istenmektedir. Bu da, Türkiye'deki Kürt topluluğu üzerine pazarlık edilmesi ile eş anlamlıdır. (Güney Kürdistan'da örgütlenmiş küçük-burjuva hareketlerinin, Türkiye Kürdistanı'ndaki sol örgütlerle, özel olarak da PKK ile yaptıkları ya da yapmayı düşündükleri ittifakların altında bu pazarlık olanağını elde tutma isteği yatmaktadır.)

Bu koşullar altında, proletaryanın tutumu açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Koşulsuz olarak, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkına sahip olması şarttır. Bu hakkın pazarlık konusu yapıldığı koşullarda, proletarya, bu hakkın koşulsuz olarak tanınmasını savunmak durumundadır. Bu ise, proletaryanın öncülüğünde bir devrimci mücadelenin program ve mücadele hedefi olarak ortaya çıkar. Bugün bu olanak, en güçlü biçimde Türkiye'de mevcuttur. Bu yüzden Marksist-Leninistler, tüm ilkelere ve değerlere aykırı biçimde oluşturulmuş olan ayrı örgütlenmeleri sona erdirmelidirler. Bu görev, diğer parçalardaki Kürt ulusal hareketinin geleceği açısından da büyük önem taşımaktadır.

Ancak proletaryanın öncülüğünde demokratik halk devrimi mücadelesinin gelişmediği yerlerde ortaya çıkan ya da çıkacak olan ulusal hareketler karşısında, proletaryanın tutumu da

belirlenmek zorundadır. Bu tutum, doğrudan, ulusların kaderlerini tayin hakkı ile ilintilidir ve bu temelde olacaktır. Ancak bu hareketlerin desteklenmesi, III. bunalım döneminin ilişki ve ilişkileri tarafından belirlenen koşullara bağlıdır. Bu koşullamaları, şöyle sıralayabiliriz:

a) Tutarlı bir demokratik hareket olmalıdır. Bir başka deyişle, hareketin anti-feodal niteliğinin bulunması gerekir;

b) Emperyalizme, özellikle onun yeni-sömürgeciliğine karşı olmalıdır;

c) Ulusal bir hareket olarak, kendine komünist ya da sosyalist bir görünüş verme çabalarında bulunmamalıdır;

d) Komünistlerin kendi özgül amaçları doğrultusunda, özellikle işçi ve köylü kitlelerini bilinçlendirme, örgütlendirme faaliyetlerini ve mücadelelerini engellememelidir.

Bu koşullarla, salt Kürt ulusal devrimci hareketini değil, dünyanın her yerindeki ulusal hareketleri desteklemek söz konusudur.*

Ancak burada, geri-bıraktırılmış ülkelerdeki, yani görünüşte bağımsız devletlere sahip ülkelerdeki anti-emperyalist ve anti-oligarşik devrimci mücadelelerin desteklenmesini bu çerçevenin dışında ele aldığımızı belirtmek gerekmektedir. Bu tür mücadeleler, doğrudan doğruya proletaryanın öncülüğünde yürütüleceğinden, bunların desteklenmesi, proletaryanın enternasyonalist ilkeleri temelinde olacaktır.

* Burada Stalin'in "emperyalist baskı koşullarında ulusal hareketlerin devrimci niteliği, harekette kesinkes proleter unsurların varlığını, hareketin demokratik bir temelini varlığını gerektirmez" saptamasının emperyalizmin açık işgal koşullarına ilişkin olduğu unutulmamalıdır.

Bu ilişkiler altında Türkiye'deki proleter devrimci hareket, herşeyden önce Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkına sahip olmadığı koşullarda, meydana gelmiş sınıfsal ayrışmayı göz önüne almak zorundadır. Küçük-burjuvazi, bu sınıfsal ayrışma koşullarında tek güvenilir müttefikin proletarya olduğunu görmüştür. Ancak kırsal alanlarda, küçük köylüler, özel ilişkiler ve "kişisel bağımlılık" nedeniyle, gerek kent küçük-burjuvazisine, gerekse proletaryaya iyi gözle bakmamaktadır. Bu kesimin devrimci harekete sokulabilmesinin yolu, sınıfsal durumunun ortaya konulması ve özel ilişki ve bağımlılıklarının kırılması ile olanaklıdır. Bu ise, anti-feodal mücadele demektir.

Tüm bunlar, Türkiye Kürtleri açısından kendi kaderini tayin hakkını demokratik halk devrimine bağlı kılmaktadır. Stalin'in deyişiyle, "devrimsiz" bu hakkın elde edilmesi olanaksızdır. Böyle bir devrim, ancak Türkiye'de oligarşinin yıkılmasıyla olanaklıdır.

Bu da, Kürt ulusal sınıflarının demokratik halk devrimi amacına yönelik olarak Türkiye bütünündeki devrimci sınıflarla ittifakını gerektirir.

Ancak böyle bir ittifakın kurulması proletaryanın öncülüğünde olanaklıdır. Çünkü emperyalist dönemde, özel olarak da III. bunalım döneminde ulusların kurtuluşu proletarya devriminin genel yolu üzerinde olunduğu takdirde gerçekleşebilir.

Proletaryanın Kürt ulusal sorunu karşısındaki tutumu bu şekilde belirginleşmektedir.

Bu tutumu şu şekilde özetleyebiliriz:

a) Kürt ulusal sorunu, eski-sömürgecilik sisteminin tasfiye edildiği koşullarda bile çözüm-

lenmeden kalmış bir sorundur.

b) Ulusların ortaya çıkışından bu yana, Kürt ulusu, kendi kaderini tayin hakkına sahip olmamıştır.

c) Bu nedenle, 1923'lere kadar, büyük oranda Osmanlı feodalitesinin içinde kalan Kürt topluluğu, bu tarihten itibaren çeşitli ulusal-devletler arasında bölünmüştür.

d) Bölünmüş Kürt ulusu, her bir parçadaki ulusal-devletin erken ya da geç oluşumuna, oluşum biçimine ve sosyo-ekonomik yapının gelişim düzeyine bağlı olarak ve bu ilişkilerin içinde varlıklarını sürdürmüşlerdir.

e) Her parçadaki eşitsiz gelişim, bütün açısından kısmi oranda feodalizmin çözülmesini getirmekle birlikte, Kürt ulusu bütününde egemen sınıf ilişkisi feodalizmdir.

f) Parçaların eşitsiz gelişimi ve merkezi devlet otoritelerinin olağanüstü güçlendirilmiş olması nedeniyle, parçalar arasındaki fiili farklılıklar büyümektedir. Bu, artan oranda iktisadi yaşam birliğinin kurulmasını geciktirmekte ve engellemektedir.

g) Parçalar arasındaki eşitsizlikler ve iktisadi yaşam birliğinin bulunmayışı nedeniyle, her parçanın, bağlı tutulduğu devlet sınırı içindeki ekonomik, sosyal, siyasal vb. ilişki ve çelişkilerden birincil düzeyde etkilenmesi ve aynı şekilde etkide bulunması gündemdedir. Her bir parça bağlı bulunduğu devlet bütünündeki milli krizle doğrudan bağlantı içindedir. Dolayısıyla, her bir ülkedeki milli krizin boyutu ve etkisindeki farklılık, parçalarda farklı gelişmelere ve dinamiklere yol açmaktadır. Sınırları hangi düzeyde ele alınırsa alınsın, Kürdistan bütününde ve yalnızca Kürdis-

tan ölçeğinde tek bir milli krizden sözedilemez. Bu nedenle, herhangi bir parçadaki ilişki ve çelişkileri belirleyen milli krizin derinleşmesi ya da gerilemesi, diğer parçalardaki ilişki ve çelişkiler üzerinde doğrudan etkiye sahip olamayacaktır. Bu olgu, her parçada farklı tahlillerin gündeme gelmesinin maddi temelidir.

h) Her bir parçada değişik sınıflar ya da sınıf ittifakları iktidarda bulunduğundan, her parçadaki mücadelenin hedefleri değişmektedir.

i) Ancak, tüm parçalarda emperyalizmin az ya da çok egemen unsur olması, tüm parçalarda anti-emperyalist bir mücadeleyi zorunlu kılmaktadır.

j) Özellikle feodalizmin yukardan aşağıya çözülmesinin en yoğun olduğu Türkiye'de, Kürt egemen sınıflarıyla Türkiye oligarşisini kesin çizgilerle birbirinden ayırmak olanaksızdır.

k) Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını elde etmesi, bir yandan proletaryanın öncülüğünde ulusal (halk) birliğinin kurulmasını zorunlu kılarken, öte yandan demokratik halk devrimi genel hedefine ulaşılmasını gerektirir.

l) Birleşik, merkezi, bağımsız ve demokratik bir Kürdistan devleti, uzun ve çeşitli ara aşamalardan geçen bir süreçte oluşabilir. Parçalarda tarihsel olarak ortaya çıkan fiili eşitsizlik yanında, önemli dil ve kültür sorunları bulunmaktadır. Her bir parçadaki ulusal-topluluğun kendi kaderini tayin hakkını elde etmesi zamandaş olmayacaktır. Emperyalistlerarası çelişkilerin askeri plana yansıma olanağı olmadığından, böyle bir zamandaşlık, ancak bölgede büyük bir devrim ya da ayaklanma ortaya çıktığında olasıdır.

m) Türkiye'deki Kürt köylülüğü içindeki sı-

nıfsal farklılaşmanın geldiği boyut, diğer parçalarla kıyaslanamayacak boyuttadır. Bu gelişmenin köylülerin kendilerini "kişisel bağımlılık"tan kurtulmasını sağlayamadığı her yerde, devrimcilerin görevi, bu bağımlılığı ortadan kaldırmak olmalıdır. Bu ise, genel siyasal zorun dışında, bölgesel olarak, "iktisadi baskı dışı baskı" güçlerinin bertaraf edilmesiyle mümkündür.

n) Türkiye'de çarpık kapitalizmin gelişme alanları, proletarya saflarındaki ulusal farklılığı hızla ortadan kaldırmaktadır. Bu ise, proletaryanın birleşik örgütlenme ve mücadelesinin maddi temelini olgun olduğunu gösterir.

o) Ulusal ayırım gözetmeksizin, proletaryanın öncülüğünde demokratik halk devrimi, Kürt köylüsünün de çıkarıdır ve ulusal ayırım gözetmeksizin, böyle bir devrim için işçi-köylü ittifakını gerçekleştirmek zorunludur. Böyle bir devrim, sınıfsal çelişkilerin belli bir çözüm platformu olduğu gibi, ulusal sorunun çözüm platformudur da.

ö) Demokratik halk devrimi ile kurulacak halk iktidarı, her ulustan işçilerin ve köylülerin iktidarı olacaktır. Bu iktidar, vakit kaybetmeksizin, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını tanıyacak ve bu hakkın tam ve eksiksiz kullanımı için her türlü önlemi alacaktır.

p) Bu hakkın, devrim koşullarında nasıl kullanılacağı tümüyle Kürt ulusuna ait olacaktır.

r) Kendi kaderini tayin hakkını, ayrılma yönünde kullanmadığı koşullarda bölgesel özerklik, Sovyet deneyiminin ışığında en gelişmiş biçimiyle sağlanacaktır.

Marksist-Leninistlerin ve emekçi halkın birleşik ve merkezi örgütlenmesi ve mücadelesi, bu açıdan stratejik bir sorun ve zorunluluk olarak

ortaya çıkmaktadır. Taktik ittifakların olumsuz stratejik sonuçlar yaratmaması için de, bu kaçınılmazdır. Aksi halde, halk güçleri dışındaki güçlerle ilişki ön plana geçecek ya da kurulacak ittifaklarda devrimin ilkelerinden ve programından tavizler verilecektir.

Şüphesiz böyle bir merkezi ve birleşik örgütlenme belli ilkeler, programlar ve devrimci strateji temelinde ortaya çıkabilir ve gerçekleştirilebilir.

Biz bu bağlam içinde, proletaryanın merkezi ve birleşik örgütlenmesinin temellerini şu şekilde ortaya koyuyoruz:

1) Türkiye sınırları içindeki tüm Marksist-Leninistlerin tek ve merkezi bir örgütü olarak proletarya partisi esastır. Bu Parti, Türkiye Halk Kurtuluş Partisi'dir. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi'nin azami programı burada temel belirleyici durumundadır. Bu program, doğrudan sosyalist devrim ve sosyalizmin inşasına ilişkin anti-revizyonist niteliktedir.

2) Türkiye Halk Kurtuluş Partisi içinde, her proletarya partisinde olduğu gibi kesinkes ulusal köken ayrımı yapılmaz ve bu ayrımı doğurucu uygulamalar gerçekleştirilemez.

3) Türkiye Halk Kurtuluş Partisi, kesintisiz devrim esprisi içinde, Türkiye sınırları içinde demokratik halk devriminin gerçekleştirilmesi ve hızla sosyalist devrime geçilmesi şeklinde kesintisiz ve aşamalı bir devrim anlayışına sahiptir.

4) Türkiye Halk Kurtuluş Partisi, bugünkü tarihsel aşamada, Türkiye'yi emperyalizmin hegemonyası altında bulunan geri-bıraktırlmış bir ülke olarak değerlendirir. Geri-bıraktırlmışlığın temelinde iç dinamiğin çarpıtılarak dış dinamiğe

bağlanması yatmaktadır. Ülkede eşitsiz ve dengesiz bir kapitalist gelişme bulunmaktadır. (Bu kapitalizm toplumun iç dinamiği ile gelişmediğinden çarpıktır.)

5) Emperyalizmin III. bunalım döneminin ilişki ve çelişkileri, Türkiye'de emperyalizmi içsel bir olgu haline getirmiştir. Bu, görünüşte Türkiye'de "bağımsız" bir ulusal-devlet olduğu anlayışını yaratmıştır. Ancak yeni-sömürgecilik ilişkileri içinde Türkiye emperyalizme tam bağımlı bir ülkedir. Dolayısıyla bağımsızlık sorunu mevcuttur.

6) Türkiye Halk Kurtuluş Partisi, bu dönemde Türkiye'de egemen sınıflar ittifakının işbirlikçi-tekelci burjuvazi, büyük toprak sahipleri, büyük tefeciler ile feodal kalıntıların en irilerinden oluştuğunu saptamıştır. Bu oligarşi içinde feodal kalıntılar, bölgesel gelişmenin eşitsizliğine bağlı olarak şu veya bu oranda yer almaktadırlar.

7) Türkiye, esas olarak iki ulustan oluşmaktadır. Nüfusun %80'ini oluşturan Türkler ile %16'sını oluşturan Kürtler sözcüğün burjuva anlamında uluslaşma sürecini tamamlayamamışlardır. Ve ulusal burjuvazinin gelişme olanaklarının ortadan kalktığı III. bunalım döneminde uluslaşma, proletaryanın öncülüğünde ve proleter anlamda gerçekleşecektir.

8) Türkiye'de her iki ulusal-topluluk içinde, milliyetçi hareketler mevcuttur. Ancak Türk milliyetçi hareketi tümüyle gerici, faşist niteliktedir ve ırkçılık ile bütünleşmiştir ve emperyalizmin denetimindedir. Kürt ulusal-derimci hareketi ise, küçük-burjuva milliyetçiliğinin zayıf gücü karşısında etkin bir unsur olarak çıkamamaktadır. Dolayısıyla Kürt ulusunun ulusal istemlerine

proletaryadan başka bir sınıfın yanıt vermesi olanaksızdır. Buna karşılık, çözülen feodalizm, Kürt ulusal-topluluğu içinde feodal ideolojileri yaygınlaştırarak dinsel bir muhalefet olarak var olmaktadır. Bu dinsel harekette ağır basan unsur, ulusal yan değil, sınıfsal yandır. Bu da feodal egemen sınıfın bütünsel çıkarı olarak belirginleşmektedir.

9) Bugüne kadar Kürtler üzerindeki ulusal baskının temelinde emperyalizm, oligarşi ve feodalizm bulunmaktadır. Oligarşi içinde iki ulusun burjuvazisini birbirinden ayırmak olanaksızdır. Oligarşi, gerçek bir ulusal-devlet içinde, iç dinamikle gelişmiş bir kapitalizmin ürünü olan finans oligarşisi olmadığı için "Türk ulusal burjuvazisini"de temsil etmemektedir. Türkiye'de burjuvazi baştan emperyalizmle bütünleşmiş olarak geliştiğinden ulusal niteliğini oluşumundan itibaren yitirmiştir. Aynı durum Kürt burjuvazisi için de geçerlidir. Bu yüzden burjuvaziye ulusal kökene göre ayırmak ve bir kimlik vermek yanlıştır.

10) Bugün Türkiye'de burjuvazi ulusal ve devrimci nitelikte bulunmadığından, kendi devrimini yapamaz. Bu görev tümüyle proletaryaya ve müttefiklerine kalmıştır (demokratik halk devrimi esprisi). Demokratik halk devrimi, proleter anlamda uluslaşma demektir ve bu açıdan da burjuva demokratik devrimden ayrılır. Bu devrim, yalnızca yerli egemen sınıflara karşı değil, aynı zamanda emperyalizme de karşıdır. Dolayısıyla emperyalist sistemden kesin olarak ayrılmayı amaçlar. Bu açıdan ulusal niteliktedir. Ancak bu ulusallık işçilerin ve köylülerin, şehir küçük-burjuvazisinin oluşturduğu halk ile çaki-

şır. Bu halkın dışsal tanımlaması olarak ulus ortaya çıkmaktadır. Ancak bu, aynı zamanda ulusun yeni bir aşılma biçimidir de.

11) Türkiye'de gerçekleştirilecek demokratik halk devrimi, Türk ve Kürt ulusları arasındaki hak eşitsizliğini ortadan kaldıracaktır. Ancak bu eşitsizliğin siyasal planda ortadan kaldırılması, yani Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkına sahip olması tek başına yeterli değildir. Bu hakkın kalıcı ve sürekli olabilmesi ancak emperyalist sistemden kesin kopuşu zorunlu kıldığından bu hak tüm Türkiye emekçi halkının (Türk ve Kürt emekçilerinin) kendi kaderini tayin hakkı ile birlikte ele alınmak durumundadır. Demokratik halk iktidarında ulusun kendi kaderini tayin hakkı, emekçi halkın kendi kaderini tayin hakkının önüne ve karşısına konamaz.

12) Türkiye'deki Kürt ulusal-topluluğunun kendi kaderini tayin hakkına sahip olmaları, bir bütün olarak Kürt ulusal sorununun çözümlenmesi demek değildir. Diğer parçalardaki Kürt ulusal-topluluğunun da kendi kaderini tayin hakkına sahip olması zorunludur. Birleşik ve demokratik, bağımsız bir Kürdistan, Kürt ulusunun tarihsel olarak uzun yıllar ayrı parçalarda yaşamasının getirdiği engellere sahiptir. Parçalarda değişik ulusal baskılarla ve ulusal kültürlerin sınırlamalarıyla belirlenmiş, bir Kürt ulusal kültürünün, bütünsel ve en gelişmiş hale getirilmesi ulusal sınırların aşılması için de gereklidir. Dolayısıyla proletaryanın çıkarına uygundur.

13) Herşeye karşın Kürt ulusunun ayrılma hakkı hiçbir biçimde sınırlandırılmaz. Bu hakkın ne zaman ve nasıl kullanılacağına, Kürt emekçi halkının istemi esas alınacaktır. Ancak

yine de, devrim sonrasında, Kürt emekçi halkı çeşitli biçimlerde ayrılma hakkını "bağımsız bir devlet" yönünde kullanma istemini ortaya koyabilir. O koşullarda da, genel olarak emekçi halkın çıkarlarına ters düşse bile, bu isteme karşı hiçbir biçimde zora başvurulmayacaktır.

14) Kürt ulusal-topluluğu parçalara bölünmüş ve aralarında fiili eşitsizlikler bulunduğundan, kendi kaderini tayin hakkını nasıl kullanacağı konusunda, her bir parçadaki ulusal-topluluğun ayrı ayrı belirlemede bulunmaları, emekçi halkın çıkarına olacaktır. Parçalardan herhangi birinin "ayrılma", ayrı devlet "kurma" isteminde bulunduğu anda, bu istem bütünsel olarak ele alınmalıdır.

15) Türkiye'de kurulacak olan halk iktidarında, gerçek bir bölgesel özerklik ve yerel yönetim temelinde, merkezi ve birleşik bir halk cumhuriyeti içinde yer almak, tümüyle Kuzey Kürdistan halkının vereceği karara bağlıdır. Bu amaçla, demokratik halk iktidarının kuruluşunun ilk anından itibaren Kürt ulusuna kendi kaderini tayin hakkı tanınarak, bu hakkı özgürce kullanabilmeleri için gerekli organlar ve kurumlar oluşturulacaktır. Oluşturulacak organlar ve kurumların ilk görevi, bu hakkın nasıl kullanılacağını belirlemek olacaktır. Bu amaçla sadece Kürt ulusunun katılacağı demokratik bir referanduma gidilecektir.

16) Türkiye sınırları içinde merkezi ve birleşik bir halk cumhuriyetinin içinde yer alma isteminin gerçekleşmesi koşullarında, geniş bir bölgesel özerklik temelinde Kürt halkının kendi içsel örgütlenmesi gerçekleştirilecektir.

17) Halk iktidarında, tarihsel olarak birleşik

ve merkezi bir yönetime geçiş biçimi olarak koşulların dayatmasıyla uygulanmış olan federatif yönetim yeniden gözden geçirilerek, daha gelişkin biçimlerin bulunması ve uygulanmasına yönelinilecektir. Federasyonun zaman içinde ortaya çıkardığı uluslararası bütünleşmeyi engelleyici ya da geciktirici nitelikleri gözönüne alınarak işçilerin ve köylülerin demokratik devrimci yönetiminin kurulmasına girişilecektir.

18) Kürt ve Türk ulusunun Türkiye sınırları içinde fiili eşitsizliklerinin emekçi halk düzeyinde fazla büyük olmaması, ekonominin dış dinamiklerle gelişmiş olma özelliği, ulusal kültürün Türk tarafında görece gelişmişliği vb. dikkate alınarak emekçi halkın enternasyonalist kültürüne yönelik gelişmelere ağırlık verilecektir.

19) Halk iktidarı, önsel olarak işçileri, köylüleri ve kent küçük-burjuvazisini kapsadığından, bu iktidar koşullarında küçük ve orta mülk sahibi ulusal sınıf ve tabakalara karşı bütünsel, ama zora dayalı olmayan politikalar belirlenecektir.

20) Tüm olarak her iki halkın işçilerinin ve köylülerinin mücadelesi ile kurulacak olan halk iktidarı Türkiye halkının iktidarı olacaktır. Bu amaca yönelik olarak mücadelenin Türkiye Halk Kurtuluş Partisi'nin önderliğinde Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi tarafından yürütülmesi esastır.

21) Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, ulusal köken ayrımı yapmaksızın halkın demokratik devrim amacına yönelik savaşının politik örgütlenmesidir. Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, halkın, yurtseverlik ve enternasyonalizm temelinde anti-emperyalist ve anti-oligarşik politik-askeri örgütlenmesidir (İşçi, köylü ve küçük-burjuvazi).

22) Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi içinde genel ve burjuva anlamda ulusal seksiyon örgütlenmesi yerine, halk iktidarının parça parça ele geçirileceği gerçeği gözönüne alınarak, halk-bölge örgütlenmesine ağırlık verilecektir. Her düzeyde dillerin eşitliği esasına göre yayın yapılacaktır. Kurtarılmış bölgelerde yalın bir ulusal eğitim sistemi yerine, iki ulusun emekçi halkının birleşik ve merkezi yönetiminin kurulabilmesine uygun bir eğitim sistemi uygulanacaktır. Bu amaçla Kürt halkının bulunduğu bölgelerde Türkçe ikinci dil olarak öğretilirken, Türk halkının bulunduğu bölgelerde Kürtçe ikinci dil olarak öğretilecektir.

Bu amaçla Kürtçe eğitim ve öğretim için kullanışlı ve uygun bir sistem bulunması için özel bir çaba gösterilecektir. Tarihsel olarak kendi dillerinde eğitim ve öğretim yapma olanağına sahip olmadıkları için Kürt halkının eğitime ve dilinin geliştirilmesine öncelik verilecektir.

Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, iktidar mücadelesi sürecinde programında yazılı ilkelere uygun olarak ulusal halk eğitimi için gerekli düzenlemeleri yapacaktır.

ALTINCI BÖLÜM NEDEN SAVAŞIYORUZ?

NEDEN SAVAŞIYORUZ?

Bugün burada bir mahkeme sürecinde bulunuyoruz. Tarihte her zaman olduğu gibi, ezilenlerin, sömürülenlerin mücadelesi egemen sınıfların baskısı, zoru ve şiddeti ile yüz yüzedir. İşte bu mahkeme sürecinde, insanlığın bu tarihsel kurtuluş mücadelesinin bir evresini temsil etmektedir. Tarihte her zaman olduğu gibi, sömürücü sınıflar, halk kitlelerini baskı altında tutarken, kendi güçlerini alabildiğine büyük ve yıkılmaz göstermeye çabalarlar. Bu yolla kitlelerin korku ve paniğe kapılarak, onları yıkmaya, yönetimlerini sona erdirmeye yönelecekleri varsayılır. İşte siyasal mahkemelerin tarihsel işlevi, kitlelerde böyle bir korku ve panik yaratmak ve bunu sürekli kılmaktır. Bunu yaparken, her zaman "ibreti alem" hedefi önde tutulur. Özellikle halkın en ileri kesimlerine, yani devrimcilere yönelik baskı ve şiddet, kitlelerin korku ve paniğini sürekli kılacak tarzda ele alınır. Bu nedenle, tarihte her zaman en ağır baskı ve

şiddete, en ağır cezalara çarptırılanlar hep devrimciler olmuştur. Çünkü onlar halkın devrimci öncüleri olarak, tüm tarihsel haksızlıkların, baskıların, yoksullukların, sömürünün ve bunların nasıl ortadan kaldırılacağına bilincindedirler ve bu yolda hiçbir karşılık gözetmeksizin savaşmaktadırlar. Dolayısıyla egemen sınıfların baskı ve şiddetinin yoğunlaştırıldığı kesimler de onlar olmaktadır.

Şöyle günümüze kısa bir bakış bile, bu gerçekleri açık bir biçimde ortaya koyacak bir dizi olgu sunmaktadır.

Görüldüğü gibi, tüm yapılanlar, sömürü düzeninin devamını sağlamaya yöneliktir. Bu amaçla halk kitleleri sindirilip, pasifize edilirken, onların devrimci öncüleri katledilmekte, işkencelerden geçirilmektedir. Yüzyıllardır süren bu uygulamalar, günümüzde "anti-terör stratejisi" adı altında gizlenmeye çalışılmaktadır. Bu stratejiyi bir zamanların anlı ve şanlı genelkurmay başkanlarından Necdet Uruğ şöyle ifade etmektedir:

"Bu strateji anarşistleri, halktan fiziki ve psikolojik olarak tecrit ederken, halktan personel, malzeme ve istihbarat desteği almalarını önleyebilmelidir. Psikolojik hareket, bu stratejinin büyük bölümünü teşkil etmeli ve ayaklanmayı yok etmesi kadar mani de olabilmelidir. Anarşistlerin teşkilatlarını ve yönetici kadrosunu bertaraf etmek veya tersirsiz hale getirmek bu stratejinin temel ilkesi olmalıdır. Her ayaklanma hareketinin nüvesini teşkil eden ve ekseriyetle küçük bir grubun oluşturduğu merkezi yönetici kadrosu (liderler) çok iyi gizlenmesine rağmen,

meydana çıkartılmalı, yok edilmeli ya da başka şekillerde tesirsiz hale getirilmelidir. Vurucu tedhiş unsurlarının (kuvvetlerinin) yok edilmesi stratejinin formüle edilmesinde dikkate alınacak diğer bir unsurdur. Bu unsurlar üzerinde baskı, öncelikle polis ve diğer güvenlik kuvvetlerince sürdürülür. Ve zayıf vermelerine, ikmal maddelerinin tahribine, morellerinin bozulmasına çalışılır. Bu arada strateji, anarşistlere eylemlerini gönüllü olarak durdurmaları hususunda ikazda bulunan müsbet programları da ihtiva etmelidir." (Nejdet Uruğ'un 4 Aralık 1979 tarihinde Sıkıyönetim Komutanları toplantısına sunduğu rapor)

Evet, amaç, devrimcileri kitlelerden tecrit etmek, kitleleri devrimcilere yardım etmekten uzak tutmak ve bu yolla devrimci mücadelenin gelişimini engellemektir. Ama unutulmuş bir gerçek vardır: Bu mücadele, devrimciler tarafından yürütülse de onların yarattığı bir mücadele değildir. Bu mücadele, insanlığın, baskıya, sömürüye, ezilmeye karşı olan bir mücadelesidir ve devrimciler bu mücadelenin tarihsel olarak bilincinde olan ve bu bilinçle mücadeleyi örgütlü bir biçimde sürdürmeye yönelik insanlardır. Bu nedenle, halkın devrimci öncüleri ne denli imha edilmeye çalışılırsa çalışılsın, hiçbir zaman tükenmeyecektir. Çünkü onlar halktır ve halklar tarihin yapıcılarıdır. "Biz halkız, yeniden doğarız ölümlerden" sözü de bu gerçekliği ifade eder.

Oligarşinin devrimci örgütlere yönelik polis operasyonları sonucunda yüzlerce devrimci yaşamını yitirdi. Ama özellikle 1991 yılından itibaren polis operasyonları, sözcüğün tam anlamıyla

la, imha operasyonları olarak yoğun bir biçimde sürdürülmektedir. Her polis operasyonu sonrasında yapılan "resmi" devlet açıklamalarında devrimcilerin "teslim ol" çağrısına uymadıkları özenle işlenirken, "yargısız infaz" değerlendirmeleri basında ve demokratik kitle örgütlerinde geniş ölçüde yer almaktadır. Ancak gerek "sol" adına yapılan açıklamalar, gerekse solda yapılan değerlendirmeler, her durumda olayları sıradan bir polisiye "vak'a" haline getirmektedir. Bu da gerek devrimci unsurların, gerekse kitlelerin bilincini bulanıklaştırmakta ve devrimci mücadele ile olan bağlarını belirsizleştirmektedir.

"Yargısız infaz" olarak adlandırılan polis operasyonlarının gerçekliği herkes tarafından tam olarak bilinmelidir.

Konunun özü, ülkemizdeki oligarşik yönetimin niteliğinde yatmaktadır.

Emperyalizme bağımlı çarpık bir ekonomiye sahip olan ülkemizde, oligarşi kendi siyasal yönetimini temel olarak siyasal zor ile sürdürmektedir. Siyasal zor ise, doğrudan oligarşik devlet aygıtının (polis, asker vb.) kullanılması ile somutlaşır. Oligarşi kitlelerin tepkilerini pasifize edebilmek için, yani suni dengeyi korumak ve sürdürmek için siyasal zorunu sürekli gündemde tutmak zorundadır. (Bu, aynı zamanda ülkemizde devrimci silahlı eylemlerin nesnel koşullarının varlığının bir ifadesidir.)

Oligarşi, suni dengeyi korumak ve sürdürmek için tüm zor güçlerini kullanmakta ikircikli davranmaz. İşte polis operasyonlarının temel gerçekliği burada bulunmaktadır.

Oligarşinin 12 Eylül darbesi, ülkemizin tarihsel gelişimi içinde işbirlikçi-tekelci burjuvazinin

devlete kesin olarak egemen olmasını getirmiştir. Bu dönemden itibaren oligarşinin en temel sorunu, hükümetlerle değişmeyecek tek bir politikanın uygulanması olmuştur.

Bu durum, THKP-C/HDÖ tarafından 1987 yılında yayınlanan "Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi ve Devrimci Taktiğimiz" yazısında şöyle ifade ediliyordu:

"İşbirlikçi-tekelci burjuvazinin oligarşiyi tek başına oluşturacağı bir süreçte uygulayacak 'tek politika', herşeyden önce halkın devrimci mücadelesine karşı bir politika olacaktı. Bu genel ve sürekli bir pasifikasyon ve depolitizasyon politikasının 'devlet politikası' haline getirilmesi demektir. Sürekli egemen sınıfların baskı aygıtı olarak devlet, her zaman ve her yerde, devrimci mücadeleyi engellemeye ve yok etmeye yarayan bir araçtır. Ancak buradaki genel amaç, 1980 Türkiye'sinde, hükümet değişiklikleriyle değişen uygulama farklılıklarının ortadan kaldırılmasıdır."

Günümüzde oligarşinin polis operasyonlarının 12 Eylül dönemini aratmayacak şekilde sürdürülmesi bu politikanın egemenliğini ifade eder. Şüphesiz böyle bir politikanın sürekli kılınabilmesi, başka bir dizi değişimle -ki hepsi de oligarşinin devlete kesin olarak egemen olmasıyla bağlantılıdır- birlikte olmuştur.

Bu değişimler şu şekilde özetlenebilir:

Birinci gelişme, tekelci burjuvazinin aracı-sız olarak faaliyet göstermesidir.

İkinci olarak, tekelci burjuvazinin ekonomik gücünün, her alanda "adam satın almaya", yani rüşvete dayalı bir politika için kullanılma-

sıdır. Bu, özellikle ekonomik ve siyasal düzeyde, tekелci burjuvazi için engel oluşturan güçlerin ya da fraksiyonların sözcüsü ya da yetkili kişilerinin parayla satın alınması ve böylece bu güçlerin dağıtılması demektir. (Bir çeşit "böl ve yönet" politikası.)

Üçüncü gelişme, tekелci sanayi ve ticaret burjuvazisinin oligarşi içinde önemli bir tasfiye hareketinin tamamlanması ve bütün olarak devlet üzerinde -militarizm ve bürokrasi- mutlak bir egemenlik kurmasıdır.

Dördüncü gelişme ise, emperyalistlerarası entegrasyonun (bütünleşme) işbirlikçi-tekелci burjuvaziye yansmasıdır. Bu da ABD emperyalizminin ülke üstündeki hegemonyasını tartışılmaz hale getirmiştir. Emperyalistlerarası çelişkinin 80'lerdeki bu durumu ve entegrasyonun yeni kombinezonları, işbirlikçi-tekелci burjuvazi içinde görülen yalın karşıtlıkları (örneğin Koç-Sabancı çelişkisi ile ABD-AET çelişkisi arasında kurulan kaba benzetmede olduğu gibi) ortadan kaldırmıştır.

İşte bu değişimler temelinde oligarşik yönetim suni dengeyi korumak ve sürdürmek için siyasal zor temelinde devlet güçlerini kullanmaktadır.

Oligarşik yönetim için, her dönemde devrimci mücadeleyi sınırlandırmak ya da belli bir süre için etkisizleştirmek esastır. Tüm uygulamaların (ki bunlar arasında ekonomik uygulamalar da bulunmaktadır. Örneğin "toplu konut fonu" gibi) bu yönde geliştirilmesi 12 Eylül ile birlikte sağlanan depolitizasyonun varlığı ile bütünleştirilmiştir. Özellikle 12 Eylül döneminde devlet terörünün kitleye yönelik kullanımı, günü-

müzde kadro pasifikasyonu ile birlikte yeniden kitlelerin bilincinde üretilmeye çalışılmaktadır. ANAP hükümetleri döneminde "12 Eylül öncesi-ne döneriz" demagojisi, 1991 yılından itibaren 12 Eylül sonrası uygulamalarının canlı tutulmasıyla yer değiştirmiştir. Ama her durumda oligarşinin resmi zor güçlerinin kadro pasifikasyonu için kullanımı esas olmuştur.

Teknokratlara dayalı devlet görevlileri sistemi (uzmanlaşma) büyük ölçüde yerleştirilmiştir. Her düzeyde profesyonel görevlilerin işbaşına getirildiği ve devlet işlerinin bunlarca yönetildiği (müsteşarlıklar, danışmanlıklar) bir sistem uygulanmaktadır. Ama asıl önemli gelişme, oligarşik devlet aygıtının iç savaş koşullarına göre biçimlendirilmeye çalışılmasıdır.

Bu alandaki düzenlemelerin en önemlisi, polis ve jandarma örgütlenmesine ilişkin olanıdır. Bu düzenlemenin esası, kırsal ve kentsel alanlarda faaliyet gösterecek, yüksek atış gücüyle donatılmış hareketli birliklerin oluşturulmasıdır. Bu güçlerin oluşturulmasının temel felsefesi, silahlı devrimci hareketi oluşum halindeyken bulup yok etmektir. Kendi deyişleriyle, temel ilke, "anarşistlerin teşkilat ve yönetici kadrosunu bulup bertaraf etmek ya da tesirsiz hale getirmek" ve "vurucu tedhiş unsurlarının yok edilmesi" dir. Sözcüğün tam anlamıyla, bu birliklerin amacı, kadro pasifikasyonudur. Ancak bu pasifikasyon, kesin biçimde imha hareketi olarak düşünülmektedir.

"Yargısız infaz" olarak adlandırılan devlet terörü, yukarda ifade ettiğimiz strateji temelinde sürdürülmektedir.

En yaygın deyişle "kontra-gerilla" güçleri ola-

rak, "karşı-ayaklanma taktikleri"ni yürüten bir güç kullanılmaktadır. Bu güç gerektiğinde, CIA'nın "ayaklanma"yı bastırma yöntemlerine uygun olarak doğrudan halk kitlelerine karşı da kullanılacaktır. Böylece 80 öncesindeki faşist milis örgütlenmenin yerini, doğrudan polis teşkilatı bünyesinde oluşturulmuş bu özel müfrezeler almıştır. "Anti-terör timleri" olarak adlandırılan bu müfreze üyeleri "en acımasız" yöntemleri kullanabilecek, "gözünü kırpmadan" insan öldürebilecek profesyonel katiller olarak yetiştirilmektedir. Bu müfreze üyelerinin MHP'li faşist milislerle olan benzerlikleri açıkça görülebilir, ama onlardan farkları profesyonelleştirilmiş katiller olmaları ve "resmi devlet gücü" olarak biçimlendirilmeleridir. Bunlar gerçek birer faşisttirler, ama "başbuğları" değişmiştir; artık sözkonusu olan Türkeş değil, doğrudan işbirlikçi-tekelci burjuvazi ve ABD emperyalizmidir.

Devrimci kadroların "imhası", aynı zamanda kitlelere yönelik bir gözdağı olmaktadır.

Amaç, kitle pasifikasyonunu kadro pasifikasyonu yoluyla (ki bunun aracı ise kadroların imhasıdır) gerçekleştirmektir. Latin-Amerika'daki uygulamalar bu amacın ortaya çıkardığı sonuçlar bakımından oldukça öğreticidir.

"Askeri diktatörlükten sonra demobilizasyon gelmişti, kanlı iktidarın uzun yıllardan sonra insanlar artık zorla ilgili, 'devrimci zorla' da ilgili bir şey istemiyorlar. Demokrasi içinde iyi bir yaşama olan ümitleri kısa sürede boşluğa düşmesine rağmen, memnuniyetsizlikleri henüz isyana dönüşmüyor, daha çok azim kırıklığına, yılgınlığa ve dört duvar arasına çekilmeye dönüşüyor. Bir devri-

min olabilirliğine artık kimse inanmıyor gibi. Askerlerin terörü insanların beyinlerinde derin izler bıraktı. İşkence sadece bilgi almaya hizmet etmemişti ki, sorgulamadan da işkence yapılmıştı ya da saçma sorular sorulmuştu. Hedef tutukluyu kırmak, aşağılamak, onu insanlığından yoksun bırakmak, kimliğini yok etmekte... İşkencenin kurbanı sadece tutuklu değildi, böylece tüm ailesi ve sosyal çevresi de cezalandırılıyordu." ¹⁴⁹

12 Eylül döneminde yaygın bir biçimde uygulanan "devlet terörü", Latin-Amerika örneğinde görüldüğü gibi, kitle pasifikasyonu ve depolitizasyon için kullanılmıştır. Sözcüğün tam anlamıyla, oligarşi 12 Eylül öncesinde bozulmaya yönelen suni dengeyi yeniden kurabilmek için terörünü olağanüstü seviyede artırmış ve yaygınlaştırmıştı.

Bugün de, oligarşi, aynı amaçla ve aynı stratejiyle, suni dengeyi bozmaya yönelik devrimci silahlı mücadeleyi kadrosal düzeyde imha ederek, olası bir kitle hareketini engellemeye çalışmaktadır. Ancak günümüzde oligarşinin imha hareketi, 12 Eylül döneminin zihinlerde bıraktığı izleri güçlendirmeyi ön plana almıştır. Burada ağırlıklı hedef kesim 12 Eylül döneminin terörüne maruz kalmış ve bunun ürünü olarak pasifiye edilmiş, güçsüzlüğe düşmüş eski sol unsurlar ve şehir gerillasına sempati duyan kitlelerdir. Oligarşinin amacı, eski sol unsurlar açısından, bu kesimlerin düzen içinde umduklarını bulamamaları karşısında yeniden harekete geçmelerini önlemek değildir. Bu kesim açısından amaç, bu unsurların silahlı devrimci mücadele ile aralarına düşünsel bir mesafe koymalarını

sağlamaktır. Latin-Amerika'da "Project Democracy" olarak adlandırılan Amerikan emperyalizminin yeni taktiklerinin bu kesimler için cazip kılınması tek başına yeterli olmamaktadır. Dolaşısıyla kadro pasifikasyonunda imha operasyonları öne geçirilerek bu kesimlerin devrimci mücadeleden uzak tutulması gerekli olmaktadır.

Burjuva demokrasisiyle uzaktan yakından bir ilgisi bulunmayan "demokrasi" koşullarında bulunulmasının getireceği "mal ve can güvenliği", bu taktikte özel bir yere sahip kılınmıştır. Devrimci örgüt üyelerinin şu ya da bu oranda barındırılmasının bile "can güvenliğini" tehlikeye soktuğunun gösterilmesi, gerillayı yok etmek için "suyun kurutulması"nın bir yolu olmuştur. Bu bağlamda, polis operasyonlarının imha amacı, şehir gerillasının kitlesinden tecrit edilmesini hedeflemektedir de.

Oligarşinin siyasal zorunun, suni dengenin korunması ve sürdürülmesindeki belirleyiciliği gün geçtikçe artarken, şehir gerillasına yönelik operasyonlar da yoğunlaşmakta ve çeşitlenmektedir. Şehir gerillasına şu ya da bu oranda sempati gösteren kesimlerin üzerinde yaratılmaya çalışılan panik havası, şehir gerillalarının ailelerine yönelik "rehin alma" yöntemleriyle birlikte sürdürülmeye başlanılmıştır. Özellikle, şehir gerillasının, polis operasyonları sırasında, oligarşinin zor güçlerine karşı gerçekleştirebileceği eylemler bu yolla engellenmeye çalışılırken, şehir gerillası bireysel olarak baskı altına alınmak istenmektedir. Genel olarak psikolojik savaşın bir parçası olan bu yöntemler şehirlerde yürütülen polis operasyonlarında giderek yaygın olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Evlerde "karakol

kurma" olarak bilinen eski yöntem şehir gerillasının barındığı yerlerle sınırlandırılırken, bu yeni biçim olası örgütsel ilişki ağındaki her mekanı kapsamaktadır. Amaç, şehir gerillasını yakalamaktan çok ilişkileri "terörize etmek" ve şehir gerillasının aile ilişkilerini "rehin" olarak kullanmaktır. Bu biçimin diğer yanı ise, şehir gerillasına yönelik operasyonların yönünün belirlenmesinde bireysel ailelerin yasal girişimlerini sınırlamak ya da belli bir süre için engellemektir. Bu da işkenceye karşı demokratik bir tepkinin zamanında ortaya çıkmasını engellemektedir. (Bu yolla ayrıca demokratik kitle örgütlerinin girişimleri de geciktirilmektedir.)

Oligarşinin siyasal zorunun şehir gerillasına yönelik kullanımı, mında izlediği diğer yöntem ise, şehir içi trafiğin denetlenmesidir. En geniş ölçekte Uruguay'da Tupamarolara karşı kullanılan bu yöntem, günün herhangi bir saatinde ve herhangi bir yerde yolların kesilerek arama yapılması şeklinde olmaktadır. Burada amaç, deşifre olmuş şehir gerillasını yakalamayı içermekle birlikte, asıl olarak şehir gerillasının hareketliliğini azaltmaktır. "Kuşatma durumu" olarak da ifade edilen bu yöntem, kitlelerin tepkilerinin en aza indirildiği ve depolitizasyonun varolduğu koşullarla ilintilidir.

Oligarşinin "anti-terör stratejisi", günümüz koşullarında geniş ölçekli bir seferberliği gerektirmeyecek koşullara da sahip olmuştur. Eski dönemde şehir gerillasına yönelik operasyonların kısmi ve parçasal boyutta sürdürülemez olduğu koşullarda ilan edilen sıkıyönetim bu stratejinin uygulanma zorunluluğundan doğarken, bu durum son yıllarda değişmiştir. "Dış düşman"a yö-

nelik askeri güç bulundurma, çoğu durumda "iç savaş koşullarına uygun" bir yapılanmaya geçmede oligarşiyi zorlarken, SSCB'nin dağıtılmışlığı koşullarında daha kolay olabilmektedir. Önemli sayıda askeri personel gerillaya karşı seferber edilebilmekte ve daha çok sayıda özel eğitilmiş personel yetiştirilebilmektedir. 1980 öncesinde 2. şube ya da "ağır suç masası" timleriyle operasyon yapabilen oligarşinin zor güçleri, günümüzde sadece operasyonlar için eğitilmiş polisler kullanabilmektedir. Bu polislerin tek görevi vardır: Şehir gerillasını imha etmek.

Bu görev, egemen sınıfların baskı aygıtı olarak devletin temel işlevinin maddeleşmiş halidir. Baskı, zor aygıtı olarak devlet, kendine bağlı "özel adam müfrezeleri" ile egemen sınıfın egemenliğini koruma ve sürdürme görevine sahiptir. Bu görevin somut hedeflerde kendisini maddeleştirmiş olması, devlet gücünün değişimi gibi değerlendirilemez. Bu nedenle, günümüzdeki polis operasyonlarını salt bir "yargısız infaz" olayı olarak tanımlamak zorun öznesini ve nesnesini karıştırmaya neden olacaktır. Zorun, siyasal niteliği ve oligarşik devlet aygıtı ile bağları kesinkes ortaya konulmak zorundadır. Oligarşi tüm işkencelerin ve imha operasyonlarının varedicisidir ve onun düzeni içinde tüm zor aygıtının unsurları (ister polis, isterse asker olsun) kitleye ve devrimcilere yönelik her türlü imha hareketinden ve işkenceden birinci dereceden sorumludurlar.

Oligarşinin "anti-terör stratejisi"ne karşı devrimci görev, bu stratejinin dayanaklarını teker teker ortadan kaldırmakla sınırlı değildir. Devrimci görev, oligarşinin bu stratejik planını işlemez hale getirmek için uygun taktikleri kullan-

maktır. Bu taktikler, şehir gerilla savaşının sınırlılığı ile belirlenen bir çerçevede doğru devrimci askeri tırmanma politikasını geliştirmeye dayanmak zorundadır. Oligarşinin zor güçlerine yönelik devrimci silahlı eylemler bu bağlamda taktiklerde özel bir yere sahip olacaktır.

Diğer yandan oligarşinin şehirlere ağırlık veren bu stratejisinin "topyekün savaş" anlayışından kaynaklandığı unutulmamalıdır. "Topyekün savaş", II. yeniden paylaşım savaşında Hitler tarafından tüm mantığı ile kullanılmıştır. Bu mantık, savaşta kesinkes bir cephe ve askeri güçler sınırlamasını dışlar. Bir askeri cephenin gücünün onun ard-cephesiyle belirlenmesi gerçeği, faşizm için tüm ülkenin bir savaş alanı olarak ilan edilmesini getirmiştir. "Top-yekün savaş"a göre "düşman" asker, sivil herkestir. Sadece askeri tesisler, askeri barınaklar, askeri fabrikalar değil, tüm evler, fabrikalar, tarlalar vb. askeri hedefler olarak ele alınması ve buraların imhası "topyekün savaş" anlayışının en temel görüngüleridir. II. yeniden paylaşım savaşından sonra Amerikan emperyalizmi tarafından devrimci savaşlara karşı uygulanan bu "topyekün savaş" Halk Savaşlarına karşı geliştirilmiştir. Bu nedenle ülkemizde oligarşinin stratejisi, sadece şehir gerillasını değil, her türden devrimci, demokratik ve ilerici kişi ve hareketleri de kapsamına almaktadır.

İşte oligarşinin "anti-terör stratejisi" "topyekün savaş" anlayışına göre biçimlendirildiğinden, buna karşı devrimci tutum tüm halkın seferber edilmesiyle bütünleşir. Bu görev kitlelerin bilinçlendirilmesi ve örgütlendirilmesi görevi ile çıkarılır. Ancak oligarşinin her alanda yürüttüğü bu savaşa karşı aynı biçimle ve aynı alanlarda

yanıt vermek devrimci savaşın karakteri ile çelişir. Devrimci savaş, bir halk savaşı olmak durumundadır ve onun tarihsel hareketi, ancak onun tarihsel amacı ile belirlenir. Bu tarihsel amaç, günümüz koşullarında, emperyalizmin ve oligarşinin iktidarını yıkmak ve yerine halk iktidarını kurmak olarak somutlaşır. Bu amaca yönelik devrimci savaş, kendi tarihsel haklılığı içinde düşmanın zor (askeri) gleri ile sivil güçlerini birbirinden ayırmanın tarihsel sorumluluğunu taşıyacaktır. Ve bu sorumlulukla oligarşinin tüm stratejik planları teker teker başarısızlığa uğratılacak ve halkın devrimci iktidarı kurulacaktır.

SONSÖZ

Devrimciler, her zaman ve her yerde, milyonlarca ezilen, sömürülen, baskı gören kitleler için, ölümden işkenceye dek her türlü karşı-devrimci şiddete maruz kalmayı önsel olarak kabul etmişlerdir ve bu uğurda savaşmışlardır.

Evet, içinde bulunduğumuz Öncü Savaşı sürecinde pek çok yoldaşımız şehit düştü. Örgütümüzün ilk Merkez Yöneticileri ve Genel Komite üyeleri diğer yoldaşlarıyla birlikte şehit düşerken, silahlarının elden ele geçeceğinden bir an bile şüphe duymadılar.

Onlar, Halkın Devrimci Öncüleri olarak, emperyalizme ve oligarşiye karşı yürütülen savaşta, tarihsel sorumluluklarının bilinciyle büyük bir özveri ve kararlılık göstermişlerdir.

Onlar, proletaryanın sosyalizme doğru giden zafer yürüyüşünde, kıvılcık mücadelesinin bayrağını kanlarıyla sulayarak, halkımızın ve THKP-C HDÖ'nün onuru olmuşlardır.

İşte bu nitelikte savaşçılara sahip ve prole-

taryanın devrimci ilkelerini her şeyden üstün tutan bir savaş örgütü olan Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi/Halkın Devrimci Öncüleri'nin saflarında yer almak büyük bir ONUR'dur.

Bizler bu onuru taşımaktan kıvanç duyuyoruz.

Bu köhne düzeni katliamlarla sürdürmeye ve kaçınılmaz sonunu geciktirmeye çalışan oligarşinin, emekçi halkımız ve onun devrimci öncüleri üzerindeki baskı kurumlarından biri olan DGM'lerin vereceği "cezalar" bizleri asla yıldıramayacaktır.

Tarihin birçok kez tanıtladığı ve tanıtlayacağı gibi, emperyalizm ve oligarşiler er ya da geç dökükleri kanda boğulacaklar ve "bu kan denizinin ufkundan kızıl bir güneş doğacaktır".

Marksizm-Leninizmin ve Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi'nin ilkeleri ışığında, savaşı kurtuluşa kadar sürdüreceğiz.

27 EKİM 1994

